

000

000

† IHS
BIBLIOTHECA DE LOYOLA.

Sala
Estante
Plúteo

47

123,1
DE
FICATIONE
ILECTIONE
MICORVM
VRIARVMQVE
EMISSIONE.

His R. & curam ani

YOLA.

stante
lúteo

123,1
D e
FICATIONE
ILECTIONE
M I C O R V M
V R I A R V M Q V E
E M I S S I O N E .

inutilis P & quædam ani
bus, c

YOLA.

123,1
De
**PACIFICATIONE
ET DILECTIONE
IN IMICORVM
INIVRIARVMQVE
REMISSIONE.**

Traſtatio admodum utilis Remp. & curam ani-
marum gerentibus, concionatoribus,
pacificatoribus, armatis, alijsq;
viris, vt ex indice capitum
cognoſcere licet.

**CVM APENDICE, DE AMORE
ET CONCORDIA FRATERNA.**

AVCTORE LVDOVICO CARBONE.

Beati paciſci, quoniam ipſi filij Dei vocabuntur.

FLORENTIAE
Apud Bartholomaeum Sermartellum.
MDLXXXIII.

21-3-5

LIBRI APPROBATIO.

A PROfectò temporum ratio est, vt qui ad præclara, egregiaq; facta sua studia conferunt, eorum nêdum opera, verum & nomina excelso, sublimiq; in loco, atq; in Illustri quadam specula collocare: & si (in huius testimonium) Magni Oratoris est humilia extollere, obscuraque illustrare: Quanto magis, quæ per se sublimia, claraq; existunt, summis laudibus decorare? Siq; tot profana, hominum mentes allicere valuerunt, vt laudibus prosequerentur maximis, quæ ludibrijs potius afficienda viderentur. Quis mortalium, vnus tanti Opëris laudibus supersedere poterit? Quapropter, cum Dominus Ludouicus Carbo à Constaccario, Doctor Theologus, in Almo Gymnasio Perusino sacræ Theologiæ publicus Professor, Opus tam præclarum, pium, sanctumq;, ex se promptum, Florentiæ imprimi cupiat; ipsumq; (vt moris est secundum canonicas sanctiones) Inquisitioni huic Florentiæ tradiderit approbandum, vt eius venia comuni omnium vtilitati dicatur: Propterea Nos Frater Dionysius Constaccarius, ord. min. Conuen. Doctor Theol. totius Florent. Dominij Generalis Inquisitor Hereticæ Prauitatis, à sancta sede Apostolica ad hoc specialiter delegatus. Cognita recta Authoris intentione; operis perfecta vtilitate; miro procedendi ordine; suscepti oneris aperta diuisione; ad sacros Canones, vniuersamq; sacram scripturam cum Auctoribus tam Græcis, quàm latinis; tam sacris, quàm scolasticis mirifica proportionem; fideli doctrinæ via; excellenti libri denominatione; atque Authoris tam celeberrimi nomine; cuius facta semper ad alta spectarunt: Tenore presentium, Auctoritate, qua fungimur in hac parte; Opus hoc approbamus;

approbatumque declaramus; Tibi dilecto nobis in Christo Bartholomeo Sermartello Publico Florentiae Impressori liberam ipsum imprimendi, atque impressum omnibus communicandi facultatem tribuentes; quoscumque in Domino hortantes, ut ipsum ita familiariter perlegant, permeditenturq; ut in hoc peregrinationis statu tamquam vere Christianeq; pacis obseruatores, perfecta sint aded in proximum dilectione affecti, ut in Patria, aeterna aeternae perfrui mereantur. In quorum fidem. Datum Florentiae in Aedibus sanctae Crucis die 1. Mensis. Ianuar. MDLXXXII.

Frater Dionysius Conslacciarinus qui supra Inquisitor Generalis Florentiae & Florentini Domini approbat manu propria.

Loco Sigilli.

**FRATRIS MARCI
ANTONII DE RAINALDIS**
Fauentini minoritae Conuentalis
Tetrasticum.

Dum varias hominum mētes discordia soluit.
Dum pax concordi iungit amore pares.
Pax ait. Vnius ductu prostrata cruento
Iam LVDO VICI bella, trucesq; minas.

Eiusdem Disticum Ad Authorem.

*Auctor Carbo licet: tamen es splendore decorus
Scriptaq; sunt pura Candidiora niue.*

**FVLVIO CORNEO
CARDINALI EPISCOPO**

PORTVENSIS.

LVDOVICVS CARBO. S. P. D.

QVEMADMODVM vituperatione digni esse videntur ij, Cardinalis amplissime, qui sine vlllo delectu quidquid lucubrati fuerint in apertum proferunt: ita, nec illi, qui cum vtile aliquod conflauerint opus, intra domesticos parietes, nihil humanis rationibus consulentes, latitare permittunt, laudem promerentur vllam. Vtri verò, offendant magis, non facile quis dixerit. Cæterum, cum ea animaduerto, quæ ex librorum inutilium editione proficiscuntur incommoda, in quibus illud, ut mittamus reliqua, maximum existit, quod à librorum vtilium lectione ingenua reuocatur iuuentus: libenter in eorum qui priores magis, quàm posteriores, peccare existimant, sententiam eo. Quare, illud omnino exploratum habeo, aut nihil edendum esse; aut sane, si quid in lucem dandum est, id eiusmodi

di esse oportere, quod reip. vtilitatem non vulgarem prudentissimorum hominum iudicio, sit allaturum. Cum hac de re, aliquando cum amicis, prudentia, doctrinaque non aspernanda viris, sermonem haberem; statim ij, modesto quodam conuicio, quod me ab edendo alienum esse demonstrarem, me verberare cœperunt; quippe qui certò scirent, multas me habere lucubrationes, quæ si typis darentur, reip. humanæ, cui nemo est qui non debeat, ipsorum iudicio, maximæ vtilitati essent futuræ. Postea, cum hisce honestis amicorum admonitionibus refragari inhumanum esse viderem, cogitare cœpi, qua nam potissimum re, & beneuolorum hortationibus, & partibus meis facere satis possem: Et statim in memoriam venit, me disputationem quandam habere, cuius conficiendæ, tu Princeps optime, occasionem mihi præbuiisti. Audiui enim aliquando te, in Seminario Perusino, à te etiam ante Concilium Tridentinum diuino quodam afflatu instituto, tum maximis laboribus, ac sumptibus, pro tua erga Deum pietate magnifice extructo, summa cum prudentia veram sententiam defendentem, ac pro ea, tanquam pro aris, & focis dimicantem, super eâ controuersia admodum dubia, ac singulis fere diebus vbique locorum ventilata, non dum tamen satis perspecta: an cum inimico conciliationem extrinsecam petente, pacem facere debea-

debeamus: cuius tu quæstionis aientem partem, tanquam philosophiæ christianæ magis consonam, meritò sustentabas: contra quam multi ex ijs qui aderant, stare non verebantur. Huic igitur disputationi, cui viri grauissimi adfuerunt, inter quos Ioannes Petrus Ghislerius tunc Perusinus Prætor, summi officij, summæque prudentiæ vir, vt merito Pius V. acer ingeniorum æstimator, multum ei tribuerit, amplissimisque honoribus ornauerit; cum ego quoque interesssem, de mea opinione interrogatus, quid sentirem, paucis exposui. Postea, cum animaduernerim rem esse diligenti disquisitione dignam, accedente etiam iussu Francisci Bossij, tunc Episcopi Perusini, quædam ad corroborandam opinionem tuam, & veritatem ipsam scribere aggressus sum; quæ cum perfecissem, Bossio perspicacis ingenij, summæque religionis viro, legenda tradidi: ea, cum probasset, publicè vt docerem imperauit. Delitescere itaque apud me tractatio hæc: ad cuius editionem, non modo amicorum, vt paulo ante dixi, cohortationes; sed etiam cuiusdam docti, & religiosi ex familia Capucinorum viri auctoritas, me commouit. Is etenim, hanc nostram disputationem, quam familiaris meus Marcus Antonius Malsius, vir sacris litteris, & Christiana pietate bene imbutus, ac proinde meritò Doctor, & Canonicus Perusinus, ei tradi-

† 4 derat,

derat, cum legisset; ita de ea sensit, vt contra religionem me facturum esse diceret, foras ni darem. Dictis igitur de causis, in gloriam Dei optimi maximi, qui singulari quadam sua cura, vt aliquid eruditionis adipisceretur effecit, hanc lucubrationem tanquam ingenioli mei primitias, edere decreui. Tibi verò optime Præsul, hoc meum munusculum potissimum nuncupandum esse existimaui; cum, vt grati animi, aliquam tibi de me meritisimo significationem darem: tum etiam, quod a te quodammodo originem duxit suam: addo & illud, quod nemini, hæc de pacificatione tractatio, gratior esse potest, quàm ei, qui in conciliandis dissidentium animis, totus semper fuit, & est occupatus. Illud autem hoc loco, à me requiras nolim, virtutes scilicet, prædicare vt debeam tuas: tum, quod elegantes, & docti viri soluta, numerisque constricta oratione id fecere: tum etiam, quod non easum dicendi copia instructus, qua virtutibus tuis, & rebus a te gestis, aliquid dicendo splendoris, asserere possim. Quare, cum de Phauorini grauiissimi philosophi sententia, turpius sit, exigue, frigideque laudari, quàm grauius vituperari, quod is qui ieiune laudat, in eo quem celebrare contendit, nihil reperire posse videatur, quod iure laudet; nihil est, cur hoc munus suscipere debeam. Accipe igitur nunc libenti animo,

mo, obseruantia erga te mea, specimen quidem paruum; sed maiora expecta, si te, vt spero, perpetuum Maecenatem habuero. Vale. Perusię die XX. Maij.
M D L X X X I I.

LVDOVICVS CARBO
LECTORI. S.

HABES Christiane lector, non multarum noctium lucubrationes, quas magis perfectas, & limatas habuisses, si per occupationes, & amicos, qui iusto citius ad eas edendas propemodum me compulerunt, licuisset. Existimant enim earum æditi-

nem, in nonum annum, vt Flaccus monebat, disferre, non expedire. Quare, si in nostris scriptis, aliquid amplius, & maxime latini sermonis elegantiam desiderabis maiorem, vnde me excuses, habes. Et certe, quantum ad elegantiam attinet; Irenei, Clementis, & Cyrilli Alexandrini Methodij, Symachi, Eremodij, Theodoret, Gregorij presbyteri, Hieronymi, græcæ, & latinæ linguæ Principum Platonis inquam, & Ciceronis sententia est; cum, qui hoc genus rerum tractat, verborum non debere affectare nitorem; vt sapienter Hidelbertus scripserit: Periculosè quisque est delicatus: & ille cecinerit.

Horat.

*Ac non verba sequi fidibus modulanda latinis
Sed vere numerosque modosq; ediscere vite.*

Itaque de puritate sermonis non fuimus cum ratione admodum solliciti: cum præsertim ea nostra fuerit intentio, non tam oratorio modo hæc tractare, quam per modum institutionis docere. Quare ab ijs vocibus, quibus scholæ vt consueuere non abstinuimus. Quod verò ad rationem tractandi, & ad res ipsas attinet distincte, per capita, conclusiones, & regulas, ne quis in percipienda nostra sententia laboraret; aut in

ea retinenda offenderet, sincere tradere curauimus. Et quæ græce, vel hebraice dicuntur, vt ab omnibus intelligantur, statim latina fecimus. Probationes autem, vbi necessitas postulauit, breues, & faciles adhibuimus, ac meliorum, & antiquorum doctorum auctoritate, fulcire, & sententiarum varietate exornare connixi fuimus. Itaque, & si legendis nostris, elegantia te non delectabit verborum saltem rerum, sententiarum, auctorum varietas animum sustentabit, ac recreabit tuum. Nec existimes velim, me leue, ac frigidum ad explicandum suscepisse argumentum, cum his de rebus scribam, quæ in actione vitæ positæ sunt; cum hæc res, vt Gerson grauissimus auctor scripsit, sint explicatu admodum difficiles. Is enim, tractatu de oratione in postremis verbis, posita hac scripturæ sententia. Quæ tibi Deus præcepit, illa cogita semper, sic scribit. Quod non obseruant multi Theologorum nostri temporis, qui de moralibus, quasi de rudibus materijs, studere, vel inquirere dedignantur: sciemus inquit, talia cum volumus: cum tamen nulla sit ad cognoscendum bene, & resolute scientia difficilior propter circumstantiarum innumeras varietates. Ceterum, si ex his nostris lucubrationibus, quales quales sunt, aliquid candide lector vtilitatis percipies, id totum Deo Opt. Max. acceptum referas. Vale.

LVDOVICO CARBONI
SACRAE THEOLOGIAE
DOCTORI CELEBERRIMO.

M. ANTONIVS MASSIVS. S. D.

MIRABAR equidem, mi sua-
uissime Carbo, quid esset,
quod cum ego non semel, atq;
iterum, sed saepe saepius, sum-
mis à te precibus, & coram,
& per litteras contendissem,
ut disputationem illam, de ratione reconciliatio-
nis incunda, quam superioribus diebus, te di-
ctante, exceperam; patereris amicis meis com-
municari, semper obstinate recusaueris: & quam
quam id modestie, quæ summa in te est, tribuebam
(quippe qui cum *philosophia* minime capiaris, de
rebus tuis ita sentis, ac si nullius ponderis es-
sent) non poteram tamen satis te ab errore ex-
cusare, qui optime noueras, quam utilis futura
esset, huic maxime Civitati, quæ cum priuatis,
& intestinis odijs, & inimicitijs mirum in modum
diuexetur, in aliquo subleuetur adiumento, mul-
tas patiatur angustias necesse sit: cum præsertim
quamdam imbiberit eorum opinionem, qui ad re-
conciliationis, & restincti odii signa inimicis ex-
hibenda, nulla ratione offensos teneri, publice
præ-

predicarunt; quæ quidem opinio ed euasit, adeo
inualluit, ut altas iam in mentibus dissidentium
egerit radices, ad quas, nisi securis apponatur,
qua ratione auelli possint non video. quis ergo non
miretur, te solum, mi Ludouice, qui contra sen-
tis, & vere, & sancte maximo cum rerum publi-
carum detrimento, sententiam tuam tenebris oc-
clusam comprimere? at vero una tantum vicerat
me ratio tua, quod tam magnus sit obrectatorum
numerus, ut vix ambitionis notam, inuidorum-
que offensiones ille effugiat, qui res suas diuulga-
uerit. quamobrem tuam acceperam excusatio-
nem: destitit admiratio. hæc quamquam ita
sunt, cogor tamen, & nunc quoq; hac eadem
de re tecum agere; nam cum religiosus vir, &
doctrina, & sanctitate insignis Frater Stephanus
Rossanus, ex cappuccinorum, ut vocant, familia
hesterna die, in cathedrali nostra Ecclesia, & ra-
tionibus, & auctoritatibus, reus veniam, & pacem
petentibus, dimissi odijs indicia, necessario exhiben-
da esse publice confirmasset; egoq; illum, ut coram
eo hac de re disceptarem, conuenissem, atq;
inter loquendum de tua illa disputatione incidisset
sermo, coegit me, ut illius sibi copiam face-
cerem. feci equidem, te inuito, ignoscas; per-
legit ille, maxima cum animi sui oblectatione,
& non sine maximo tuarum laudum præconio.
hoc unum de te conquerebatur, quod disputationem
hanc, christiana Reip. perutilem prælo excu-
dendam non traderes, & mihi, quod tantus non
essem, qui id tibi valerem persuadere, atq; tibi
talenti

talenti sudario inuoluti, & absconditi conscientia scrupulos iniicere cepit. pro viribus me ipsum excusabam, quod sepiissime id à te, & vehementer exposulasssem; te quoque quod vulgi verebaris inuidiam, & calumnias; at nullus erat excusationi locus. quamobrem, vt hunc è mente mea scrupulum omni ex parte euellerem, decreui rursus id tibi per litteras significare; vt qui precibus fleeli hactenus nunquam potuisti, saltem in portunitate flectere; & litteratorum, grauissimorumque virorum iudicio perspecto, quam christiana Reipublica inferas iniuriam, quamue tibi ipsi poenam promerearis, facile intelligas; caue enim Ludouice, ne cum Iudex rationem cum seruis suis positurus redierit, & tortoribus cruciandum tradat, veluti socordia à bono opere torpentem; an censes perperam Paulum dixisse, Dominum quosdam Apostolos, quosdam Episcopos, quosdam Doctores in Ecclesia posuisse? hosce que Prophetam illum asperius obiurgare, canes non valentes latrare appellando? scio sanè te Paulum profiteri, at ille sine inuidia quod didicerat, communicabat, tu vero doctrina lucernam sub modio reponis, ignaros autem ignorantia tenebris circumseptos deseris, nec est, quod vulgi verearis iudicium, cum nullum in vulgo, Ex Cleantis sententia, esse possit: tu proferas de thesauro tuo noua, & vetera, obireclantiumq; vuculas, veluti Sirenarum cantus, surda aure pertransi. adde, quod Amplissimo Cardinali Perusino, cui plurimum tu, & ego debemus, per-

gra-

gratum feceris, si, quod ipse cum huius Ecclesie gubernacula summa cum sapientia, & religione regebat, docuit, & experientia comprobauit, tu rationibus, & grauissimorum patrum testimonio confirmaueris, audiui enim illum hac de re interdum grauitè disputantem, & in hanc curam enixè incumbentem, vt contrariam opinionem, veluti falsam, & perniciosam prorsus aboleret, & proinde antiquissimorum conciliorum institutis inherens, eos à communione arcendos decreuit, qui inimico petenti, pacis indicia denegabant, tametsi pacatos, & compositos se habere animos asseuerarent, neque vero parui facienda est D. Thomae Aquinatis doctoris grauissimi dignitas, cui plurimum adimere ij mihi videntur, qui prædictam opinionem illi adscribunt; cum plurimis in locis secus sentisse se doceat; quod tu eleganter, & peracute demonstras. Hac ad te astutus hisce diebus libenter scripsi; nam cum publicè interpretandi onere deposito, ruri vitam traducas, poteris quam facillime votis meis annuere. hoc sanè maximo beneficio me tibi in perpetuum deuinxeris, nihil enim optatius, nihil iucundius accidere mihi poterit, quam si Ciuitas hæc nostra, & christiana religio id muneris, abste mea opera impetrasse se intellexerit. Cura, vt valeas, seminarii iuuenes omnes salutem tibi plurimam reditumque tuum mirificè exoptant.

MAGISTRI NICOLAI
ALEXII PERVSINI

INQUISITORIS

In laudem libri exasticon.

AVRBA pax, quæ cuncta ligat, quæ cuncta
gubernat
Omnibus est merito, rite colenda modis.
Sed tamē hanc quandoq; fugat truculēta simultas;
Ex qua seditio, iurgia, bella, fluunt.
Fert Ludouicus opem in docto, lepidoq; libello,
Discordes animos conciliare docens.

Eiusdem Endecasyllabum.

Offensos videas manere duros
Nec mites fieri, nisi per ultos
Non nulli reputant satis superque,
Si ponant odii latens venenum:
Sed præbere foris negant necesse
Pacem, quam cupiat reus, petatq;
Errores reprobat libellus istos,
Ostenditq; vias, quibus redire
Offensi in veterem queant amorem.
Hunc fac lector emas precor libellum,
Tthesaurum exiguo parabis ære,
Vt fias locuples, simul beatus.

IOAN-

IOANNES PAVLVS
Lancelottus Iur. Conf. Perusinus.

LÆsus ab immiti quicumq; pepercerit hoste
Et miserens inopi vina, cibumq; dabit; Rom. 12.
In caput illius carbones congeret, vnde
Linor ab ardenti victus amore cadet.
Congerere hos Carbo carbones edocet, vt cum
Supposito feruens ignis ab igne micat.
Si cinis ergo cupis molli candescere flamma,
Carbonem hunc imi pectoris abde foco. Gen. 22.
Idem.

Fossor thesaurum queritans
Sape illum inuentum dum putat
Falsus carbones inuenit
Et Dys iratus irritas
Spes, & se credulum increpat.
Nunc contra lector candide
Et fortunate euenerit;
Nam si Carbonem quærites
Thesaurum vere inueneris
Diuisq; grates egeris
Tam grandi latus munere.

ANTONIVS TIMOTHEVS
Theologus Perusinus.

VT varias neſtens species concordia mundum
Efficit, & certo fœdere vincit amor.
Sic animos hominis iungit pax, hanc fouet ignis
Quem Deus huc venit mittere factus homo.

††

Ex-

*Excitat hunc ardens Carbo, quo concita flamma
Incendat mundum: nam iubet hoc dominus.*

Idem.

*Ignis ab iniurijs circum præcordia feruet
Ira, cœlestis vrit & ignis amor.
Hoc Carbone latent ambo, mirabile dictu.
Crescere qui debuit ignis ab igne perit.*

ALEX. VENC. PERVS.

*I*gne a corda algent Carbone hoc, frigida flagrant
Quam sacer humano distat ab igne focus?

Idem.

*Aut miraculum id est nature, aut vertitur ordo,
Carbo ardens ignem non dedit, ac rapuit.*

*ANTONII BONCIARII
πρὸς ποντοῖα. liber loquitur.*

*E*xtinctorem odii quod me per tela, per hostes
Truditis, & nullo cingitis ense latus?
Hei mihi: Pacifero quis non insultet inermi?
Turba fremunt otiose scia, miles, eques:
Meque vel igne parant, vel crudo absumere ferro.
Atque impune ferent. Ah miser: Ecquid eam?
Eia, animose liber, cunctis te sedulus offer;
Et tumidas Equitum ne vereare minas.
Nam dedit armipotens inuictam in prælia dextram
Sermo Dei, gladio fortior ancipiti,
Quo tu stipatus placido dominaberis Orbi:
Nullus erit rixæ dissidioque locus.

S V M P T V M P R I V I L E G I I .

*A*NCTISSIMI Domini, Domini nostri
GREGORII XIII.
diuina prouidentia Pon-
tificis maximi priuile-
gio cautum est, ne quis tam in Italia
quàm extra Italiam cuiuscunque sta-
tus, gradus, ordinis vel conditionis sit,
libros de Pacificatione & inimicorum
dilectione, iniuriæque tolerantia, & re-
missione cum appendice de Amore &
concordia Fratrum vnà vel sine additio-
nibus, vel eorum aliquam partem, seu
aliquod earum rerum in eis contenta-
rum simul vel separatim, sine expressa
licentia Bartholomæi Sermartellij Flo-
rentini calcographi, aut eius heredum,
intra proximum decennium à die quo
impressi fuerint imprimere, vel im-
primi facere, nec venalem habere, & reti-
nere possit, sub pœna excommunica-
tionis latę sententię, Quingentorumque

†† 2 duca-

ducatorum auri de camera, & libro-
rum amissionis, alijsq; pœnis in Bre-
ue eiusdem Sanctissimi Domini nostri
expressis. Datum Romæ Apud San-
ctum Petrum sub annulo Piscatoris.
Die primo Augusti. MDLXXXII.
Pontificatus sui anno decimo.

Gregorius XIII.

Paulus V.

Gregorius XIV.

Urbanus VI.

Urbanus VII.

Urbanus VIII.

Urbanus IX.

Urbanus X.

Urbanus XI.

Urbanus XII.

Urbanus XIII.

Urbanus XIV.

Urbanus XV.

Urbanus XVI.

Urbanus XVII.

Urbanus XVIII.

Urbanus XIX.

Urbanus XX.

Urbanus XXI.

Urbanus XXII.

Urbanus XXIII.

Urbanus XXIV.

Urbanus XXV.

Urbanus XXVI.

Urbanus XXVII.

Urbanus XXVIII.

Urbanus XXIX.

CAPITA RERVM, quæ hoc opere continentur.

D E causis, vtilitate, & diuisione susce- pti operis. Cap. 1.	1
De iniuria, de Aristotelis, & aliorum sen- tentia. Cap. 2.	7
De speciebus, & modis iniuriæ. Cap. 3.	13
Nonè definitur iniuria, & de ea quæ verbis fit. Cap. 4.	19
De circumstantiis, & causis iniuriæ. Cap. 5.	26
De actione iniuriarum. Cap. 6.	32
Notantur quedam, ad explicandam natu- ram honoris necessaria. Cap. 7.	37
De gradibus, & manifestatione excellentiæ, & qui sint honore digni. Cap. 8.	43
De signis, & magnitudine honoris. Ca. 9.	50
De honoris appetitione, & quæ sint de hono- re sententiæ. Cap. 10.	55
Quid sit honor de Aristotelis, Theologorum, & aliorum sententia. Cap. 11.	60
De diuisione honoris, cur premium, & finis dicatur. Cap. 12.	67
De gloria, fama, & lande. Cap. 13.	73
De pace, concordia, satisfactione, & vin- dicta. Cap. 14.	80
De odio, amore, & signis quibus ista demon- strantur. Cap. 15.	86
Enumerantur errores præcipui qui fuerint cir- ca ea, quæ hoc opere tractantur. Cap. 16.	94
De quibusdam distinctionibus, & quomodo boni,	

Boni, & mali se ament. Cap. 17.	99
De obligatione diligendi inimicos. Ca. 18.	104
An inimicum odisse, eique male velle interdum liceat. Cap. 19.	112
De præstata dilectionis inimici. Cap. 20.	117
De sui defensione contra inuadentem. Cap. 21.	121
De defensione fame, & honoris. Ca. 22.	128
An liceat permittere se occidi, & de aliorum defensione. Cap. 23.	135
Quibus signis, & quando amor erga inimicos sit demonstrandus. Cap. 24.	141
Quando inimico ostendenda sint particularia signa dilectionis. Cap. 25.	146
Quando pax signis extrinsecis facienda sit. Cap. 26.	152
Pacem externis signis esse faciendam probatur, scriptura. Cap. 27.	156
Idem Pontificum, Conciliorum, & Patrum auctoritate docetur. Cap. 28.	164
Idem probatur communi sententia doctorum. Cap. 29.	168
Idem confirmatur rationibus. Cap. 30.	171
Quibus modis, & signis sit. facienda pax. Cap. 31.	177
Dubitationes quædam circa modum faciendæ pacis. Cap. 32.	184
Omni iniuria, verbis etiam in absentia prolatis satis fieri posse demonstratur. Cap. 33.	191
Ostenditur, qui salvo honore facile reconciliari	

liari queant. Cap. 34.	197
Quomodo reconciliatio facilis reddatur, & de formulis reconciliationis. Cap. 35.	204
Regule pro Pacificatore, Offenso, & offendente ad pacem commodius faciendam. Cap. 36.	210
Regule pro equitibus, ad honeste, & fortiter viuendum necessaria. Cap. 37.	216
Officium pacificandi quorum sit, & qualis pacificator esse debeat. Cap. 38.	224
An dissidentes ad pacem faciendam possint cogi. Cap. 39.	230
Quis possit, aut debeat, iniuriosum hominem accusare. Cap. 40.	236
Qua ratione honor sit restituendus. Cap. 41.	240
Quomodo sit restituenda fama. Cap. 42.	248
De restitutione damni, a percussore faciendâ. Cap. 43.	254
De restitutione faciendâ ab homicida. Cap. 44.	260
Quomodo iniuriosus, a iudice sit puniendus. Cap. 45.	265
An liceat pro reo apud iudicem intercedere. Cap. 46.	273
Quomodo affectus, possit in iudicio agere contra afficientem. Cap. 47.	279
Quam difficile sit sine errore, nocentem in iudicio persequi. Cap. 48.	286
Quando liceat inimicum exulem occidere, & de iniquitate duelli. Cap. 49.	292
Iniu-	

Iniurias perpeti, non esse ex se, vituperatio
ne dignum. Cap. 50. 301
Cōdonare iniurias esse excelsi, & inuicti ani-
mi. Cap. 51. 304
Exemplis illustribus demonstratur quam glo-
riosum sit pati, & condonare iniurias.
Cap. 52. 316
Turpe esse iniuriam facere, & cur ab ea, &
à vindicta abstinendum sit. Cap. 53. 323
De vtilitatibus ab inimicis capiendis. Cap.
54. 331
Quas ob causas, inimici sint amandi. Cap.
55. 338
Refelluntur rationes probantes inimicos non
esse diligendos. Cap. 56. 348
Tolluntur argumenta probantia, priuatam
vindictam esse licitam. Cap. 57. 354
Confutantur rationes probantes, pacē exte-
riore non esse necessariam. Cap. 58. 362

DE
PACIFICATIONE,
DILECTIONE INIMICORVM,
INIURIARVMQVE REMISSIONE;
CVM APENDICE

De Amore, & Concordia fraterna.

Auctore Ludouico Carbone à Costacia-
rio Sacre Theologiæ in almo Gymnasio
Perusino publico professore.

*De causis, vtilitate, & diuisione suscepti
operis. Cap. 1.*

A est, de sententia om-
nium eorum, qui de re-
publica aliquid scripse-
runt, ciuitatis, ac etiam
totius humani generis
politica beatitudo; vt
cum pace, & religione
viuatur. Propterea cum

Arist. 7. Pol.
Augu. steuc.
l. x. de per.
philos. cap.
vlt.

hiscē rebus humanis nihil magis pernicio-
sum accidere possit, quàm quod suo fine pri-
uentur; tunc pessime cum republica agetur,
quando pace, ac religione fuerit orbata.
Quam ob rem omnes conatus, consilia om-
nia boni ciuis, qui nihil aliud est, quàm vir
bonus reipublicæ vtilis, eò referri debent,

quā male cū
rep. agatur.

Franciscus
Pauit. l. 2. de
rep. t. 2.

2 DE PACIFICATIONE

vt animorum consensus, ac diuinus cultus in humano cœtu retineantur, ac conseruentur. Verum cum nihil sit, quod æquè ista bona funditus euertat, ac discordiæ, iniuriæ, & inimiciæ, quibus nulla ciuitas, nullum oppidum, nulla domus non scatet; necessarium profectò esse videtur, vt quisq; eo meliori, quo potest modo, aut re, aut scriptis huic cõmuni morbo medicinam faciat.

Ad hoc officium reipublicæ præstandum nos hortatus est regius propheta, cum cecinit. Rogate, quæ ad pacem sunt Hierusalem.

In gloriam igitur præpotentis Dei, & ad eius cultum, qui fons, & finis ciuilibus felicitatis est, in rep. conseruandum, hunc in primis laborem suscepisse volo. Iam verò hæc etiam fuit suscepti operis ratio, vt pro pace, & concordia retinenda, discordiaq; tollenda, qua non parum religio labefactari solet, aliqua disputaremus. Insuper cum discordia, & inimicitia in rep. inuaserint, non per difficile est iniuria affectos, odioq; infectos, ad odij effusionem inducere: at verò haud facile eis illud persuadetur, vt effusi odij & amoris requisita signa exhibere velint. Etenim sub quadam iustitiæ specie illa se negare aiunt, vt suum scilicet iustitia habeat locum. Vt igitur hanc erroris labem, qua multum (vti experientia docet) aspersi sunt, ab hominum animis deleamus, alia fuit huius laboris suscipiendi causa. Ad hæc cum non defue-

David psal.
121.

Pri. ratio sus-
cepti ope-
ris.

Secunda ra-
tio

Tertia ratio

Quarta ratio

INIMICORVM. 3

defuerint, qui in perniciem reip. detestande monomachiæ, leges scripserint, & modos vlciscendarum iniuriarum iniquos edocuerint; nec deesse debuit, qui de mutua gratia inter inimicos concilianda, & odio restinguendo, iuxta religionem præcepta traderet. Postremo, cum ij, qui ex officio, vel ex charitate in hoc præstantissimo munere pacificatorio versantur, interdum ignorent, quid rationi, & Christianæ philosophiæ consentaneum sit, ne quid in re magni momenti peccent, expedire videbatur, vt aliqua extaret tractatio, in qua quid dici super re grauissima secundum religionem posset, contineretur. Et licet hanc prouinciam in eum potissimum finem susceperimus, vt demonstremus homines iniuria affectos, nō solum obligatos esse ad deponendum odium, sed etiam ad danda signa interioris beneuolentiæ, & se datæ indignationis, de quo magna & ardua quæstio est: tamen alia multa in hac tractatione, veluti de natura iniuriæ, honoris, pacis, de amandis inimicis, de satisfactionibus dandis offenso, afferentur; quòd ad rem, quam præcipuè tractamus, ista non nihil facere videntur: sine quibus facile hæc tractatio mutilata videri posset: tum etiam quod sine cognitione earum rerū, quæ fortasse cuiuspiam ab instituto videbuntur alienæ, non satis bene componendarum dissensionum munus exerceretur: Postremo, quia multa du-

quinta ratio

Cur de va-
riis rebus
hic agendū
sit.
Pri. ratio.

Secunda ra-
tio

Tertia ratio.

A 2 bi.

4 DE PACIFICATIONE

bitationes, & aduersariorum argumēta, quę in calce operis afferentur, sine his non facile explicarentur. Illud præterea monitos esse volo candidos lectores, multa strictim, breuiterq; me esse dicturum, quę aliās longiori disputatione discutienda essent: tum quia nō omnino in hunc locum cadunt: tum etiam ne libellus in volumen excreseat: adde, vt planius, & purius omnia, quę dicam, tradantur.

Perfius.

Non equidem hoc studeo, bullatis vt mihi nugis

Alter admo-
ratio.

Pagina turgescat.

Hoc etiam monendum esse lectorem existi-
maui; cum rem hanc latius, quā ante hac
alius (quod sciam) fecerit, explicaturus sim,
si quid a me offensum fu erit facile patiar, vt
alij mea refellant, & veriora afferant. Nec
parum mihi fecisse videbor, si inueniendę ve-
ritatis occasionem præbuero. Quare tan-
tum abest, vt scribi contra ea, quę dixero no-
lim, vt cum D. Augustino, & Cicerone ma-
xime desiderem: modo non tam meam opi-
nionem, quā falsitatem ipsam, quam nun-
quam me sequi velle intendo, impugnare
propositum habeant. Erunt enim, ac vi-
get contentionibus veritas. Et quis est tam
inuidus hominibus, qui ingenij eorum fec-
unditatem refecare, aut tam inimicus Deo,
qui, ne alij ipsum elucident, prohibere velit?
Illud tamen mihi conandum omnino erit, ne
quid in medium afferam, quod docti alicui-
us viri auctoritate non sit munitum. Est

enim

Aug. ep. ad
Fortun. d.
Cicero

Veritas con-
tentione eru-
itur.

Quilibet cō-
cedendum
esse vt verita-

tem venetur
Vinc. Lire-
neū. lib. 9. liq-
tes.

INIMICORVM. 5

enim christianę modestiæ, & grauitatis, non
tam sua posteris tradere, quā a maioribus
accepta seruare. Quare nemo mihi vitio ver-
tat, si in rebus, quę ad actionem vitę perti-
nent explicandis, quibus confirmandis plu-
rimum valet scribentium auctoritas, aliquan-
do plures, & inferioris notę scriptores, a me
citabuntur; quorum sæpe nomina, ne cur-
sus orationis locorum citatorum interposi-
tione impediatur, in marginibus adscriben-
tur. Licet ergo in aliorum reprehensionem
incidere reformidem: tamen dum mundus
prodit, quę sua sunt in hac re, scilicet erro-
res, & dogmata falsa; interim, vt Rustici dia-
coni consilium sequar, occultare non de-
beo, quod mihi commissum est talentum:
ne dominus veniens, proprię pecunię requi-
rat vsuram. Quare non adeo obtrectatores
extimesco, vt Hippasi pythagorei, & Pyrrhi
sententiam sequens, nihil literis mandare ve-
lim. Et quamuis nesciam quid auxilij reip.
hęc scribendo afferre possim: tamen nec no-
ui, quin aliquid sim allaturus. Quod autem
hęc nostra tractatio aliquam vtilitatem pos-
sit afferre, constat in primis ex causis supe-
rius recensitis, quę ad eam conficiendam me
excitarunt. Deinde quia multi errores in
quibus, his temporibus, circa materiam de
iniurijs, & inimicorum dilectione homines
versantur, damnabuntur. Præterea quoniam
regulę pernecessarię ad pacificationes facien-

Vincentius
Lirenensis
Christiani
scriptoris
munus.

Auctoritas
doctorum,
vbi plurimū
valeat.

Rusticus dia-
conus.

Talentum
non celan-
dum.

qui nolue-
runt aliquis
scribere.

De operis
utilitate.

A iii das

6 DE PACIFICATIONE

das, ad satisfaciendum pro illatis iniurijs, tradentur. Postremo ut ceteras utilitates omitamus, locos indicabimus, quibus ad iniurias ferendas, & condonandas, ad diligendos inimicos, & pacem amplexandam homines excitari poterunt. Etenim non tam propositum est nobis hæc oratorio modo tractare, quam locos indicare, quos concionatores, & pacificatores amplificare queant. Quare ea tantum ratione nos ista attingemus, quæ ab eo, qui potissimum regulam, ac modum prescribere velit, tractari debent. Erit itaque hæc lucubratio non inutilis concionatoribus, eorumque animarum gerentibus, reipublicæ administrantibus, ac speciatim ijs, qui in conciliandis iratis animis, quod munus omnium ferè est hominum, occupantur. Denique togatis, armatisque viris, ex ea aliquam utilitatem capere licebit. Erit hæc tractatio in quatuor potissimum distributa partes. In priori explicabuntur quarundam rerum essentia, veluti iniuriæ, honoris, famæ, pacis, quarum explicationes erunt quasi totius operis fundamentum. In proxima veritates de diligendis inimicis, pace faciendâ, dandis signis remissæ iniuriæ, & damnis refarciendis statuentur, quæ pars erit, veluti huius ædificij parietes. In tertia excitabuntur homines ad perferendas, & condonandas iniurias, & inimicos diligendos: quæ pars erit veluti huius substructionis tectum, & complementum.

Et

INIMICORVM.

7

Et ne quid huic operi obesse possit, argumenta grauiora, quæ contra ea, quæ hoc opere potissimum docere volumus, afferri possunt, in quarta huius tractationis parte dissoluentur. Nunc diuino inuocato auxilio, quod initio cuiuscunque operis, etiam profani scriptores inuocandum esse docuerunt, de natura iniuriæ, quæ odij, & inimicitia causa esse consuevit, disputare ingrediamur.

Inuocatio,
Xenophon
in cæcon.
Plat. in Tim.
cp. 7.

*De iniuria, de Aristotelis & aliorum
sententia. Cap. 2.*

PLACVIT semper mihi Diui Iustini martyris regula quædam: quæ ijs, qui docere aliquid, aut scriptis committere volunt, oppidò est necessaria. Oportet, inquit, eum qui dubitationem aliquam enodare voluerit, ex quibusdam præcognitis, & perspetis conficere solutionem. Cum autem nihil magis ad dubitationes explicandas conferrat, quam si accurate eius rei, qua de instituta est disputatio, natura euoluatur; magnum enim momentum ad ea quæ sequuntur, ait Aristoteles, definitio habet: Propterea antequam ad quæstionum explicationem accedamus, earum rerum naturæ explicandæ sunt, ex quarum cognitione dubitationes finiri poterunt: Ab iniuriæ verò definitione capere exordium volumus: tum quia de ea præcipua mentio erit in tota hac tractatione ha-

Iust. martir.
resp. 146. ad
orthod.
Regula ne
cessaria do
ctoribus.

quid valeat.
ad dissolu
das dubita
tiones.
Arist. Cic.

Definitio
medium ad
dissoluenda
quæstiones.
Ambr. ad
Rom. I prim
cipio.
Cur pr. ag
dum de ini
ria.

A 4 benda:

benda: tum quia cognita morbi causa, unde omnis emanat ægrotudo, facilius medicina fiet. Et, ut à nominis notatione, quam esse principium cognitionis aiebat Socrates, ordiamur; iniuria ex eo dicta est, ut Vlpiano placet, quod non iure fiat. Et iniuria affectus dicitur is, qui contra ius est læsus. Ex quibus apparet, omne illud quod contra ius fit, iniuriam dici posse: & ita, si generatim sumatur, complectetur omnem actionem iniustam. Speciatim vero sumpta, idem valet, quod læsio, seu offensio, & contumelia, siue despiciatus; quibus modis potissimum a nobis vsurpabitur. Ut autem quid iniuria sit exponatur, conditiones, quæ ad eam conficiendam requiruntur: tum ex parte inferentis, tum offensis, tum operis, quo infertur, explicandæ sunt. Si de inferente loquamur, requiritur in primis, ut sciens & prudens officiat. Ignorantia, n. modo sit ea, quæ vitio dari non potest, efficit non voluntarium. Quare si quis aliquid diceret, aut faceret, & nesciret, illud iniuriosum esse, iniuriam fecisse, cum ex ignorance agat, non censeretur. Præterea requiritur, ut sponte inferatur nocumentum. Si enim quis coactus quempiam læderet, iniurius existimari minime deberet: ut si quis manu mea, me inuito, aliquem percuteret. Iam vero, ut actio sit iniuriola, debet à voluntate, & electione proficisci. Quare si quis vehementi perturbatione pulsus, lædat

Socrates.
Vlpian. l. pr.
ff. de iur. 14.
q. 4. c. quid.

Iniuria vn
de dicta.

Iniuriæ va
riæ significa
tiones.

Prima con
ditio ad fa
ciendā iniu
riam ex par
te inferentis.
Greg. Nys. l.
5. phil. c. 2.

Secunda co
ditio.
Greg. Nys. l.
5. c. pr.

Tertia con
ditio.

lædat, cum non fuerit sui compos, debet à crimine iniuriæ liberari. Deinde debet habere intentionem offendendi, & parui pendendi, dum aliquid dicit, aut facit; unde oriri iniuria videtur; quia si ioco faciat, etiā si ex electione faciat, non erit iniuriosus. Quantum ad offensum: primò debet esse is, qui sit iniuriæ capax, ut inferius demonstrabitur. Deinde debet esse certa persona, aut certæ personæ, si pluribus infertur. Cum enim quis in vniuersum in vnum, aut in multos est contumeliosus, parui contumelia ista facienda erit: ut præter cæteros Lancelottus Conradus adnotauit. Quo fit, ut si quis erraret circa personam, quam lædit, cum vnum alterius loco offendit, non deberet censerini iniuria. Ideo Archelaus, cum à quodam fuisse aqua inspersus, irritatus aduersus hominem ab amicis, dixit. At non me insperfit, sed illum potius, quem esse existimauit. Præterea requiritur scientia offensis. Non enim censebitur ex se inhonoratus is, qui iniuriam ignorat illatam: licet quantum in se fuit, offendens læserit, ut postea dicitur. Postremo requiritur, ut præter voluntatem iniuria afficiatur. Læditur enim quis sponte, ac iniusta patitur: nullus tamen est, qui sponte iniuria afficiatur, ut quinto Ethicor. docet Aristoteles. Quantum ad facta & dicta, quibus infertur iniuria, hæc considerata sunt. Primò nec facta,

quarta.

Conditiones
ex parte of
fensis.
Prima con
ditio.
Secunda.

Lancelott.
c. 17. n. 17.

Postea l. 2. de
honore.

Philos. l. 4.

Tertia con
ditio.

quarta.

Aristot.
quale debe
at esse factū
aut dictū ad
hoc vt iniu
ria fiat.

Primo editio.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Magis verba quam facta sunt apta ad iniuriam faciendam.

quomodo in percussione, & facto contineatur iniuria.

quando in facto sit maior iniuria.

Aristotelis, Primo rhet. cap. 10. Iniuriam facere quid. Silius, l. 1. hanc definitionem sequitur. Aristotel. s. Ethic. 9.

Acta, nec verba ex se faciunt iniuriam, sed pendet ex intentione agentis, & patientis. Ratio est aperta; quia ista possunt reperiri absque iniuria. Secundò factum, aut dictum per modum castigationis, aut reprehensionis, si sit ab eo, ad quem ista officia pertinent, & ut ratio poscit, non parit iniuriam. Tertiò ut factum, vel dictum censeatur iniuriosum, debet esse contra leges, & æquitatem. Quartò illud factum iniuriam gignit, quod continet parvipensionem, & neglectum; & illud verbum quod vitium obijcit, aut ignorantiam eius artis, quam quis proficitur, ac scire debet. Denique magis verba quam facta apta sunt ad iniuriam inferendam; quia verba palam defectum ostendunt: at facta latenter. Nam factum supponit vitium, & culpam, & quasi duas propositiones. Verberatur enim quis, quia in vitio est. Ille flagris cæsus est. Erit ergo in vitio. Et ita qui vlciscuntur dicere solent. Ob hanc, vel illam causam te percutio. Videtur tamen in facto esse quid maius, quando & culpam aliquam ostendit, & contemptum continet, cum ob hanc causam quis lædit. Ex his facile est intelligere definitiones Aristotelis, quibus definiuit iniuriam facere, & pati. Sit ergo, inquit, iniuriari: sponte præter leges officere. In qua definitione tres particulas ad iniuriam conficiendam necessarias ponit. Officere, sponte, præter leges. Et in quinto Ethic.

Ethic. Iniuriam afficere: est sponte lædere scientem, & quem, & quo, & quomodo præter illius voluntatem. Vbi ponuntur alię particulae, quæ respiciunt offensum. Ex quibus duobus locis integram conflare licet definitionem. Solet enim interdum Aristotiles particulas in aliqua definitione ponendas indicare, & ipsam definitionem alijs construendam relinquere; ut fecit 3. ethic. c. 9. vbi de natura fortitudinis disputauit. Potest ergo ex his locis, sic iniuria, & iniuriam facere describi. Iniuriam facere, est sponte, & ex electione, contra leges alicui scienti, & inuito nocere. Aut Iniuria est nocumentum, ex electione contra leges, inuito illatum. Dicitur nocumentum, quia est læsio quædam; sed tale nocumentum quod parvipensionem quandam importat, ut melius sequentibus capitibus dicitur. Dicitur ex electione, qua voce indicatur scientia, voluntarium, & deliberatio, ac intentio nocendi. Dicitur, contra leges, ut intelligamus omnes leges, & scriptas, & non scriptas, & ut excludatur defensio, quæ fit secundum leges, solent aliqui addere particulam, non laceissitas, ut demonstrent eum, qui laceissitus est, si lædat quempiam, non facere iniuriam. Verum non video, cur ista particula sit apponenda: cum is, qui laceissitus, se tuctur, non faciat contra leges; quandoquidem omnes leges defensionem concedunt. Non tamen lice-

Arist. magis

Iniuriam facere quid.

Declaratio definitionis Nocumētū.

Ex electio ne.

Cōtra leges

Defensio ed ceditur ab omni lege.

ret

12 DE PACIFICATIONE

ret post acceptam iniuriam, iniuriam vici-
sci, vt suo demonstrabitur loco. Postremo
dicitur, inuito, & vt significetur, lesum non
debere ignorare nocumentum, aut illud vel-
le. Scienti enim, & volenti non fit iniuria.
Indicatur quoque hac particula, certa per-
sona, quę inuito patitur. Ex his intelli-
gitur, quid sit iniuriam pati, quod hoc mo-
do descripsit Aristoteles. Iniuriam pati est
cum à volentibus iniusta inferuntur. Et hæc
de sententia Aristotelis dicta sint. Verum,
cum res morales sint valde obscurę, & in-
certę ita, vt earum naturę non facile enuclea-
ri possint; vt quid iniuria sit melius intelli-
gitur, quasdam aliorum scriptorum iniurię
definitiones adscribere placuit. Iniuriari,
ait Episcopus Cassertanus, est sponte, & cum
electione, non lacessitum, detrimentum ali-
cui inferre per se, vel per alium, præter eius
voluntatem, & præter proportionem, &
æquum, vel præter leges, vel præter virtutes
& honestum. At Pigna, hoc modo. Est
nocumentum factum ex electione, ab aliquo
contra iustum: quod iustum vel est secun-
dum leges vel secundum æquitatem. De-
bet esse hoc nocumentum ab alio: quia ne-
mo facit sibi iniuriam. Gregorius Zuccu-
lus tractatione de honore, cum existimet ho-
norem consistere in bona opinione, quam
quis habet de aliquo, sic iniuriam describit.
Iniuria est perturbatio opinionis natę ex
actio-

Scienti &
volenti non
fit iniuria.
De reg. iuris
l. 6. l. quāvis
ff. de in ius
vocand. l. cū
donat. C. de
donat.
Arist. 1. rhe.
cap. 13.
Arist. 1. Eth.
cap. 2.

Anton. Ber.

Io. papa Pi-
gna. l. p. c. 3.

Gregor.
Zucculus.

INIMICORVM.

13

actionibus moralibus, vel ex præsumptione;
facta ab aliquo attribuendo aliquid turpe, &
ex se falsum, ac dubium apud alios. Cuius
definitionis declarationem apud ipsum au-
ctorem legere poterit. Quid igitur iniu-
ria significet, quid ad eam conficiendam con-
currat, quid iniuriam facere, & pati sit, hoc
capite de philosophi, & aliorum scriptorum
sententia diximus; Nunc ad explicandas ini-
urię partes, & modos aggrediamur.

De speciebus, & modis iniurię. Cap. 3.

MISERABLEM esse eum, qui iniu-
stus est, aut mali quidquam habet, sa-
pienter quinto libro de legibus asserbat Pla-
to. Cum autem iniuriam facere maxima que-
dā iniustitia sit, maxime miserales esse eos,
qui iniuriā faciunt, oportet: vt merito idem
auctor alibi scripserit: iniuriam facere, esse
μείζον των κακῶν, id est, malorum maxi-
mum. Vt igitur mortales hanc maximam
miseriam, & hoc maximum malum, quod
latē serpit, vitare, aut si iam in illud incide-
rint, se ab eo liberare queant, rursus aliqua
de iniuria, præter ea quę supra disputata
sunt, vt clarius eius natura, & vis nobis in-
notescat, scribere curabimus. Dicemus
itaque primo de eius partibus, de sententia
Aristotelis, explicando clarius, & vberius,
quę ab ipso obscurius, & strictius scripta
fuere,

Iniustus mi-
serabilis.

Plato.

Plato. de
rep.

que dicenda
sunt de iniu-
ria.

14 DE PACIFICATIONE

fuere, & quod huc facit, quosdam iniuriarum modos, quos alij enumerare solent, adscribemus. Deinde, iniuriam de nostra sententia definire conabimur; ac aliqua de contumelia, & vitij ei affinis speciatim afferebimus. Postea diligenter iniuriarum circumstantiarum numerabuntur. Demum, de actione iniuriarum disseretur: quibus explicatis, melius poterimus iniuriam cognoscere, & ubi cognouerimus, vitare; quod tandem omnia quae a nobis scribuntur spectant. Primum ingrediendo, de philosophi sententia, tres sunt iniuriarum partes: scilicet *καταφρόνις*. hoc est, despiciatus, seu neglectus: *εμπεισμός*, idest, vexatio, vel, ut aliqui vertunt, incommodatio, & *ὕβρις*, idest, contumelia. Quae partes breuiter à nobis nunc declarandae sunt. Despicatio, seu neglectio est, cum quis existimat, & iudicat aliquem nulla re dignum, & nullius praetij. Ut gratia exempli. Si quis alterius obliuisceretur nomen: si rationem eius non haberet, cum aequalium habeat: si illius dicta, & facta floccifaceret: si denique ante domum contemptus gratia transiret. Et cum triplex sit neglectio apud Aristotelem, ut est videre libro quinto politico, de ea hic loquimur neglectio, qua singuli singulos paruipendunt, de qua libro secundo rhetorices cap. 2. idem meminit auctor. Incommodatio est cum quis vexat, aut impedit quempiam, ne aliquod

Aristot. 2.
shet. cap. 2.

Despicatio
& neglectio
quid.

Aristotil.
De qua ne-
glectio est
hic sermo.

Aristo. 1. 2.
rhet. cap. 2.

Incommo-
datio.

INIMICORVM. 15

quod bonum consequatur, ea scilicet de causa, quod putat nihil boni, aut mali, sibi illum quem vexat, posse afferre. Verbi causa. Si ego despiciens Petrum, ipsum impedirem, ne dignitatis gradum, aut aliquod aliud bonum obtineret, ob hanc causam; quia eius condicionis eum esse existimo, ut nihil mali ab eo timere, aut boni sperare debeam, incommodatio erit. Contumelia autem est contemptus, quo quis offendit alium, despiciendo in illis rebus, unde dedecoris, & turpitudinis macula, & dolor patienti sequitur: ita ut Contumelia speciatim inhonationem gignat; quae ut Senecae placet a contemnendo est dicta. Huius inferendae duo sunt modi. Vel. n. quis eam infert, ut latetur, & gloriatur, quomodo iuuenes contumeliam facere consueverunt: vel secundo, ob prauitatem, ut aliquid acquiratur utilitatis, qua ratione senes, auaritia pulsi, contumeliosi esse solent. Ut vere de auaritia Propertius scripserit.

*Tu vitij hominum crudelia pabula praebes
Semina curarum, de capite orta tuo.*

Quo fit, ut magis contumeliosi dicantur iuuenes, quam senes, cum illi propositam habeant honoris violationem, hi vero quaestum. Si quis, quosdam modos, quibus iniuria fieri solet cognoscere cupit, legat philosophum in quinto politico, capite decimo. Omnes haec species conueniunt in hoc, quod sint ne-

Contumelia.

Contumelia
vnde dicta.

Duo modi
faciendi co-
tumeliam.

Senes cur in-
iuria faciunt.

Prop. 1. 3. e
leg. 7.

Auaritia ori-
go vitiorum.

Iuuenes ma-
gis contume-
liosi quam
senes.

Aristotel.

Genus spe-
ciorum enu-
meratarum.

16 DE PACIFICATIONE

glectus quidam, & despiciatio, qui neglectus interdum sumitur pro vna parte iniuriæ, quo pacto sæpe nomen generis speciei aptari solet. Cæterum distinctionis gratia: genus appelletur paruipensio, partes vero nuncupentur: neglectus, incommodatio, contumelia. Quod hæc sint iniuriæ species, sic probatur. Primo, quia officere alicui in illis rebus, vnde sequitur turpitudine; vel impedire ne quis cõsequatur aliquid; vel negligere præter æquitatem & iustum, non est sine læsione iniusta, & significatione aliqua paruipensionis. Quare hi modi agendi non carebunt iniuria. Adde secundo; qui his modis officit alicui, illum quantum in se est excitat ad iram, & vindictam. Sed ista sunt effectus iniuriæ. Ergo qui sic se gerit faciet iniuriam. Nam iniuria affici, est negligi, & neglectus causat iram, quæ iniuriam sequitur. Quod autem hi tres modi specie inter se differant, probari primo potest ex his, quæ docet Aristoteles in rhetorica, & in ethicis. Præterea hæc veritas sic confirmatur. Paruipensio cum læsione honoris ob delectationem, vel lucrum distinguuntur a neglectu, in quo ista non reperiuntur, vt patet, si quis alterius nomen solum obliuisceretur. Ab incommodatione etiam secernitur, quia nihil sibi quærit ille, qui incommodat. Neglectus quoque ab alijs discrepat speciebus, quia nec inhonorationem, neque incommodum

Arist. 1. top.
cap. 4.

quod species enumeratur contineantur sub iniuria.
Prima ratio

Secunda ratio.

Ira sequitur iniuriam.
Modos quibus iniuria fit specie distincte.

Aristotel.
1. Rhet. c. 5.
S. Eth. c. 5.
Prima ratio
Secunda ratio.

INIMICORVM.

17

commodum alterius intendit, sed tantum despicit: vt si quis non honoraret eum nulla de causa id agendo nisi quia paruipendit, quem prius honorabat. Ex quibus iam apparet, incommodationem ab alijs speciebus esse seiunctam. Cæterum posset fortasse aliquis, contumeliam, quæ habet pro fine lucrum cum inhonoratione, facere speciem distinctam, aut modum distinctum ab eo, qui est propter delectationem, aut certe reuocari posset ad incommodationem. Ex his explanationibus facile quisque descriptiones harum specierum iniuriæ, de sententia philosophi, colligere poterit. Constat etiam contumeliam maxime attingere naturam iniuriæ, cum in hac sit maior læsio, & significatio contemptus, quod apertius honore priuet. Et hæc videtur esse veræ species iniuriæ, quas multi, qui de iniurijs disputarunt non aduercentes, loco harum, solum quosdam modos extraneos iniuriæ enumerant, quos etiam nos afferentes alias iniuriæ partitiones breuiter attingemus. Potest ergo iniuria primo diuidi ex parte operationis, qua fit, & tunc altera erit quæ in agendo consistit: altera in non agendo; vt si quis negaret reuerentiam, quam erga aliquem deberet exhibere, dicere tur iniuriam facere, dum reuerentiam negat: vt sit altera positiua, altera negatiua iniuria. Diuidi deinde potest ex parte personarum quibus fit: & tunc altera erit, quæ fit creaturi:

Notandum.

Contumelia maxime attingit naturam iniuriæ.

Aliæ iniuriæ diuisiones.
Prima ex parte actionis.

Secunda diuisio ex parte personarum.

B

tori:

tori: altera quæ fit creaturæ rationis participi, vel rei rationis experti, quatenus ad creaturam rationis capacem refertur. Rebus. n. quæ ratione carent ex se, non fit iniuria. Hæc in duas partes secatur: altera est priuata: altera publica. Priuata item, altera est in nostram personam; altera in personam nobis coniunctam, vt in affines, seruos, & in eos, à quibus instituti sumus, à quorum existimatione nostra quoque dependet existimatio. Rursus diuidi potest ratione bonorum in quibus infertur, & ita alia est, quæ infertur in bonis animi; alia in bonis corporis; alia in bonis fortunæ. Item ratione magnitudinis: alia est parua vt quæ fit toruo aspectu tantum: alia maior, quæ fit verbis: alia maxima, quæ fit verbis, & verberibus, legendus est philosophus in rhet. vbi aliquot modos maioris, & minoris iniuriæ enumerat. Maior iniuria dicitur, quæ ex maiori iniquitate oritur: illa quæ maius nocumentum infert: quæ non habet parem pœnam: quæ in beneuolum fit: & illa etiam esset maior, quæ funditus honorem tolleret, quàm quæ tantum perturbaret. Erit autem munus iudicis cognoscere, quæ sit maior, vel minor, vt Alexander docuit; qui debebit diligenter circumstantias considerare, vt Abbas cap. 1. de maled. tradit. Ad hæc; alia est, quæ fit nutibus, & gestu corporis: alia verbis: alia percussione. Demum altera est vera iniu-

iniuria, & est illa, quæ habet omnes conditiones requisitas quantum ad causas, & circumstantias; altera non vera, & est illa, cui abest aliquid ad veram iniuriam necessarium, quæ potest appellari imperfecta, sicuti prior perfecta. Sed quoniam alij modi inferendæ iniuriæ possunt à circumstantiarum cognitione, de quibus postea dicemus, sumi, eos omittentes, cum de natura iniuriæ, & eius partibus, & modis ex aliorum sententia hucusq; disputauerimus, iterum de eadem iniuriæ natura secundum nostram sententiam sequenti capite, iuxta positum ordinem paucis disseramus.

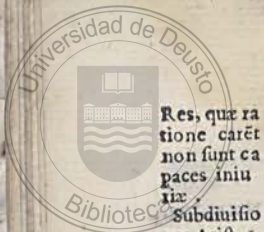
Nonè definitur iniuria, & de ea, quæ verbis fit. Cap. 4.

SI QVIS apud veteres, aliter à consueta ratione epulas suo ingenio parare ausus esset, tanquam *δειπνοσοφιστής*, hoc est, cœnæ corruptor, vt libro quinto scribit Athenæus, male audiebat. Idem fortasse mihi in præsentia cōtinget; si aliter quàm alij fecerint, iniuriam definire voluero. Verum hoc idcirco facere audebo, quod videam aliorum descriptiones non omnino perfectas, & suis numeris absolutas esse. Adde etiam, quod cum actiones vitæ, obscuræ, & variæ sint; eas vt non facile est definire, ita varijs modis describere licet. Vt autem quod volumus per-

B 2 ficia-

Vnde possunt sumi alia diuisiones.

Athenæus.

Res. quæ ratione carēt non sunt capaces iniuriæ. Subdiuisiones Arist. 1. Rhet.

Tertia diuasio ex parte rerū in quibus fit.

Quarta diuasio ratione quantitatis.

Arist. 1. rhet. cap. 14.

Quibus modis vna iniuria dicatur maior altera

Menocchius legendus iudicis est cognoscere quæ sit maior iniuria.

Alexand. Abbas.

Quinta diuasio ex parte modi. Sexta diuasio.

Iniuria qd
significet.

Iniuria ho-
nori oppo-
sita.

Iniuria con-
sistit in con-
temptu.

Iniuria in-
cludit ratio-
nem signi.

ficiamus, aliqua prænotare oportet. Primo aduertendum est; Iniuria, si strictim loqui volumus, & quatenus a nobis considerata est, nihil aliud sonat, quam despicionem, contemptum, paruipensionem, ex qua sequitur læsio quædam existimationis, & honoris: & ita iniuria honori, qui reuerentiam includit, erit opposita. Nam læsiones omnes, in quouis genere bonorum fiant, eatenus habent rationem iniuriæ, quatenus paruipensionem continent. Quare, qui frangeret ostium tuum, vt domum expilaret non vt te despiceret, non esset contumeliosus.

Quo fit, vt sicut honor consistit in reuerentia, ita iniuria, in contemptu, & neglectu. Quare, si quis ad quandam similitudinem definitionis honoris, per particulas oppositas, iniuriam definiuerit, non inepte fecerit.

Aduertendum est præterea, licet iniuriæ natura, vt humana quædam actio est, ab inferentis, & accipientis animo pendeat: tamen eā seorsim considerare, & finire licebit, sicuti Aristoteles honorem finiuit, non interferendo in eius definitione, honorantis, & honorati conditiones. Considerandum est etiam: sicuti honoramus aliquem ob opinionem, quam habemus de excellētia, & virtute eius: ita etiam contemnimus, & paruipendimus aliquem ob opinionem quam habemus, aut habere indicamus de culpa, & vitio eius.

Hinc nascitur, iniuriam includere in se rationem

tionem signi, sicuti & honor, de quo postea dicetur. Manifestat enim iniuria alterius vitium, & paruipensionis opinionem indicat; sicuti reuerentia opinionem virtutis. Hæc autem manifestatio, potissimum fit verbis, quæ magis apta sunt ad significandum: factis tamen fieri potest, quatenus vicem verborum gerunt. Hinc est, eum qui castigat aliquem, cuius curam gerit, non contemnere; cum huiusmodi factum, contemptum non significet. Rursus neque verba ex se contumeliam faciunt, cum ex sua natura non noceant, vel lædant, & propterea semper inspicienda erit dicentis intentio, cum ab intentione vera de pendeat iniuria. Iniuria, inquit Maximus Tyrius ab inferentis oritur voluntate. Intentio vero, & scientia, vel ex ignorantia crafra, vel ex inconsideratione pendenda erit. Ex his colligere licet, quid sit iniuria. Primo, posset sic breuiter finire. Iniuria est actio oligoriæ, seu paruipensionis. Vel secundo. Est signum paruipensionis. Vel tertio. Est signum paruipensionis, siue paruipensio, quæ erga aliquem adhibetur, ob opinionem, quæ de eius vitio habetur. Per vitium non solum intelligimus, id quod est contra honestum, sed omnia vitia etiam naturæ, & omnem defectum excellentiæ. Et nomine opinionis intelligimus quamcunq; existimationem. Cum autem inter alias species iniuriæ, vt ex dictis constat, contumelia ma-

Verba magis apta ad significandum.

Iniuria pendet ab intentione.

Maximus Tyrius. Serm. 2. Intentio quomodo consideranda. Iniuriæ definitiones.

Declaratio.

xime iniuriæ naturam attingat, propterea de ea, atq; de alijs modis, quibus per verba iniuria fieri solet, ad maiorem iniuriæ explanationem, aliqua breuiter dicamus. Sunt autem isti modi: contumelia, detractio, susurratio, irrisio: qui & in aliquo conueniunt, & aliqua ratione discrepant. Conueniunt in primis in hoc, quod præcipue in verbis consistunt, & si in factis reperiuntur, hoc eis accidit quatenus facta vicem gerunt verborum. Conueniunt etiam, quod non modo sunt contra caritatem, sed etiam contra iustitiam quatenus hi modi faciendi iniuriam nos vel honore, vel fama, vel aliquo alio bono priuāt. Contumelia discrepat à detractioe quod illa speciatim honorem lædit: hæc verò famā: quia illa reuerentiā, hæc bonā opinionē, quā in alijs possidemus, tollit. Rursus, contumelia fit corā, detractio in absentia, & ita qui detrahit, cū id occulte faciat, videtur, quodāmodo vereri eum, cui detrahit, vt sit detractor.

Absentem qui lædit amicū.

Verum, vtraque & in absentia, & in præsentia fieri potest. Cum autem contumelia, quæ contraria est honori, qui coram exhibetur, consurgat; quando fit in absentia, debet fieri, vt quidam volunt, hoc animo, vt veniat ad notitiā eius, in quem fit, secus accidit in detractioe, quia detractor vult latere. Potest autem honor, qui contumeliæ speciatim est oppositus, duobus modis ab aliquo auferri

altero

Quibus modis per verba fiat iniuria.

In quibus conueniant

Contumelia, & detractio quomodo differant.

Detractor quis.
Hor. sa. 4. l. 1.

Detractor vult latere. Variis modis fit contumelia.

altero quidem, dum quis ea facit, aut dicit, propter quæ in causa est, vt cæteri aliquem non honorent: altero modo quando ipse per se non honorat: & hic secundus modus præcipue constituit vitium contumeliæ: & ita priori modo oblique, posteriori directe, fit iniuria. Item cōtumelia vt diximus, fit verbis & factis, quatenus tamen sunt indicia contemptus, etiam si alias non læderent, vt si quis alterius imaginem conspurcasset. Rursus per contumeliam, vel manifestatur vitium moribus acquisitum; vel vitium à natura contractum, vel occultum, vel manifestum, & omnia hæc vitia alicui obijcere, est ex se contumeliam facere. Inter facta autem reperiuntur quædam, quæ nullam aliam habent significationem nisi despiciationis: veluti, bucca oppedere aduersus aliquem: fictos vultus alicui detrahare: digitos turpiter implicare. Ad contumeliam referunt nonnulli conuicium, & improprium. Conuicium, vt Labeo placet, sic dicitur, quasi conuocium a plurium vocum concursu, vel à vehementia vocis, qua conuicium fit. At Laurentio Valeriano, & vitium; vel a conuito, quasi vitandum, vitari namque debet, dictum esse placet. Tunc fit conuicium, cum vitia naturæ, & ea quæ culpam non continent, alicui obijciuntur: quo modo Eliseo pueri conuiciabantur, cum aiebant. Ascende calue. Improprium tunc accidit, cum beneficia

Honor dupliciter potest auferri.

Contumelia quæ vitia manifestari soleant.

Facta quedam ex se contumeliosa.

Labeo l. it. apud lab. ff. de iniur.

Laur. Val. l. 6. cap. 52.

Conuicium quādo fiat.

4. Reg. 9.

in aliquem collata commemorantur. Vnde illud Terentianum. Isthæc commemoratio quasi exprobratio est immemoris beneficii. Et ita per improprium, indigentia, & defectus solent obijci, paruipensionis causa. Ex his colligere licet, conuicium, & improprium a contumelia, & inter se specie non differre. Similiter nec contumelia facta verbis ab ea quæ factis fit, specie differt. Verû detractio specie discrepat a contumelia; quia habet pro scopo famæ diminutionem, at contumelia inhonationem. Sufurratio, est quædam maledictio quæ detractiōem continet; sed sine discrepare videtur; quia susurro vitia narrat, vt seminet discordias: vt patet Ecclesiast. 28. prou. 26. & 6. quo loco ait Sapiens: Deum detestari hoc peccatum supra omnia peccata, quæ ibi odiosa esse Deo dicuntur. Derisio quoque specie ab alijs differt, quoniam habet pro fine erubescētiā & verecundiam eius qui deridetur. Vult. n. derisor, eum quem deridet, erubescētia, & pudore afficit. Et quamuis hi modi paruipendendi diuersi sint: tamen in vna, ac eadē actione possunt reperiri effectus istorum vitiorum. Nam dum quis alterius vitia manifestat, potest contumelia, & pudore afficere, famam infuscare, amicitiam dissoluere. Solet etiam inter hæc vitia enumerari maledictio, quæ si sumatur, vt sæpe apud sacras paginas sumi solet pro impræcatione mali, non ita sapit

Terent. in And.

Improprium quænar.

Cōtumelia, & detractio specie differunt.

Sufurratio

Susurronis finis.

Derisio.

Derisionis finis.

Maledictio

sapit naturam iniuriæ; si autem sumatur quatenus laudi, & reuerentiæ opponitur id erit, quod contumelia, & conuicium; & detractio. Vnde Cicero pro Cælio: Maledictio nihil habet propositi, præter contumeliam. Aduertere hoc loco oportet, verba, quæ alijs nullam contumeliam continent, si non debito modo, & prudenter dicantur, contumeliosa fieri. Et ita ioci, & sales possunt contumeliam gignere, & tanquam scommata, quæ morsus sunt figurati, offendere, cum ab vrbānitate recedunt, ac propterea cauendum est, ne quis dum sales, & iocos adhibet, aliquid peccet. De hac re legendi sunt hi auctores. Macrobius libro septimo saturnalium cap. 3. Ioannes Casain suo Galateo, & Io. Baptista Pigna in lib. de duello, Balthasar Castilioncus: quamuis hic auctor, nō facetiarum naturam, sed potius exempla facetiarum asserat. Quod si quis de me querat, quæ sit origo, & fons contumeliæ, vt eo cognito, eam vitare liceat; dicerem, de sententia D. Gregorii, contumeliam potissimum ex ira proficisci. Nam habet maximam affinitatem cum fine iræ, qui est ultio, & qui contumeliam facit, se vlcisci facile arbitratur. Quare conandum erit, vt iræ adhibeantur remedia, si a contumelia abstinere volumus: de qua re, legi aliqua possunt apud Volateranum lib. 31. philologiæ. Inter alia remedia, illud satis præsentaneum est, quo sapientes

Cicero.

Admonitio.

Ioci, & sales caute adhibendi.

Macrobius Ioan. Casa.

Pigna Balthasar Castilion.

Contumeliæ causa quæ sit

Greg.

Ira finis.

De remediis iræ.

Volateran. Plut. libell. de cohibenda ira.

Seneca.

26 DE PACIFICATIONE

tes sæpe vñ sunt, de quo sic lib. 8. Theba. scribit Statius.

Statius.

*Ille monet: ne frena animo permittes calenti,
Da spacium, tenuemq; moram: male cuncta
ministrat impetus.*

Qua grane
peccatu co
tumelia.
Luc. 22.
Gal. 4.
Prælati quo
contumelia
vñ possint.

Si quis interroget, quam graua sint hæc vitia: responderem, ex se esse peccata lethalia; cum sint contra caritatem, & iustitiam. Et quamuis interdum qui alios regunt, vñ contumelia erga subditos siue culpa possint: tamen id non nisi perfectis concederem: quia non facile in calore iræ contumeliosa verba à caritate procedunt; à qua, si debent culpa vacare, promanent oportet. Sed multa, quæ super hac re diceret quispiam, silentio inuoluo, & ad explicandas iniuriæ circumstantias, stylum conuerto.

De circumstantiis, & causis iniuriæ. Cap. 5.

Que sit natura
actionu
humanaru.

Aristot.

Considera
tio circum
stantiarum
iniuriæ vñ
lis.

E A B E S T humanarum actionum natura, vt quales illæ sint, non omnino bene perspiciatur, nisi suis vestitæ circumstantiis, quibus varijs modis afficiuntur, considerentur. Hinc est, quod Aristoteles quinto Ethico, vbi iniuriam descripsit, quasdam iniuriæ circumstantias simpliciter enumerauit, & integram alijs reliquit earum explicationem, quæ ad pacificandum, & ad iniuriæ naturam cognoscendam iuuare admodum potest. Vt igitur iniuria, quam superius nudam proposui-

INIMICORVM.

27

posuimus, melius internoscatur, eandem rursum vestitam, de eius circumstantiis agentes, ob oculos legentium proponamus. In primis considerata est persona, à qua profecta est iniuria: an ea sit, quæ contumeliam facere potuerit: an vir, an mulier: an adultus, an puer: an is, qui arma tractet, an Togatus homo: an clericus, an laicus. Conditio enim personæ, non parum turpitudinis actioni addit, aut de eadem detrahit. Nec quælibet persona est apta ad faciendam iniuriam, sed illa, quæ est fide digna, & quæ bene audit, ita vt possit opinionem bonam, quam quis in aliorum animis possidet, remouere, cum quilibet, dum contrarium non constat, habeatur bonus. Qui soleant iniuriam facere enumerantur ab Aristotele in Rhetorica, & hi sunt. Qui facultatem habent: qui celare se posse arbitrantur: qui non putant se daturos esse pœnas; aut si putant se daturos, minores tamen. Legendus est philosophi locus. Eadem erunt animaduertenda in eo, cui facta est iniuria: & præterea videndum erit, an sit persona certa, an incerta, an sit capax iniuriæ, & quantum sit capax: an eius fama sit valde conspicua; an cognoscat, & reputet sibi factam esse iniuriam: an læsa fuerit in propria, an in sibi coniecta persona, veluti in filiis, seruis: an in rebus externis, & in ijs, quæ aliquo modo ad læsum referuntur. Item, an in absentem, an in præsentem dictum fuerit conuicium.

Iniuria vestita quæ.

Circumstantia personæ interdictis

Quæ persona sit apta ad faciendam iniuriam.

Quilibet presumitur bonus. Qui facere iniuriam soleant i. rhe. cap. 12.

Circumstantia personæ, cui facta est iniuria.

Ex-

Qui sint qui
bus facile fit
iniuria.

Circumstan-
tia modi.

Iniuria non
presumitur
facta ioco.

Baldus.
Salicetus.
Belusius
Fellinus.

Circumstan-
tia finis.

Quid factū,
aut dictum
fuerit.
Verba in uni-
uersum pro-
lata qñ fa-
ciant aut nō
faciant iniu-
riam.

Expediet etiam ex eodem Aristotele cogno-
scere qui sint ij, quibus solet facilius fieri ini-
uria, cum magis uni, quàm alteri fiat: veluti
negligentibus iniurias, & credulis; ijs, qui
in alios sunt iniuriosi; verecūdis, & inimicis,
& alijs, quos ibi recēset philosophus. Inspi-
ciendus quoq; erit modus inferendi: an ex cō-
posito, & deliberatione, & quanta; an verò
casu, & temere, & non ex animo: si ex occa-
sione data; an verò sine vlla occasione: si vi,
aut fraude, an verò palam: si serio, & per con-
temptum; an ioco. Sed non præsūmitur fa-
cta ioco, nisi id probetur præter confessio-
nem inferentis: quando præsertim conditio
personæ, vel facti aliter indicaret. Censetur
enim factum & dictum iniuriosum, per iniu-
riam dictum, vt Baldo, Saliceto, Belusio, Fe-
lino, & alijs placet. Spectandus est quoque
finis, & intentio, vnde humanæ actiones, lau-
dis, & vituperationis plurimum capiunt.
Quid deinde dictum, aut factum fuerit, con-
siderandum est, an graue, an leue fuerit.
Quo loco aduertere oportet, verba in vniuer-
sum prolata, non facere iniuriam, nisi ob ali-
quam circumstantiam ad certam personam
possint restringi. Si autem singulos qui ad-
sunt attingerent, singulis facta censeretur
iniuria. Vt si quis diceret. Omnes, qui hic
adsunt, sunt ignorantes. Si autem non sin-
guli, sed aliqui in confuso læderentur; vt si
diceretur. Aliqui ex ijs, qui hic adsunt, sunt
illi-

illiberales, quilibet existimet se esse exclusū
ab hac iniuria, & nihil contra se præsumat.
Verba autem, vt iniuriam faciant, debent at-
tribuere aliquam turpem operationem, aut
turpem habitum, aut certè ignorantiam ali-
quam culpabilem earum rerum, quas aliquis
scire est obligatus: vt est ignorantia artis,
quam quis profitetur, & ignorantia regulæ
bene viuendi; quam ignorantiam cuique da-
ri posse vitio, recte dixit Auicenna. Rursus
verba debent esse falsa, aut iniuste prolata,
quorum falsitas, & iniustitia non sit ab eis co-
gnita, apud quos dicuntur; quia tunc vim le-
dendi amitterent, quamuis paruipensione ali-
qua non carerent. Quare considerandum
erit, an obiecta fuerint occulta, an manifesta
vitia, an vera, an falsa, quibus verbis falsis
posse fieri iniuriam, præter alios docuit Con-
radus: an vitia, quæ fuerint vsu vitæ acqui-
sita, an vero quæ à natura inserta sunt, à quo
modo iniuriæ faciendæ abstinendum esse phi-
losophus in Ethicis docuit: & hoc idem qui-
dam canon apostolicus sub graui prohibet
pœna. Si quis truncum, aut mutum, sur-
dum, aut cæcum, aut eum cui vitiosus in-
cessus est, subannauerit, communione pri-
uetur. Huc pertinet cognitio earum rerum,
in quibus solet fieri iniuria, quæ enumeran-
tur ab Aristotele loco citato. Huiusmodi
sunt, quæ facile portantur, quæ abscondi pos-
sunt, & ea, in quibus venia datur, & similia.
Deinde

Verba quæ
sint apta ad
iniuriam.

Quæ ignorā-
tia vitio de-
tur.

Auicenna.

Iniuria fit
etiam si ve-
ra dicatur.
Conradus
Conc. 2.

Arist. 3. Eth.

Can apost.
nu. 56.
Vitia à natu-
ra accepta,
nō sūt alicui
obicienda.
In quibus re-
bus fiat in-
iuria.

Per quos sit
facta.

Prou. 22. 5.
q. 4. cap. in
loco.
Demoste-
nes.

Auctor ad
Heren.
Circumstan-
tia loci.

Circumstan-
tia tēporis.

Absenti po-
test fieri in
iuria.

Arist. 1. rhe.
cap. 10.
Quis sint cau-
sa actionū
humanarū.

Deinde videndum erit, per quos, & quibus facta est contumelia: si per se, vel per alium, qui si sit doli capax, & sponte faciat, ipse quoque iniuriæ reus erit: si solus, aut socijs sti-
patus. Et licet impari conditione quis le-
dat, adhuc si is est, cui fides habeatur, iniu-
riam facit. Si facta sit, nutu, risu, minis, aut percussione: si toruo aspectu, quo etiam mo-
do fieri contumeliam posse Demostenes exi-
stimauit: dicto, aut facto; tacito, vel expres-
so. Et denique; vt ait auctor ad Herenniū;
aut pulsatione corpus; aut conuicio aures;
aut turpitudine vita violatur. Est etiā circun-
stantia loci attendenda: an publicus, an priua-
tus fuerit: an frequens, an solitarius. Postre-
mo tēpus quoq; spectandū est: an eo tēpore,
quo erat amicus: an eo tpe, quo qui lesit, ha-
bebat potestatem in læsum: vt si dux exercitus
lesisset aliquē militē, qñ sub eo merebat. An
eo tpe quo aberat, aut aderat, q offensus est.
Potest enim fieri absenti sicuti & præsenti in
iuria, licet aliqui id negent, differenter tamē.
Quia si præsens non refellat; negando quod
obijcitur, videbitur cōfirmare; quod de ab-
sente dici non poterit, cū non dū vitia sibi at-
tributa esse cognouerit. Plurimū etiā iuuare
poterit ad cognoscendum quando facta fue-
rit iniuria, si quis humanarum actionum cau-
sas, quas recenset philosophus in rhetorica,
non ignorabit. Sunt autem istę. Natura,
violentia, seu coactio; casus, consuetudo,
appe-

appetitio rationalis, ira, & concupiscentia.
Multum. n. refert intelligere, à quānam cau-
sa ortum trahat iniuria. Cum autem dici-
mus casu, aut fortuna aliquid fieri, non intel-
ligimus per fortunam quandam Deam more
ethnicorum, sed id, quod philosophi, & sa-
pientes intelligunt, & quod Philemon Comi-
cus his verbis expresit.

Philemon
Comicus

*Fortuna non est nobis vlla vsquam Dea,
Non est: sed vnicuiq; quod euenit,
Casusque fit, fortuna nobis dicitur.*

Lege de hac re Natalem libro quarto, capi-
te nono. Hoc caput, quod latius explicare
libuit, has secum vtilitates affert. Primo, ex
hac diligenti circumstantiarum inuestigatio-
ne, intelligitur quā diligenter sint attenden-
dæ ab ijs, qui alios pacificare volunt. Nam
cum sint varij contumelię faciendæ modi, va-
riæ etiam regulę ad dissensiones cōponendas
adhibendæ sunt. Secundo percipitur, quādo
conciliatio facilis, aut difficilis sit, pro modo
illatæ iniurię. Tertio quando maiori, vel mi-
nori pēna iniuriosus sit puniendus; q pēna vt
Ægidius Bosius scripsit, est arbitraria; sed
rectum iudicis arbitriū à circumstantiis pen-
det: ac etiam constat, quanta sit adhibenda
diligentia in pręfinienda satisfactione, quę
pro iniquitate commissā danda est. Quarto
colligitur, quando ex nocumento illato ori-
ri possit actio iniuriarum contra ledentem,
& quando oriri non possit, qui est effectus
quidam

Natales.

Vtilitates
quæ ex hoc
cap. colliguntur.

Menocchi
us.
Ægid. Bos.
tit. de iniur.
m. 30.

Actio iniu-
riarum esse
alibus iniu-
riæ.

quidam illatę iniurię, de qua actiōe, demonstrata natura, & circumstantijs iniurię, quis, quem, quid, quomodo, cur, quibus, quando, & ubi, sequenti capite, debitum sequentes ordinem, disputabimus.

De actiōe iniuriarum. Cap. 6.

*Iniuriarum
remedium
optimum.*

Publianus.

NIL de grauissimorum hominū sententia aptius, nihil accommodatius ad iniuriam illatam exterminandam reperitur, quā si perpetua, atque ęterna obliuione deleatur. Hanc rem, ut modo mittamus cęteros, Publianus in mimis sic declarauit.

Iniuriarum remedium, est obliuio.

Sed quoniam hoc pręclarum facinus, non ā quouis, sed ā celsis, erectisq; animis, quorum exiguus est numerus, perpetrari solet: propterea cum bona pars eorum qui iniuriā accipiunt, contra iniuriosos agere consueuerit, de iniuriarum actiōe, quę, tanquam foetus quidam, ex iniuria dimanat, aliqua disputanda sunt. Differemus autem de hac re in hunc modum. Primum, quid sit iniuriarum actiō, & quomodo ex iniuria proficiscatur, docebitur. Postea explanabitur quotuplex sit; & quibus competat. Pręterea, quę inter priuatam, & publicam actiōem sint differentię indicabitur. Postremo, ea quę in illata iniuria considerare licet numerabuntur. Quantum ergo ad primum pertinet; statim

Quę hoc capite tractanda sint.

statim ac quis volens contra leges, dictis aut factis aliquem nolentem lęserit, quędam exoritur iniquitas, & iniustitia, qua fit, ut Aristoteles scripsit, ut ille qui officit, plus habere videatur, & is qui lęsus est, minus. Hęc genita iniustitia, offensus; qui quodammodo minus habere videtur, ius quoddam habet, quo iure potest quod sibi debetur repetere. Hoc ius actiōem iniuriarum vocāt. Actiō vero, ut est in libro quarto institutorum, titulo de actiōibus in principio, nihil aliud est; quā ius prosequendi in iudicio, quod sibi debetur. Quare actiō iniuriarum erit ius agendi contra iniuriam facientem, ut pro illata iniuria faciat satis. Ex quo nascitur, ut qui iniuriose se gessit, obligatus maneat non modo de iure ciuili, sed etiam naturali, ad sarcendam iustitiam, quam lacerauit ut de communi sentētia affirmauit Albertus Bolognētus in suis commentarijs de verborum obligationibus. Quo loco optime refellit sententiam quorundam iurisperitorū dicentū, propterea iniuriam inferentē obligari ad pęnas dandas, & ad satisfaciendum, quod visus sit cū lege pacisci, pęnā ab eo lędā esse, cum eū deliquisse constabit. Neq; ut etiā illud obiter dicamus, ad hoc, ut ista actiō ex cōtumelia, aut conuicio nascatur, necesse est, ut is qui lęsus est, iniuriam in animū reuocet, quasi, ni in animū reuocauerit, nulla exoriatur contra lędentem actiō, ut aliqui falsō

Quando, & quomodo actiō iniuriarum oritur Arist. in 1. Rhet.

Actiō quid.

Actiō iniuriarum quid.

Obligatio duplex; naturalis, & ciuilis.

Alber. Bolog. c. 3. na. 2.

Quorundam iurisperit. opinio damna natur.

Opinio quorundam damnata.

C

existi-

existimarunt. quos merito refellunt Acurtius, Nicasius Aretinus in §. fin. Instit. de iniurijs. Et gloss. l. si unius §. pactus ff. de pactis. & l. si non conuicij C. eodem. Quare verba illa in §. fin. citato, quæ sunt Vlpiani: Ad animum non reuocauerit: intelligenda sunt, cum auctoribus citatis, & Mylgerio hoc modo: si dissimulatione non aboleuerit. Quamobrem ex ipso iniurioso facto, aut dicto, ius agendi contra eum qui iniuriose se gerit, proficiscitur. Hoc autem ius potest esse duplex: alterum, quod potest intendere actionem in offendentem is, qui iniuriam perpeffus est, vt sibi satis fiat, & honor, & fama ablata restituantur, & hæc propriè appellatur actio iniuriarum: alterum, quo pro damno illato (puta, quia fuit in causa, vt proprias pecunias impenderet, aut ne aliquid lucraretur) vtgere contra nocentem potest: & hæc actio damni dati solet vocari. Hinc titulus in sacris pontificum constitutionibus, de iniurijs, & damno dato. Cum autem minime contingat, vt quis aliquem iniuriose tractet, & rem ipsam publicam, cuius cuius cuius, quasi quoddam membrum existit, non offendat; propterea etiam iudex, qui reip. personam gerit, facultatem procedendi contra iniuriosum hominem habebit, vt ab eo, quod iustitiam legalem violauerit, penasumat. Quapropter reus iniuriarum remanet obligatus ad satisfaciendum

ob

Acurtius
Nicasius
Aret.Vlpian.
l. non solū
§. 1. ff. eod.locus decla-
ratus.

Mylger.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

Actio iniuriarum priuata.

ob lesum honorem & illatum damnum offenso, & ad luendas penas à lege statutas. Actio priuata, quæ lesio competit, pertinet etiam, ac transit aliquando ad heredes, & affinitate coniunctos, ad quos infamia, seu illatum damnum redundauit: veluti actio filij ad parentes: actio clericici ad Ecclesiam, seu Episcopum. Sed singulas personas recensere ad institutum nostrum non pertinet. Legi possunt doctores superius citati, & speciatim Gofredus titulo de iniur. & dān. dat. Guil. Duran. Zabarella Clem. de pœnis cap. multorum. Hi duo modi procedendi, quorum alter priuatam vtilitatem præcipue, alter publicam spectat, in eo differunt; quod qui priori modo agit, non potest ex se penas, aut vindictam sumere; sed solum iuxta leges à iudice iustitiam reposcere: at qui posteriori modo procedit, cum sit persona publica, per se punire facinorosum potest. Ex altera parte, priuata persona licet ex se omnem actionem remittere, quod non licet publicæ: maxime si sit inferior iudex: neque etiam supremo, id pro libidine fas est, cum reipub. expedit, vt delicta puniantur, & leges seruentur: quod Solon elegia de legibus in postremis verbis, ita indicauit.

Denique vita hominum tranquilla, & honesta manebit,

Seruandi leges dum pia cura manet.

Hoc tunc maxime veritatem habet, cum ei qui

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

Actio priuata quibus competat.

qui iniuriam, ac damnum acceperit fuerit satisfactum; si secus fiat, idem erit, ac de alienis bonis eleemosynam elargiri: ac proinde esset obligatus iudex ad restituendum. Verum ubi actor causam deseruerit, inferior iudex debet leges seruare, ac iuxta eas ferre sententiam, in eadem poena, qua reus plectendus erat, ipse puniri voluerit, ut probatur l. Nulli C. ne sacrum baptisma. l. seruos C. ad legem Iuliam: licet non semper eadem prorsus puniatur poena, qua reus; ut Felinus & Hostiens voluerit; sed cura id in lege exprimitur: secus dicendum esset de iudice superiori, qui ex causa in lege dispensare posset, ut suo loco demonstrabitur. Docent praeterea praefati doctores, iudices, sine causa poenas minuentes, esse infames, quos tamen Alphonsus a Castro lib. 2. de l. poenali cap. 13. refellit. Causas autem, ob quas minuire poenas licet, enumerat glos. l. quid ergo §. poena ff. de his, qui notantur infamia. Ex illata iniuria non modo oritur ius agendi, aduersus inferentem, sed saepe etiam nascitur odium, quo lesus laedentem prosequitur, quod etiam per signa externa demonstrari solet. Ex his omnibus colligitur, quae liceat animaduerte- re in omni iniuria. Primo, reperitur damnum illatum in honore, & fama, ac in rebus externis proximi. Secundo, odium conflatum ex accepto nocumento, & paruipensione, & eius significatio aliqua per externa signa. Tertio,

est

Quid facere
debeat infe-
rior iudex,
cum actor
ab agendo
desistit.

Iudex puni-
tur cum le-
ges non ser-
uat.

Felinus
Hostien.
Iudex supe-
rior in lege
dispensat.

An iudex, si
ne causa pe-
na minuens
sit infamis.
Alph. a Cas-
tro.

Cause ob
quas licet
poenas mi-
nuere.

Glos.
Tiraquel tra-
cta. de penis
Odiū ex ini-
uria nascitur.

Quid in om-
ni iniuria re-
periatur.
Damnum.
Odium.

est ius agendi contra reum. Quarto, est obligatio ex parte nocentis, ad satisfaciendum personae laesae, & reip. in quibus explicandis, & declarandis, in reliquo opere potissimum versabimur. Cum ergo quid actio iniuriarum sit, qua ratione fiat, quae eius partes, & partium differentiae, quibus competat, quid ex parte offensi, & offendentis, & iudicis oriatur, dictum sit: sequitur, ut de natura honoris, quae contraria est contumeliae, ut iterum melius iniuria cognoscatur, dispiciamus.

Notantur quaedam, ad explicandam naturam honoris necessaria. Cap. 7.

QUANTA sit honoris praestantia, atque excellentia, vel ex eo facile perspicitur, quod etiam obscurissimus quisque, ne dum nobili genere natus pro eo tamquam pro aris, & focus dimicare, ac vitam profundere sit paratus. Cui tantum ethnicorum superstitionis tribuit religio, ut tanquam numen quoddam, & templis & diuinis honoribus colere non dubitauerit. Verum tunc praeclare cum humano genere ageretur, quando tanto ardore virtutem honoris parentem, per quam ad verum, & solidum honorem aditus patet, homines adamarent. Propterea apud Romanos consule Marcello, religione cautum fuit, ut ad honoris templum non nisi per eades

Ius agendi
Obligatio
ad satisfaciendum.

Anacephaleosis.

Honoris magnitudo.

Cicero.
Aristot.

Honor tamquam Deus cultus.

Ad honorem non accedit nisi per virtutem.

C 2 vir-

virtutis aditus pateret. Namque ἡ ἰσχὺς
ἐστὶν προπύλαιον τῆς τιμῆς. Hoc est.

Virtus vestibulum est honoris alma.

Tunc etenim contingeret, ut nemini iniuria fieret, pax, & concordia illa se manerent, nec essent, qui pro falso, fucatoque honore inter se digladiarentur. Sed quoniam pauci sunt, qui sint vera virtute præditi, & vulgò solam gloriam virtutis vmbra homines venantur: hinc est, ut homines virtute carentes pro ipsius vmbra sine ratione depugnent. Hac igitur in primis de causa, de honoris natura, ut doceamus quid sit verus honor, differendum est. Accedit etiam, quia cum honor ablatus sit restituendus hoc recte fieri non potest, nisi prius quid sit honor, intelligatur. Postremo ex hac disputatione adhuc melius iniuriæ natura manifestabitur. Et ut hoc planius efficiatur, aliquæ animadversiones præmittendæ sunt, quibus ad obscuram honoris naturam penetrandam manuducamur. Aduertendum est itaque primo, omnia bonum appetere, quod nihil aliud est quam perfectio quædam appetentis: ex quo fit, ut homo quoque bonum appetat; & maius bonum magis, cuiusmodi est bonum finis, propter quod bonum cætera expetuntur bona. Sunt autem duo bonorum genera, quorum sub altero bona interna; sub altero verò externa continentur. Illa rursus, altera sunt, quæ dicuntur bona animi, ut sunt scientiæ, virtutes; altera,

Achilles.
Bocchius.

Gloria virtutis
vmbra.

Cur de honore
agendum sit.

Omnia bonum
appetunt i. Eth.
cap. i.

Dyonys.
Areop.

Bonū quid sit.

Boni partitio.
Bona interna.

altera, quæ bona corporis, veluti sanitas, pulchritudo appellantur. Sic etiam externa bona: altera sunt quæ in animis aliorum possumus, veluti bona fama, & opinio, ad quod genus reuerentia, gloria, laus reducuntur: altera, quæ in rebus ipsis, puta in diuitijs, auro, & lapillis continentur. Ex his bonis quædam sunt, quæ ita in nostra potestate sita sunt, ut à nobis verè sine nostra voluntate auferri non possint, ut sunt virtutes, & mores: alia verò, quæ auferri queunt: ut dignitates, honores, diuitiæ. Item alia sunt, quæ per nos ipsos proprijs laboribus acquirimus, ut virtutes, scientiæ, artes, quas per actus studiosos, & vitæ candorem, & rectas operationes nobis comparamus: alia sunt, quæ quadam fortuna nobis acquiruntur, ut bona corporis constitutio, ingenium viuendum. Rursus ex his bonis aliqua nos ita perficiunt, ut nos efficiant verè bonos, cuiusmodi sunt habitus virtutis: alia sunt, quæ non efficiunt nos simpliciter bonos, ut sunt omnes aliæ perfectiones, & excellentiæ scientiarum, artium, dignitatum, honorum. Iterum bonum, aliud est honestum, quod est per se expetibile, ut est bonum virtutis: aliud est vile, aliud delectabile, quæ duo posteriora bona per se expeti recta ratione non possunt, sed ad honestum referri debent. Denique bona opinio, qua homines de nobis

Bona externa.

Alia boni
partitio.

Alia boni
diuisio.

Alia boni
partitio.

Alia boni
partitio.

Bona existimatio, quæ de aliquo habetur est duplex. Arist. 1. the. cap.

cap. final. de præsumpt.

Differentia quedam inter duas opiniones.

Quomodo bona opinio amittatur.

Quæ artes bonam famam laedere soleant.

bis bene sentiunt, ob aliquam excellentiam, quæ sit in nobis, duplex est: altera acquisita per proprias operationes virtutis. Excellentior enim agendo, gignimus in hominum animis bonam quandam existimationem de nobis, quam eudoxiam, hoc est, bonam famam Arist. vocauit: altera est præsumpta; quando non ob operationes studiosas, quas ediderimus, homines existimant nos esse bonos; sed quia nihil turpe nos fecisse constat, censent nos esse in virtute: qua etiam præsumptione (ut quibusdam placet) ij qui honoribus, potentia, & diuitijs abundant, veluti etiam, qui nobili loco nati sunt, studiosi esse censentur. Differunt hæc duæ opiniones, quod illa, quæ acquiritur, est diuturnior, & purior: altera verò facilius remouetur, ac perturbatur, & cum aliquo vitio non dum ab alijs cognito, esse potest. Hæc autem bona opinio amittitur in primis per proprias operationes vitiosas, sicuti per bonas acquiritur. Deinde per contumeliâ & iniuriâ illatâ. Deinde per operationes turpes eorum, qui nos aliqua ratione attingunt; & maximè illa bona opinio, quæ ex præsumptione oritur. Deinde per vsum alicuius artis, quæ pro vili, & sordida, & libero homine indigna haberi solet: cuiusmodi sunt illæ, quæ licet ex se malæ non sint: tamen ab alijs exercentur, qui ut plurimum male audiunt, ut caupones, & histriones. Quare, si quis alias possideret bonam opinionem, eam perturbaret non nihil

non nihil, si ad eam artem exercendam se conuerteret, quæ pro honesta non habetur. Demum perturbatur hæc bona opinio, si quis laboraret in ignorantia earum rerum, quas ad ipsum pertinet scire. Ex his patet, contrarijs rationibus, & modis bonam opinionem acquiri, & conseruari. Aduertendum est secundo loco, ea quæ in nobis reperiuntur bona, esse participationes quasdam diuinarum perfectionum, quæ a Deo in nos, tanquam riuuli à quodam fonte promanant, quæ communi quodam vocabulo, excellentia appellentur. Sunt autem excellentiæ, particulæ quædam diuinarum perfectionum, quibus vnus altero perfectior existit; quibus si quis eis recte utatur, se supra se tollit. Multæ sunt prærogatiue excellentiæ, de quibus fusè Horatius Lombardellius disputauit. Aufert excellentia omnem maculam natiuitatis, corporis, ignobilitatis; honoribus ornat; principibus gratos reddit: honorem in alios sibi coniunctos transfundit: post mortem vitam in animis hominum tribuit. Excellentie præmia dantur; signa eriguntur; carminibus celebratur, orationibus commendatur; omnibus cara, & grata est, ac demum summa delectatione animum perfundit. Sunt tamen qui solum perfectiones scientiarum, & artium excellentias esse putent, & ita distinguunt eas à virtutibus moralibus. Eos qui habent priores perfectiones, vocant perfectos; qui ha-

Quæ ignorantia bonam opinionem laedit.

Bona, quæ in nobis reperiuntur sunt participationes diuinarum perfectionum.

Excellentie quid.

Horatius Lombard. lib. 1. c. 1. 3. 4. Excellentie prærogatiue

Perfecti Boni qui.

habent morales, vocant bonos: & diuersa signa statuunt ad declarandas has, & illas perfectiones. Verum nos nomine excellentiæ quameunque intelligimus perfectionem. Sunt autem excellentiæ, vt ex dictis constat, in duplici differentia: alteræ sunt nobis à natura concessæ, vt ingenij acumen, corporis elegantia, & robur: alteræ proprijs viribus; Deo tamen adiuuante acquirunt, & maxime, quæ sunt supra vires humanas, vt sunt illæ, quæ ex gratia dependent. Ea autem de causa Deus suas creaturis communicauit perfectiones, vt cognoscerentur; non modo ab ijs, qui eas habent, sed etiam ab alijs, vt hac ratione eius potentia, magnificentia ex creaturis cognita, ac perspecta, eum tanquam tantorum bonorum largitorem, debitis ornare mus laudibus. Hinc propheta creaturarum pulchritudinem, & elegantiam contemplans, in eam laudem prorupit. Domine dominus noster quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra? Quoniam eleuata est, &c. Et alibi: Mirabilis Deus in sanctis suis. Et Seruator in Euangelio: Vt videant bona opera vestra, & glorificent patrem vestrum. Vt autem huic capiti modus imponatur, cū honoris naturam cognoscendam esse, & quæ sint boni partes, quid bona opinio, quid excellentia demonstratum sit, ad alia, quæ ad honoris naturam explicandam faciunt, transitum faciamus.

De

Quid nomine excellentiæ intelligatur. Perfectiones in duplici differentia.

Cur Deus creaturis communicauerit perfectiones.

Psalm. 8.

Psalm. Matth. 5.

De gradibus, & manifestatione excellentiæ, & qui sint honore digni. Cap. 8.

CVM diuinæ naturæ perfectio nullis sit definita terminis, ac propterea sit infinita; cum in creaturas se se diffundit, vt eodem modo, quo in se est, scilicet infinitè, se communicaret, nulla fieri ratione potuit: sed his rebus clarius, illis verò obscurius, perfectiones Deus impertinuit suas. Quo sit; cum excellentiæ sint particulæ quædam diuinæ perfectionis, vt varij existant excellentiæ gradus. Prima, ac singularis excellentia est illa, quæ in auctore omnium perfectionum reperitur Deo; quæ ita Deus excellit, vt omnes infinitis partibus superet creaturas. Secundus gradus est, qui reperitur in parentibus, & patria, à quibus originem ducimus ac vitam trahimus. Tertius deinde gradus inuenitur in ijs, qui erga nos habent aliquam procuracionem, ac prouidentie rationem; cuiusmodi sunt, prælati, pastores, principes, magistri, & aliæ id genus personæ. Et hæc quidem excellentiæ non modo dicunt perfectiones quasdam, sed etiam habent rationem principij, & eminentiæ, cui propriè debetur honor; cum honorare sit actus inferioris erga superiorem personam. Deniq; est quidam alius excellentiæ gradus, qui non includit rationem principij, & communicacionis, aut peculiaris eminentiæ, sed perfectionem

Diuinæ perfectiones infinitæ.

Arist.

Cassianus legendus in principio.

Primus gradus excellentiæ reperitur in Deo.

Plut. op. de amore fraterno. Secundus gradus in parentibus. Tertius gradus.

Alex. Alex. 3. P.

Honor enim propriè debetur. Arist. 4. Eth. cap. 3. Quartus gradus.

nem aliquam, quæ in vno quoque homine, vt homo est, reperitur; quales sunt illæ perfectiones, quæ hominem in se perficiunt, nō in ordine ad alium, vt scientiæ, mores, artes: tametsi, cum quis ob has excellentias honoratur, honorantem anteire videatur. Omnes autem humanæ excellentiæ ad quatuor capita, de auctoris supra citati sententia, reuocantur hunc in modum. Aliæ enim sunt, quæ corpore, vel manu exercentur, & in artibus consistunt, vt excellentia scribendi, pingendi. Aliæ, quæ in scientiarum cognitione positæ sunt; veluti Astrologiæ, Philosophiæ, Theologiæ: & illa erit maior excellentia, quæ sumitur à scientia, cuius obiectum existit nobilius, cuiusmodi omnium sententia erit Theologiæ excellentia. Aliæ sunt, quæ à gubernatione ciuili, & domestica sumuntur. Demum dantur aliæ, quæ à vitæ integritate, & religione proficiscuntur vera. Et licet aliquæ sint excellentiæ, quæ non claudunt in se rationem eminentiæ, siue principij, siue prouidentie erga alios: tamen qui honoratur, semper debet aliqua ratione esse superior. Vel enim erit simpliciter, & omni ex parte eminentior honorante, quem & dignitatis gradu, & vitæ integritate superabit: vel secundum aliquam rationem erit honorante maior; veluti si dignitate non præstabit, virtute superior erit: vel saltem secundum existimationem honorantis maior cen-

Horatius
Lombard.
tract. 2. c. 1.

Artium
excellentiæ.

Scientiarum
excellentiæ.

Arist. lib. 1.
de anima.

Cassianus
legendus.

Theologica
excellentiæ
qualis.

Gubernatio
nis excellē-
tia.

Morum
excellentiæ.

Honoratus
semper ali-
quo modo
eminentior
est hono-
rante.

ensebitur. Est autem prudentis, ac benè liberaliterque educati, ita de se sentire, vt omnibus, præsertim quantum ad excellentiam virtutum, se inferiorem esse existimet, ac propterea omnibus suo modo honorem exhibere; ad quod officij genus nos his verbis hortatur apostolus. Honore inuicem præuenientes: & alibi. Superiores inuicem arbitantes. Ex his intelligi licet, ex se, suaque natura honorem primò deberi ei, qui ceteris præstat, non modo ea de causa, quia est virtute præditus, sed etiam quòd aliquam eminentiæ & procurationis, aut principij rationem erga alios habet. Quo fit, vt prælati, principes, parentes, domini, duces, doctores, senes, diuites honore afficiendi sint. Quare licet virtuti, & virtute ornatis potissime debeat honor: tamen proprio quodā iure, etiam dignitati, & in dignitate constitutis reuerentia est exhibenda: tum quia in virtute esse censentur: tum quia in eis singulari quadam ratione diuina relucet excellentia. De his enim dictum est; Qui vos spernit, me spernit: & alibi, Qui bene præsumt, duplici honore sunt digni. Item; Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quando autem huiusmodi excellentiæ, vel à natura nobis concessæ, vel diuinitus datæ, vel proprijs viribus acquisitæ, ab alijs, & maxime per earum vsum fuerint cognitæ, opinio nem quandam bonam in eis, qui illas intuen-

Homini
beraliter
educati offi-
cium.

Paulus
Rom. 12.

Phil. 2.

Quibus ho-
nor & ob-
quas causas
debeat.
Cassianus
legendus in
principio.
Virtuti præ-
mium debe-
tur.

Quare his,
qui sunt in
aliquo di-
gnitatis fa-
stigio hono-
rentur.
1. Tim. 6.
Rom. 13.
1. Pet. 2.
Excellentiæ
cognitæ ef-
fectus.

Bona opi-
nio gigni-
tur ab excel-
lentiæ co-
gnita.

Homines
desiderant
manifestare
opinionem
bonam quā
de aliquo
habent.

D. Thom. 2.
2. q. 102.
art. 2.

Cur Deus
exteriori cul-
tu sit colen-
dus,

Prima ratio

Trismeg. in
Piman.

Secunda ra-
tio.

tur, aut aliqua ratione cognoscunt, vi, effica-
citateque sua ingenerant, per quam opinio-
nem excellentes viri aliorum animos possi-
dent, & in illis viuunt. Hac genita per ex-
cellentes operationes, aut etiam per præsump-
tionem, in alienis mentibus bona opinione;
qui eam conceperunt, signis quibusdam, ni-
liuore, & odio deslagrent, edere eandem ge-
stiunt; atque cultu quodam non modo inte-
riori, sed etiam exteriori eum quem excelle-
re intelligunt, prosequi conantur. Cultus
autem iste, quo excellentes viros colere sole-
mus, ex D. Thoma, omnem decentem actū,
quo homo ad alium hominem ordinatur, &
conuenienter se habet, designat. Quod au-
tem necessarium fuerit illam interiorē re-
uerentiam, ac existimationem conceptam,
manifestare ex his patebit, quas nunc causas
subijciam. Et in primis: si de excellentia di-
uina à nobis cognita loqui volumus; licet
Deus potissimum interiori cultu colendus
sit: tamen cum ab eo non modo animum,
sed etiam corpus, & bona omnia acceperi-
mus, utroque cultu animi & corporis, eum
venerari, ac colere debemus. Excipe (ai-
ebat Trismegistus cum Deo loquens) verbo-
rum sacrificia sancta, ab animo, & corpore
debito tibi manantia. Deinde internum cul-
tum exterius manifestare debemus, ut osten-
damus, nos veros esse cultores Dei; ad cuius
reuerentiam alios quoque hac ratione exci-
temus.

temus. Vnde religio, quæ Dei excellentias
agnoscit, est virtus, quæ Deo cultum cære-
moniamque exhibet. Quantum verò ad ex-
cellentias in homine cognitās manifestandas
attinet; indubitata res est, eas debuisse signi-
ficatione aliqua manifestari. Et primò; ut
Deus in sua similitudine, & sanctis & princi-
pibus suis coleretur. Omnis namq; honor,
qui creature datur, in eius redundat aucto-
rem: Deinde hoc fieri debuit, ut alij qui co-
gnoscunt per exteriorē reuerentiam me-
bonam habere de aliquo opinionem, eandē
conceperent, atque ita ad eum qui excellit co-
lendum, excitarentur. Præterea congruum
fuit, ut honestæ, & excellentes operationes
aliquod haberent præmium, quo atq; vige-
rent, ac perseverarent artes. Adde, quod li-
cèt is, qui in virtute est, sola debeat virtute
esse contentus, si præter virtutem nihil boni
extrinsecus ei contingat: tamen (quod infi-
ciari nemo poterit) non offendet; si ad glo-
riam Dei, & proximi utilitatem non modo in
alijs bonam opinionem possidere, sed etiam
illam aliquo reuerentiæ signo declarari, &
manifestari cupiet. Deniq; sicuti virtutum
habitus ad operationes ordinantur; cum sit
ipsa operatio habitu perfectior; pari quoq;
ratione illa bona opinio, & reuerentia inte-
rior aliqua significatione se prodere de-
buit. Circa hos diuersos excellentiæ gra-
dus manifestandos variæ versantur virtutes.

Diui-

Religio, quæ

Hominum
excellentie,
cur exteriori
cultu sint
manifestan-
de.

Prima ratio

Secunda ra-
tio.

Tertia ratio

Quarta ra-
tio.

Quinta ra-
tio.

Aristot.

Ioan. Sales-
berie. legē.
de reueren-
tia exhiben-
da Deo.
Quæ virtus
manifestet
excellētiā
Dei.

Quæ virtus
manifestet
excellētiā
parentum.

Quid. l. i. r.
de ponto.

Quæ virtus
declaret ex-
cellētiā
maiorum.

Quæ virtus
declaret
alias excel-
lētias.
D. Tho. 2. 2.
q. 103. ar. 4.
Quid ho-
nor signifi-
cet.

Reuerentia
interior qd.
Reuerentia
principium
ex finis ho-
noris.

Arist. 8. Eth.
Arist. 1. Eth.

Diuiinarum perfectionum cognitionem manifestat religio, dum sacrificia, oblationes, incensa, holocausta Deo omnium rerum fabricatori offert. Parentum excellentiam veneratur, ac colit pietas, quæ quantum possit, his versibus indicauit Naso.

Cum foret Aeneæ ceruix subiecta parenti,

Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.

Maiorum, ac curam nostrum gerentium excellentiam suis obsequijs demonstrat, ac veneratur obseruantia. At vero circa alias excellentias patefaciendas, & colēdas versatur reuerentia; aut ea virtus, quam græca voce, duliam appellare solemus. Ex his inferre licet; honorem importare actionem quandam exteriorem, qua ostendimus, ac testificamur, in eo quem honoramus, excellentiam reperiri aliquam. Rursus patet, reuerentiam interiorem; quæ est honestus quidam pudor, seu timor ex alterius excellentia cognita genitus, esse principium honoris, qua tenus mouet ad dandam significationem aliquam de alterius excellentia; atque etiam quodammodo esse eiusdem honoris finem; cum hæc testificatio eò tendat, vt eum quem honoramus, alij quoque honore afficiant. Constat etiam ex dictis, verum esse, quod Aristoteles asseruit; eos qui volunt honorari, suæ excellentiæ testimonium quærere, & præcipuè à prudentibus; quia hi melius norunt, qui sint verè studiosi, quibus peculiari quo-

quodam iure debetur reuerentia. Colligitur quoque ex his, quæ supra scripta sunt, cur ij, qui se honoratos esse existimant, iniuriam tantopere detestentur, ac eam neruis omnibus refellant; quia per iniuriam continentur, & despiciuntur, ac propterea eos vacare excellentia, & virtute insinuat. Et si cuti excellentia morum, quippe quæ magis nostra est, cum proprijs operationibus eam nobis comparemus, & verè hominem beatū faciat, singulari quadam ratione nos dignos reuerentia, & cultu efficit: ita iniuria, quæ nos carere virtute demonstrat, magis lædit, & quæ magis nos in vitio esse ostendit, hæc maior existit: quod nihil possit nobis accidere perniciosus, & magis incommodum in bonis externis: cum is, qui sine virtute esse existimatur, minus quàm homo esse videatur. Quare qui honorati esse cupiunt, à turpibus actionibus, quæ bonam opinionem aut funditus tollere, aut perturbare valent, abstinēt, & ne alij per iniuriam id faciant, prohibere conantur. Et licet semper homines iniquo animo ferant se paruifieri: vix tamē pati possunt, apud quinque hominum genera se contemni: veluti apud illos, cum quibus de honore, & gloria contendunt: apud eos, quos admirantur: apud eos, in quorum animis sui admirationem gignere cupiunt: apud eos, quos verentur: & apud illos, qui eos verentur. Sed cum demonstraerimus,

D qui

Honor quibus debeatur.

Cur iniuriā homines re fugiant.

Quæ excellentia hominem beatū faciat.
Iniuria quæ maior.

Viri honesti qd faciant.

A quibus homines negligi nolint
Arist. 2. rhe.
cap. 2.

qui sint excellentiæ gradus, & cur, & à quibus virtutibus manifestari debeant, & qui digni sint, qui exteriori reuerentia colantur, & qui & quantum paruifactionem respuant; de signis quibus reuerentia manifestanda est, ac etiam de honoris præstantia, nobis scribendum est.

De signis, & magnitudine honoris. Cap. 9.

Homo factus ad imaginem Dei.

HOMINEM ad imaginem Dei factum, constitutumque esse, non modo sacre, sed etiam profane tradidere scripturæ. Unde illud Arati in phænomenis.

Aratus.

Τὸ χάρι γενὸς ἐσμέν. Hoc est.

Eius, scilicet Dei, genus sumus.

Pythag.

Et Pythagoras. θεῖον γένος ἐστὶ βροτοῖσιν. Hoc est: Diuinum genus est mortalibus. Hinc est, quod humana procuratio diuinam, quantum potest, imitari solet. Quare sicuti Deus hominibus bene, beateque viuentibus præmia laborum constituit, ne virtus suo careret fructu: ita homines in humana republica bona quædam, rerum bene gestarum quasi præmia, & signa virtutis, constituere debuerunt. Quamuis verè cecinerit ille.

Bapt. Mantuan.

Plurima virtuti laus hic, at præmia nulla

Nam Deus illius præmia solus habet.

His itaque rebus humano vsu constitutis, tanquam indicijs quibusdam, testificatione damus, aliquem excellere, & in virtute esse, atque ita eum colimus, & reueremur. Ideo

vt

vt supra scripsimus de sententia philosophi; Qui volunt honorari, testimonium excellentiæ quærunt. Quo fit, in tantum dignitatibus, honoribus, donis, quæ excellentiæ dari solent, homines honorari, in quantum eos excellere, & studiosos esse his signis indicatur. Hæc autem signa partim sunt terminata, quod certam indicent excellentiam iuxta gradus supra enumeratos: partim verò interminata sunt. Hinc est, quod quibusdam signis, & ceremonijs Deum colimus, veluti sacrificijs, quibus nefas esset, creaturam colere. Pari ratione parentes quibusdam officijs prosequimur, quibus ceteros colere non solemus. Idem de cultu erga maiores, & moderatores nostros dicas, quos certis obsequijs, & signis obseruamus. Denique alios quoque excellentiæ, & virtutis gradus certis indicijs indicamus, & peculiari cultu veneramur. Quæ verò sunt interminata, indifferenter excellentiam, & virtutem aliquam demonstrant: vt est, aperire caput, salutare, locum cedere, poplitem flectere. Sunt autem quædam signa, quæ excellentiam morum, seu virtutes morales indicant: veluti si cui vitam tuam, res tuas crederes; si dictis alicuius simpliciter fidem haberes; quæ signa illius prudentiam, iustitiam, fortitudinem, sinceritatem indicarent. Simili modo dignitates, gradus possunt indicare virtutem, & scientiam, quæ ad illos sustinendos requiruntur. Rursus

Arist. Eth. Honorari volentes quæ runt test. virtutis. Quare dignitatibus homines honorantur. Signa certa honoris.

Dens certis signis colit.

Signa interminata.

Signa quæ mores indicant.

Alia signa
sunt diuisio

Virtus in
omnibus ef-
se censetur.

Excellenti
viro hone-
sto, & perfe-
cto, quæ si-
gna reueren-
tiæ debeant

Non esse ne-
ganda signa
reuerentiæ.

Vir bonus
æquo ani-
mo ferat, in
signis exter-
nis honores

Cicero.

hec signa possunt ita diuidi; quod altera in-
dicent simpliciter, & in vniuersum aliquam
excellentiā; veluti aperire caput, locum ce-
dere, certa verborum forma appellare ali-
quem: altera verò, quæ speciatim excellentiā
morum indicant: licet illa, quæ excellentiam
simpliciter demonstrant, possint etiam indi-
care bonos mores, cum hæc morum perfe-
ctio ea sit, quæ in omnibus reperiri debeat,
ac etiam reperiri præsumatur, nisi contrariū
constet. Ex his inferre licet, excellenti viro
certum quendam cultum; bono, & honesto
quendam alium; at viro excellenti, & hone-
sto, quem perfectum vocare possumus, om-
nia reuerentiæ signa deberi. Constat etiam
peccare eos, qui honoris signa, quæ certis
personis debentur, erga alios quibus non de-
bentur adhibent; nisi ex quadam modestia,
& liberalitate faciant. Similiter patet, pecca-
tores, quia peccatores sunt, non esse hono-
re afficiendos. Item conficitur, signa, quæ
certam indicant excellentiam, suo tempore,
& loco, ei cui debentur, non esse ab homine
bene, liberaliterque educato neganda: quod
si negentur, non sine aliqua paruifactione
fiet: licet si quis negaret communia signa,
non ita paruifaceret. Quo fit, vt si ista signa
negentur viro bono & studioso, non debeat
animo egro ferre, cum ei iniuria non fiat, ac
contentus esse debet honesta, & laudabili vi-
ta; nec aliunde viuendi suspensas debet ha-
bere

bere rationes. Cum autem ea negantur si-
gna, quæ aliquem in vitio esse declarant; is,
qui sic iniuria afficitur, quantum potest, se vi-
tio non laborare demonstrat. Demum na-
scitur ex dictis, signa contraria ijs, quibus
excellentiā, & virtus patet, malam de ali-
quo opinionem, & defectum excellentiæ, &
virtutis ostendere, atque eandem in animis
aliorum opinionem gignere, vnde paruifa-
ctio, & iniuria proficiscuntur. Et hinc est,
vt superius etiam adnotauimus, cur homines
tantopere despiciationem respuant, & hono-
rari velint; quod neglectus, & honor vel in
vitio, vel in virtute nos esse indicent. Qua
virtute carere, nihil calamitosius potest in
hac vita homini accidere. Quare cum mor-
tales honorari volunt, aut honorem sibi resti-
tui curant, & pro eo contendunt, propter ho-
nestatem depugnant, cum studiosi videri ve-
lint. Propterea eleganter philosophus ne-
gauit felicitatem positam esse in honore, cū
homines honorem ad virtutem referant; &
ideo honorari velint, vt virtute excellere co-
scentur: cuius rei signum est, quod à pruden-
tibus, qui melius norunt in quodam virtus
reperiatur, honorari cupiunt. Solent hæc
externa obsequia, & hic reuerentiæ cultus
appellari maximum bonum, idque ob eas ra-
tiones, quas subiiciam. Primo quidem, quia
nihil dari maius potest excellenti, & bono vi-
ro, quàm si eum excellere, & bene agere, re-

Quibus si-
gnis fiat in-
iuria.

Cur homi-
nes negligi
nolint.

Virtute care-
re calamito-
sum.

Qui hono-
re tutantur,
pro hone-
sto pugnant

Arist. i. Eth.
Honor non
est finis ho-
minis.

Cur honora-
ri velimus a
prudētibus.

Cur honor
vocetur ma-
ximū bonū

Prima ratio

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Arist. 1. Eth.

Sexta ratio.

Arist. 1. rhe.

cap. 11.

Octaua ratio.

D. Thomas.

Honor dici

tur præmiū.

Honor quo

modo dica-

tur debitus.

rentia atq; obseruantia demonstrauerimus. Deinde licet honor non sit virtus, vel excellentia, & sit bonum quoddam extra honorantem: tamen cum excellentiam, & virtutem demonstrat, magnum quid profectū erit. Præterea ex eo quoque honoris magnitudo constat, quod conseruet, & augeat illud bonum, quod in animis aliorum possidemus; videlicet bonam opinionem, quæ est fama. Ad hæc honor maximum quid est, quod nos quodammodo aliorum dominos, & alios nobis subiectos facit. Huc accedit, quod cum honor Deo, & optimis tribui soleat, non potest non esse quid maximum. Adde etiam, cum sit signum honestarum operationum, in quibus sita est nostra in hac vita beatitudo, exhibitus honor nos beatos esse indicat. Neq; exiguus est ille honoris fructus, quod in honorato maximā delectationem gignit. Deniq; existimatione humana magnū quid, dum pro eo homines disceptant, esse censetur. Cum ergo honor excellentiæ detur, sitque maximum bonum, solet etiam præmiū appellari: & maxime cum quis ob eas honoratur excellentias, quas suo sibi labore parauit: tamen hæc ratio præmij honoris quasi ex obliquo competat. Ceterum cum sit præmiū, debet etiam aliquo pacto esse ex debito: debito tamē quodā politico, & ex honestate. Deberi autem studioso aliqua ratione honorem, sic demonstratur. Cum quis honeste, excel-

excellenterque agit, in animis hominum bonam de se gignit opinionem, ac veluti boni cuiusdam possessionem quandam acquirit. Is, qui hanc bonam opinionem de eo qui studiose agit habet, obligatione quadam huius boni fructus, hoc est reuerentiam, & cultum domino restituere debet. Propterea D. Paulus nos monebat, ut redderemus honorē ei, cui illum debemus: quod speciatim verum est de honore reddendo ijs, qui nostrā aliquā procuracionem habent. Et ne hoc caput longius protrahatur; cum de signis excellentiæ, & honoris præstantia dixerimus; de quibusdam alijs rebus, quæ ad eius naturam explicandam pertinent, postea ipsum definire possumus, aliqua sequenti capite adscribamus.

De appetitione honoris, & quæ sint de honore sententiæ. Cap. 10.

Bonum, quod græci καλόν calon, ab ea, quam habet virtute ad se alliciendi, vocant; quod maius, & illustrius est, eò magis ad se appetitionem trahit humanam. Hinc est, quod cum honor (ex dictis constat) maximū sit bonum, ut ab hominibus maxime quoque appetatur: & ut facile ab omnibus expetitur; ita facile in eo appetendo ferè ab omnibus peccatur. Et quoniam ex inordinata honoris appetitione; seditiones, & discordiæ in rep. suboriuntur, cum homines se honore priuatos

Cur studiosis, & excellentibus honor debitus sit.

Paul. Ro. 13.

Dion. Areo.

Arist. 4. Eth.

Seditiones in rep. cur oriuntur.

Art. 1. Eth.
Honor non
est per se ex
petendus.

Primus mo
dus quo pec
catur in ap
petendo ho
nore.

Primo Eth.

Secundus
modus.

Tertius mo
dus.

Honorem
quomodo
quis bene,
aut male co
temnat.

priuatos esse conquerentur, de modo quo appeti debet, & quomodo auferri dicatur, & quæ sint de honore sententiæ, paucis hoc capite disputare intendimus. Honor in primis nunquam, veluti finis vltimus est à nobis expetendus, vt omnes, qui de honore disputarunt, rectissime tradiderunt. Patet id quod dicimus ex his, quæ supra tradita sunt: & confirmatur ratione vrgentissima, qua omnes vtuntur, ad hoc probandum. Finis vltimus debet esse positus in realiqua, quæ sit in nobis. At honor in honorante esse dicitur. Quare nõ erit noster vltimus finis. Errat præterea in appetitione honoris qui voluit honorari propter excellentias, quas non habent; vt si quis vellet honorari tamquam doctor, & doctor non esset. Deniq; in hac re peccatur, cū honor non refertur in gloriā Dei, vel proximi vtilitatem, propter quas causas Deus nobis excellentias communicauit. Ex his cognoscere licet, quomodo intelligatur illud, quod dici solet. Laude digni sunt, qui honores contemnunt. Quæ sententia sic accipienda est. Cum quis nihil agit contra honestatem honoris causa, nec honorem aliter quam debet, querit; & magis de virtute acquirenda, cui solidus debetur honor, quam de reuerentia exteriori laborat: is laudandus est. Si quis autem hoc modo contemneret honorem, non curando eam viuere vitam, & ea facere, quæ sunt honore digna, vituperari

ri deberet. Quare vir prudens in hoc incumbat, vt honeste, & laudabiliter viuat, & de honore exhibendo in aliorum relinquat arbitrio. Curent igitur mortales, vt virtutem nanciscantur, quæ eos honore dignos faciet, nec permittet, vt in appetendo honore quidquam peccent. Et quoniam ij qui verè honore digni sunt, interdum de honore ablato conqueruntur, quomodo accipiendum sit, quod dici consuevit: Abstulit a me honorem meum; paucis declaremus. Non desunt qui dicant, hanc loquendi formulam nullo modo veram esse, quorum sententiæ omni ex parte suffragari non possum. Arbitror, n. nos posse dicere, aliquem nobis abstulisse honorem. Nam licet dum quis iniuriam patitur, nullum committat crimen, quo potissimum quis se ipsum honore indignum reddit: tamen dum paruit per verba, vel per signa; priuatur in primis honore, & reuerentia, qua afficiendus erat ab eo, qui iniuriam facit. Deinde si iniuria fiat ab eo, qui potest in animis aliorum gignere opinionem malam, qua credant, eum qui perpeffus est iniuriam, in vitio esse, priuabit affectum opinione bona, quam in animis aliorum possidebat, & cum priuet fama, quæ sæpe cum honore confunditur, dicitur honore priuari, cum bona fama sit honoris causa. Demum cum per iniuriam, vt dictum est, quis opinione bona priuetur, priuatur quoque illa obseruantia, & cultu, quo prius

Prudentis
viri officiū
in appeten
do honore.

Honorem
auferri pos
se, an bene
dicatur.

Honorem
ablatum es
se dici posse

Prima expli
catio.

Secunda.

Tertia.

ab

Contumelia
facere pro-
ximo cedit
in damnum
reip. & Dei
contemptu.

Iniuria esse
ctus.

Honor quo
modo non
dicat aufer-
ri.

Capite. 12.

Varie de ho-
nore senten-
tia.

Franciscus
Patritius.
Flaminus
Nobilis
lib. de ho-
nore legen.
Alex. Picco.
Pigna.

ab alijs colifolebat, qui cultus (vt ex dictis patet) fructus est virtutis maximus. Et dum quis honore spoliatur suo, remanet vilis, & abiectus, & nullam censetur habere excellentiam: quo fit vt Deus in illo non laudetur, & inutilis reip. dum virtute carere censetur, reputetur. Hinc nascitur, vt iniuria non modo ei cui fit, sed etiam reip. noceat, & in Dei contumeliam cedat, cum ob excellentias, & perfectiones suæ creaturæ concessas, non celebretur. Nec propterea existimandum est; vt vulgus existimat, cum quis te contumelia affecerit, eum secum honorem tuum ferre, vt fur pecunias fert tuas, quas furatus est, ac propterea licere fugientem conuiciatorē, vel lādētem psequi, & repercutere, quasi hac ratione honor recuperari queat: quia hic est error omnino reiiciendus, vt infra demonstrabitur. His iactis fundamentis licebit, ni fallor, haud obscure intelligere, q̄ sit honoris natura, quæ cum multū recondita sit, non satis bene ab omnibus cognita, ac perspecta fuit; & ideo variē de ea sensere doctores. Nā aliqui dicunt esse dignitatē, qua quis honore dignus est. Alij putant honorē esse, habere bonā opinionē, vt Franciscus Patritius dialogo de honore docet. Alij arbitrātur esse premiū virtutis. Alij esse statum illesæ naturæ. Alexander Piccolomineus suo etiam quodam modo honorem finiuit. Platonici, vt est videre apud Pignam, variē honorem depinxerunt.

runt. Nos autem Aristotelis, & Theologorum finitiones approbantes, eas sequenti capite explanabimus: quod facilius vt fiat, aduertendum est honorē apud latinos, & apud sacras literas varias habere significationes. Solet autem potissimum significare ea, propter quæ honoramur; vt pulchritudinem, magnificentiam, splendorem, dignitatem; rem quæ in præmium virtutis datur; substantiam, subsidium, & mercedem. Verum duæ potissimum significationes ad rem nostram faciūt: altera est quatenus significat ea, quibus honor exhibetur, quo modo dignitates, obsequia, officia vocamus honores: altera est quatenus sumitur pro ipsa testificatione, & manifestatione eminentiæ & excellentiæ: quomodo dicit aliqd distinctū ab alijs rebus: in qua significatione à nobis finiendus erit. Vt autem melius possimus internoscere honoris naturam, ab ijs, quæ cum eo affinitatem habent, aduertendum est, varia esse genera bonorū, quæ nos in animis aliorū possidemus, in quibus etiam honor cōtinetur, de quibus postea suo ordine disputandum erit, quorū consideratio non nihil ad rem nostram facit. Primo est illa bona opinio, quam quis habet de excellentia, & virtute nostra. Secundo est obseruantia, & reuerentia interior, & exterior, qua colimur. Tertio est laus qua celebratur nostra excellentia. Quarto est fama; & postremo gloria, de quibus omnibus statim,

Laurentius
à Villaiunc.

Honor va-
rie accipiē.
Cassianus
legendus.

Cic. 1. vlt.
ep.

Alex. Alen.
3. p. 9. 33.
in 2. art. 4.

Que facta in
alijs possi-
demus.

60 44 DE PACIFICATIONE

tim, vbi de modo appetendi honorem, de modo, quo auferri dicatur, & quæ sint de honore scribentium sententiæ, ac honoris significationes diximus, scribemus.

Quid sit honor, de Aristotelis, Theologorum, & aliorum scriptorum sententia. Cap. 11.

QVAMVIS omni operationi ex quacunque excellentia, & virtute mananti suus debeatur honor: ea tamen præcipue ratione debetur, qua, propter illam operationem is qui studiose agit, præminet, ac se communicat, aut communicare potest alijs. Hoc nanque pacto Deum beneficentissimū, qui tota die miseretur, & commodat; qui implet omne animal benedictione; a quo in nos omnia proficiscuntur bona, homo imitatur: ut sit homo homini Deus, cuius est omnis honor, & gloria.

*Te pater mundi,
Te pater sæculorum,
Opifex diuorum,
Fas est laudare.*

Synefius cyrenensis epus.

Deo similes qui sint.

Ut sapientum quidam sapienter dixerit, hac potissimum ratione nos fieri Deo similes, cum in alios benefici sumus. Ex quibus inferre licet, non male Aristotelem in primo rhetorices libro; quamuis aliqui non bene, mea quidem sententia, aliter opinentur, honorem hunc in modum definiuisse.

Honor quid *σημολον ευεργετικης δοξης.* Hoc est.

Si-

INIMICORVM.

61

Signum benefactiux, seu beneficæ opinionis. Verum circa horum verborum translationem, & interpretationem inter sese dissentiunt scriptores. Nam, ut ait Petrus Victorius, particula illa, *δοξης*. doxes, an gloriam, an vero opinionem hoc loco significet, cum utranque significationem apud græcos habere soleat dubium est. Hermolaus Barbarus sic vertit hunc locum. Honor est significatio eius opinionis, quæ de alicuius beneficentia, seu liberalitate habetur. Magioragi^{us} ita interpretatur. Honor est signum gloriæ ex pluribus in alios meritis comparatæ. Verum communis est versio Caroli Sigonij, Gregorij Trapezuntij, & aliorum, qui estimationem, & opinionem vertunt. Illud autem pro comperto habeo, doxan, seu opinionem hoc loco non significare electionem, ut quidam contendunt. Et id in primis ob eam causam mihi persuadeo, quod ista vox apud græcos, quod sciam, talem usum non habet, ut electionem significet, & Budeus in suis commentarijs linguæ græcæ huius significationis nullam mentionem fecit. Adde, quod videtur satis violenta expositio, & præter philosophi mentem: cum eo loco non disputer de conditionibus virtutis beneficæ; sed supponit functionem virtutis rectam, cui honorem adscribit. Postremo quia omnes alij aliter exponunt. Censerem præterea potius doxan, estimationem, & opinionem, quàm glo-

Honoris definitio declaratur. Petrus Victorius.

Cytil. in Io. Hermolaus Barb.

Magioragi^{us}.

Sygonius. Trapezunt^{us}.

Ant. Ber^{ardus}.

Budeus.

Quid, doxa in definitio ne Arist. significet.

Arist. 1. Eth.

Eudoxia, qd
apud lati-
nos sonet.

Cicero.

Qui Cicero
ni honor.Magioragi
reprehenditDeclaratur
locus Arist.Definitio-
nis Aristot.
sensus.

gloriam notare. Primo quia plures sunt, qui sic exponant. Proxime quia gloria honorem sequitur, tanquam umbra corpus, & honor non debetur gloriæ, sed operationi, ut Aristoteles docuit. Demum cum Aristoteles supra dixisset *εὐδοξίαν* hoc est, bonam existimationem, aut bonam famam (hoc .n. sonare hanc vocem græcam apud latinos, libro 3. de finibus docuit Cicero) esse existimationem virtutis; definiens postea honorē, dixit, esse signum opinionis, non gloriæ sed virtutis beneficæ. Hęc respexit fortasse Cicero in Bruto; cum dixit: honorem esse præmium virtutis, iudicio ciuium delatum. Quare non satis commode vertitur à Magioragio: Qui in eo quoque videtur peccare, quod dum minus elegantiam affectat, Aristotelis sententiam non assequitur: cum inquit: ex plurimis in alios meritis: cum ex Aristotele etiam qui non dum contulit beneficia, aut vnum, vel alterum contulit, sit honore dignus. Est etiam dubium in hac definitione; an ista particula, opinionis, cum beneficio, & honorato: an vero cum honorante sit copulanda. Et certè existimarem esse referendam ad honorantem; ut sit hic horū verborum sensus. Honor est signum, idest indicium, & significatio opinionis, & existimationis, quam quis se habere demonstrat de beneficentia, & virtute alterius. Ut opinio benefica dicatur ea, quæ ex beneficentia alicuius

alicuius gignitur: quo modo Antonius Posseu. melius quam frater explicasse videtur. Nec me fugit aliquos existimare vocem illā, *εὐεργετίας* idest beneficentiæ, aliquid amplius, quàm liberalitatem, & munificentiam significare, & idem valere putant, quod Italica vox Valore. & certè cū *εὐεργεσία* idest liberalitas, & munificencia sit propria principum, & eorum, qui sunt in aliquo superiori gradu, & eminenti loco constituti, vox quoque *εὐεργετης* idest benefactor seu beneficus, non solum auctorem beneficii, sed etiā eum, qui habet aliquam rationem eminentiæ, & communicationis in alios significabit. Huc facit locus quidam Diui Lucæ, in quo Seruator respondens ad interrogationem factam ab apostolis, quis deberet esse maior inter eos, ait. Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent inter eos, *εὐεργεταί* idest benefici vocantur. Voluit fortasse D. Lucas exprimere vocem Nedibim, qua verisimile est Seruatorem vsum fuisse, dum ista, lingua hebraica, dixit. Nam, vox Nedibim apud hebræos, ut est videre apud Pagninum in voce Nadau significat principes, qui sic appellantur à liberalitate: cum verbum Nadau sponte aliquid largiri, & dare significet. Vnde illud; Melius sperare in domino, quàm in Nediui idest principibus, qui solent liberaliter elargiri. Sed iam ad aliam definitionē honoris à scholasticis

Anto. Posse
l. 1. c. 5.Ioan. Bapt.
Pigna.Diogenes
Laertius le
gedus lib. 2.D. Lucas
cap. 12.Iansen. cap.
133.Psal. 118.
Pagninus.

3 salm.

lasticis traditam, quam tamen ex Aristotele colligunt explicandam, transeamus. Alexander Alens: sic ex Arist. describit. Honor est exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis. D. Thomas eadem ferè ratione sic describit. Est reuerentia exhibitæ alicui in testimonium excellentiæ eius. Alij hunc in modum. Est signum aliquod in testimonium virtutis aut excellentiæ. Qui arbitrantur honorem non esse positum in aliqua re exteriori, sed in bona existimatione, sic definire solent. Est bona existimatio, vel notitia, ex bonis operationibus alicuius cognitæ orta. Ita Franciscus patritius dialogo de honore, quo loco ait: Sicuti duo sunt genera operationum bonarum: aliæ veræ, aliæ apparentes: ita & duo honoris genera: alter est honor verus, qui nascitur ex veris operationibus virtutis: alter falsus; aut (vt ipse vult) potius bona existimatio appellatur, qui non oritur ex operationibus studiosis: qui honor non est negligendus, cum sit quoddam bonum. Gignitur autem hic honor ex illis operationibus, & rebus, quæ non efficiunt nos simpliciter bonos, vt sunt artes, diuitiæ, & id genus alia. Hinc deducit auctor iste, & alij qui censent hanc esse honoris naturam; verum honorem amitti posse nunquam, cum à vera virtute operatio nunquam proficiscatur mala, & vt virtus semper perseverat, ita notitia illa, quæ quis de virtute alicuius habet.

Alexander
3. p. q. 33.
in 2. art. c.

D. Thom.
2. 2. q. 103.
art. 1.
Viguer.

Franc. Patritius.

Honor appa-
rens non ne-
gligendus.

Honor ap-
parens qui-
bus rebus gi-
gnatur.

bet. At bona existimatio cum ex rebus nascatur indifferentibus, facile amitti potest. Colligitur ex hac sententia, honorem, & bonam existimationem non posse fingi, sicuti laus, & reuerentia, quæ sæpe ab adulatoribus finguntur. Et cum existimet reuerentiam esse ab honore seiunctam, cam sic seorsim ab honore describit. Est signum vocis, aut corporis gestus, quo indicatur bona opinio quæ habetur de eo, quem quis tanquam superiorem reueretur. Addit, vulgum sæpe reuerentiam cum honore confundere: dum reuerentiam loco honoris non raro accipit, quo modo effectus pro causa accipi solet, cum reuerentia sit honoris effectus. Quidam alius sic describit. Est bona opinio, qua alij credunt nos esse viros probos. Huic communi definitioni si addas causas, quibus gignitur hæc opinio, scilicet bonas operationes, vel præsumptionem, poteris cõficere duas definitiones, alteram honoris veri, alteram præsumpti. Et hanc bonam opinionem ait esse præmium virtutis. Honorem autem qui debetur alijs excellentijs, ait esse opinionem perfectionis. Sufius vero de duabus Aristotelis definitionibus ita sentit; vt illam, quæ datur in rhetorica virtutibus; illam, quæ datur in ethicis, quæ dicitur esse præmium virtutis, scientijs, & artibus conuenire arbitretur. Sed mirum est, videre quàm varij fuerint scriptores in explanatione naturæ honoris, & in declaratione

Reuerentia
quid.

Zucculus

Ioan. Bapt.
Sufius.

E

tione

tione definitionum Aristotelis. Certè inepta est quædam descriptio, quam recenset, & refellit Posseuius alter, apud quem Calistrati Iurisperiti definitionem, sicuti apud Pignam alias à Platonici traditas legere poteris. Nos vnâ ex Speusippo, libello de definitionibus Platonis adscribemus. Honor est honorum largitio, propter virtutis officium, æstimatio, ac dignitas virtute acquisita, figura venerationis, conseruatio dignitatis. Cæterum quidquid alij senserint, Aristotelis, & Theologorum definitionem bonâ esse arbitramur, quam rursus repetentes, possumus in hunc modum conflare. Honor est signum reuerentiæ exhibitæ alicui, ob aliquâ excellentiam in eo cognitam. Quomodo hæc definitio sit intelligenda, & defendenda, satis ex superioribus constat. Neque institutum nostrum est velle disputare, aliorum definitiones refellendo, aut nostram pluribus confirmando, cum satis ex Aristotelis, & Theologorum auctoritate, & ex his, quæ supra dicta sunt, firma esse videatur. Siquis autem honorem hyeroglificè descriptum videre velit, legat Cœlium Augustum in additionibus ad Pierium. Habemus ergo ex hoc capite, quid Aristoteli, & Theologis, & alijs honor sit. Sequenti capite de partibus, & diuisionibus, ac alijs rebus, quæ ipsum circumstant, vt adhuc melius eius natura exponatur, disseremus.

De

De diuisione honoris, & cur premium, & finis dicatur. Cap. 12.

SARIS verè illud Marcus Tullius libro primo de natura Deorum, mihi dixisse videtur: habere honorationem iustam quidquid excellit. Quare nos non ineptè fecisse videmur superiori capite, si honoris naturâ vniuersè spectantes diximus, esse signum, seu testificationem excellentiæ; cum cuique excellentiæ suus modo debeatur honor; quod non modo cum doctrina philosophi, sed etiam cum sacris consonat eloquijs, quæ non solum virtuti veræ, sed etiam alijs excellentijs reuerentiam esse tribuendam indicant. Et ita placuit vniuersè, ipsum definire. Si quis autem velit strictius describere, poterit; adhibendo eas particulas, quæ latiore definitionem, ad præsiorem restringere valeant: qua in re declaranda non immorabimur; sed quiuis ex dictis poterit id efficere. Nunquam tamen negarem, solidum honorè esse eum, qui actionibus ex virtute manantibus iure debetur. Ad diuisiones honoris accedentes, dicimus in primis partiri posse iuxta eas partitiones, quibus secta fuit superius iniuria. Rursus penès gradus excellentiæ supra enumeratos; vt alius honor debeatur Deo; alius creaturæ, Ex Platonis sententia lib. 5. de legibus, hi gradus honoris colliguntur. Primus eius qui non facit iniuriam:

Cicero.

Arist. 8. Eth. cap. vltimo.

Arist. 9. Eth. cap. 2.

Quomodo possit præfatus definitio honor.

Aristot. 4. Eth. cap.

Honoris diuissio.

Arist. 9. Eth. cap. 2.

Honoris partes.

E 2 riam:

Anto. Poss.
Calistratus
Ioan. Bapt.
Vigna.
Speusippus.

Honor quid

Honor quid

Cœlius August. lib. 49.

riam: Secundus eius, qui propulsat: Tertius eius, qui beneficia re ipsa in alios confert: Quartus eius, qui cū re cōferre nequeat, animo id vehementer desiderat. Franciscus Vicrius ad tres gradus reuocat. Primus eorum qui non modo non faciunt iniuriam, sed etiā propulsant. Secundus eorum qui beneficia conferunt. Tertius competit excellentiæ contemplationis, qui pro ratione excellentiæ scientiarum partiri potest. Verum ne longū faciam, satis erit demonstrasse, quomodo varijs modis, pro vt diuisa fuit iniuria, & iusta superius posita notanda, quisque ex se possit varias diuisiones conficere: puta, in honorē verum, & falsum: magnum, & paruum.

Quæ verò sint honoris partes, constat ex Aristotele qui inter alias, has enumerat: sacra, memorations, decantationes carminū, orationes, lucos, sepulchra, imagines, munera, loco cedere, inclinari. Cæterum vt huic tractationi de honore finem imponamus, aliqua ex superius dictis ad maiorem honoris explanationem colligamus. In primis colligitur, quomodo intelligendum sit illud, quod verē dixit Aristoteles honorem esse virtutis, & beneficentiæ præmium; quam descriptionem crederem posse conuenire omni excellentiæ, quam honoramus, licet speciatim operationibus eius excellentiæ, quā nostris viribus, & maiori industria acquirimus, conueniat: & magis excellentiæ morum, quā scientiarum,

Tract. de
primio virt.
cap. 2.

Franciscus
Vicrius.

Quomodo
honor diui
di possit.

Quæ sint ho
noris partes
Arist. l. 1.
Rhet. c. 5.

Quibus de
beatur ho
nor, vt præ
mium est.

rum, & magis virtuti beneficæ, quā alijs, & magis ei, qui re ipsa, quā qui solo animo est beneficus. Quod autem magis virtutum quā scientiarum excellentiæ honor debeatur; patet ex eo quod per eas, vt cum Homero loquar homines *θεοειδεις* idest Deo similes efficiantur. Et ita putarem definitionem hanc, honoris non discrepare ab illa, quam superius de sententia Aristotelis tradidimus, cum diximus: esse signum, aut maius, reuerentiam, in recognitionem excellentiæ: quia, vt superius adnotauimus, hæc signa, quibus declaramus alterius virtutē, sunt etiam suo modo virtutis præmia. Colligitur secundo quod cum honor sit præmium, & præmium debeatur perfectioni vltimæ, & vltima perfectio sit operatio (virtutes enim sunt propter operationes) honorem deberi operationibus, sicuti laus virtuti tribuitur. Sed dicat quispiam, cum honor sit veluti vltima quædam perfectio nostrarum operationum, & quasi sigillum earundem; cur non est vltimus finis, vt quidam antiqui voluerunt? Et, si honor non est finis, neque per se expetendus, quomodo plerique dicunt, in omnibus suis actionibus se habere honorem propositum, & pro honore esse vitam effundendam? Ad primam quæstionem respondentes, dicimus. In primis honor si pro reuerentia exteriori, aut pro signo reuerentiæ sumatur, nullo modo potest esse finis humanæ vitæ; vt

Honor magis
debetur
excellentiæ
virtutū, quā
scientiarum
Homerus

Honorem
deberi ope
rationibus.

Laus tribui
tur virtuti.
Dubitatio.

Arist. l. Eth.
cap. 5.
Alia dubi
tatio.

Responsio
ad primam
dubitationē

Ant. Ber.
Sufius.
Io. Bap. Fig.
& alii.

Obiectio.

Io. Bap. Suf.

Quomodo
honor ratio
ne finis ha-
beat.
Capite 7.

Quomodo
intelligi de-
beat, quod
dici solet.
Honorem
præ oculis
habeo.

Quomodo
intelligatur
illud; homi-
nes pugnare
pro honore
Ant. Ber. l.
1. Sec. 4.

Aristoteles loco citato, & omnes, qui de honore scribunt, affirmant. Quo sit, ut qui actiones ad honorem sic acceptum referunt, non honore, sed contumelia sint digni. Quod si dicas, Aristoteles interdum appellat honorem καλόν idest honestum, ait Sufius, sic appellare, quatenus καλόν. Calon bonum & pulchrum sonat; cum reuera sit quid bonum, ut supra est demonstratum: non tamen est bonum honestum, sed utile, & delectabile. Dicimus secundo, honorem esse quodammodo finem, non respectu eius qui agit, quia semper debet habere pro fine honestum, ad quod cætera ordinatur bona; sed respectu aliorum, qui nobis honorem tribuunt, cum sit quid supremum ex his, quæ honestis actionibus tribui possunt; & ita, potest dici quodammodo finis in vita ciuili, quia resp. honores tanquam præmium tribuit ijs, qui aliqua re excellunt. At in vita priuata semper virtus est spectanda, & honores ad honeste agendum sunt referendi. Postremò dicimus: cum quis ait se habere præ oculis in omni actione vitæ honorem; debemus ita intelligere; quod habeat præ oculis honestum, ad quod honor refertur. Hinc patet, quomodo sit accipiendum illud, quod dicitur: homines pugnare pro honore; esse sollicitos de honore, hoc est pro honesto; quia volunt ostendere se esse viros honestos, & excellentes: non autem pugnant pro reuerentia, & reuerentiæ signis sibi

sibi exhibendis; quæ exhibere, aut negare positum est in potestate aliena. Quare semper spectatur honestum, vel efficiendum, vel conseruandum. Quod ad aliam dubitationem attinet; si honor sumatur pro honesto, quomodo sæpe effectus sumitur loco causæ, & quatenus honor ad honestum refertur, licet quidem; imo debemus potius mortem obire, quam honestum deferere; cum vita sit bonum quoddam inferius honesto; pro quo (ut Eustratius refert Socrates mortem subire voluit. At verò si honor sumatur pro bono illo extrinseco, & externa significatione, quæ ab hominibus propter excellentiam honoratur, reuera non est tanti, ut pro eo retinendo debeamus vitam profundere. Potest enim incidere casus, ut parui pendere, & negligere debeamus hoc extrinsecum bonum pro maiori bono retinendo, cuiusmodi est vita, & honestum, cum sint bona intrinseca. Quare cum homo propter honestum operari debeat, tanquam pro summo bono & summa in hac vita felicitate, pro eo debet esse paratus vitam profundere. Et ita si quis pro illa externa significatione reuerentiæ retinenda, & conseruanda, solum depugnet, ac vitæ discrimen subeat, ineptire merito videbitur. Colligitur præterea ex dictis quòd licet honor propriè sumptus, magis sit in honorante, quam in honorato, & secundum hanc rationem melius sit honorare, quod est agere, quam honorari,

Respondet
ad secundā
dubitationē

An liceat
mortē ob-
ire propter
honorem.
Eustrat. l.
E h cap. 5.

Io. Bap. Fig.

Arist. Eth.
cap. 2. & 1.
Eth. cap.

Honor est
in honoran-
te, & hono-
rato.

norari, quod est pati: tamen plurius facienda est excellentia, & virtus, quæ est in honorato, & quæ digna est honorari, quàm illa honoris datio, qua si quis priuetur, non propter rea homines, ut plerique arbitrantur, erunt inglorij, sed non honorati. Quare satis est viro excellenti, & honesto, eum esse, cui iure optimo omnis debeatur reuerentia, & cultus; quo si priuetur, dummodo id non cum infamia fiat, non debet animo egro ferre: imo etiam si cum ignominia fiat apud homines, si ad maius bonum expediet, ferre constanter debet, & satis ei esse debebit, si coram Deo sit in honore, & conscientia, nullius culpæ eum reum faciat. Deducimus præterea non recte existimare eos, qui equestrem honorē diuersum esse existimant ab honore communi. Arbitrantur enim esse quid distinctum ac solum includere opinionem quamdam, quæ inter equites viget, qua quis existimatur nunquam aut iustitiæ, aut fortitudini, vel (ut loquuntur) valori defuisse. Et satis esse censent honesto equiti, si hanc opinionem de se consertuer; quæ sententia est tam falsa, quàm quæ falsissima; & refellitur, bene ab altero Possuino. Nam ut inferius demonstrabitur, equestris ordo, ac militaris vita non modo has duas virtutes licet has præcipue, sed omnes colere debet: & has sine alijs habere cōtinget nemini, cum virtutes omnes, veluti annuli catenæ, inter se connexæ sint. Placuit nobis

Honestus homo non debet esse valde sollicitus de honore.

Equestrem honorem, non esse quod distinctum ab honore cōi

Fræc. Patrit.

Ant. Poss.

Virtutes sūt inter se connexæ.

nobis latius de honore differere, cum eius cognitio maxima cuius homini politicam vitam agenti sit necessaria. Nam, ut philosophus in quinto politico, capite tertio, & septimo scribit; qui vident se inhonoratos esse, & alios honore affici, seditionem aggrediuntur. Et in secundo economico ita de hac re scribit. Ergo prudentem ignorare non decet, qui parentibus, quæ uxori, & filijs honores cōueniant, ut tribuens unicuique quæ sua sunt, iustus, & sanctus habeatur. Potuissim equidem longa oratione de honore plura, & alio ordine differere; sed præter institutum ista hic inserta fuissent. Ea tamen attuli, quæ substantiam honoris maxime attingunt. Nunc ad ea, quæ sunt honori affinia explicanda transitum faciamus.

De fama, gloria, & laude. Cap. 13.

QVOD in scitiæ scientia deuenit Attica, ut contumeliam, quæ detestanda potius, ac profliganda erat tanquam Deam (ut Paulsanias, & Cicero scribunt) colendam esse statuerit? Quid enim est, quod in rep. maiores dissensiones, digladiationes, incendia excitet, quàm contumelia? Sed quid mirum, si tam imprudenter contumeliam coluerint, qui *ἀναιδεία* hoc est impudentiæ, diuinos honores tribuendos esse putauerunt? Reijcienda igitur, ac quàm longissimè repellenda

Arist. Honoris natura cognoscenda.

Arist.

Excusatio.

Cōtumelia Dea.

Paulsan. Cicero.

Impudentia Dea.

Cōtumelia detestata.

da est ab omni rep. contumelia, tanquam ea, quæ non modo honore, sed & gloria, & fama, quæ bona maxima esse etiam sacræ testantur litteræ, homines spoliare soleat. Cum igitur non rarò contingat ut propter iniuriâ homines non modo honoris, sed etiam fame, & gloriæ iacturam patiantur, de earum natura aliquid dicendum esse videtur. Et ut à fama exordiamur: fama indifferenter rumorē bonū, & malū significare solet: & ideo à scriptoribus cum de bona, vel mala fama loquuntur aliquid additur, quo indicatur in bonam, vel malam partem accipi. Hinc Poeta lib. 4. *Æneid.*

*Fama malum, quo non aliud velocius ullum
Mobilitate viget.*

Plaut.

Et Plautus in *Mostellaria*. Ego, si bonam famam mihi seruasse, sat ero diues. Et Ouid. lib. 2. *fast.*

Ouid.

Et memorem famam, qui bene gessit habet.

Fama quid
Glos. cap.
vestra de eo
hab. cl.
Adrian.
Alia defin.

Solet autem à quibusdam sic describi. Fama est illæ dignitatis status, vita, & moribus comprobatus, & in nullo diminutus. Adrianus in materia de restitutione famæ, sic finit. Est æstimatio inculpatæ, & bonæ vitæ, quam de aliquo habent homines. At Martinus Nauar. capite decimo octauo, huiusmodi tradit definitionem. Fama est bona existimatio de aliquo, qua putatur bonus, vel habilis in aliquem usum. Alij putant quidem famam pendere ab opinione, sed præcipue

Nauar. n. 19.

Alia defin.

Zucculus.

cipue consistere in voce, quæ particulatim diffunditur ab vno in alium; prout se se occasio offert. Alij dicunt esse notitiam quandam voce diffusam, aut per multa tēpora aut per multa loca, aut per vtrumq; & addūt esse bonarū, & malarū, & indifferentiū operationū. Alij putant etiam requiri ad famam, ut sit eorū, qui mortui sunt, quorum bona opinio conseruata est in hominū memoria per multa secula. At vero Aristoteles in *Rhetorica* ad Theodectem, sic descripsit famā, quam Eudoxiam appellauit. Bona fama est cum quis studiosus à cunctis existimatur, aut id habere putatur, quod omnes, vel plures, vel probi, vel prudentes expetunt. Quare si famam vniuersè describere voluisset, dixisset; esse opinionem seu notitiam quam quis habet de aliquo: quæ notitia, si sit de aliqua re bona, & de his, quæ Aristoteles enumerat, erit bona fama: si de contrarijs, erit mala. Sed si volumus, aliquo modo cum fama coniungere etiam manifestationem exteriorem, possemus eam sic describere. Fama est opinio, quæ de conditione, & moribus alicuius habetur, signo aliquo expressa. Illa ergo notitia, & illud iudicium, quod quis habet de aliquo, est fama, quæ tunc erit perfecta, quādo aliquo signo exteriori maximè verbis manifestabitur. Quod autem ista notitia ad plures, vel pauciores, & ad longiora tempora extendatur, non ad essentiam famæ, sed ad

Franc. Pat.

L. 1. cap. 5.

Definitio famæ ex Arist.

Alia definitio famæ.

magnitudinem eius spectabit. Hanc descriptionem vniuersè traditam, potest quisque traducere ad bonam, & malam famam definiendam, vt ex dictis patet. Ex his conficitur non esse opus addere tam multa definitio ni fame, vt aliqui faciunt. Deinde constat errare eos, qui dicunt Aristotelem loco citato definire gloriam: in quem fortasse errorem inciderunt, quod interpretes, eudoxiam, gloriam, & non bonam famam traduxerunt.

Quorūdam
error.
Locus declaratus.

Quorūdam
error.

Patet etiam errare eos, qui putant honorem esse bonam opinionem, cum apertè Aristoteles contrarium sentiat, cuius sententiæ velle contradicere, est errare. Iam verò manifestum quoque sit ex dictis; famam esse quoddam bonum extra nos positum in aliena voluntate; quo bono priuamur per iudicium temerarium, cum quis sine ratione contrariam de nobis opinionem concipit, & detractio, quæ hunc in modum describi potest. Detractio est ademptio famæ per verba, cum intentione nocendi. Dicitur ademptio, quia detractio est veluti quoddam furtum contra iustitiam. Dicitur, famæ, & non aliarum rerum, vt distinguatur ab alijs vitijs, & maxime à contumelia, & neglecta, quibus aufertur honor, sicuti per detractioem aufertur fama. Dicitur, per verba, vt differat à iudicio temerario; quo de aliquo male sentimus: quia non aufertur fama nisi per signa exteriora: & per verba intelligimus etiam nutus, &

Iudicium temerarium.

Detractio quid.

Declaratio definitionis

Iudicium temerarium quod

alias

alias exteriores significationes. Dicitur cum intentione nocendi, vt excludamus admonitionem, & correctionem fraternam, per quas licet alterius opinio minuatur: tamen cum non fiat animo nocendi, non erit detractio. Detrahit aliquis duobus modis: primo cum de bona opinione minuit: quod quatuor modis fit, qui hoc carmine continentur.

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudat ne remissè.
Secundo cum falsum imponitur crimen, his alijs quatuor modis.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertēs.
Verum non est hic locus scribendi de hac re latius. Nascitur ex dictis, famam, & honorem inter se differre, cum latius pateat honorem quàm famam: cum fama manifestata sit pars honoris: & potest quis contumelia affici, & famam non amittere. Vt ecce, si vir sanctissimus, cuius vitæ candor esset apud omnes notus, ab aliquo facinoroso homine in media platea cederetur, fortiter agens contumeliam ferret, non modo non euaderet famosus, sed maximam sibi laudem acquireret.

Nanque, vt apud Stobeum ait Palemon, nihil est iucundius, & docto iuro dignius, quàm posse ferre conuiciatorem. Quo fit, vt aliud sit restituere famam, aliud verò restituere honorem: illa per laudem, hic per reuerentiam restituitur, qua de re suo disputabitur loco. Quamuis autem honor, & fama distincta sint; interdum tamen, communi vsu loquendi confun-

Quibus modis aliquis detrahat.

Honor, & fama differunt.

Potest quis contumelia affici, & famam non amittere.

Stobeus Palemon

Aliud est restituere famam, aliud restituere honorem.

funduntur, & vnum pro altero accipitur. Et hæc pauca quantum ad institutum nostrum attinet, de fama dixisse sufficiat. Nunc breui de gloria dicamus. Aliqui hoc modo describunt gloriam. Est vox quædam cum laude mixta, per varia tempora, & loca diffusa alicuius illustris facinoris. Vnde constat, gloriam non esse cuiuscunque rei gestæ, sed debet esse de aliquo singulari, & præclaro facinore; cuiusmodi fuit factum Horatij, & gesta sanctissimorum apostolorum. Ex quibus apparet gloriam à fama differre. Alij volunt esse supremum, & excedentem honorem exhibitum alicui ob eius operationes, quæ excedunt humanas vires: ac propterea aliquid diuini habent: & aiunt, competere viuis, & mortuis, sed propriissime Deo. At Cicero dixit, esse frequentem de aliquo famam cum laude. Ad quam definitionem accedit illa D. Ambrosij, quæ ita habet. Gloria est clara notitia cum laude. Oratoriam quamdam descriptionem videre licet apud Ciceronem oratione pro Marco Marcello. Aliqui per metaphoram eam describentes, dicunt esse virtutis vmbra, & Crocodilum, cuius ea est natura, vt fugientem sequatur, sequentem fugiat. Ethæc de natura gloriæ breuiter dicta sufficiant. Nunc de laude. Laudem dictam esse arbitrantur aliqui $\alpha\pi\omicron\tau\omicron\varsigma$ $\lambda\alpha\omicron\upsilon$ à lau, idest à populo; quod laus sit vox populi, de aliquo recta loquentis. Ali-

Gloria quid
Franc. Patr.
dialogo de
honore.

Franc. Vic.

Cicero.

Ambrosius.

Bocchius
Symb. 42.
Lud. viues.

Laus vnde
dicta.

qui sic eam definiunt. Laus est imago notitiæ bonæ, quam habemus de aliquo, expressa verbis, valentibus ex se, in animis aliorum gignere eandem bonam notitiam. Sunt qui hoc modo describant. Laus est premium eius boni, quod propter aliud desideratur verbis, datum ijs, qui illud bonum possidēt. Cassiodorus in psal. 33. scripsit; esse celebre præconium, & frequentatam laudationem. Aphthonius sic finit. Oratio bona alicuius enumerans. Aristoteles in Rhet. Est sermo elucidans magnitudinem virtutis. Aut si clarius dicere volumus, est manifestatio excellentiæ alicuius per verba ex affectu voluntatis proficiscens. Iam ex dictis intelligi licet, quid honor à gloria, & laude differat. Nam gloria & laus videntur in verbis consistere: honor autem in omnibus signis, quibus reuerentia explicatur. Item laus, & gloria sunt ex illis bonis, quæ alio referuntur: at honor est circa ea bona, quæ per se expetuntur, vt sunt ipsæ operationes. Hinc est, quod proprie loquendo, dicimus Deo honores tribuendos esse, sed non laudes: licet non rarò, maxime apud sacras litteras, laus quoque Deo tribuatur. Hec omnia, quæ hactenus definita, & explicata sunt, hoc ordine constituenda esse censerem, vt primum locum occupet fama, hoc est bona illa existimatio, quam sequitur honor: quia cum nominamus aliquem habere bonam existimationem,

Franc. Patr.
Laus quid.

Franc. Vic.

Cassiodor?
Aphthoni.

Aristot.
Melior defini-
tio.

Gloria, &
laus quid ab
honore dif-
ferant.

Deo honor
tribuit, sed
non laus.
Arist. Eth.

Ordo bono-
rum exter-
norum, quæ
in aliis pos-
sidentur.
Fama
Honor

80 DE PACIFICATIONE

Laus.

Gloria.

In quibus
predicta bo-
na conue-
niant.Prou. 20.
Eccl. 41.

nem, illum honore dignamur: post honorem sequitur laus, quoniam verbis prædicamus, & commendamus eum, quem dignum honore esse censemus: post laudē deniq; ipsa sequitur gloria. Et sicut aliqua ratione hæc inter se differunt, vt ex dictis constat, ita etiam cum sint sibi multum affinia, in aliquid conueniunt. Primo in eo consentiunt, quod non sunt virtutes, licet virtutem sequantur. Deinde omnia ista sunt externa bona, quæ in alijs posita sunt, licet à nostra virtute pendeant. Denique conueniunt, quod inter bona externa sunt maxima bona, & pluris facienda, quàm diuitiæ, vt prou. 20. Ecclesiastici 41. patet. Explicatis naturis eorum bonorum, quibus per iniuriam, & contumeliam potissimum priuamur, de natura pacis, & reconciliationis, quibus ista bona recuperantur, & iniuriæ tolluntur, disputemus oportet.

*De pace, concordia, satisfactione, &
vindicta. Cap. 14.*

Caritas, le-
gis finis.

CARITATEM præceptorum omnium, ac totius legis finem esse, non vno in loco sacra testantur eloquia. Ex quo satis aperte constat, quanta sit eius perfectio; cum quidquid est perfectionis in singulis virtutibus, ad vnam reducatur caritatem. Verum cum caritatis finis, aut certe fructus, ipsa
pax

INIMICORVM. 81

pax sit, vt libro decimo nono de ciuitate Dei capite postremo docet Augustinus, expedit profectò, quodnā illa sit cognoscere; vt vbi eam cognouerimus, inueniamus; & vbi inuenta fuerit, si omnium virtutum fructum capere voluerimus, retineamus, ac cōseruemus. Ad id aut quod diximus faciendum, nō modo præsens nos admonet ratio; verū etiā tota hæc nostra tractatio cogit; cum oīa, quæ in ea habentur, ad pacificationē spectare videantur. Accedit etiam, quod hæc vox, pax, varias habet notiones, & species, & sæpe cum cōcordia, & alijs similibus vocibus, & rebus confunditur; & propterea hæc omnia hoc capite explananda erunt: ad quarum rerum explanationē aliqua prænotare oportet. Primo illud aduertendum est, pacē, & concordiam in eo conuenire, quod sunt vniones quædam, & consensiones; sed tamen inter se differentes. Nam duobus modis potest quis esse vnitus: vno modo cum alio, dum idem cum illo vult: altero modo secum, cum quis omnes animi sui partes habet vnitas, & in vnum spectantes: quomodo non habet ille, cuius caro pugnat aduersus spiritum, & in diuersas appetitiones rectæ rationi aduersas rapitur. Concordia includit solum illam primam vnionem: pax verò vtrāque, vt is pacem habere dicatur, qui cū alijs, & secum consentit, & vnitus est. Ex quibus iam apparet vna differentia inter pacem, & concordiam. Notandum est præterea, duobus
F bus

Pax fructus
caritatis.
Paulus ad
Gal. 5.
August.Cur de pace
agendum sit.In quo pax
& concordia
conueniāt.Duobus mo-
dis potest
qs esse vni-
tus.Concordia,
pacis vnio,
quæ.

Duobus mo-
dis homo
habet in se
dissensionē.

Pax, quam
vnionem in-
cludat.

Pax, & con-
cordia pro-
eodem sepe
accipiuntur.

Pax quid
Ciceroni.

De qua pa-
ce hic agen-
dum sit.

bus modis hominem in seipso habere posse
dissensionem: primo quidem quatenus per
diuersas appetiones diuersarum partium ani-
mæ in diuersa rapitur, vt per voluntatem re-
ctam in vnum, & per appetitum ratione ca-
rentem in aliud. Secundo cum per vnā,
& eandem appetendi facultatem in diuersa,
quæ simul haberi non possunt trahitur. Pax
includit vnionem harum appetitionum per
rectæ rationis imperium: quam consensionē
concordia non includit. Vnde altera appa-
ret inter ista differentia. Animaduertendum
etiam est, parem quandoq; idem valere quod
valet concordia, & ita sæpe confundi solent,
vt sæpe nos in hac tractatione faciemus. Ali-
quando sumitur propriè pro animi tranquil-
litate, quam describens Cicero, dicebat: Pa-
cem esse tranquillam libertatem, quia consi-
stit in quiete appetitus. Interdum verò
vsurpatur hæc vox, ad significandam pacifi-
cationem, quam etiam reconciliationem, &
remissionem vocare solemus, quæ tunc fit,
cum aliqui post inimicitiam in gratiam re-
deunt. Sunt qui dicant, propriè pacem ap-
pellari, quando vera præcessit iniuria: recon-
ciliationem verò quando nō intercessit vera
iniuria, sed imperfecta, vel præsumpta. Et
de pace in hac posteriori significatione acce-
pta, à nobis disputandum erit, & hanc potis-
simum definiemus. Et quoniam talis paci-
ficatio fieri non solet, nisi satisfactio interce-
dat,

dat, quid etiam ipsa sit, explanabitur. Nunc
venio ad descriptionem earum rerum, quas
describendas esse dixi, & à concordia etymo-
logia initium capio. Concordia, vt Marco
Varroni placet, à cordium dicta est cōgruen-
tia: pax vero vel à parcendo, vt Cassiodorus
voluit, vel à pactione vt alijs placet. Satisfa-
ctio autem idem valet, quod quantum satis
est facio. Concordia ex dictis sic describa-
tur. Est vnio appetituum diuersorum appe-
tentium. Quare cum plures conueniunt in
vna re eam appetendo, dicuntur concordēs:
& vnio ista, concordia. Ex quo patet, con-
cordiam posse esse inter impios: & posse esse
veram & falsam, pro vt verè, vel fictè consen-
tiunt. Pax in vniuersum sumpta his verbis
describitur ab Augustino. Pax est ordinata
concordia. Qua definitione describit pa-
cem, quatenus dicit vnionem cum alio. At
si propriè sumatur ait, pacem esse tràquillita-
tem vnus ordinis scilicet vnus appetentis:
quam definitionē clarius exponens D. Tho-
mas, sic ait. Est vnio appetituum vnus appe-
tentis idest vnus hominis, qui suis appetitio-
nibus vnum appetit. Potest diuidi primo
secundum diuersas appetiones, quarum al-
tere sunt veri boni: alteræ apparentis boni:
vt altera sit pax vera; altera apparens: illa in
iustis, hæc in peccatoribus reperitur. Ve-
ra pax duplex est: altera perfecta, qualis est
illa, qua cœlestes spiritus fruuntur: altera

Concordia
vnde dicta.
Marc' Varro
Pax vnde di-
cta.
Cassiodorus

Concordia
quid.
D. Tho. 2. 2.
q. 29. art. p.

Pax quid sit
August.

Alia definit.
Augusti.

Pax quid sit.

Prima diui-
sio pacis.

Alia diuisio

84 DE PACIFICATIONE

Dion. Arep.

Gylibertus
Abbas ser.
32. in cant.
Albertus.
Reconc. qd

Io. Bap. Fig.

Ant. Possen.

Rainaldus
Corfus.Cic. l. 5. ep.
ep. ad Marc.Cornel. Ta-
cin.
Quidius.Admonitio
per pacifica-
toribus.

imperfecta, quam viri pij in hac vita degu-
stant, de qua legendus est Dionysius areopa-
gita, de diuin. no. capite vndecimo. Si autem
loquamur de pace, vt quædam reconciliatio
est, his modis describi solet. Primo ex Gi-
liberto Abbate. Est iterata animorum dis-
sentientium conciliatio. Albertus magnus
in Matthæum. Iterata conciliatio eorum,
qui ex ira diuisi fuere. Pigna libro 3. de
duello cap. primo. Est firma conuentio in-
ter duos verè inimicos arctissime sancita.
Antonius Possseuinus sic definiuit. Iterata
vnio animorum dissentientium cum suffici-
ti restitutione offensi, & cum minori qua fie-
ri potest lésione existimationis offendentis.
Rainaldus corfus, dixit: reconciliare esse in-
interruptam gratiam resarcire, seu concilia-
tio est pacis restitutio: seu conciliare est ad
æqualitatem redire. Reconciliatio differt à
pace latius sumpta; quod pax sit naturalis cõ-
cordia: hæc verò concordia pacta. Illa no-
biscum nascitur, hæc discordiam supponit.
Hinc est quod in sæculo illo primo maxima
pax fuit, à qua aurea pace aureum est appella-
tum. De quo sæculo aliqua habet Tacitus
annal. lib. 3. Et Quidius.

Sponte sua, sine lege fidem, rectumq; colebāt.
Ex his nascitur in reconciliandis inimicis,
quantum fieri potest, debere pacificatores
conseruare honorem offendentis, quia dimi-
nutio honoris illius non pertinet ex se, ad
in-

INIMICORVM.

85

instaurandum honorem læsi, & si fieri posset,
vt de paruipendentis honore, nihil detrahere
tur, maxime id conduceret ad pacificationes
faciendas, & factas conseruandas. Præterea
spectanda est, in hac restitutione æqualitas,
quæ vt in prouerbio est; bellum non facit:
& vt quidam scripsit; est concordia nutrit,
& conseruatric. Adde, quod pertinet ad
dignitatem offensi, vt ille quo cum gratiam
reconciliat, in honore sit, ne hominem famo-
sum, & inhonoratum, pro amico habere vel-
le videatur. Denique pax non est inuenta ad
vindictam, quam affectare videretur is, qui
multum de honore restituentis, vellet esse
detractum. Satisfactionem vero, quantum
ad rem nostram attinet, hoc pacto, quis de-
scriberet. Est honoris ablati restitutio, ab
eo qui læsit conuenienter facta. Quomodo
autem fieri debeat, alibi latius à nobis demõ-
strabitur. Solet, vt illud obiter dicamus, re-
conciliatio quibusdã signis exterioribus fie-
ri, veluti osculo, & manuum complexu, qui
mos antiquus fuit. Plaut. in Amphitr.

Et manum prendi, & osculum tetuli tibi.

Cur autem his signis externis fiat, legere po-
teris apud Rainaldum Corfum, in fine libelli
sui de reconciliatione. Et illa ratio est satis
congrua; quia his partibus solemus iniuria
afficere, vel verberando, vel detrahendo, vel
turpiter aliquid faciendo. Vt si quis, simu-
lato oris crepitu, illuderet: aut digitos tur-
piter

In pacifica-
tione spectã
da æqualitas

Prouerbium

Pax, non est
inuenta ad
vindictam.Satisfactio
quid.Quibus si-
gnis fiat re-
conciliatio.

Plautus.

Rainaldus
Corfus.

Quis fuerit
auctor pacis

Plinius lib.
7. nat. hist.
Polydorus.

Baldus.
consil. 373.
Vindicta qd
sit.

Ant. Bern.

pius implicaret, ad alterius sugillationem. Solec etiam queri, quis primus auctor reconciliationis fuerit: & aliqui inter quos est Plinius, Theseum auctorem faciunt; quod non facile crediderim, cum reconciliationem ad principia legis naturæ spectare, nemo inficari iure possit. Quare unà cum iure gentium natam esse existimo. Et quoniam non omnes, qui læsi sunt, reconciliationem amant, sed potius ultionem quærunt, de qua facienda est sæpe mentio; propterea ipsa quoque breuiter hoc loco describatur. Baldus in hunc modum definit. Vindicta est recontritatio offensoris. Corus hoc pacto. Iterata iniuria ab eo qui passus est proficiscens. Antonius Bernardus, ita Vlcisci est ei, qui fecit iniuriam, reddere par pari factis, vel verbis idoneis, & accommodatis ad delendam iniuriam, & ad illud quod perditum est recuperandum virtute propria, ut intelligat à quo, & ob quam causam id patitur; aut breuius, cum Aristotele, & Virgilio: est expletio animi offensi, ob pœnam ab offendente datam. Et hæc de pace, concordia, reconciliatione, satisfactione, & vindicta dixisse sufficiat.

De odio, amore, & signis, quibus ista demonstrantur. Cap. 15.

Cicero.

RECTE sanè illud Marcus Tullius mihi scripsisse videtur; nihil esse vnum vni tam

tam simile, tam par, quàm omnes inter nosmetipsos sumus. Quod si deprauatio consuetudinum, si opinionum vanitas non imbecillitatem animorum torqueret, & flecteret, quocunque cœpisset, sui nemo tam similis esset, quàm omnes sunt omnium. Hoc si intelligeretur, cognoscerent profectò homines, ut sicuti absurdum est sibi ipsi odio esse, ita & proximum odisse, immanissimum quid esse, animaduertent. Nam cum alium quis odit, facere nullo modo possit, quin in seipsum odium habeat: si odisse nihil aliud esset sentirent, quàm interitum alicuius rei velle; perciperent etiam, se cum alios oderint, suis ipsius interitum desiderare. Simile est, de philautia, qua, ut quidam vir doctus scripsit; dum homo omnia ad suam utilitatem trahere conatur, omnia in suam perniciem, ac perpetuum cruciatum cōuertit. Deniq; cum nihil excellentius, atque illustrius sit, quàm amor, in quo & in hac & in futura vita nostra posita est beatitudo, & nihil deterius excogitari possit odio, quo vitio tanquàm cruciatu summo damnati perpetuò laborant, nihil eque, ac odium vitare deberemus; Verum cum homines ob naturæ corruptelam haud rarò inuidiam concipiāt, & conceptam etiam signis externis ostendere, & declarare non vereantur; de natura signorum odij, & amoris, de quibus est præcipua difficultas in hoc nostro opusculo, nunc disputandum est; si prius

Quam turpe
sit aliquem
odisse.

Quid sit
odisse.

Iacobus
Nacianthus.

Beatitudo
in amore po
sita.

D. August.

Cic. l. 4. Tul.

D. Tho. p. 2.
q. 29. ar. 1. 2.Arist. l. 2.
Rhet. c. 4.Franciscus
Philadelphus.
l. 2.

Homerus

Amare quid
sit ar. 2. rhe.
cap. 4.

Signū qd sit

Declaratio
definitionis

quid odium, & amare sit, breuiter aperuerimus. Odium ex August. est vetus ira ex pluribus causis collecta, diuturno tempore perseverans. Aut breuius cum Cicerone odium est ira inueterata. Vel cum D. Thoma; est dissonantia appetitus rationalis ad apprehensum, ut disconueniens est. Hinc patet differentia quædam inter iram, & odium; quod illa possit esse brevis; odium debet esse diuturnum; aut certe aliqua ratione confirmatum. Differunt etiam ut Aristoteles voluit, quod ira est in singulos, odium verò potest esse in vniuersos. Franciscus Philadelphus sic de odio sensit. Est ira inueterata, viciscendi tempus expectans. Vnde Calchas, apud Homerum.

*Hic bilem quamquam tum continet, imis
Pectoris: ast odium seruat penetratibus olim
Operiens tempus, culpam quo pœna sequatur.*

Amare, ut breui dicam. Est bonum alicui velle gratia illius, atque illud quantum in se est, efficere. Ad signorum explicationem accedentes, signum ut ad rem nostram facit, hoc pacto definire possumus. Signum est aliqua hominis actio, amoris, vel odij demonstratiua. Et si ad hominem offensum contrahere vis, dices. Est hominis offensi actio odij retenti, aut dimissi significatiua. Hæc descriptio clara est; in qua vox, actio, latius sumitur, quatenus exempli gratia, tacere, non respondere, aliquid agere significat.

Si

Si ergo quis vel supercilio, vel toruo aspectu demonstraret, se esse male animatum contra aliquem; aut blando sermone indicaret se illum amore prosequi: huiusmodi actiones dicerentur odij, vel amoris signa. Contraximus deinde ad offensum, quia de signis ab eo dandis, aut negandis nostra est disceptatio. Hæc signa possunt primò diuidi in ea, quæ re, & operatione aliqua continentur; ut verbis, gestu: & in ea, quæ potius in quadam priuatione consistunt; ut non indicare viam eam petenti: non respondere salutanti. Secundò signorum alia sunt communia: alia sunt singularia. Ea dicentur esse communia, quæ aliquam ob causam tam amicis, quam inimicis communem demonstrantur. Vt ecce. Si quis velit precationem fundere pro proximis, cum causa hæc, quæ ad orandum adducit, sit communis omnibus; precatio dicetur commune signum: & si quis orando velleret excludere inimicum, negaret signum commune dilectionis. Item si quis velleret eleemosynam elargiri in egenes, qui sunt in ciuitate: indigentia est causa communis etiā inimico indigenti, qui non poterit sine errore excludi ab eleemosyna. Sic, si quis velleret omnes consanguineos conuocare ad prandium; consanguinitas esset causa communis, quæ inimicum consanguineum comprehenderet. A communi signo amoris, ut est communis sententia, nō potest excludi inimicus.

Ex

Prima signorum diuisio

Secunda diuisio.
Signa communia.

Communia signa negati nō possunt

Corollarium.

Particularia
signa quæ.Alia signo-
rum diuisio.Signa omni-
no commu-
nia.Particularia
signa.

Signa mixta

Ex dictis illud conficitur, signa hæc posse esse magis, & minus communia, pro ut causa est magis, vel minus communis; ut patet ex plis paulò ante allatis. Particularia signa sunt quæ ex particulari causa, quæ in aduersario non reperitur, demonstrantur. Verbi causa; mihi est quotidianus vsus cum Francisco: in eum multa beneficia confero, quod de me benemeritis sit: quæ ratio non reperitur in inimico. Sic salutare hostem: inuisere eum dum egrotat. Denique quodcumque aliqua benevolentia significatio datur cuiuspiam, cuius danda in inimico nulla reperitur causa, signum dicitur amoris particulare. Iterum signa à principio distribui possunt in tres partes. Quædam sunt omnino communia: quædam singularia; quædam intermedia; seu mixta. Communia, dicuntur quæ adhibentur erga populum, aut remp. ut si pro aliquo populo, vel ciuitate lustrationes fierent. Particularia sunt, quæ erga particularem hominem demonstrantur; ut vni Petro in omni re subuenire. Partim vniuersa, partim singularia sunt, quæ vel à natura vel ex consuetudine omnium populorum facta sunt communia, cum nemini ex communi vsu negentur: sed quia erga particularem personam adhibentur, particularia dicuntur. Huius generis sunt hæc signa. Ostendere viam petenti: salutantem resalutare: accendere lumen; quæ communia officia esse, Ci-

cero

cero lib. 1. officiorum docuit. De numero horum signorum arbitramur esse ea signa, quæ petuntur ab ijs, qui se inimicis reconciliare volunt. Perpetua enim, ac diuturno vsu confirmata consuetudine apud omnes populos vsurpatum est, ut effusi odij indicia, debito modo petenti demonstrarentur: factæ enim sunt omni ætate, apud nationes omnes animorum conciliationes, & pacificationes, quo vsu sublato, omnis tollatur societas, quæ pace, & concordia continetur, oportet. Hæc enim est; quæ similitudines tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat, cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari. Hanc qui accepit teneat, qui perdidit repetat, qui amisit requirat. Non immerito ergo antiqui ad consensionem retinendam quemque suo nomine salutabant, & salutanti reddebant salutem: ad idque faciendum nomenclatore, qui nomina suggereret, utebantur. Si nomen non suggererat, dominum appellabant. Rursus signorum alia sunt idonea ad indicandum odium esse depositum: alia verò non sunt idonea. Hæc gratia exempli, non censerentur idonea signa ad demonstrandum aliquem non laborare odio: si vocatus ad cenam, ubi multi accumberent, propter scandalum semel, & iterum inimicum accumbentem esset allocutus: similiter si ob eandem causam osculum pacis de antiqua consuetudine,

Cicero.

Pacem exte-
riorem esse
de lege na-
tura.Pacis entia
mum.Alexand. ab
Alex. l. 2. c.
19. dier. gen.Alia signo-
rum diuisio.

Cyrl. Hier. dine de qua Cyrillus Hierosolymitanus, & Tertulianus meminerunt, in Ecclesia daret. Id autem maxime verum esset, si accepta iniuria grauior fuisset, vt multi scribentes, & speciatim Faber animaduertunt. Idoneum censeretur indicium, si coram duobus, vel tribus testibus, aut publica scriptura quis se deposuisse odium demonstraret. Illud hoc loco diligenter considerandum est, non omnia signa ratione cuiuscunque loci, & personæ, & temporis esse eodem modo sufficientia: quia aliquod signum, ratione vnius personæ, loci, temporis erit idoneum, & ratione alterius non erit. Regula autem ad cognoscendum, quodnam signum sit idoneum, erit iudicium boni, & prudentis viri, & patriæ consuetudo, quæ hac in respectanda est. Hanc doctrinam, exemplo à sacra scriptura petito declarare placet. Cum Absalon, vt est in libris Regum, veniam de perpetrato crimine à patre obtinuisset, concessit pater, vt domum rediret, sed noluit, vt ad se veniret, & faciem suam videret, & ita verbo tenus indicauit odium esse depositum. Fuit hoc signum in patre rege sufficiens, quod fortasse non fuisset in alio: cum Dauid tanquam rex, & pater potuerit facinorosum filium hac pœna punire, ne ad eius conspectum aditum haberet. Aliæ possent fieri signorum partitiones, sed ab illis tanquam minus necessarijs abstinemus breuitas admonet. Contra hæc

quæ

Cyrl. Hier.

Tertulianus

Faber.

S. fin. instit.

de iniur.

Signa non sunt eodem modo & se per sufficientia.

Regula ad cognoscendum, quæ signa sint sufficientia.

2. lib. Reg. cap. 14.

quæ disputata sunt, quis obijceret. Quid causæ est, vt ille qui sua sponte eleemosynam facit omnibus pauperibus suæ ciuitatis, si inimico nihil dare velit, peccet? Nam si in manu eius est, dare, & non dare eleemosynā, & si non det nihil offendit: multo minus peccabit, si de quibusdam bene mereatur, & alijs non faciat iniuriam. Cur si ex benignitate volo bona mea alijs impertire, cui magis placeat, gratificari non queo? Ergo licebit mihi, absque offensione excludere aliquos à signo dilectionis communi. Vt hæc dubitatio, quæ est maximi momenti, cuius solutio & explicatio est fundamentum multarum veritatum dissoluatur, animaduertendum est; nos esse aliquando, oblique, seu indirectè obligatos ad aliquid faciendum, ad quod aliàs non eramus obligati: vt, ecce. Franciscus non est obligatus ad recitandas preces Beatæ Virginis: verum si recitare voluerit, debet ne peccare vult, conuenienter, hoc est, pie, & attente recitare. Est & aliud simile. Est aliquis, qui non est obligatus ingredi religionem, sed si iste vouisset castitatem, & postea matrimonium de presenti contraxisset, is ad vitandum peccatum mortale, quod committeret in prima copula, est obligatus religionem ingredi. Ex his posita soluitur dubitatio. Quamuis aliquis non sit obligatus in aliquo casu dare eleemosynam pauperibus, qui sunt in ciuitate: tamen quando ex causa paupertatis

Obiectio quædam.

Sumus obligati interdum aliquid facere per accidens.

Respondet ad dubitationem propositam.

Notanda do-
ctrina.

Anacepha-
leosis.

Propositio.

tatis dare voluerit, debet congruenti ratione dare non excludendo inimicum pauperem. Quare licet sit liberum non largiri: tamen non debito modo largiri, non est liberum, si quis errare noluerit. Pari ratione etsi non sim adstrictus quidpiam efficere, unde inimicus meus utilitatem referat: tamen non ideo possum aliquid aliud non facere, ad quod faciendum ero obligatus, ea scilicet de causa, quia hoc, inimico bono erit. Verbi gratia: si sum obligatus facere pacem: non propterea possum, sine peccato non facere, ea re, quod inde aliquid utilitatis inimico premanabit. His satisfactum sit huic dubitationi, & capiti, in quo quid ira, odium, amare, signum, & quæ eius partitiones sint explicatum est. Nunc antequam ad secundam partem huius tractationis accedamus, in qua veritates, quæ ad susceptam materiam explicandam pertinent, afferentur, quosdam libet recensere errores, qui in hac tractatione reperiuntur, illos ut cauere possimus.

Enumerantur precipui errores, qui fuerunt circa ea, quæ hoc opere tractantur. Cap. 16.

Agricola in-
dustria.

SO LET rei rusticæ bene peritus agricola, antequam sementem faciat, diligenter agrum à spinis, & tribulis, & omnibus illis rebus, quæ felicem messem impediunt repurgare. Cuius industriam hoc loco sequentes errores

errores secernemus, quos in hac parte agri dominici, vel inimicus homo, vel erronea hominum doctrina seuit, ut veritatis frumentum absque zizanij colligamus; adde etiam, quia ut ait Gregorius Baticus, ex errorum cognitione manifestior veritatis colligitur responsio. Primus igitur error fuit olim apud Iudæos, qui ob ipsorum cæcitatem de qua late Paulus Burg. lib. de scrutinio, & Galatinus & alij scripserunt; qui ex quadam deprauata suorum Rabinorum doctrina, existimarunt licere odio habere inimicum. Nam ut aliqui scribunt, Rabbi Moyses, Rabbi Iosue, Rabbi Ioanna, & alij scribæ dicebant; Deum dedisse duas leges: vnam scriptam in lapidibus: alteram impressam in corde sapientum, & per hanc legem vnum mandatum deduci ex altero, per quam legem ita arguebatur. Si amicitia est causa dilectionis; inimicitia debet esse causa odij. Quare inimicus est odio habendus. Hunc errorem damnauit Christus dominus apud Mattheum. Audistis, quia dictum est. Diliges proximum tuum: Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros. Secundo errarunt circa hanc materiam, Græci, ut refert Guido Carmelita, qui existimarunt inimicum decipere, nullum esse peccatum; quin etiam putarunt, licere ei damnum inferre, etiam si quis ad id faciendum periurio, ac mendacio vteretur. Adde & illum errorem eorundem, qui etiam huc

Greg. Batic.

Paul. Burg.

Galatinus.

Rabbi Mos.
Rab. Iosue
Rab. Ioan.

Matth. c. 5.

Secundus error.
Guid. Carmi.

Cyrrill^{us} lib. 4.
in Leuit.
Greg. Neocesar.
Tertius error Lutheri
Gab. Prat.
Ioan. VI.
Conit. c. c.
fcl. s.

Tertius error Lutheri
Gab. Prat.
Ioan. VI.
Conit. c. c.
fcl. s.

Paul. I. Cor.
cap. 6.
Quartus error.

Lucianus
Monachus

Caluinus

Sixt^{us} Senes.

Paul. Burg.

huc pertinet; quod arbitrati sunt, nullam esse sublata rei restitutionem faciendam ex diuino præcepto; quam sententiam expugnat verba diui Cyrilli sic scribentis. Inuenta non restituere, dicendo. Deus mihi dedit; est peccatum, & rapina. Idem Greg. Neocesar. can. 4. Tertius error facit Lutheri, ut refert Gabriel Prateolus lib. 10. dum recenset eius errata. Putauit bonus ille vir, non licere Christianis petere coram iudice iniuriarum reparationem. A quo errore non fuit alienus Scholiastes in Sedulium, qui imaginibus hunc errorem insperit, male accipiendo locum Pauli prima ad Corinth. capite sexto. Quartus error illorum, qui affirmant dilectionem inimici esse semper sub præcepto, ita ut nunquam sit sub consilio. Hoc sensit Lucianus Monachus, in suis annotationibus super D. Chrysostomi homelia in cap. 12. ad Rom. quem errorem amplexus fuit etiam Caluin, in suis institutionibus, & carpit sacros Theologos dicentes; in aliquo casu dilectionem inimici esse sub consilio. Hunc errorem refellit Sixtus Senensis in sua bibliotheca. Hebraei quoque irridunt consilia euangelica quos redarguit Burgenfis loco supra citato. Utuntur hæretici illi ad suum errorem confirmandum auctoritate D. Chrysostomi loco citato, & lib. 1. de compunctione cordis, quo loco ait: dilectionem inimicorum non esse cohortationem; sed iussionem

nem

nem. Afferunt etiam illud D. Aug. ser. 61. de tempore, ubi scribit, loquens de hac dilectione. Dominum non dedisse consilium, sed præceptum. Verum, hi patres sano modo accipiendi sunt, ut postea dicetur. Quintus omnino detestandus error est quorundam existimantium licere acceptam iniuriam proprio iure vlcisci, ita ut Deus non potuerit sibi vindictam reseruare. Huius erroris meminit Dominicus à Soto libro de iustitia, & iure. Sextus error, quem recenset Gerson parte secunda, tractatu de præceptis, in præcepto Non occides. Sunt qui dicunt non licere quemquam occidere ad sui defensionem, & maxime viro probo. Septimo, errauit in hac materia Bart. in l. si tibi decem §. 1. ff. de pactis, qui asseruit, ut multi ei adscribunt, non esse obligatum offensum ad deponendum odium, donec iniuriæ remissio ab offendente petatur. Quem errorem sequuti sunt Ioan. Anania cap. 1. de maledicis nu. 13. Ant. Burgens: cap. 1. columna 1. de empt. & venditione tribuit hunc errorem Bartolo, præter alios, eius elucidator Cardinalis Albanus in hunc locum Bart. nu. 3. Verum non satis aperte videtur Bart. dicere, quod ei adscribitur. Octauus error est Petri Follerij, in sua praxi canonica de accusatione porrecta: ubi hæc verba scribit. Remittere enim rancorem, & satisfactionem iniuriæ iniurianti, est potius opus contrariū

G

cari-

Quintus error.

Dominicus à Soto.

Sext^{us} error, Gerson.

Septimus error.
Bartol.

Ioan. Anani.
Ant. Burg.

Card. Alba.

Octauus error.
Petrus Foller.
nu. 24.

caritati, quam secundum caritatem. Quæ verba simpliciter accepta continent errorem, cum falsissimum sit, esse contra caritatem rationem, & satisfactionem remittere. Sed fortasse, non bene mentem suam explicuit, & aliquid aliud voluit. Placuit tamen huius doctrinæ lectorem admonere, ne quis errandi ex eo loco occasionem caperet. Dicit etiam idem auctor, remisso rancore, non posse eum, qui iniuria affectus est agere criminaliter contra reum & debere omnem querelam remittere, quod etiam à veritate abhorre suo demonstrabitur loco. Nonus error est eorum qui dicunt, non licere ijs qui odium nondum effuderunt, recitare dominicam precationem, quod videantur contra se orare; cum dicunt. Dimitte nobis, sicuti & nos dimittimus. Verum ut hunc errorem obiter è mentibus hominum imperitorum eluamus; nihil est, cur isti ab hac oratione abstinere debeant. Nam cum sit quædam oratio communis, & dicatur nomine Ecclesiæ, & eam qui recitant Ecclesiæ personam gerant; & cum in Ecclesia sit semper caritas, & iniuriarum remissio, vera sunt illa verba, etiam si ab eo, qui iniuriam non remittit dicantur. Quare non debent ab hac oratione abstinere, licet reuera eis, qui retinent odium, debita à Deo non dimittantur. Decimus error (placet enim inter errores enumerare) est eorum, qui dicunt non esse homines obligatos ad danda

Non* error.

Etiam ii, qui odium non deponunt, possunt recitare precationem dominicam.

Decimus error, & quo sensu sit censendus error c. 26. declaratur.

danda signa extincti odij & ad pacificationem exteriori faciendam; sed solum ad salutem sufficere internum odium abolere; quem errorem refellere in hac nostra tractatione præcipue intendimus. His, quæ hætenus diximus, sit explicata prima huius operis pars, in qua, de natura iniuriæ, honoris, famæ, pacis, signorum, & de alijs rebus his affinibus differuimus. Nunc secundam partem ingrediamur, in qua de inimico amando, & odio non habendo, vindicta, & signis amoris, & odij, de pace facienda, de satisfactionibus dandis, de restitutione honoris, famæ, damnorum, & actione iniuriarum disputandum erit.

Anacephaleosis.

De quibusdam distinctionibus, & quomodo boni, & mali se ament. Cap. 17.

SAPIENTER, ut & alia omnia sapiens, sac sanctus vir Clemens Alexandrinus, illud libro sexto Stromatum litteris consignavit. Nominum, & rerum distinctionem, magnam lucem animis afferre. Quod si vlla in re explicanda distinctionibus utendum est, sanè in actionibus vitæ evoluendis, quoniã cum varijs septæ sint circumstantijs, non est facile earum naturam enucleare, ut meritò maximam incertitudinem habere philosophus scripserit. Quam ob rem illud nobis conandum erit, ut varijs distinctionibus res

Clemens Alexandrin.

Distinctionis utilitas.

Arist. i. Eth.

confusas, & permixtas discernamus. Cum itaque paulo post de amore, & odio inimici disputaturi simus, quasdam priore loco ad hanc materiam declarandam admodum necessarias explicabimus distinctiones. Prima distinctio est Sixti Senensis lib. 6. annotatione ducentissima trigesima nona. Inimici dilectio tres habet gradus. Primus est dilectionis communis, quatenus indifferenter amicos, & inimicos diligere debemus. Secundus dilectionis particularis tam amici quàm inimici extra necessitatem, siue spiritus siue corporis. Tertius est, cum inimicū, vel amicū in graui necessitate constitutum speciatim iuuamus. Qua distinctione tradita asserit citatus doctor dilectionem prioris, & posterioris ordinis esse in præcepto; secundi vero ordinis esse in consilio. Secunda distinctio, cum post illatam, & acceptam iniuriam in affecto hæc omnia reperiuntur, scilicet honoris, ac famæ violatio, odium contractum, & si gna retenti odij, ac demum damnum aliquod in bonis corporis, vel externis acceptum; hinc est, quod variæ quoque ab offenso fieri possunt remissiones: veluti remissio odij, remissio actionis iniuriarum: & remissio actionis illati dāni. Prima solet appellari necessaria & sufficiens; cui si addatur secūda, vocabitur plena; si tertiā adiungas, plenissima dicetur remissio. Quare cū illæ remissiones sint omnino diuersæ, expediret, dū animi conciliantur irati,

Prima distinctio.
Sixt. Senen.

Tres amoris
gradus.

Secunda distinctio.

Remissiones
varie.

Sufficiens.

Plena
Plenissima.

Admonitio.

irati, nominatim exponere, quæ remissio fiat, an prima tantum, an duæ, an omnes: sic enim tutior esset rei conscientia. Tertia distinctio. In eo, qui læsus fuit, relictis actionibus, quas contra offendentem habet, possumus considerare odium, quo laborat, aut non laborat: præterea amorem, quo debet, aut non debet iniuriosum prosequi, & postremo signa odij, & amoris, de quibus seorsim diuersis capitibus disputandum erit. Vt autem id melius præstare possimus, quasdam in fine huius capituli conclusiones adscribemus de modo, quo boni, & mali se ament; quæ res ad quædam alia, quæ hoc opere afferentur, non parum conducet. Quarta distinctio; duobus modis potest quis diligere inimicum: primo modo, amore elicitō, seu dilectione producta, dum actu ei desiderat aliquod bonum: altero modo, parato animo cum ita erga eum est affectus, vt sit paratus, cum se se occasio offeret, ei bene velle. Idem de odio est dicendum, posse aliquem aut reodisse, aut habere animum ita affectū, vt sit paratus odisse. Adde etiam, posse quēpiam, vel speciatim, vel vniuersè amare, vel animum ab inimico alienum habere. Quinta distinctio: inimico possumus velle, aut nolle duplex bonum, spiritale scilicet, vt virtutes, & diuina dona, & beatam vitam; & temporale, vt bona corporis, & bona fortuna. Idem de malo dicas. Malum autem duobus

Tertia distinctio.

Quarta distinctio.

Quinta distinctio.

Duobus mo-
dis quis po-
test desidera-
re alicui ma-
lum.

Sexta distin-
ctio.

Septima.

Ostava.
Duplex
amor.
Amor ami-
citiae quid.
Amor con-
cupiscentiae.

Cicero.

Prima conc.

modis desideratur: vno modo ex odio ad vin-
dictam: altero modo ex amore ad correctio-
nem. Similiter duplex est tempus quo pos-
sumus bonum velle amico, vel inimico; alte-
rum quoniam est in necessitate constitutus: alte-
rum cum necessitate aliqua non laborat. Sex-
ta distinctio: In inimico haec animaduertere
licet: in primis habitum malum vitij, vt iniu-
stitiae, crudelitatis, ac etiam culpam: deinde
naturam, quatenus est nostri similis, & est
imago Dei. Septima distinctio, duplici ex
capite debet homo aliquid efficere: primo
ex consilio; secundo ex praecepto, quod vel
est diuinum, vel naturale, vel humanum.
Postrema distinctio: amor duplex est; pri-
mus, qui vocatur amor amicitiae, cum scili-
cet alicui bene volumus propter utilitatem
ipsius: alter, qui appellatur concupiscentiae,
quo ideo aliquem amamus, quod is nobis esse
utilitati solet. Verbi causa; amo Petrum,
non quia ei bene volo, sed quia ex eo utilita-
tem haurire soleo; ita vt propria utilitas sit
amandi causa: quam amicitiam, mercenariam
Cicero appellat. His ita expositis distinctio-
nibus pergamus ad ponendas conclusiones
de modo, quo iusti, & impij se amant. Pri-
ma conclusio. Vtrique, iusti nempe, & ini-
qui se se diligunt, differenter tamen: illi se-
cundum interiorem hominem, & quantum
ad bona animi: isti vero secundum hominem
exteriorem, quantum ad bona corporis: illi
honestatem, hi voluptatem sequuntur.

Secunda conc. Iusti magis se amant, quam pec-
catores. Doctrina est Aristotelis in 9. Eth.
& D. Augustini de doctrina christiana.
Ratio etiam hoc docet; quia iusti maius bo-
num, scilicet virtutem ipsam, qua in hac vita
nihil melius est, sibi volunt mali verbo bonum
utile, & delectabile, quae bona non sunt cum
virtute conferenda. Tertia conc. Iusti ma-
gis amant sua corpora, quam peccatores;
etiam dum illa cruciatibus, ieiunijs, labori-
bus, conficiunt. Primo quidem, quia corpo-
ri maius bonum est subesse rationi, eiq; infer-
uire, quam voluptatibus deliniri. Propter-
ea Plato, vt D. Basilii scriptum reliquit, lo-
cum minus salubrem in quo doceret elegit,
vt corpus, ob minorem sanitatem minus re-
pugnans haberet, ac propterea facilius ratio-
ni obtemperaret. Adde secundo, licet im-
prij ad tempus velint corpori bonum quod-
dam, dum illud integrum seruare conantur:
tamen viri probi suo corpori aeternas illas
dotes, nempe agilitatem, claritatem, immor-
talitatem, quas dotes beatorum corpora ha-
bitura sunt, procurant. Hinc fit, impios ad
eundem modum se amare, vt animalia ratio-
nis expertia se amant, cum solam corporis
commoditatem quaerant. Quarta conc. Pec-
catores simpliciter loquendo seipsos non
amant, imo odio habent. Est doctrina eo-
rundem doctorum supra citatorum. Hanc

Secunda conc.

Aristot.
August. l. p.
cap. 23.
Cic. i. parad.

Tertia conc.

Prima ratio.

D. Basil.

Præstat ha-
bere corpus
minus sanu.

Secunda ra-
tio.

Quomo-
do mali se
amant.
Aristot.

Quarta conc.

Aug. Arist.

Psalm. 10.

Arist.

Peccator dū
se inordina-
te amat, nō
committit
duo peccata

Secūda conc.

Amicitia
vbi reperiat

veritatem potest confirmare ille scripturæ locus. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam, hoc est, se, vel vitam suam. Et Aristoteles; Iucunda quidem exigunt, sed noxia. Tunc enim verè homo se diligit, cum honestum, & virtutem diligit, qua virtute viri improbi vacant. Quamvis autem peccatores dum se peruersè amant, odio se prosequantur: tamen non committunt duplex peccatum; alterum contra caritatem, qua se amare debet; alterum contra illam virtutem, quam violat, sed solummodo vnum, contra virtutem; licet interdum duplex possit intercedere peccatum: vt si quis hac intentione peccaret, sibi vt noceret. Postrema conc. quando boni ex caritate amant inimicos; est quidem amor amicitia, sed non amicitia. Amicitia enim non est, nisi vbi est mutuus amor. Quod sit amor amicitia patet: quoniam qui ex caritate aliquem amat, eius bonum desiderat, & procurat. His ita traditis distinctionibus, & conclusionibus, ad res ipsas explicandas, quarum explicandarum causa labor est susceptus, propius accedamus.

De obligatione diligendi inimicos. Cap. 18.

Caritas est
participatio
diuini amoris.

Achilles.

SI CARITAS, quæ amoris diuini quædam participatio est, eam vim in nobis retineret, quam in ipso Deo, a quo fluit, habet, inimicos diligere haud nobis difficile esset. Namque

Fert

Fert tacitus, viuit, vincit, diuinus amator. Boetius.

Item.

Ardenti tacitus, fero, viuo, victor in igne.

Tanta est enim diuini amoris efficacia, vt eos, quos mundanus amor se amare non posse libere fatetur, maxime amet. Propterea Deus pro inimicis suis, hominem fieri, indigna pati, mortem subire atrocem non dubitauit. Et licet poeta quidam cecinerit.

Caritatis diuina vis.

Non bene conueniunt, nec in vna sede morantur
Maestas, & amor. (tur

Ouidius.

Tamen diuina sapientia vtrunque pro nobis sapienter copulauit; dum ob summum amorem serui formam accepit, & granditatem suam non amisit. Quare si amoris diuini virtutem incitaremur, nihil opus esset pluribus docere quomodo, & quā, & qua obligatione inimicos diligere debeamus, quod hoc capite iuxta ordinē superius positū nobis faciendum est: super qua re has pono conclusiones. Prima conc. De diligendis inimicis habemus præceptū. Veritas hæc firma fide temeri debet: & cū certissima sit, paucis probabitur. Et primo, hanc veritatem is, qui veritas est Christus dominus Matth. c. 5. nos docuit. Diligite inimicos vestros. Nec aliā huius dilectionis rationē assignauit: quā vt simus filij patris. Quasi dixisset; si inimicos nō dilexeritis, filij patris non eritis. Is autem, qui filius patris non est, filius diaboli propter peccatum est. Quare si quis à peccato vult esse

Prima conc.

Prima ratio.

Matth. 5.

Locus explicatus.

Ioan. p.c.3.

Matth. 22.
Leuit.

Luc. 10.

Beda ad Ro.
13.Iſychius
Clem. Alex.

Secūda cōc.

Inimici dili
gēdi ſunt ex
præcepto na
turali.Prima ratio.
Quæ præce
pta ſunt de le
ge naturæ.Amari quili
bet, a quoli
bet cupit.

ſe immunis, amet inimicos, ſi quos habet, neceſſe eſt. Accedat auctoritas D. Ioannis apertam ſententiam pronuntiantis. Qui odit fratrem manet in morte. Omnes autem inimicem fratres eſſe, ubi ſacra non docent eloquia? in mortem autem ſolum iſ impingunt, qui Dei transgrediuntur mandata. Deinde proximus, ut diuina ſcriptura iubet, eſt amandus. At inimicus in proximis eſt numerandus. Ergo non erit ab amore excludendus. Nomine proximi contineri etiam inimicum, & ex parabola Samaritani, & ex communi ſcribentium doctrina, aperte conſtat. Proximus, ait Beda, eſt omnis homo. Idem Iſychius in Leuit. lib. quinto. Clemens Alexandrinus lib. 7. ſtomatum. Secunda conc. præceptū de dilectione inimici eſt naturale. Eſt hæc doctrina aduerſus quosdam, qui arbitrantur eſſe ſolum præceptum diuinæ legis, & putant ſuperare omnem rationem naturalem quod omnino à vero abeſt, probatur hæc veritas hoc modo. Ea præcepta dicuntur pertinere ad legem naturæ, quæ ex primis naturæ notionibus, haud obſcure deducuntur. At inimicos eſſe diligendos, non longe à primis naturæ intelligentiis diſtat. Ergo pertinet ad præcepta naturæ. Quod non abſit à primis luminibus nobis à Deo inſitis, patet; quia facile deducitur hæc veritas ex illo principio notiſſimo. Quod tibi vis alteri feceris. Sed natura duce; cupit quilibet, velit

velit nolit, à quolibet etiam inimiciſſimo amari: propterea ſi naturæ congruenter viuere volumus, quilibet debet amare quemlibet. Et ſicuti vellemus neminem nos odiſſe, ita nos neminem odiſſe debemus: ut quod nobis nolumus, alijs quoque nolumus, quam ſententiam tanti fecit Alexander ſeuerus, Lapidius ſcribit, ut in palatio, & operibus publicis paſſim perſcribi iuſſerit. Accedat ſecunda probatio; quæ multum momenti habet. Natura inclinatur ad amandum ſui ſimile, quod non ſolum ſacræ, ſed etiam profanæ tradunt ſcripturæ. At inimicus eſt noſtri perſimilis. Nulla ergo erit ratio cur non ſit amandus. Mancipium, inquit Epictetus apud Arianum, recuſas ſuſtinere fratrem tuum, qui Iouem habet parentem, tanquam filius ex eadem ſtirpe generatus, & ex eodem de ſupernis ſatu? Arguebat eos, qui ſeruos errantes non ferunt. Adde auctoritatem Platonis, Senecæ, & aliorum ſapientum, quorum ſententiæ in tertia parte afferentur, cum de remiſſione iniuriarum, & diligendis inimicis diſputabitur. Nāſcitur primo ex dictis, falſam eſſe ſententiam quorundam, quā videtur approbare Ioan. de Baccone: naturam non eſſe inclinātam ad diligendum inimicum: cum natura dicatur eſſe propenſa ad id quod recta ratio demonſtrat. Colligere ſecundo licet, hoc præceptum obligare non modo Chriſtianos, ſed etiam omnes nationes

Lapidius

Secunda ratio.

Cicero in Lelio.

Cicero l. 1. de legibus.

Arianus l. 1. cap. 12.

Tertia ratio

Corollarium primum.

Io. Baccon. l. 3. ſect. d. 30.

Secundum.

tiones mundi. Neque enim lex euangelica cōtinet alia praecepta moralia, prae-
ter ea, quae sunt de lege naturae, ut communis tenet Theo-
logorum sententia. Ex quo patet, prae-
ceptum de diligendo inimico esse indispensabi-
le, cum non longe distet à primis naturae no-
tionibus. Demum conficitur ex allata do-
ctrina, Seruatorem nostrum non dedisse no-
uum praeceptum de diligendis inimicis: sed
correxisse Iudaeorum errorem: addidit ta-
men consilium ad perfectionem legis gratiae,
ut infra dicetur. Tertia conclusio. Inimici
dilectio non est semper sub praecepto: ita ut
haec dilectio interdum sit de consilio. Vo-
lumus hac conclusione refellere errorem qua-
rum superius enumeratum. Confirmatur
haec veritas communis doctorum sententia,
quos doctores inferius cum de pace facien-
da agam, recensebo; à qua communis senten-
tia dissentire est errorem sequi. Accedit
quod neque dilectio amicorum semper nos
sub praecepto obligat: sed quandoque in con-
silio est. Ut, dare eleemosynam amico non
admodum egenti: suppeditare ei non neces-
saria: saepe cum officij causa inuifere. Quare
nec dilectio inimici. Huc pertinet D. Hie-
ronymi sententia, cum exponit illud: orate
pro persequentibus vos. Dicendum est,
inquit, Christum non impossibilia, sed perfe-
cta praecipere. Sed iam doceamus oportet,
quoniam praeceptum, quando consilium de diligen-
do

Tertium.

Quartum.

Tertia cōc.

Cap. 16.
Prima ratio

Cap. 29.

Secunda ra-
tio.

D. Hieron.

do inimico habeamus. Quarta conc. Dile-
ctionis praeceptum obligat nos sub graui of-
fensione ad diligendos inimicos, in tribus ca-
sibus, quos nunc enumerabo. Haec doctri-
na communi scribingentium calculo est appro-
bata. Primus casus est, vniuersalis dilectio:
hoc est, cum quis ex aliqua causa communi
diligat proximos, non debet sub peccato mor-
tali ab ea dilectione excludere inimicos.
Secundus, quando proximus inimicus esset
in aliqua graui necessitate constitutus, debe-
ret aduersarius ignem caritatis in se, erga
proximum grauiter labrantem excitare, nec
tanquam immanis leuita, sine vlla animi com-
mouione, tacitus pertransire. Hinc posset
sumi regula quaedam ad cognoscendum, an
ille, qui dicit se deposuisse odium, & ad recō-
ciliationem exteriorem venire renuit, vere
deposuerit: petendo ab eo: an opem ferret
inimico admodum egenti: quam, si ait se fo-
re negaturum, signum est, adhuc in pectore
odij reliquias ardere. Hac arte prudenter
uti consuevit Fuluius Corneus, cum de pa-
ce facienda cum aliquo ageret. Ac semel
cum quempiam, qui se odium extinxisse aie-
bat, interrogasset: an si cum ex agro rediret,
reperiret in via inimicum suum vix ossibus
haerentem, & fame penè erectum, aliquid
fructuum, quos in quassillo comportaret ei
subministraret? quorum verborum flatu,
odij scintillae in pectore illius sopite, incense
foras

Quarta cōc.

Primus ca-
sus quo spe-
ciatim est
amandus ini-
micus.Secundus
casus.

Luc. 10.

Regula no-
tanda.

Ful. Cornus

Tertius casus.

Quando sit
de consilio
dilectio ini-
mici.

S. Maximus
hom. de S.
Stephano.

1. Cor. 13.

Quinta cōc.

Dilectionis
debitum nū
quam per-
soluitur.
D. Paulus.

D. Athanas.

foras eruperunt: ac statim inquit: nequaquam: & adiecit; sibi nunquam quid tale dictum fuisse. Tertius casus; debet quisque esse animo ita affecto, ut si casus incideret, & ratio id requireret, peculiari etiam dilectione amaret inimicum. Neque opus est, ut lectus producat talem actum, quo secum cogitet, & statuatur, se velle amare inimicum in tali occasione; sed satis est non habere mentem contrariam. Extra hos casus diligere inimicum, ei beneficia conferre, erit de consilio, quod Christus dominus præcepto naturali superaddidit. Placet hanc conclusionem verbis D. Maximi claudere. Iam sæpe dixi fratres, & frequentius dicere debeo: nemo se circumueniat, nemo se seducat, qui vel unum hominem in mundo odio habet quidquid Deo in bonis operibus obtulerit, totum perdit: quia non mentitur apostolus. Si tradidero corpus meum ita ut ardeat, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quinta conc. Hæc inimici dilectio debet esse perpetua. Hoc est, non propterea quod semel & iterum inimicum data occasione quis dilexit, liberatur ab hoc præcepto. Debitum enim dilectionis nunquam persolvitur, sed semper durat; ut nos apostolus epistola ad Romanos capite decimo tertio docet. In quem locum sic scribit Athanasius. Nec existimes velim, si hodie proximo beneuolum te præbueris, fuisse te ob id beneuolentiae vinculo

culo liberatum, ut eundem mox in crastinum negligas: sed existima, te proximo cuique perpetuo amoris vinculo esse obligatum. Cur autem debeamus semper proximum diligere, eleganter in hunc locum demonstrat Aegidius. Primum id probat ex parte causæ, ob quam debemus proximum diligere, quæ est Deus. Deum autem nunquam satis diligere possumus, & nullus amandi Deum finis datur; cum qui infinitus est, & infinite amat, infinite amari debeat: quam ob rem nec proximi dilectionis terminum habebit ullum. Secunda probatio sumitur ex ratione, ob quam debemus diligere; quæ est similitudo nature, at hæc semper permanet. Ergo amor etiam proximi semper perseverare debet. Tertia ratio ducitur à modo persolvendi hoc debitum. Nam dum illud persolvere curamus, magis caritas crescit, quæ aucta, magis amare debemus. Redditio enim ait Theodoretus in hunc locum, debitum multiplicat: ardentior enim efficit dilectionem. Nullus ergo amandi terminus est constituendus. Diximus quando consilium, quando præceptum habeamus, & à qua lege de diligendo inimico, necnon etiam quam diu sit amandus, nunc sequenti capite, an eum odisse aliquando liceat, indicabimus.

Aegidius

Cur perpetuo debeamus proximum diligere
Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio

Theodoretus

An inimicum odisse, eiq; male velle, interdum liceat. Cap. 19.

ALiquid in inimico esse, cum se tanquam inimicum gerit, quod odisse liceat, apertissime regius indicat propheta, cum canit. Perfecto odio oderam illos: inimicos scilicet. Pari ratione aliquid incommodi nos posse illi optare, haud obscure demonstrat, cum passim suis inimicis multa imprecetur mala. Cum autem in hac re non raro peccetur, proxime ad ea quæ superiori capite disputata sunt sequitur, ut de his duabus rebus in titulo propositis, ut homines ab errore reuocemus, aliqua dicamus. Nam præceptum domini Matthæi cap. 5. duas habet partes, ut bene Ioannes Soarez in hunc locum adnotat: quarum altera est affirmatiua de diligendo inimico, altera negatiua de non habendo odio, de qua nunc dicendum est. Prima conc. Inimicus nunquam est habendus odio. Ponitur hæc conclusio seorsim ab illa de diligendo, ut intelligatur differentia, quæ est inter partem affirmatiuam, & negatiuam huius præcepti: cum illa certis temporibus obliget; hæc vero perpetuo. Quare nullo tempore licet animum habere auersum ab inimico, quia scilicet parte amandus est. Hinc fit, ut is qui læditur, nullo modo debeat odium contrahere contra lædentem, sed patienti animo illatam ferat iniuriã:

ut

ut non modo labia, ut scripsit Celsianus, sed nec intima cordis moueat: vel si aliqua intus sit commotio, eius nullum appareat indicium. Hanc doctrinam docent nos sacræ litteræ Matthæi 5. Lucæ 6. Prima Ioan. 2. & 1. Et sacri Canones 23. q. 4. Ea vindicta. d. 5. de pœn. falsa, & can. fratres. Scholastici omnes 3. d. 30. Summistæ ver. caritas. Canonistæ tit. de iniurijs. Iuris Cæsarij periti §. fin. de iniur. in Institutionibus. & ff. eod. l. non solum §. 1. Secunda conclusio si conceptum fuit odium, extinguere illud oportet, etiam ante petitionem veniæ ab offendente factam. Est conclusio certa fide tenenda, contra errorem septimum superius enumeratum. Hanc doctrinam speciatim tradunt D. Tho. 2. 2. q. 25. art. 8. Antonin. 4. p. tit. 6. c. 4. §. 1. Angel. ver. dilectio §. 2. Cardinalis Alexandrinus d. 90. si quis contristatus. Cardinalis Albanus loco supra citato. Hanc conclusionem eadem auctoritates pro superiori conclusione allatæ probant. Tertia conclusio. Inimicus, ut peccator, hoc est, ut habet habitus prauos, & quatenus culpa infectus est, non est amandus, sed potius odio habendus. Est communis doctrina, & nominatim Scoti d. 30. & summistarum locis citatis. Hoc, inquit Augustinus, est perfectio odio odisse, ut vitio non homines oderis. Quarta conc. natura in inimico non est odio habenda sed amanda. Nam secundum natu-

H

ram

Celsianus.
collat. 16.
cap. 26.

Secunda cōc.

Cap. 16.
D. Thom.
Ant.
Angel.
Card. Alex.

Card. Alba.

Tertia cōc.

August. in
psal. 132.

Quarta cōc.

David
Psal. 132.

Ioã. Soarez.

Prima conc.

Inimicus
nunquam
odio habendus.

ram est nostri similis, & imago Dei, qua ratione ad eum amandum natura duce compellimur. Adde quod natura est effectus Dei: at Dei opera non possunt odio haberi. Quare inimicus quia homo est, non est odio habendus: & si quid odio haberi potest, est sola malitia quæ non est Dei. Nec ut obiter id dixerim, omnino arduum videri debet hoc naturale, & diuinum præceptum, ut quibusdam videtur. Nam si spectetur dilectio inimici quoad dilectionem communem, quam amare debemus omnes alios, cum causa diligendi sit communis, non videtur admodum durum præceptum. Quantum verò ad particularem dilectionem, quæ apparet paulo difficilior, si res diligenter perpendatur, non omnino ita erit. Quoniam sicuti Deus præcipit mihi ut inimico præstodum, dum id necessitas, & ratio poscit: ita etiam præcipit omnibus meis inimicis, ut ipsi quoque mihi gratificentur. Quod si velles tuos inimicos diuinum seruare mandatum, ipsa ita docente ratione; tu quoque id seruare velle debebis. Hanc conclusionem cum superiori præter ceteros luculenter tradidit Cassiodorus in psalmum 138. Perfectum inquit odium, est homines diligere, & eorum vitia semper horre: nam ut in illa parte, qua creatura Dei sunt, amandos esse non dubium est: in illa iniquitate horrendi sunt, in qua se polluerunt. Quare cum Aristoteles à quodam reprehenderetur,

Præceptum
de diligendis
inimicis non
omnino ar-
duum.

Cassiodorus

Stobæus.

deretur, quod homini iniquo nescio quid pecuniarum dedisset, sapienter respondit: scilicet, non dedisse. *ἀνθρώπῳ ἀλλὰ τῷ ἀνθρώπινῳ* hoc est, non homini, sed humanitati. Quinta conc. Licet velle aliquod malum temporale inimico, propter bonum spirituale illius. Vt ecce. Licet mihi desiderare inimico aduersam valetudinē, ut ei sit occasio resipiscendi. Ad caritatem enim pertinet desiderare alicui detrimentum minoris boni, ut consequatur maius bonum. Non possumus tamen nos illud malum inferre, sed solum cupere, ut vel à rep. vel à Deo inferatur. Hæc doctrina claret. Ad quam confirmandam possunt adduci omnes illæ diuinæ legis sententiæ, quæ docent sanctissimos viros suis inimicis hoc genus mala imprecatos fuisse, ut passim in psalmis, videre licet. Sexta conclusio. Licet desiderare alicui mortem corporis simpliciter loquendo, etiam si sciamus fore, ut moriatur in peccato mortali, & hoc propter commune bonum: nunquam tamen intendere licet eius malum spirituale. Declaratur hæc doctrina. Liceret desiderare mortem tyranno, & Imperatori Turcharum, & hæretico cuiquam, ut resp. tali peste liberaretur pessima. Nam publicum bonum est magis amandum quam priuatū, quippe quod ut Aristoteles scripsit, maius existat. Septima conc. Nulli etiam inimicissimo, & sceleratissimo licet desiderare priuationem beati-

Nota Arist.
dictum.

Quinta conc.

Declaratio

Probatio.

Sexta conc.

Declaratio

Publica utilitas
magis
amanda.
Septima conclusio.

Ratio. tudinis, aut æternos cruciatus. Ratio pro hac conclusione in promptu est; quia id esset contra caritatem, quæ nititur in communicatione æternæ felicitatis. Octava conclusio; salua caritate, non possumus inimico non desiderare bona spiritualia, vt gratiam, & virtutes. Et ita cupere, ne inimicus his bonis potiatur, est grauissima offensio. Nam hæc bona sunt necessaria ad vitam æternam comparandam; & in his bonis consortio consistit Christiana. Postremò ad has conclusiones addendum est, neminem posse sine graui crimine gaudere de detrimento inimici, aut tristari de bono eius, aut velle ei inferre damnum contra ordinem iuris, aut conuenienti ordine, sed ex odio, vt Syluester missis alijs, in aurea rosa scripsit. His igitur conclusionibus huic capiti, ne longum faciamus, satis factum sit. Cum autem soleat inter scribentes illud diligenter requiri: vtra sit potior dilectio, an amici, an inimici, non erit ab instituto nostro, nec ab eo, in quo nunc versamur loco alienum, quid in hac controuersia rationi magis consentaneum sit aperire; idque ea de causa, vt demonstrata præstantia, & excellentia amoris, quo inimicos complectimur, facilius homines ad hanc præstantissimam actionem exercendam impellantur.

De

De præstantia dilectionis inimici.

Cap. 20.

VSv non rarò euenire solet, vt homines ab aliqua re agenda idcirco abstineant, quod quàm illustre, & excelsum sit illud, quod agere debent, non intelligant; quod certè in amandis inimicis, cum quanta sit amoris huius excellentia ignorent, per sepe accidit. Quare si mentis aciem accuratius in pulchritudinem dilectionis huius intenderent, non minus ab ea allicerentur, quàm à difficultate, quam sentiunt, ab hoc nobilissimo amoris genere retardarentur. Vt igitur quod ad rem nostram facit multum, possumus iratorum hominum voluntatem ad amandos inimicos flectere, præstantiorem ac potior rem esse inimicorum, quàm amicorum dilectionem demonstrandum suscepimus. Nec me fugit, posse hoc loco multas adhiberi distinctiones, quibus tota hæc res melius enuclearetur: sed quia sunt paulò obscuriores, ab eis abstineo, & rem simpliciter demonstrō. Tradimus igitur breuiter hanc conclusionē. Cæteris paribus præstantior, ac potior est inimici, quàm amici dilectio. Dicimus cæteris paribus, quia supponimus in duobus, quorum alter inimicum, alter amicum amet, habitum caritatis eodem modo intentum. Hanc doctrinam in primis auctoritate sacræ paginæ sic confirmo. Primo ex D. Paulo ad

H 3 Rom.

Amare inimicum est quid præstantissimum.

Amare inimicum, præstantius est quàm amare amicum.

Prima ratio
Paulus.

Locus expli-
catus.

Ioan. Gagn.
Matth. 5.

August. c. 72

Greg. 1. 9.
mor. c. 12.
& 13.

Ber. ser. de
4. feria heb.
sanc.

Rom. cap. quinto. Commendat autem caritatem suam Deus in nobis; quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Ac si diceret: in hoc ostenditur summa Dei caritas, quod pro inimicis suis mortuus sit. Quare cum hæc dilectio sit signum maioris amoris, dilectionem amicorum antecedit necesse est. Et græce, verbo, commendat, respondet, *συνίστημι* synistemi, quod nobilem, & illustrem facere significat, ut Ioannes Gagneus exponit. Matthæi cap. 5. perfectio dilectionis ponitur in dilectione inimici. Ut sitis perfecti, ut pater vester perfectus est. Subscribunt huic sententiæ, patrum quorundam auctoritates quædam. Augustinus in Enchir. affirmat, diligere amicos esse incipientium, & proficientium; sed diligere inimicos esse perfectorum, & non contingere nisi post magnam orationem. Gregorius explicans illud Hieremiæ 15. Si steterint Moyses, & Samuel coram me, &c. reddens rationem, cur tantum horum duorum hominum precibus, relictis alijs antiquioribus, se populo parcere velle Deus polliceretur; respondet: quia hi præstantiorem caritatem habuerunt, quod inimicos dilexerint, & pro eis orauerint. D. Bernardus exponens illud Ioannis Maiorem caritatem, ac dilectionem nemo habet; quàm ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Tu domine, inquit, maiorem

Gloss.

Alex. Alen.
3. p.
Alber. Mag.
D. Bonau.

Stephanus
Bulifer.
Nicolaus de
Nissa.
Ioan. Nider.
Alia ratio.

Silvius l. 2.
Alia ratio.

orem habuisti, quod pro tuis inimicis animam posuisti. Glossa, in illud Matthæi de dilectione inimici, ait. Attende ad quantam caritatis perfectionem nos prouheit, ut diligamus inimicos. Huc facit, quod eodem loco dilectio inimici secundum aliquem gradum datur sub consilio, & de dilectione amici dicitur, reperiri etiam in publicanis. Accedat etiam auctoritas scholasticorum Alex. Alens. Alberti Magni, D. Bonauenturæ, Durandi in 3. sent. d. trigesima: quos sequuntur Stephanus Bulifer in q. 6. Nicolaus de Nissa, q. 3. tractatu de caritate. Ioan. Nider in suo præceptorio in quintum præceptum. Nec parum momenti habet hæc ratio ad confirmandam hanc veritatē, quod actus dilectionis inimici est longe difficilior, & eget maiori conatu voluntatis operantis, ut producat cum equali habitu. Difficultas aut, quæ sentitur in agendo, quando non oritur ex parte imperfecti agentis, sed à difficultate actus auget sine dubio rationem meriti. Virtus enim circa difficile versatur, & difficultas ex parte obiecti, circa quod actus versatur, multum valet ad eius præstantiam amplificandam in genere moris.

Ardua virtutem profert via, pergite primi.
Fauet etiam & illa ratio huic sententiæ. Certa est doctrina apud omnes, rationem primariam, & per se, diligendi proximum esse Deum: caritate enim omnia amamus pro-

pter Deum. At cum amamus inimicum, tota causa amoris videtur esse Deus; quod non accidit, cum amicus diligitur, ad quem diligendum etiam naturalis amor, & vis nos mouet. Quare cum amor inimici magis excedat vires naturæ, & præcipue ex caritate erga Deum proficiatur, quid præstantissimum, & illustre sit, ac propterea amorem amici excellere oportet. Sed quomodo hoc quod dicimus coheret cum illa sacre scripture sententia. Maiorem caritatem nemo habet, quam si quis ponat animam suam pro amicis suis, si maior est illa caritas, qua inimicus diligitur? Facile solui hæc dubitatio poterit, si dicamus, hoc loco caritatem sumi pro re, quæ ex caritate datur. Et quoniam nihil magis carum vita ipsa habemus; ideo si quis vitam pro amico, vel inimico ponat, non potest maiorem caritatem demonstrare. At nos hoc loco de præstantia actus quærimus. Si quis autem contendere velit, dilectionem amici meliorem esse ex parte obiecti, quia amicus bonus est, non grauare concederem: verum rei amatæ præstantia maius meritum arguere non videtur; maxime cum non desumatur ex parte primi obiecti caritatis, qui est Deus. Vel dicas, dilectionem amici à caritate elicita, maioris meriti esse, quia feruentior est, cum feratur in obiectum sibi conueniens, scilicet in amicum; dilectionem verò impetratam circa inimicum esse magis inten-

Dubitatio.

Responsio.

Locorum
conciliatioQuomodo
sententiæ co-
ciliari pos-
sint.

intensam, propter maiorem conatum voluntatis. Ut secundum diuersas considerationes altera, altera sit maior. Sed latius de re dubia, & obscura non est hic disputandi locus. Quare ad alia stylum conuertamus.

De defensione sui contra innudentem.

Cap. 21.

CVM omnium rerum, quas parens natura gignit, conseruationem maxime appetat: idcirco in illis vim quandam, qua salutaria expectant, fugiantque contraria, ingenerauit. Hinc est, quod calidum cum frigido, & frigidum cum calido pugnare, & animantes, armis à natura acceptis, vim illatam retundere cernimus. Hæc autem defendendi sui propensio à creatura rationis particeps nisi congruenter rationi adhibeatur, facile peccare poterit, cum in hac retransilire lineam facile contingat. Cum ergo homines iniuria lacepsiti ius defendendi sui habeant; atque in hac tutela modus sæpe non seruetur, quo pacto quis vim valeat aut debeat propulsare illatam, postquam de odio non contrahendo diximus disputare oportet. Ut autem veritates quas hoc loco afferre volumus, planius percipiantur, quedam animaduertenda sunt. Et primò aduertendum est, defensionem, & vindictam, seu ultionem inter se differre. Etenim defensio est, quæ nos à futura, & imminenti iniuria tuetur: vindicta verò factam,

Natura omnium rerum conseruationem amat.

Omnia sui conseruationem appetunt.

Differentia inter defensionem, & vindictam.

& acceptam vlciscitur. Similiter vindicta, & ultio interdum diuersa significant: cum vindicta aliquando pro vindicatione sumatur, quæ vindictio pœnas illatæ iniuriæ apud iudicem reposcit: ultio verò vt plurimum in malam partem accipitur, & vindictam contra ius factam sonat: licet non rarò hæ voces confundantur. Aduertendum est secundo, de communi sententia doctorum, vt quis sine culpa se defendat, debet id facere cum moderamine inculpatæ tutelæ, hoc est, vt dum se tuetur, nihil peccet, adhibendo eum modum, qui rationi consentiat. Hæc moderatio aliquas condiciones requirit. Primò oportet, vt qui est inuasus nō offendant, antequam inuadatur, licet non sit obligatus expectare magnum impetum; ac propterea non debet habere intentionem occidendi, sed defendendi sui. Secundò vt offendant, si offensione opus est, in ipso congressu. Tertio quandiu potest se defendere non occidendo, aut lædendo, id faciat oportet, si inculpatè se tueri vult. Hoc autem faciet, si non maiori vi vim propulsabit: si pugnis ceditur, armis non se defendat; si sine his se defendere potest. Denique debet probabiliter existimare, se læsum, aut occisum iri, si vim non propulset illatam. Notandum est postremo, vindictam fieri posse duobus modis: vno modo auctoritate priuata: altero modo auctoritate publica per ministros iustitiæ: & hoc bifariam potest

Alber. Bo.
l. de leg.
cap. 18.

Inculcata tu-
tela quid re-
quirat.

l. p. C. vñi
Cap. olim.
de test. spol.

Duplex vin-
dicta.

potest contingere; vel ex iustitiæ, & publicæ utilitatis amore; vel ex odio, & cupiditate vltionis. His ita præmissis, statuo circa defensionem vitæ, & membrorum has conclusiones. Prima conclusio. Defensio est de iure naturæ, canonico, & ciuili. Hoc est, propulsare vim ab iniusto inuasore illatam, omnia iura permittunt, & concedunt. Intelligenda est hæc veritas de inuasionē iniusta, & cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et est vniuersè vera de quocunque homine siue seculari, siue religioso, perfecto, & imperfecto. Damnatur hac conclusione error quintus capite decimo sexto adscriptus. Hanc veritatem vox ipsius naturæ manifestat, dum naturali propensione omnia statum, conseruationemq; expetunt, ac pro illa depugnant. Hinc poeta quidam.

*Non solum taurus ferit vncis cornibus hostē,
Verum & instanti lesa repugnat ouis.*

Quare si quis cum ratione hanc naturæ propensionem sequatur tuendo se, vitio carebit. Hinc dictatum illud apud omnes legislatores. Vim vi repellere licet: Quod quæ ratio ne accipiendum sit Albertus Bolognētus libro de leg. demonstrat; & late declarat Vasquius. Confirmant hanc veritatem omnes legis naturæ interpretes philosophi. Cicero lib. 1. offic. orat. pro Milone, & luculenter oratione pro Roscio Amerino: Aristoteles, & Plato, & ceteri omnes. Ius pontificium

Prima conc.

Cap. fig. 20.
de homic.

Ioan. de Li-
gnano tract.
de bello.

Prima ratio
ex naturali
propensione.

Propertius
lib. 2.

Albert. Bol.
cap. 5.

Vasqu. c. 14
nu. 11. c. 18.
num. 8.

Inn. 3. c. fig.
2. de hom.
Alex. c. si ve
ro de senten-
tia excom.
Clem. vnica
de hom.
Isidorus
P. d. c. ius na-
tale.
ff. de iust &
iur.

Ouidius l. 3.
de ar. am.
Lodouicus
Caner.
§. 6. nu. 26.

Acursius
l. v. vim ff.
de iust.
Paulus à Ca-
stro.

Obiectio

Responsio

Lanfrancus
Hyppolytus.
Valquius.

Alia ratio

cium docet nos hanc veritatem, per Innocen-
tianam, Alexandrinam, & Clementinam con-
stitutionem, titulo de homicidio, & de senten-
tia excommunicationis. Diuus Isidorus
quinto libro etymologiarum, violentiæ per
vim repulsionem asserit esse de lege naturæ.
Cæsareum ius eandem propulsionem tan-
quam iustam concedit in l. vt vim ff. de iusti-
tia, & iure & lege 1. §. vim vi ff. ad legem
Aquiliam & C. vnde vi, & ff. de vi & vi arma-
ta. Vt vere cecinerit Naso.

Arma; in Armatos sumere iura sinunt.
Legendus est Ludouicus Carrer, in sua pra-
ctica criminale tit. de homicidio. Hæ autem
auctoritates, quæ & iure civili desumuntur,
valent etiam in foro conscientie: in quo er-
rauit Acursius, qui existimauit solum valere
in foro contentioso, quem merito Paulus à
Castro, & alij refellunt. Quamobrem qui
sic se defendunt, nec peccant, nec puniri de-
bent. Quod si obijcias aliquot statuta, quæ
habent hæc verba. Occidens quomodo-
cunque, occidatur. Dicerem, non esse intelli-
genda de eo, qui se defendendo occidit: cum
statuta non possint tollere, quæ sunt de lege
naturæ. Ita respondent Lanfrancus de Oria-
no, Hyppolytus de Marsilijs, & Vasquius.
Neque verba illa in statuto sunt otiosa, quia
intelliguntur de vero homicidio, quomodo-
cunque armis, aut fustibus vel alia ratione
facto. Hanc conclusionem ex eo probare li-
cet;

cet; quod si contrarium concedatur, multa
inde, ebullirent incommoda; quia quilibet
quacunque de causa adoriretur quemlibet.
Secunda conclusio: vt hæc defensio sit hone-
sta, debet vacare omni desiderio vindictæ, &
crimine culpatae tutelæ. Hanc integram con-
clusionem tradunt Pontifices citati, Innocen-
tius, & Alexander, & patet ex dictis. Tertia
conclusio. Dum aliquis se defendit, non de-
bet intendere occisionem; ita vt pro scopo
habeat solam defensionem. Ita docet Caie-
tanus, dum declarat doctrinam D. Thomæ
in questione de homicidio. Nam sola resp.
de sententia D. Augustini potest intendere
occisionem, quia ad remp. pertinet extermi-
nare scelestos: & ita priuatus homo solum
debet intendere defensionem, ad quam habet
ius à natura: quod si inde sequatur inuasoris
mors, vel mutilatio, erit præter intentionem.
Adde si licet intendere mortem: aut quia ille
iniuste inuadit: & hanc ob causam non licet;
quoniam inuasus non est index: vel quia oc-
cisio est medium ad tuendam vitam: neque
hæc causa est idonea, cum non sit consonum
velle aliquem occidere, vt me conseruem, si-
cuti non licet fornicari, vt vitam cōseruem.
Quarta conclusio. Qui dicunt licere occi-
dere, dum quis se defendit, quia id videtur fa-
cere auctoritate sibi à rep. concessa, errant.
Nam id asserunt sine vlla ratione, cum ius ad
se defendendum concedatur a iure, & lege
natu-

Secunda cōc.

Inno. Alex.
c. vt famg de
sententia ex
com.
Tertia conc.

Calet. 2. 2. q.

Prima ratio

Alia ratio

Quarta cōc.

Quorūdam
error.
Ratio.

Alius error.

naturali. Ex quo patet errare eos, qui nolunt omnibus hominibus hanc facultatē defendēdi sui concedere, cū sit de lege naturæ, quo iure omnes æquo modo gaudent. Quinta conclusio. Non licet præuenire eum, qui agredi vult, & occidere antequam aggrediat: ita vt non adsit, vt nostri loquuntur, præuentio formalis, licet adesse possit materialis. Nam in primis non esset vim vi repellere, sed præuenire in iniquitate. Deinde si hanc facultatem concedas, etiam dum est periculum vitæ propriæ, aperies certē viam ad multa homicidia, & quisque facile finget necessitatem præueniendi. Quare hæc doctrina, de sui defensione, ita est tradenda, vt semper dicamus, non licere præuenire. Sexta conc. Vbi quis accepit iniuriam, vel nocumentum in corpore, non licet post congressum propria auctoritate vindictam sumere, & iura tam diuina quàm humana id iustē prohibuerunt. Est conc. fide tenenda contra impium errorem cap. 16. citatum. Probat hanc conclusionem vsus omnium bene institutarum rerum pub. in quibus certi iudices semper constituti fuere, qui priuatas vindicarent iniurias. Et Deus op. max. in suo populo voluit esse iudices, qui omnem causam definirent. Huc facit illud. Mihi vindictam, & ego retribuam: mihi scilicet vel meo iudici. Deinde Sanctorum doctrina confirmat hanc conclusionem vt Augustini ep. ad Publico-

Quinta cōc.
Non licet
præuenire
aggressorē.

Prima ratio
Secunda ratio.

Notandum.

Sexta conc.

Dānatur error
quidam.
Prima ratio.

Exod. 18. 21.
12. Deut. 18.
19. 25.
Deut. 25.
Rom. 13.

23. q. 5. De
occidendis.

blicolam D. Gregorij libro secundo epist. 34. Philosophi quoq; approbant hanc veritatem & maxime Plato dial. 6. de legibus circa medium: & in Crytone apertissime. Adde auctoritatem Diocletiani in lege 1. C. Vnde vi. Fac, si placet, licere cuique se vlcisci: quot quæso in ciuitate rixæ? quot violentiæ? quot iniustitiæ? quot tumultus, insidiæ singulis horis, & momentis cerneretur? Quem modum in sumenda pœna is, qui perpeffus est inueniret? si in propria causa existeret iudex, & carnifex; maxime quando animus ferueret ira: odium vigeret in pectore. Denique cum vindicta sit actus iustitiæ, ad personam publicam pertinebit; & qui propria auctoritate voluerit hostem punire contra legem, & rationem agens, homicidium committet, quod & in sacris litteris, & sacris concilijs, veluti Ancyrano, Turonico primo, Venetico, Agatenſe, Aurelianenſe quarto, Tribunienſe, & Tiburienſe ac alijs multis, damnatur. Vltima conclusio. Actione iniuriarum licet agere contra reum in foro ciuili, si debito modo fiat. Est contra errorem tertium supra citatum. Probabitur hæc conclusio inferius, cum de actione iniuriarū instituta erit disputatio. Locus autem Pauli, qui videtur hæreticis fauere, optime declaratur à Sedulio; qui ait, esse intelligendū de illis, qui trahunt fratres ad iudicia extra ecclesiam, quod etiā Anacletus epistola ter-

23. q. 4. Inter

Plato

Dioclet.
ab incom-
modis sum-
pta.
Incommo-
da ex priua-
ta vindicta.

Alia ratio.

Cōcil varia.
Ca. 22. ca. 7.
c. 1. can. 27.
Cap. 27.
Cap. 1. ca. 52
Septima cō-
clusio.
Damnatur
quidā error

Prima cor.

Sedulius.

Anacletus.

tia docuit. Licitam esse sui tuitionem, & quo modo sit licita, & quæ vindicta sit iusta, & quæ iniusta, hoc capite demonstrauius. Sequitur nunc, ut de honoris, & famæ defensione differamus.

De honoris, & famæ defensione. Cap. 22.

TANTI faciendam esse bonam famam. *Aug. 1. q. 3. can. nō sunt.* Diuus existimauit Augustinus, ut libro de bono viduitatis eos, qui famam negligūt, non modo imprudenter, sed etiam crudeliter facere affirmauerit. Cum verò ex altera parte viri grauisissimi famæ neglectiōem laudauerint.

Seneca

Hieron. Vid.
1. 4. Christ.

Nec tibi ventose sint tanti munera famæ.
Dubitare quis meritò potest; an fama armis defendenda, cum quis eam auferre voluerit; an verò contemnenda sit. Nanque qui legunt.

Vida ibid.

*¶ Ana alii certent armis pro laude nocensq;
Ferrum acuant, pulchramq; petant per vul-*
nera mortem.

Proculdubio famæ defensionem non suscipient. Qui verò hæc aduerterit.

Aulon. in
sent. Thale.
Quid.
1. 3. de iust.

Vita perit mortis, gloria non moritur.
Me tamen extincto, fama superstes erit.
Pro fama vitam profundere non dubitabit. Quam ob rem ut huic dubitationi satisfaciamus, de honoris, & famæ defensione seorsim inquirere oportet. Ut autem breuiter quid

in

in hac sentiendum sit explicem, has conclusiones pono. Prima conc. Falsum est, si quis simpliciter dicat semper, & in omni casu nos debere honorem, & famam defendere. Ratio huius veritatis est; quia interdum maximo cum merito negligi possunt, idque Christi Seruatoris, & sanctorum exemplo.

Prima conc.

Ratio.

Adde etiam; quoniam interdum possumus non defendere vitam, quæ tamen est maius bonum, quàm fama. Ergo poterimus quoque non tueri famam, cum id ratio postulare videbitur. Secunda conclusio. Nemo

Alia ratio.

Secunda conc.

etiam si sit è numero eorum, qui militarem artem profitentur, est obligatus prodire in duellum, cum ab aliquo prouocatur, & si faciet, peccabit grauissime. Quare debet se continere domi, & non prodire in arenam. Est hæc conc. contra sententiam Gerardi asse-

Gerardi sententia damnata.
Prima ratio.

rentis prouocatum debere exire, ne videatur famam suam negligere. Verùm nostræ conclusioni suffragatur communis scribentium opinio. Ita Sotus, Vasquius, Couaruias, & alij. Et probabitur inferius, cum impugnabimus duellum. Neque hic contrahitur vera infamia, sed commentitia, quam stultus, ut in omni alia re, vulgus confinxit. Vnde vida.

Cap. 48.

Parcite: rumoresq; vagos contemnite vulgi.
Quare sapienter Octavianus August. respondit Marco Antonio, ad duellum prouocanti: plures alias vias patere ad mortem. Tertia

Vida.

Octau. Aug. responso.

I

COR-

Tertia conc. conclusio. Clerici si possunt fugam arripere, dum quis vult eos honore spoliare percutiendo, debent se dare in pedes, & non se contentiosè defendere. Est doctrina communis

Prima ratio. Nauar. Couar. & Ioannis Brunelli in relectione de homicidio. Nam ex fuga clericus nullam contrahit ignominiam. Idem dicunt doctores, de homine inferioris notæ, & de senibus.

Quarta cōc. Quarta conclusio. Quando quis non potest alia ratione honorem suum defendere, quàm lædendo, vel occidendo inuadentem; hac ratione defendere licebit. Vt ecce; si non posset commodè fugam capere, vel si fuga esset valde periculosa. Fingamus Franciscum velle me fustibus cedere, vt ignominia me afficiat, & nulla alia ratione me posse consulere honori meo, nisi eum lædendo, vel occidendo, possum sine culpa Franciscum occidere. Hoc in primis patet ex communi doctorum sententia. Deinde licet ex meliori sententia, pro defensione bonorum externorum, interficere furem, cum alio modo bona nostra defendere nequimus: multo magis licebit defendere honorem, cum sit maius bonum. Hæc conclusio non modo est vera de laicis, sed etiam de clericis, cum hæc defensio sit de iure naturæ, quo gaudent clerici, vt laici.

Quinta cōc. Quinta conclusio. Si aliquis vir nobilis, & honestus inuaderetur ab aliquo, qui vellet ei honorem auferre, non est obligatus fugere, si ex fuga notabilis infamia oriretur; sed potest

potest defendendo repellere iniuriam. Faut huic conclusioni communior scribentium opinio, quam quis tuta conscientia sequi potest. Ita tradunt Panormit. Victoria, Sotus Nauar. Vasquius locis citatis. Bartolus, Baldus, Salicetus, Decius l. i. c. Vt vim. Deinde ratio quoque hanc conclusionem confirmat; Quoniam si fugiet præterquam quod honorem amittet, multa etiam damna, & detrimenta in bonis fortunæ accipiet, dum apud principes & viros illustres inhonoratus, & effeminatus habebitur. Quare poterit se tuendo, hæc bona sibi conseruare. Adde, quod posset artifex illustris famam, quam sibi arte & industria sua parauit, pugnando defendere. Quare etiam vir nobilis & fortis suam existimationem quam de virtute fortitudinis habet, poterit ad manus veniendo conseruare. Verum concedant mihi philosophiam Christianam tractanti, Christiani lectores, quod sentio, aperire. Licet ergo communem sententiam probabilem esse existimem, atque posse quemlibet tuta conscientia eam sequi: tamen magis accedere ad veritatem Christianam existimarem, etiam viros graues debere potius se retrahendo iniuriam vitare, quàm defendendo inuadentem occidere. Hanc doctrinam cum dubitatione tamen, tradidit Conaruias in Clem. si furiosus parte tertia §. vnico nu. 4. & citat Alexand. in consilio 119. & Carolum Molineu:

Prima ratio:
a communi
opinione.
Victoria.

Secunda rō.

Tertia ratio

Contraria
sententia in
sinuatur.
Viros nobi-
les debere
fugere cum
possunt po-
tius quam re-
sistendo oc-
cidere inua-
dorem.

Prima rō ab
auctoritate
ducta.
Alexand.
Carol.
Mulin.

aiunt hanc defensionem, cum quis eam vitare potest, & non vitat, esse immoderatam, inhumanam, barbaris potius quam viro prudenti, & Christiano dignā. Et Ioannes Brunellus in repetitione de homicidio, cum latē probasset viros nobiles non esse obligatos ad fugiendum, asserit id esse intelligendum in foro contentioso; & certē Iurisperiti, qui pro contraria citantur sententia, intelligi possunt de foro contentioso. Et Clementina constitutio solum eum liberat ab irregularitate, qui mortem alia ratione vitare non potest: quasi diceret: si aliter euitare valeat, in irregularitatem incidet, ob culpam scilicet, quam committet. Et Gerson in compendio Theologiae declarans quantum præceptum, ad honestam defensionem requirit necessitatem inevitabilem. De hac irregularitate, si quis multa noscere cupit, legat Couar. loco citato. Deinde non debet haberi timidus, qui ex Christiana caritate agens, saluti proximi consulit. Cur vir Christianus non debebit Aristippi virtutem æquare? Hic nanque cum à quodam contumelia afficeretur, secedebat: maledico autem prosequente, ac dicente; fugis? etiam inquit. Nam tu maledicendi potestatem habes: ego verò non audiendi. Et re vera honor iste, qui constituitur in non fugiendo, videtur fictitius, nec in virtute fundatus, nec ad bonos mores, & rei pub. vtilitatem pertinere. Honor autem, qui

vel

vel propter Deum, aut proximi vtilitatem non appetitur, honor non est. Et philosophus, eos qui propter honorem fortia faciūt, asserit non esse fortes, quod facere videntur ij, qui magis hanc fictam opinionem conseruare, quam vtilitati æternæ proximi consulerent volunt. Adde, quod non satis bene defendi poterit opinio verissima, de qua supra diximus; non licere prouocato ad pugnam in arenam descendere, si concedamus non posse vitari iniuriam, saluo honore, se retrahendo. Quam ob rem tunc solum vir nobilis, & fortis infamiae notam contraheret, si in bello honesto constitutus, aut in ea occasione, in qua deberet, virtutem fortitudinis ad instigium, & honestatem retinendam exercere, fugeret. Volui hæc pauca adscribere, vt alijs de hac re disputandi latius campum aperirem. Sexta conclusio. Post acceptam iniuriam & inflictam plagam, non licet inimicum fugientem persequi ad recuperandum honorem. Est hæc conclusio contra sententiam Nauar. pro cōmuniore opinione, quam sequitur Richar. in 3. sent. d. 37. Et Gerson in quantum præceptum ait; non licere insequi, aut vbi cessauit repercutere, quia non est propulsatio. Hæc conclusio sic probatur. Primò quia non potest honor ablati recuperari hac ratione, cum per vindictam, cuiusmodi est ista fugientem percutere, potius amittatur. Quod sit vindicta cōstat, quia insequi ad per-

I 3 cutien-

D. Tho. 2. 2.
q. 131. art. 2.

Arist. 3. Eth.

Tertia ratio.

Vir fortis
quādo amittat honorem.

Sexta conclusio.

Nauar.
cap. 15. nu.
Richar.
Gerson.

Prima ratio.

Gerson.

Io. Brunell.
part. 3. n. 75.

Locus perpenditur.

Gerson p. 2.

Couar.

Alia ratio.

Aristippi.
Exemplum
notandum.

cutiendum, non est propulsatio, aut defensio, quam solam natura concedit, & non differt ab aperta iniuria nisi tempore. Deinde famam, quam posset per te acquirere insequendo, non est vera, sed fucata, & commentitia, cum non sit fundata in virtute. Adde quod defensio non est nisi in ipso congressu, & consistit in sola propulsatione, ut ait Gerson. Quod si dicas, hunc esse actum iustitiæ, non secus ac si quis furem sequeretur, ut rem ab ipso surreptam recuperaret. Dicerem in primis hunc actum iustitiæ pertinere ad iudicem. Deinde non est par ratio de fure, & iniuriam inferente; quoniam qui iniuriam facit, non fert secum honorem tuum, uti fur rem tuam. Septima conc. Mulier ad defensionem castitatis, si alia ratione pudori suo consulere nequit, potest inuadentem occidere: maxime quando esset periculum, ne in actum turpem consentiret. Doctrina hæc est Caiet. & probatur ratione apertissima: quia hic de honore, & corporis integritate agitur, ad quæ defendenda ius habet. Quod si dicas: non potest auferri castitas sine consensu, quem potest non præstare. Dicerem esse valde periculosum, ne consentiat, & poterit defendendo se ab hoc periculo liberare. Deinde potest defendere corporis integritatem, & munditiam, quæ quoddam bonum est. Et hæc de defensione honoris disputata sint, ex quibus multi casus, qui quotidie

Secunda rō.

Tertia ratio

Obiectio.

Solutio.

Alia ratio.

Septima cōclusio.

Caietan.
Ratio.

Obiectio.

Solutio.

Alia solutio

tidie incidere possunt cuique resolvere licebit. Sed quoniam de me quis quæreret: an liceat interdum permittere se occidi, & an si mus obligati alios ab inuasoribus tueri, de hac re huic capiti modum imponentes in sequenti disputabimus capite.

An liceat permittere se occidi, & de defensione aliorum. Cap. 23.

NON male prorsus, sicuti non omnino bene, philosophi illi mihi sensisse videntur, qui fortitudinem scientiam rerum tollerandarū & non tollerandarum esse existimarent. Nam licet reuera virtutes scientiæ non sint: ut de fortitudine speciatim loquamur, ad eā recte exercendam, quā vita propter honestatem sit ponenda, aut non ponenda, scire necesse est. Id enim si ignoretur non raro eueniet, ut dum quis fortiter agere nititur, in errorem labatur. Cum ergo superius demonstratum sit, defensionem vitæ propriæ nobis lege naturæ esse concessam, facile quis existimaret nunquam nos posse, aut debere permittere, nos occidi, aut pro alio vitam ponere, quæ duo hoc capite breuiter explicare intendimus. Ut autem id faciamus, aduertendum est; duplicem posse esse inuasorem; alterum iniustum, qui contra iustitiā inuadit, alterum iustum, qui ius habet inuadendi, sicuti minister iustitiæ, qui capite damnatum ferro petit. Rursus aut inuasor est persona publica,

Aulus gell.
l. 12. c. 5.

Aristot.

Dilectus
l. 1. c. 1.

Duplicis inuasor.

Duplex de-
fensio.

blica, veluti princeps, aut persona priuata. Aduertendum est etiam, defensionem duplicem esse: alteram simplicem sine impugnatione per solam fugam: alteram contentiosam, interueniente pugna. His ita constitutis, ad dubitationes propositas sic respondemus.

Prima conc. Prima conc. Quando aliquis iuste inuaditur, non potest se defendere, defensione contentiosa lædendo inuadentē sine peccato graui. Quare si pater filium, maritus uxorem, carnis reum iuste verberarent, isti qui læduntur, non possunt se contentiosa defensione tueri. Doctrina est manifesta, & probatione non eget.

Secunda conc. Secunda conc. Qui iuste inuaduntur, possunt se defendere fugiendo. Nam quilibet habet ius defendēdi se, cum sine iniuria id facere licet. **Tertia conc.** Tertia conc. Si quis innocens inuaderetur à iudice, & ministris, qui bona fide putant se iuste inuadere, posset omnino fugere. Ratio est, quoniam potest iuste se defendere, cum reuera iniuste inuadatur. Non tamen ei liceret ministros necare, si putat illos existimare, inuasionem esse iustam: & multo minus liceret, si non inuadendo, sed per fraudem, & falsos testes mortem ei machinarentur, quoniam tunc deberet ad alia remedia confugere.

Sotus lib. 5.
quest. 1.

Quarta conc. Quarta conclusio. Aliquando licitum est non se defendere per fugam: vt cum quis iuste inuaditur à iudice, potest non fugere, & permittere se occidi. Est conc. Contra quosdam, qui aliter

ter sentiunt. Ratio est in promptu; quia, hoc est velle consentire iustitiæ. Hinc est, quod si quis ad acquirendam palmam martyrij non fugiat, quamuis possit fugere, non peccat; quoniam confessio fidei est bona. Neque obstat quidquam, quod videatur, qui sic se gerit, causa suæ mortis: quia non fugere, non est ex se causa mortis. Et per has conclusiones satis factum sit huic dubitationi quantum ad iustam inuasionem. Nunc de iniusta dicamus. **Quinta conclusio.** Quinta conc. Quando aliquis iniuste inuaditur, semper ei licebit fugere ex sua natura: licet ex accidenti possit esse illicitum. Quod liceat fugere, patet expresse: quia dum quis fugit, ex se nemini facit iniuriam. Quod interdum non liceat, sic probatur. Nam si exempli gratia inuasor esset inimicus fidei, & ob fugam labefactaretur fides, ac vituperaretur religio, vtique non liceret. Similiter, si inuasus esset persona publica, & utilis reip. & inuasor inutilis, ille non deberet fugere. Sed se defendere. **Sexta conc.** Si aliquis inuaderetur à persona priuata, & sciret se esse in peccato mortali, aut dubitaret de sua contritione, an esset sufficiens ad tollendum peccatum, peccaret mortaliter, si sineret se occidi, cum posset, etiam occidendo, se defendere ab iniusto inuasore. Ratio est aperta, quia salus anime est preferenda omni bono humano, & salutē alterius. **Septima conclusio.** Si inuasus non

Remouetur
obediō.

Quinta conc.

Sexta conc.

Ratio.

Septima conc.
claro.

timeret de sua salute, & si licitè possit contra inuadentem se defendere: tamen potest permittere se occidi. Est vera doctrina, licet aliqui contra sentiant. Primo hoc patet exemplo Christi, qui etiam pro inimicis vitam posuit: & D. Paulus cupiebat anathema esse à Christo pro fratribus suis: hoc est: optabat suo quouis malo placare iram Dei contra Hebræos, etiam eo modo, quo apud Numantinos ille, qui lapidibus obruebatur; cuius morte omnia ciuitatis scelera se expiare arbitrabantur. Idem confirmat omnium sapientum auctoritas; & speciatim Marcus Tullius in Lælio, ita de hac re scribit. Pylades cum sis, dices te esse Orestem, ut mori pro amico. Hinc Manilius.

*Vnus erat Pylades, vnus qui mallet Orestes
Ipse mori, lis vna fuit pericula mortis*

Alter quod raperet fatum, non cederet alter.

Quare si inuasus esset in peccato mortali, & posset habere contritionem de suis peccatis, liceret ei permittere se necari: & credendum est, Deum in hoc casu daturum maximum auxilium, ut plene de peccato posset triftari, dum tam egregium caritatis actum inuasus exercet. Octaua conclusio. Si inuasus esset persona priuata, & inuasor publica, vel persona superior, puta pater, dominus, Princeps, potest etiam si sit sine peccato mortali, se defendere cum impugnatione, & si aliter vitæ, & honori suo consulere nequit, potest occi-

Abul. in
Iosa.

Rom. 9.

Locus expli-
catus.

Legendus.
Rauisius
P. 2.

Manilius.

Notandum.

Octaua cōc.

occidere. Est doctrina contra sententiam Soti. Nostra autem opinio confirmatur ex his quæ docet Gerson lectione tertia de vita spiritali animæ. Alferit enim potestatem superiorum nihil posse contra legem naturalem, & diuinam; & eis datam esse ad ædificationem, non destructionem; legendus est locus. Idem docet Vasquius qui impugnat Sotum. Deinde ut supra probatum est; defensio est de lege naturæ, & ita si quis se defendat etiā contra principem cum moderata tutela, non peccabit. Adde quod si nostra lex hoc vetaret, videretur nimis dura. Postremò licet his personis multum debeamus: tamen in tali casu, cum tanquam personæ publicæ, ad quas inferiorum vitam defendere pertinet, non se gerunt, facultate nobis à natura concessa, uti possumus.

Vim temperatam Dei quoque proueunt

In manus, iidem odere vires

Omne nefas, animo mouentes.

Ceterum sententia Soti posset fortasse tunc habere locum, cum à principis vita omnino reip. salus penderet, quod tamen rarò continget; cum alium principem in locum demortui sufficere liceat. Quantum ad obligationem defendendi alios statuimus hanc conclusionem. Non solum possumus, sed etiam sumus obligati propulsare iniuriam, & nocumenta quæ inferuntur proximo, etiam occidendo, modo sit inculcata tutela. Cessaret tamen

Sotus

Gerson
part. 3.

Vasquius.
Alia ratio.

Alia ratio.

Alia ratio.

Horat. L. 2.
od. 4.

Vltima cōc.

Probatio. tamen obligatio, quando inde nobis, aut alijs maius oriretur malum. Hanc veritatem confirmat factum Moysis, qui ut fratrem defenderet Iudæum, inuaforem necauit ægyptium. Et in prouerbij sapiens monet, ut eripiamus eum, qui ducitur ad mortem. Adde auctoritatem Ambrosij sic scribentis. Qui non repellit à Socio iniuriam, si potest, tam in vitio est, quam ille, qui facit. **Gratianus.** Lege Gratianum. 23. q. 3. Accedant philosophi omnes, Plato, Cicero, & reliqui, qui hanc veritatem docent; quam confirmat tritum illud prouerbium, de quo Polydorus initio libri prouerbiorum. ἀνθρώπος ἀνθρώπου δαυμόνιον. hoc est; homo homini Deus, fautor scilicet & vindex. Huc facit, quod refert Alianus de tribus adolescentibus Delphos ad consulendum Oraculum iter facientibus, qui in latrones inciderunt, quorum vnus fuga eos declinavit: alius reliquis interfectis in superstitem ineptum faciens, à latrone aberravit, & socium percussit: fugienti tale responsum datum fuit.

Occidi socium presens es passus amicum,

Non tibi vaticinor, sacro te proripe templo.

Alter, qui defendere curauit, & nolens necauit, tale responsum accepit.

Defendens socium, verso mucrone necasti

Purior es manibus nunc, quam prius esse solebas.

Quando igitur liceat, aut non liceat permittere se occidi, & an obligati simus alios de-

fen-

fendere, cum explicuerim, ne nimius in re, quæ fufius tractari potuisset, sim; ad signa, quibus post defensionem, & iniuriam acceptam debemus indicare nos non laborare odio, declaranda transitum faciamus.

Quibus signis, & quando amor erga inimicos sit demonstrandus. Cap. 24.

BEATVM eum esse aiebat Sæctus Ephræ, qui flamma diuinæ caritatis incensus, sordidas omnes cogitationes, & animæ suæ in quinamenta combulsit. Cum enim caritatis ignis omnia peccata, & peccatorum omnium reliquias omnes cõsummauerit, homo vnum quid cum Deo, & quasi ignis omnia comburens, qualis est Deus, efficitur. Etenim ubi totum, quod intus erat combulsit, extrinsecus erumpit, seque alios inflammando, prodit. Quo fit, ut si quis exultimat in se amorem habere diuinum, illum per signa demonstret necesse sit. Qua autem ratione, & quando id facere quis debeat, hoc capite aperire nitimur, si ordinem, quem hac in parte secuturi sumus, prius aperuerimus. Primo de signis tam vniuersalibus quam particularibus agemus. Secundo quando speciatim de beamus ex præcepto ostendere inimico singularia signa dilectionis, aperiemus. Tertio quando facienda sit pax per signa exteriora. Et demùm quibus sit facienda signis indica-

Ephren

Caritatis
vis, & effe-
ctus.

bi-

Prima cōc.

Declaratio.

Conciliantur doctores

Prima ratio.

Secunda rō.

Matth. 6.
Caietan.

Tertia ratio

binus. Primam partem auspicantes, has cōclusiones ponimus. Prima conclusio. Signa vniuersalia dilectionis non sunt neganda inimico etiam ante veniæ petitionem. Remanet declarata hæc conclusio, ex his quæ scripsimus capite decimo quinto: & ita est intelligenda de signis vniuersalibus simpliciter. Iuxta hanc doctrinam accipiendi sunt, qui in vniuersum de signis loquentes, dicunt affectum esse obligatum ostendere signa dilectionis, non contrahendo doctrinam ad particularem casum, quādo petitur pacificatio. Ex qua animaduersione conciliare poteris scribentes, quorum alij dicunt offensum debere ostendere signis, se dimisisse odium, ante veniæ petitionem: alij verò non nisi post petitam veniam: illi de vniuersalibus simpliciter: hi de particularibus seu mixtis intelligendi sunt. Veritas hæc confirmatur primo, communi doctorum sententia in 3. sent. d. 30. & ver. caritas, & ver. dilectio, & ver. odium. Deinde, vt ex dictis constat, quilibet debet generali dilectione sub capitali culpa inimicum diligere. Ergo non potest vniuersale signum amoris denegare. Deum. n. imitari debemus, qui solem suum facit oriri supra bonos, & malos: hoc est, vt ait Caietan. beneficia communia non subtrahit. Adde, quod si quis negaret hæc signa, præberet causam idoneā aduersario concipiendi odiū, & male sentiendi de eius voluntate, quod graui

grauī culpa non vacaret. Secunda conclusio; nemo ex se, suaque natura est obligatus demonstrare signa particularia dilectionis suo aduersario. Approbatur hæc conclusio communi doctorum suffragio D. Tho. D. Bonau. Caiet. & aliorum locis supra citatis. Adde hanc rationem. Nemo est obligatus maiora officia præstare inimico quā amico ex sua natura. Sed hæc signa possunt salua amicitia, negari amico. Poterunt igitur & inimico negari. Poterit enim quis saluis amicitia legibus, non donare aliquid amico: non ei commodare de aliqua re; non alloqui eum blandē, & alia id genus signa particularia negare. Verum tametsi hæc doctrina vera sit: ita tamen redigenda est ad vsum, vt tunc sine periculo peccandi possim hæc signa negare dilectionis, quando mihi omnino exploratū est, animum nulla maleuolentia habere suffusum. Nam quando ira adhuc intus latet, res est valde periculosa, ne quis in aliquas cogitationes, & appetitiones à recta ratione aberrantes, labatur, si huius generis signa denegentur. Tertia conclusio. Signa particularia dilectionis ostendere inimico, ex se, ad consilium, & perfectionem pertinet. Confirmat hanc conclusionem communis doctorum opinio locis supra citatis, & eam sibi homines haud difficile persuadēt, & ideo nihil est, quod eam probemus. Quamobrem si quis eum, à quo læsus est, salutaret, si familiariter

Secūda cōc.

Prima ratio
D. Thom.
Bonau.
Nicolaus
Barian.
ser. in 6. ser.
Secunda rō.

Admonitio

Admonitio

Tertia cōc.

Ratio.

eo vteretur, si ei auxilium extra necessitatem daret, viam perfectionis ingrederetur. Neque religiosi ad ista officia præstada sunt sub peccato mortali obligati, vt male existimauit Discipulus; quia etiam respectu ipsorum hæc obligatio, quæ æque omnes respicit, est sub consilio. Quarta conclusio. Hæc signa particularia interdum non liceret ostendere inimico. Hanc conclusionem præter cæteros tradidit Paulus Palatius, & hanc fortasse affirmare voluit Syluester in ver. caritas §. 6. cum inquit, aliquando licere retinere iustum rancorem ad reprimendam temeritatem.

Quando nō potest quis signa particularia amonitio ostendere inimico. Posset hoc contingere primo, cum hoc conduceret ad correctionem inimici. Secundo quando id opus esset ad retinendam auctoritatem, & grauitatem propriam, vt si superior nollet alloqui inferiorem, à quo esset iniuria affectus. Tertio ad maius malum euitandum, quod proficisci inde posset: vt si quis salutatus à suo inimico, non modo non resalutaret, sed etiam in conuicia prorumperet, & incenderetur ira, & furore. Verum in his casibus si forte fortuna scandalum oriretur ob negationem horum signorum, manifestanda esset causa ijs, qui scandalizarentur, cur id fieret, cū de apostoli sententiā, etiam speciem mali fugere debeamus. Quinta conc. Non resalutare inimicum salutantem, eidemque viam petenti non ostendere, & alia huius generis signa negare, ex sua natura crederem esse peccatum

catum capitale. In hac conclusione non conueniunt omnes doctores. Nam aliqui Thomistæ, vt Caiet. & Victoria, videntur sentire, non esse necessarium resalutare salutantem inimicum. Alij verò contra sentiunt, quorum sententiam veriore esse arbitror, quā sic probo. Primo ex communiore sententia, in qua sunt hi doctores. Ioannes Nider, in suo præceptorio in quintum præceptum c. 9. quo loco citat etiam Richardum, Albert. Mag. 3. sent. d. 30. aperte hoc docet. Et duo præceptores mei, viri summa doctrina, & pietate ornat, Franciscus Toledus, & Pater Parra eandem opinionem me docuerunt. Idem dicerent omnes illi, qui obligant offensum ad recipiendum inimicum, ad strictiorē amicitiam, vt D. Thomas, Rainer. Cardinalis Aræcceli, & aliqui alij. Secundo ex fundamento superius posito in capite 15. vbi de monstratum est reconciliationem pertinere ad signa vniuersalia, seu mixta. Est enim commune officium resalutatio. Communia autem officia ex communi sententia, nemini sine graui offensione negantur. Quare quibus eorum aut amicus, aut inimicus salutet, resalutemus oportet, ni signum commune negare volumus, quod facere non licet. Adde tertio, quia videtur hoc nullo modo fieri posse sine odio, cū nulla subest causa cur nō debeat resalutari. Denique nō resalutare inimicum salutantem est causa satis sufficiens ad

Caiet. 2. 2.
q. 25. art. 8.
Franciscus
Victoria.

Prima ratio
Ioan. Nider.

Ricardus
Albert.

Franciscus
Toledus.
Pater Parra.

Secunda rō.

Tertia ratio

Quarta ratio

maleuolentiam, & ad perturbandum animū proximi: quæ res graui culpa non vacat. Quando autem esset aliqua causa, cur non deberet resalutare, non peccaret, qui non resalutat. Et quādo intercessisset leuis discordia, fortasse qui non resalutaret, nō peccaret grauius. Sed particulares casus reiiciantur in prudentiam confessarij. Sexta conc. Si quis haberet animum nunquam salutandi, aut alloquendi inimicum, aut nunquam velle cum eo orare & re grauius offenderet. Et ratio est in promptu, cum ex hac animi affectione, haud obscure indicetur, non dum odium esse omni ex parte effusum. Ex his ergo, quæ hoc capite tradita sunt de signis vniuersalibus, & particularibus sit factū satis priorī parti disputationis de signis.

Quando offensus sit obligatus ostendere inimico particularia signa dilectionis. Cap. 25.

CVM nulla ferè sit moralis doctrina in vniuersum tradita, quæ suo complexu contineat omnia, & ad circumstantias comparata varias non admittat exceptiones, necesse est modo ad perfectionē doctrinam circa secundam conclusionem superiori capite positam, quosdam casus afferamus, qui vniuersam illam doctrinam ex accidenti restringūt, ac limitant. Primo itaque necesse est, particulare signum amoris ostēdere inimico ex-

stenti

stenti in aliqua necessitate corporis; puta, si fame, vel alio quouis modo periret, & ei prestō esse aduersarius posset, si non faceret grauius peccaret. In hanc sententiam conueniunt scholastici omnes. 3. 5. d. 30. vt D. Thom. Ricar. & ceteri. Antonin. 4. p. tit. 6. cap. 4. Rainer. parte. 2. ver. dilectio c. 32. Huc pertinet auctoritas D. Ioannis sic scriptis. Qui habuerit substantias, idest facultates huius mundi, & viderit fratrem suū necessitatem habere, & clauferit viscera sua ab eo, hoc est erga eum, quomodo caritas Dei manet in eo? Quem locum explanans Gagneus, ait; non solum intelligendum esse de extrema necessitate, sed etiam de indigentia cum verbum græcum, *χρεία*, Chria non modo necessitatem, sed etiam indigentiam significet. Cadit etiam in hunc locum illud prouerb. c. 25. si esurierit inimicus tuus, ci- ba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis in caput eius, & dominus reddet tibi. Secundus casus est, in necessitate spirituali, quando inimicus egeret consilio, & admonitione tua, sine qua grauius offenderet. Vt ecce, Si viderem meum inimicum laborare aliquo errore circa res nostræ religionis, aut ex ignorantia velle committe realiquid crimen, debeo eum admonere, & vti correctione fraterna, ad quam sub graui peccato sumus obligati. Tertius casus est, qui ex superiori nascitur; quando probabili

k 2 conie.

Sexta conc.
Angelus.

Ratio.

Primus casus
in quo debet
signaD. Thom.
Ricar.
Antonin.
Rainer.D. Ioannes
ep. 1. cap. 3.Io. Gagneus.
Locus expositus.Prou. 25.
Rom. 13.

Secundus casus

coniectura crederem, meum inimicum, qui adhuc in vitio laborat, rediturum ad bonam frugem, & vitam suam emendaturum, si eum alloquerer, si monerem, si signa amoris singularia ei ostenderem, quod frequenter accidere posse existimo. Hic casus esset omnino aperiendus ijs qui inimicitias exercent, & ab inimico habent animum omnino auersum.

Quartus casus

Quartus casus, ratione scandali cum scilicet ex eo quod hec signa nego, occasionem scandali præbeo. Ut ecce si Episcopus, & prætor vrbis ob aliquam dissensionem non exhiberent sibi mutuò signa quedam particularia amoris: puta, si se non salutarer, & resalutarer, ac solita obseruantia non colerent. Hinc enim sumeretur exemplum male agendi, & fouendi inimicitias inferiores, sicuti ad bene, honesteque agendum, eorum exemplo concitantur. Ut de Constantino ad religionem conuerso scripsit Claudianus.

Claudianus

Niceph. l. 8.

Regis ad exemplum totus conuertitur orbis.

D. Thom.

Rainer.

Palatius.

Hic casus traditur à multis, & nominatim à D. Thom. Rainer. Paulo Palatio in annotationibus. Quibus in Caiet. ex hac veritate, deducitur quedam doctrina omnino animaduertenda, quæ talis est. Signa, quæ aliàs essent particularia, non esse neganda inter eos, qui sunt in aliquo collegio, monasterio, vel familia, & congregatione aliqua: ut est, loqui cum omnibus, salutare &c. Tum quia in his locis non adhibere ista signa, est manifesta occasio scandali: tum quia sunt signa veluti

Ratio.

com-

communia, & debita in his locis. Inferunt præterea aliqui, idem dicendum esse de seruis erga dominos, de filiis erga parentes, de subditis erga prælatum; de fratre erga fratrem, & de alijs similibus, qui essent frequentes se salutare ex consuetudine, vel constitutione aliqua, vel ex debito officio. Item de eo, qui salutato altero, alterum qui est inimicus non salutatur, de eo, qui toruo vultu inimicum intueretur, ut vouerunt Angelus v. dilectio. Panor. cap. repellitur de accusationibus & Palatius. Semper tamen in his, & similibus casibus cum peccatum cõsurgat per accidens ratione scandali, debet prudens confessarius, cum pœnitentes audit, diligenter considerare circumstantias, antequam quempiam grauioris offensæ condemnet. Accedit quintus casus, quando immineret periculum peccandi mortaliter, si quis ab his signis abstineret: puta, si esset periculum, ne aliquis odij, aut iræ flammis incenderetur, aut in conuicia prorumperet. Tunc enim sub grauius offensionis pœna non potest quis negare talia signa. Nam (ut ait Ecclesiasticus,) Qui amat periculum, peribit in illo: ex quo loco colligunt doctores omnes, eum qui se exponit periculo peccandi mortaliter, peccare mortaliter. Addunt postremò alij Sextum casum, ut D. Tho. d. 30. & qui ab ipso accipit Rainer. quando inimicus vellet uti familiariter eo, quem læsit, si id videatur candida

Admonitio

Angelus.
Panor.Palatius.
Admonitio

Quintus casus

Qui exponit
se periculo
peccandi pec-
cat.

Sextus casus

ac pura voluntate fieri, non autem ficto ac ficto animo ad facilius inferendum detrimentum; non potest offensus, de istorum doctorum sententia, cum à tali consuetudine arce-
re. Sed ut res intelligatur planius, fingamus facti speciem. Petrus iniuriosus fuit in Franciscum, à quo postea non modo petit signa reconciliationis, & depositi odij, sed etiam contendit, ad strictiorem, seu maiorem quādam familiaritatem se admitti. Hic, si Franciscus existimet, id Petrum bona fide, non frauduloso animo requirere, obligatus est Franciscus non denegare ei hoc particulare dilectionis signum. Verum licet hoc ad perfectionem maiorem pertineat: nunquam tamen ad id faciendum, citra scandalum, quempiam obligarem. Quare ista doctrina semper mihi subdurius visa est. Hic aperiant oculi, qui volunt de sententia D. Thom. neminem esse obligatum, ad danda signa dimissi odij. Nostram sententiam communior scribentium approbat opinio. Ita docet Syl. ver. car. §. 6. Gerson in regul. mor. p. 2. ubi de praeceptis decalogi agit. Caiet. ver. odium. Nauar. cap. 14. nu. 25. & plerique alij. Patet igitur ex dictis nos obligatos esse ad diligendos inimicos particulari dilectione, & signo, cum graui necessitate corporis, vel animae laborant, quando ad meliorem frugem reuersuros esse putamus; aut scandalum, aut periculum grauius peccandi nos monent.

Quando

Refellitur
casus.
Sexus.

Admonitio

Syl.
Gerson
Caiet.
Nauar.

Quando fieri debeat, aut non debeat reconciliatio per signa exteriora. Cap. 26.

IAM eam partem huius nostrae tractationis, cuius praecipue causa hic labor susceptus est, in qua de pace facienda disputaturi sumus, ingrediamur. Faxit Deus opt. max. in cuius gloriam, & honorem hos labores susceptos esse volo, ut quod legi suae rationique consentaneum est dicamus. Scribemus autem de hac re in hunc modum. Primo afferam distinctiones quasdam ad hunc locum proximè facientes, ac etiam conclusiones de quibus minor est dubitatio; deinde conclusionem illam de qua praecipua est controuersia, per varia rationum capita confirmabo. Prima distinctio; duobus modis potest quis ad reconciliationem obligari exteriorem: primo antequam reconciliatio ab offendentepetatur: secundo post petitionem. Potest autem duplici ratione postulari, vel cum promissione satisfactionis pro honore laeso, & damno illato; vel simpliciter sine vlla promissione satisfactionis. Item potest reconciliatio postulari conuenienti ac debito modo; aut certe indecenter, & arroganter, ut interdum usu venire solet. Preterea duobus modis fieri potest reconciliatio: altero quidem secundum legem euangelicam, quae habet, ut in ore duorum, vel trium stet omne verbum: hoc est iuxta phrasim hebraicam; omnis hu-

Distributio
dicendarum

Duobus modis quis potest obligari ad reconciliationem. Duobus modis pax peti potest.

Duobus modis potest fieri reconciliatio.

Locus explicatus.

k 4 mana

mana actio, quæ testimonio indiget, coram duobus vel tribus fiat, per quos facti veritas possit Ecclesie constare: secundo modo quibusdam alijs legibus, vel humana consuetudine inductis, aut statuto alicuius loci decretis. Ad hæc bifariam quis potest obligari ad aliquid faciendum; primo ex natura rei, quæ facienda est, puta ad amandum parētes, ad diligendum Deum, ad restituendam rem furto ablatam. Secundo ex accidenti, & indirecte, ut gratia exempli, ad dandam eleemosynam eo tempore, quo quis ex præcepto non est obligatus; ne quis scandalizetur. Est etiam & hæc distinctio animaduertenda.

Tribus modis habet aliquis aliquid contra fratrem.

Tribus modis potest iniuria fieri.
Cap. 5.

Tribus modis contingit fratrem habere aliquid contra fratrem. Primo quando nulla subest vera causa, sed te odio prosequitur, vel quia susurriones, & seditiosi homines aliquid falsi de te, fratri odio contra te flagranti, retulerunt: aut certè ipse falsa existimatione iniuriæ inuidiam ex se concepit. Secundo quando verè contra æquitatem iniuriam intulisti, & efficacè concipiendi odij causam dedisti. Tertio quando re ipsa data est occasio excitandæ iræ, sed frater id non nouit, aut si nouit, nihil curauit, & nulla laborat inuidia. Postremo iniuria, ut superius diximus, licet multis modis fiat, tamen omnes ad tres fontes reuocare licet; quod alia fiat animo; alia verbis; alia factis. Suppono autem hoc loco vnum, antequam conclusiones afferam;

non

non esse omnino certum, ac indubitatum, nõ modo apud indoctos, verum etiam apud eruditos homines, an sufficiat ad salutem confingendam ex se suaque natura, solum deponere odium, & necessarium non esse id declarare signis externis. Nam reuera sunt qui contrarium sentiant, & publicè doceant, & aliqui confessarij ad vsum traducunt opinionem eorū, qui dicunt sat esse deponere odiū; nec desunt rationes ad id confirmandū, quas in fine operis diluemus, & ego sæpe de hac re cū aduersarijs acriter depugnaui, & de viris alijs doctis audiui hanc esse grauissimam, & valde dubiā quæstionē. Est igitur pro certo habendū, rem dignā esse diligenti, & accurata tractatione. Prima conclusio. Qui aliquem iniuste offendit, & re ipsa cōcitauit contra se fratrem, qui ob eā rem habet aliquid contra ipsū, debet petere veniā, & reconciliationem ab eo, quem læsit, quod vel per se, vel per alium facere poterit. Intelligenda est conclusio, quando iniustitiam inferenti non constaret, offensum omnem cōdonasse iniuriam, & à se nihil requirere, & denique omni sublato scādalo. Hæc conclusio, quæ satis clara est, probatur apertè ex illo Matth. 5. Vade prius, reconciliare fratri tuo; quem locū sequenti capite explanabimus, accedente explicatione communi omnium doctorum, quæ huic conclusioni fauet. Arguitur etiam efficaciter à simili de eo, qui pecuniam sustulisset, quam resti-

Dubitatio
grauissima.

Prima conclusio.

Prima ratio.

Matth. 5.

Secunda ratio.

restituere deberet. Cur ergo non deberit iniuriosus instaurare amicitiam, & amorem quem per iniuriam labefactavit? Quare offendens debet praeuenire iniuste offensum, petendo veniam. Secunda conclusio. Quando odium ortum est ex falsa calumnia, vel ex falsa praesumptione; is qui censetur offendisse, non est obligatus nisi de consilio adire fratrem, & illi se reconciliare: deberet tamen admonere fratrem erroris, & patefacere ei, se innocentem esse; & propterea ad eum pertinere, deponere contractum odium. Est doctrina aperta, & tradit eam Ioannes Nider in explicatione quinti praeccepti capite octauo.

Ioan. Nider. Tertia conclusio. Quando non est contractum odium, licet data sit occasio sufficiens odij contrahendi, non est opus adire fratrem reconciliationis causa: idque multo minus, quando non fuit contractum, quod ignota sit illata iniuria: quia in his casibus nulla ratione expediret de reconciliatione verba facere. Quarta conclusio. Si quis solo animo fratrem tacito conuicio affecisset, sat erit si solo animo fiat reconciliatio: hoc est, si deponat odium, & peruersam sententiam, & eum poeniteat peccasse male de fratre sentiendo. Si autem facto, vel dicto contumeliosus fuit, reconciliatio interior non sufficit. Prima pars huius conclusionis perspicua est: altera probabitur paulo post. Quinta conclusio. Offensus non est obligatus, nisi ex consilio

prae-

praeuenire offendentem in reconciliatione, hoc est nisi petatur ab eo reconciliatio, non est obligatus ex praeccepto conuenire inimicum, ut cum eo reconcilietur. Est communis doctrina, & speciatim ponitur à Gersoni in compendio Theologiae. Sexta conclusio. Si gratiae reconciliatio non petatur debito modo, offensus non est obligatus venire ad pacem exteriorem. Patet in primis hac veritas ex auctoritate Saluatoris Lucae 17. Si poenitentiam egerit. Quem locum exponens venerabilis Beda, ait: non passim peccanti, sed poenitentiam agenti dimittere iubemur. Tunc autem indebito modo peteret, quando superbe, quando fide postulare: quando sine conuenienti satisfactione: quando inde maiora oriretur mala, si pax exterior fieret. Huic conclusioni suffragatur communis doctrina doctorum, quos infra citabo; qui dum de hac dubitatione disputant, & rem concludunt; addunt: si debito modo petat. Adde etiam, quia aliàs faueremus iniquitati, & malitiae; si ei quem non poenitet verè, reconciliationis beneficium praeberemus. Septima conclusio. Inimico debito modo pacem, & dimissi odij signa petenti, ex se suaque natura salua caritate negari sufficientia signa non possunt. Quae doctrina est intelligenda suo modo de omnibus ijs ad quos promanauit iniuria. Diximus, sua natura, quia non solum ex accidenti & propter scandalum; ut

aliqui

Secunda cōc.

Tertia cōc.

Ratio.

Quarta cōc.

Quinta cōc.

Gerson.
Sexta cōc.

Prima ratio

Beda

Alla ratio.
Cap. 29.

Tertia ratio

Septima cōc.
clusio.

Declaratus
conclusio.

156 DE PACIFICATIONE

Cap. 15.

aliqui arbitrantur. Dicimus etiam debere esse signa sufficientia, hoc est, quæ plane demonstrent odium esse depositum, iuxta ea quæ de signis diximus; ut certus sit qui læsit de animo offensus, ne quid nocimenti contra iustitiam ab eo timeat. Cuiusmodi autem debeant esse signa, inferius explanabitur. Hanc conclusionem adeo veram esse arbitror, ut existimem contrariam sententiam continere errorem intollerabilem, & offendere pias aures, quod verum esse sequentibus capitibus varijs rationibus demonstrare conabor.

Pacem externis signis esse faciendam probatur scriptura. Cap. 27.

Luc. 17.

Locus explicatur.

Caiet.

EA priore loco sacre scripturæ auctoritas, ad hanc veritatem confirmandam plurimū momenti habet, quæ apud Dium Lucam est, qua omnes doctores ad hoc probandum utuntur. Attendite vobis, si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi, & si septies, dimitte illi. Ut planius ratio, quæ ex hoc loco conficitur percipiatur, aliqua circa hæc verba animaduertenda sunt. Primo aduertendū est in illis verbis: Attendite vobis: esse vim quandā ad excitandū animos ad eam doctrinā, quam ibi saluator traditurus erat. Secūdo, verba illa; in te. i. contra te: vel personam

INIMICORVM. 157

nam tibi coniunctam, vel infamam, & res. Tertio; frater tuus. ecce, quomodo dominus appellat proximum fratrem, etiam post factam iniuriam; non hostem. Quarto. In crepa. Dat præceptum de correctione faciēda, quod, cum sit præceptum affirmatiuum debet intelligi suo tempore, & loco, & cum alijs circumstantijs. Quinto. Pœnitentiam egerit. Caietanus in hunc locum ait, pœnitentiam non significare satisfactionem, sed resipiscentiam. Verum præstat, per pœnitentiam intelligere absolutam pœnitentiam, quæ non modo spectat futurum, sed etiam præteritum detestatur peccatum, ac satisfactionem pollicetur. Nam falsa prorsus est Lutheri, & sectatorum opinio, qui pœnitentiam, solam vitam nouam esse arbitrantur.

Nec est, cur obijciant nobis vocabulum græcum *μετάνοιαν*, quod solam resipiscentiam, & ut ita dixerim, transimentationem, & quasi mentis transitum, significare putant: quia ista est altera pars significationis integræ huius vocis; cum etiam includat præteriti peccati detestationem, quod pulcherrime demōstrauit Ausonius in epigramate de occasione, ubi describens pœnitentiam, sic ait.

*Sum Dea, quæ facti, non factique exigo pœnas
Nempe ut pœniteat, sic metanæa vocor.*

Et certe pœnitentia apud latinos, Cicero, Terentium, Plinium, Lactantium, Tertulianum in libro de pœnitentia, non solam significat

Hugo Card.

Caiet.

Censura in
Caiet.Lutherus re
prehenditur

Eras.

Pœnitentia
natura.

Auson.

Cicero.
Terent.
Plin.
Lact. l. 6. c. 4.

Demost.
Gellius
Lucianus
Lili^{us} Gyrat.
fuit r.
Rosen. con-
tra Luth.

Diun. Car-
thusianus.

Theophila.
Matth. 18.

Ratio ex lo-
co cit.

Remouetur
cauillus.

ficat resipiscientium, sed etiam errati præteri-
ti detestationem. Extat auctoritas illustris
Demostenis apud Gellium libro primo capi-
te octauo. Et Lucianus refert Apellem de-
xisse Calumniam, quam à tergo sequebatur
Pœnitentia, pullis, lacerisque vestibus indu-
ta, retrò caput flectens; Sed latius de hac re
differendi non est hic locus. Egerit: hoc
est, secundum Cartus. si dolere, & emendare
se dicat, seu facto ostendat. Et si septies, dam-
nat eorum sententiam, qui semel tantum di-
mittendam esse putant illatam iniustitiam.
Dimitte illi, id est fac ut ei cõstet te dimis-
sisse. Tunc inquit Theophilaetus, deponitur odiũ
de corde, quando fratri ostenditur odium es-
se depositum. Ex his conflatuẽ euidentis ra-
tio ex doctrina Christi non sufficere solam
remissionem interiorem, sed opus esse recon-
ciliatione, & remissione exteriori; ut sicuti
ille exteriori signo demonstrat se dolere erro-
ris perpetrati, pari ratione tu debes aperte
indicare te odio non laborare: ita tamen de-
bes indicare, ut ille intelligat apertè te depo-
sisse odium, & non oportere ut sibi caueat,
ne quid detrimenti contra eum moliaris.
Neque hic locus de sola remissione interio-
ri intelligi potest, cum illa faciendã sit statim,
etiam si errantem non pœniteat, & ad te non
accedat. Hinc patet quomodo sit intelligen-
dum illud Matth. 18. si nõ dimiseritis de cor-
dibus vestris eo scilicet modo, quem expli-
cuit

cuit Theophilaetus; quia licet solum videatur
mentionem facere de interiori remissione;
tamen non negat exteriorẽ, quam faciendam
esse aperte alibi docet: sed requirit
interiorem, tanquam primo necessariam, &
quam sæpe homines exterius se habere sin-
gunt, cum verò non habeant. Quare ut per-
fecta sit Christiana iustitia, vtrunque copu-
lare reconciliationem oportet. Est locus
alius quo hæc veritas probatur; Matth. 5. vbi
cum dominus declarasset præceptum, de
non occidendo, & iniuria faciendã, adiecit
hæc verba. Si ergo offers munus tuum ad
altare, & ibi recordatus fueris, quia frater
tuus habet aliquid aduersus te, relinque ibi
munus tuũ ante altare, & vade prius reconci-
liare fratri tuo: & tunc veniens, offers munus
tuum. Et subiicit pœnã. Ne forte tradat
te. Ad maiorem huius loci declarationẽ, sunt
qdam consideranda. Primo, luce meridiana
clarius est, hic mentionem fieri de reconcilia-
tione exteriori post illatam, & acceptam iniu-
riã. Secundo habere aliquid aduersus aliquẽ,
secundum phrasim hebræorum; est habere
aliqua, quæ cum aliquo expostules, ob quæ
de eo conqueri possis. Dat præterea hoc lo-
co Dñs salutare præceptum ei, qui in aliquẽ
contumeliosus fuit, ut posito munere, quod
Deo offerre volebat, accedat prius ad recon-
ciliationem faciendam. Infallibilem quan-
dã, inquit Chrysostomus reconciliationis ne-
cessi-

Theophil.

Matth. 5.

Locus expo-
situs.

Phrasis he-
braica.

Chrys.

cessitatem imponit, dum pluris reconcilia-
tionem alienam, quam suum sacrificium face-
re videtur. O admirabilem benignitatem,
atque ineffabilem erga hominem amorē Dei.
Honorem suum despicit, dum in proximo
caritatem requirit. Et Gillebertus Abbas
in cantica, Aduertis satis, quomodo vnguen-
tum reconciliationis, aromati præfert oratio-
nis. Vade, reconciliare: Dilectio enim ma-
ior est omnibus sacrificijs, & holocaustoma-
tibus. Necessitatem ergo imponit, dum de-
monstrat se nolle acceptare sacrificium offe-
rentis, quia ipse quoque Deus fuit offensus
in offensione fratris. Addit Cornelius Ian-
senius, miram Dei benignitatem in hoc de-
monstrari, dum vult promouere ad mutuam
caritatem: quod licet sit sui iuris, ac nulli
adstrictus suam gratiam vult pendere à fra-
tris gratia, vt suam nolit impertiri, nisi prius
fratris gratia impetrata. Huc pertinet, quod
aliàs dominus dixit. Misericordiam magis
volo quam sacrificium. Solet autem hic lo-
cus duobus modis exponi. D. Augustinus
censet, hanc domini sententiam obligare so-
lum offendentem; vt ad eum quem læsit ve-
niam oratum eat. Cum dominus dicat: si
habet aliquid aduersus te: hoc est, si potest
frater aliqua de causa tecum expostulare; ac-
cede ad illum reconciliationis gratia: vt non
sit necesse, læsum lædentem querere: licet ip-
se quoque debeat, antequam munus offerat,
dimit-

Gillebertus
Abbas ser.
22.

Matth. 5.

Cornelius
Iansen.

D. August.

d'mittere conflatum odium. At verò Chry-
sostomus & Theophylactus volunt, hoc do-
mini iussu intelligendum esse de vtroque,
ita vt habere aliquid aduersus aliquem, sit
cum eo non conuenire. Hanc eandem expo-
sitionē amplectitur Euthimius Zigabonus,
qui in hunc locum sic scribit. Fertur autem
indifferenter sermo ad eum, qui affectus est
iniuria, & ad eum qui iniuriam irrogauit.
Confirmatur expositio ista ex eo, quod abso-
lute dominus ait. Si frater tuus habet ali-
quid aduersum te: nec addit iuste, vel iniu-
ste. Quasi diceret. Si putas aliquem offen-
disse te: vel te ab aliquo offensum esse; acce-
de ad reconciliationem petendam. Adde
etiam, quod non dicitur: reconcilia tibi fra-
trem tuum; sed, vade reconciliare passiuē.
Est enim in codice græco διαλλάγνδι. im-
peratiuum passiuū à verbo διαλλάττω idest
concilio; lites inter amicos dirimo, ex com-
promisso dirimo. Verū siue vno, siue al-
tero accipias modo, parui ad rem nostram re-
fert. Nam si quis læsit ex præcepto saluato-
ris obligatur accedere ad offensum causa re-
conciliationis, obligetur offensus ad reconci-
liationem necesse est. Secunda tamen expo-
sitiō perfectione euangelicæ, quam ibi domi-
nus docebat, magis fauet: & tunc hic locus
quantum ad læsum, erit intelligendus de con-
silio: quantum ad offendentem vtrouis mo-
do exponas, de præcepto. Aduertendum est
L præ-

Chryso-
stomus
Theophil.

Euthim.

Budeus in
com. li. græ.

Corn. Ians.
cap. 40.

D. August.

Nicol. Lyr.

Ratio ex lo
co cit.

Refellitur
responso
quædam.

præterea cum Iansenio, hoc domini manda-
tum sane accipiendum esse, pro vt recta de-
monstrabit ratio. Nam aliquando non expe-
diet accedere, veluti cum offensio altè in ani-
mo resideret, & aduenas permeasset; & pari-
ratione, quando per tempus, aut loci inter-
uallum non licet. Quam ob rem hunc locum
mystice D. Augustinus accepit: vt qui læsit,
non pedibus corporis, sed animi motibus, ad
offensum pergere debeat, dum coram Deo
eum pœnitet offendisse fratrem. Sed præ-
stat, vt simpliciter accipiamus, vt verba se-
quentia admonent. Cæterum cum hoc præ-
ceptum sit affirmatiuum, obligabit pro tem-
pore, & occasione, & facultate. Quapro-
pter si statim fieri posset mutua conciliatio
per externos actus, ante muneris oblationem
fieri deberet: sin minus, satis erit reconcilia-
tio interior, sine qua exterior apud Deum ni-
hil prodest. Non modo pedibus, sed animo,
ait Lyramus. His ita expositis, ratio sic ex hoc
loco conficitur. Ille, qui iniuriam irrogauit,
ex dominico præcepto tenetur adire fratrem ad
petendam recôciliationem externam, quia de
interna nulla est dubitatio. Ergo frater qui
fuit iniuriosè tractatus, debet dare signa con-
ciliati animi. Quod si quis peruiaciter con-
secutione neget, dicendo Christum non obliga-
re offensum, sed offendentem; ridicula sanè
est Euasio. Nam frustra dominus præcipe-
ret alteri vt fratrem adiret, nisi frater læsus
ad

ad reconciliationem faciendam esset obliga-
tus. Posset enim se excusare, si diuino non
pareret præcepto, dicendo: cur vis domine
vt illum conueniam, si reconciliationem po-
test respuere? Quare sicuti sacri Theologi,
& Conc. Tridentinū, ex illo Ioan. 20. Acci-
pite spiritum sanctum. Quorum remiseri-
tis: concludunt; non modo hoc loco dari
præceptum apostolis, vt peccata remittant;
sed etiam peccatoribus, vt illa confiteantur;
ne frustra data esse videatur remittendi pec-
cati facultas: simili ratione, ne frustra dica-
tur lædenti, vt fratrem conueniat, offensum
quoq; ad reconciliationem faciendam, cum
fuerit requisitus, obligat. Neque recurrent,
qui contrarium sentiunt hic ad reconcilia-
tionem internam, cum ista fieri debeat etiam
sine accessu officientis. Adde, quod verbum
græcum exteriorem significat reconcilia-
tionem; & reconciliatio, vt ex eius patet defini-
tione, debet esse per actus externos, & mani-
festa, ac subiecta sensibus. Sunt & alia loca,
quæ ne longum faciam, relinquens eorum
explicationem breuiter indicabo. Matth. 18.
Dominus Petro interroganti, quoties debea-
mus dimittere fratri in nos peccanti; respon-
dit; non solum septies, sed septuagies se-
pties. Ad Ephes. 4. Estote inuicem beni-
gni, & misericordes, donantes inuicem, sicut
& Deus in Christo donauit vobis. Colos. 3.
Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti

L 2 viscera

Trid. Conc.
Ioan. 20.

Matth. 18.

Ephes. 4.

Colos. 3.

Matth. 18.

viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam. Sicuti & cadit etiam in hunc locum parabola de Rege, qui voluit rationem ponere cum seruis suis; quae omnino animaduertenda est. Sunt aliae auctoritates, quae afferri possent; sed cum istae satis euidenter veritatem demonstrant, ab illis breuitatis gratia abstinentes ad secundum rationum caput, ex auctoritate conciliorum desumptarum transitum faciamus.

Idem Pontificum, conciliorum, & patrum auctoritate docetur. Cap. 28.

Damas. 2. 9.
q. 1.
Violatores.

CV M Damasi Papae verissima sit sententia: violatores canonum voluntarie, grauiter à sanctis patribus iudicari, & à sancto spiritu, à cuius dono dictati sunt, damnari; vt demonstramus aduersarios grauiter errare, & sacrorum canonum & pontificum, nec non sanctorum patrum auctoritate, propositam conclusionem confirmemus. Et in primis concilium Carthag. 4. can. 93. ita de hac re statuit. Oblationes dissidentium fratrum neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur. Hic canon in primis consonat cum doctrina Christi Matth. 5. & cum hac sit grauis quaedam poena, non potest esse

Cart. 4. tit. 1.
Conc. d. 90.
oblationes.

Matth. 5.

esse lata nisi ob graue crimen. Dissidentes autem sunt qui non reconciliantur in foro exteriori, & in facie Ecclesiae. Inter dissidentes, quis non enumerabit eos, quorum alter nolit veniam petere sui criminis à fratre, quae lesit, & cum qui de pacificatione externa conuenienter requisitus sine ratione negare audeat? Agathense concilium can. 31. Placuit etiam, vt sicut plerumque fit, quicumque odio, aut longinqua inter se lite dissenserint, & ad pacem reuocari diutina intentione, aut (vt alij legunt) obseruatione nequiuierint, à sacerdotibus ciuitatis primitus arguantur. Qui si inimicitias deponere perniciose intentione noluerint, de Ecclesiae coetu, iustissima excommunicatione pellantur. Canon iste ita aperte expugnat contrariam sententiam, vt nulla expositione egeat. Turonense secundum Can. secundo. Hoc Canone praecipitur, vt si qui clerici inter se se dissentiant, per aliquem reconcilientur; quod si facere noluerint, poenis subijci debent. Et licet canon de solis clericis loquatur: tamen eadem est ratio omnium, & omnes ad idem faciendum obligantur. Toletanum 11. can. 4. Cum demonstrasset hoc concilium quam turpe sit, & à christiana caritate alienum, odisse fratres, in fine canonis ita scribit. Horum ergo, & similium discordantium fratrum oblationes, iuxta antiqui canonis definitionem, nullo modo recipiendas esse censuimus. De personis

Concilium
Agathense.
tit. 1. d. 90.
Placuit.

Concil.
Turonense.
2. to. 2.

Tolet. 11.
to. 2.

tamen discordantium, id speciali definitione præcipimus; ut antequam eos reconciliatio vera innectat, nullus eorum accedere ad alta redomini audeat, vel gratiam communionis sanctæ percipiat: sed geminato tempore per penitentiam compensabunt, quod discordiæ seruierunt. Quod si vnus eorum, alio contemnente ad sanctificationem caritatis concurrerit, ex eo tempore, ut pacificus intra Ecclesiam reputetur, ex quo ad concordiam festinasse conuincitur, sententia tamen superiori seruata, ut tēpus, quod in ira expendit, geminatum in penitentia satisfactione persoluat. Non est hic locus confugiendi ad interiorē reconciliationem quam Ecclesia non agnoscit. Est enim Ecclesia sensibilis, & reconciliationem petit sensibilem. Et hæc sunt illustriora loca, quæ ex sacris concilijs colligere potui. Modo quasdam pontificum & patrum auctoritates ad idem confirmandum adducam. Victor decimus tertius à Petro ep. 2. ad Episcopos Afros sub principio; cum dixisset, inter eos contentiones, & æmulationes ortas esse, præcipit, ut concordare velint: & postea subdit. Nam si hoc agere citò neglexeritis, & vicissim reconciliari non studueritis ab apostolica sedis, & totius Ecclesiæ communionē vos pelli non dubitetis. Fabianus, ut refert Gratianus d. 90. Si quis. Si quis contristatus noluerit reconciliari fratri suo satisfaciente eo, qui contristauit, acerrimus

Victor Pont.
d. 90. Perla-
num.

Fabianus.

rimus maceretur inedijs, vsque dum gratanti animo satisfactionem recipiat. D. Cyprianus cuius sententia refertur d. 90. Neque ad Cain: asserit non posse habere placatū Deū, qui cum fratre non habet pacem: quam certe habere non videtur, qui pacem debito modo postulatam negat. Dicerem enim ei, ostende mihi pacem tuam ex operibus tuis. Neque enim sufficit animus, ubi opus est factō, & ut scripsit Theophilus Alexandrinus Episcopus si verbum nomini in grammatica coniungamus, perfectus sensus efficitur; & si verbum solum fuerit; aut nomen sine verbo nihil est omnino, quod dicitur. D. Augustinus in Enchiridio ad Laurentium cap. 73. quem locum tractat Magister sententiarum d. 30. tertij, & ibi scholastici; asserit aperte nobis non dimitti peccata, nisi petenti dimiserimus. Venerabilis Beda Luc. 17. Pœnitentiam agenti, & veniam flagitanti, necessarium esse ait dimittere. Theophilatus loco supra citato. Legendus est Maximus homelia de sancto Stephano. Sed quoniam sunt aliqui, qui non admodum sanctorum patrū doctrina permouentur, quos merito apatores nominares, & magis scholasticorum dictis afficiuntur; his etiam ut satis faciamus, idem rursus scholasticorum, & summistrarum auctoritate vrgeamus.

Cyprian.

Theophilus
Eps Alexan.

D. August.

Magister. S.

Beda.

Theophil.
Maxim. ep.

Idem probatur communi sententia doctorum
Cap. 29.

QUAMVIS auctoritates hactenus ex sacris concilijs & sanctis patribus allate sententiam nostram verissimam esse demonstrant: tñ vt veritas pposita magis ac magis confirmetur, eam sententia communi doctorũ, qui ex professo hanc dubitationem agitarũ, corroboramus. Et vt à principibus scholasticis incipiamus. Alexander Alensis parte tertia quæstione 59. in responsione ad secundum argumentum, vbi pulcherrime declarat locum Augustini, petenti ait, remittendum esse rancorem qui sequitur appetitum vindictæ, non autem punitionem ex zelo iustitiæ. Albertus Magnus 3. sent. respondens ad hanc dubitationem de signis externis sic habet. Sed tamen mihi videtur, si postulat veniam non irridens, quod tunc non est negandum signum dilectionis: & quod debet resalutare. D. Tho. ibidem quæstione prima non modo ad danda signa dilectionis obligat, cum inimicus petit, sed etiam ad familiarem consuetudinem: quod tamen vt supra diximus, non placet. In lectione 3. ad Rom. loquens de eo, quem pœnitet, & petit veniam. Absq; omni difficultate caritatis signa sunt ostendenda. Idem docet in 2. 2. q. 83. ar. 8. D. Bonauentura d. 3. super littera Magistri, cū dixisset necessarium esse dimittere rancorem,

non

Alex. Alenf.
 mem. 5. ar. 3

Albertus
 d. 30. art. 2.

Resolutio

D. Thom.
 art. 2. ad 2.

Rom. c. 12.

D. Bonau.

non autem signa rancoris, subiecit hæc verba. Nisi deuote, & humiliter venia postuletur: & de hac dimissione ait intelligendam esse D. Augustini sententiam, quæ ibi refertur. Richardus de Mediauilla, distinctione eadem. Homo, inquit, petenti veniam tenetur remittere signum rancoris: & rancorem etiam non petenti. Gabriel Biel ibidem repetit doctrinam D. Bonauenturæ & eam sequitur, & dubio 2. in fine & lectione 71. in canonem missæ vbi fusius de hac re disputat. Eandem doctrinam Diui Bonauenturæ repetit, & sequitur Nicolaus Orbelis. Ioannes Viguerius in commentarijs ad Romanos cap. 12. cum repetisset doctrinam D. Thomæ de signis vniuersalibus, veniens ad casum nostrum, ait; absque difficultate esse danda indicia caritatis. Petrus de Tarantasia, quæ Syluester citat ex loco D. Lucæ hanc conclusionem probat. Rainerius in sua panteologia parte 2. ver. dilectio cap. 32. repetit doctrinam D. Thomæ ex tertio sententiarum. Tenetur, ait, homo indulgere, & remittere offensam (quod est intelligendum quantum ad signa) quando peteret veniam. Albericus, quem Syluester & alij citant, plus dicit, quā nos velimus, quod etiam non petenti sunt remittenda signa rancoris; sed fortasse loquebatur de communibus signis. Auctor summæ confessorum libro tertio. Veniam petenti tenemur remittere, ex illo D. Lucæ. 17.

Sup-

Ricardus
 Mediauilla

Gabriel

Nicol. Orbelis
 Ioan. Vigu.

Petrus de
 Tara.
 D. Luc 17.
 Rainerius.

Albericus.

Sūma conf.
 tit. 34. q. 21.

Pisanella. Supplementum siue Pisanella, siue Magistrū
tia ver. caritas §. 5. facta distinctione com-
muni de rancore, signis, & satisfactione, lo-
quens de signis, ait. Veraciter petenti, id est
Tabiena parato, se emendare tenetur. Tabiena ver.
car. §. 14. sequitur doctrinam D. Thomæ ex
Rosella. tertio senten. Rosella, auctore Baptista Tro-
uamala ver. car. §. 7. Tenetur remittere iniu-
Angelus riam, veraciter petenti. Angelus verb. dili-
gere §. 2. Syluester in aurea rosa, cum de hac
Syluester re disputat cōclusionē 7. Qui non vult loqui
satisfacere volenti, si communicat, iudicium
sibi manducat, & citat Antoninum 2. p. tit.
Anton. 8. cap. 3. §. 6. & Durandum ordinis minoris.
Duran. min. Clemens Cardinalis Aræcœli de concilijs
Clemens Euangelicis cap. 16. Sane negare homini si-
Car. Aræcœl. gna familiaritatis quando veniā petit, aut ne-
cessitas poscit, vindicta est. Non placet ta-
men, quod addit, debere etiam ad familiarita-
tem admittere, nisi intelligat de consilio. Sum-
Astenfis ma Astensis prima parte tit. 42. art. 3. q. 2.
repetit doctrinam D. Bonaurenturæ & Ri-
chardi, & tandem concludit his verbis. Non
tenetur dimittere per signa nisi deuote, & hu-
militer petat. Dominicus à Soto in suis com-
Dominicus mentarijs in ep. ad Rom. cap. 12. Cornelius
a Soto. Iansenius in sua concordia Euangelica c. 98.
Corn. Iansf. Quod prius in corde remissimus, etiam ore
remittendum est. Ambrosius seruita, quem
Ambrosius plurimi faciunt pleriq; concionatores in ser-
mone quodam in quadragesima inquit, si
par-

parcis, & non loqueris, signum est odij. Fran-
ciscus Canophylus in ser. de iniurijs feria
sexta post diem cinerum, vbi de remissione
iniuriarum satis bene disputat. Sed ne vi-
dear nimis longus in hac re, hos enumerasse
scriptores sufficiat, quorum auctoritatem
nemo sine temeritate paruipendere poterit.
Et cum nonnulli potius rationibus quàm au-
toritatibus concedant, vt his fiat quoque sa-
tis, eandem iterum veritatem rationibus con-
firmemus.

Idem confirmatur rationibus. Cap. 30.

A IEBAT Plato, cuius sententiam Cle-
mens Alexandrinus iure optimo lauda-
bat, se eiusmodi esse, vt nulli magis crederet
quàm rationi, & quæ ei consideranti optima
visa esset. Est enim ratio veritatis regula.
Quare licet tam multis, ijsque grauissimis
auctoritatibus proposita veritas confirmata
sit, vt nullis rationibus indigere videatur, cū
præsertim in Theologia magis auctoritas,
quàm ratio vrgere debeat: tamen, vt rem ma-
gni momenti, quam multæ aduersariorum
argumentationes impugnare nituntur, non ca-
rere ratione ostendamus, argumentorum
momentis munire non grauabor, idq; etiam
libenter facio, quod quæ afferentur rationes
etiam ad disponendos animos iratorum, ad
reconciliationem faciendam non nihil vale-
bunt.

Franciscus
Canophyl⁹.Plato.
Clem. Alex.D. Thom.
P. P. q. P.

Philo lib. de
mundo.D. Thom.
D. August.

Responsio

Confutatio

bunt. Adde etiam, quod cum cognouerint apertissime homines iniquum omnino esse, non dare signa amoris; ab ipsa veritate coacti, ne videantur palam malitiam sequi, minus grauatur gratiam reconciliabunt. Nam, ut scripsit Philo, nullus ita infans est, licet sit insipiens, ut palam profiteatur malitiam. Prima igitur ratio est, qua utitur D. Thomas quæ ex doctrina Augustini colligitur. Ille, qui veniam petit, non videtur amplius inimicus, sed tanquam amicum se gerit. Ergo non est tractandus tanquam inimicus: sed cum eo agendum est, ac cum amico; & ita non erit à reconciliatione exteriori repellendus. Non me fugit, quid respondere soleant. Inquiunt enim hoc esse particulare signum dilectionis, quod neque amico debemus ostendere. Verum hæc euasio nulla est. Nam si casus incideret, in quo amicitia conseruatio dependeret ab aliquo peculiari amoris signo, non posses, salua amicitia, & sine offensione, tale signum negare, quo negato ipsa laberetur amicitia. Ita accidit in proposito: cum iste, ut ais, sit tuus amicus, cum odium erga eum non exerceas, & ipse se tibi subijciat, ne existimet, te eum odio prosequi, debes exterius signis, amorem erga eum declarare tuum.

Ad dexteram pacis, palam dare, te pudet hosti?

Prosp. opus.
de ingratis.
Secunda ratio.

Secunda ratio. Is qui negat signa reconciliationis; cum congruenti modo petuntur, dat causam idoneam ad excitandum odium,

ad

ad fouendas inimicitias. Ergo non potest sine graui crimine illa negare. Quem enim animū putas habiturum erga inimicum eum, qui seruatur Christi præceptum de petenda venia, si reconciliatione congruenter petita iniuste denegetur? Non ne, cum ad id faciendum idonea causa detur, molietur aliquid mali contra ipsum? non ne semper de eius verebitur voluntate? non ne semper anxius, sollicitusque erit? Hinc grauius incommoda, impensa, timores, cura, & innumera ferè oriuntur mala. Quid enim est hoc, nisi suffocare fratrem? quod dominus vehementer arguit, ac reprehendit. Quis dicat, posse quempiam, sine animo vindictæ, hæc mala in fratrem satisfactione promittentem contorquere? Legendus est D. Prosperi opusculum de ingratis, ubi cum multa dixisset, quæ ad commouendum ad pietatem faciunt, ita scripsit.

Talia subnixus si defleat hostis, apud te:

Quid referes? quo te affectu cōperta mouebūt?

Consultus, trepidas, nutas, cūctaris, & heres,

Quove anceps se præcipitet sententia voluis?

Iniustum est; animis cognatis, non dare pacē.

Tertia ratio. Signa reconciliationis sunt signa communia. Sed ista ex communi sententia negari non possunt. Quare etiam inimico danda sunt. Esse signa communia, satis patet ex cap. 15. ubi de natura signorum est disputatum. Sunt enim de iure gentium, & consuetudine apud omnes nationes introdu-

cta:

Prosp.

Tertia ratio

cta: & apud omnes populos solent his signis reconciliationes fieri, & damnantur ij, qui sine ratione ea negant. Quamobrem videre nequeo, quomodo sit caritas in eo, qui ista signa negat, cum foras non se prodeat, & ad petitionem fratris non erumpat. Nam caritas, si vera caritas est, magna operatur. Et Proclus Constantinopolitanus Episcopus, vere dixit. Christianus, qui non est diues fide, spe, & caritate, id quod dicitur non est: at iste quidem certe parum se caritate abundare demonstrat. Animaduertenda est diligentia, enarratione quadam in Ioannem. Non enim inquit, aliquis debet credere, quidquid sibi animus de cogitatus sui vita sine operis attestatione responderet. Si enim veraciter interius viuit cogitatus, mox in opere componuntur exteriores motus. Quarta ratio, quæ nititur conclusioni quintæ superius capite 17. positæ. Resalutare inimicum salutantem, est necessarium sub graui offensione, secundum veriore sententiam. Ergo multo magis necessarium est dare signa dilectionis ei, qui congruenti ratione petierit, dicendo. Vade: dimisi tibi omne debitum vel saltem odium. Aliàs Deus nobiscum aget, ut dominus cum seruo illo, qui noluit dimittere conseruo suo.

Gregorius.

Proclus.
Alexand.
Ricard. de
S. Viñ. c. 1.
2. & 3. de
grad. cant.

Anselmus.

Quartaratio

Matth. 18.

Iuuenius
Hispanus.

*In tormenta serum detrusit, cuncta reuoluens,
Debita, dum dignis lucret per vincula panis.*

Quinta

Quinta ratio. Illud facere debemus sub graui peccato, sine quo salutem consequi non possumus. At huiusmodi est dimissio odij per signa externa. Ergo sine iactura æternæ felicitatis omitti non poterit. Si non dimiseritis, inquit Seruator, hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Nec mihi iactes interiorem dimissionem, quia dimissio debet esse humana, politica, quæ constet, euangelica, quam Christus docuit: ut si cuti externa iniuria sentis te esse offensus, pariter manifesta dimissione te reconciliatū esse demonstras. Quare sicut interdum de doctrina apostoli non sat est corde credere ad iustitiam: sed opus est confessione ad salutem: ita interdum non sat est, dimittere odium animo, sed opus est exteriori remissione: tunc scilicet cum conuenienter pax fuerit petita. Sexta ratio. Qui iniuriosus fuit debet honorem restituere, & eum, quem contempsit reuereri, atque proinde debet eundem conuenire: Conueniat: velit restituere honorem, petendo veniam. Nonne læsus debebit hanc restitutionem acceptare, si eam ab eo requirit? aut si non requirit, indicare se non laborare odio, & existimare, sibi satis esse factum, aut certe velle beneficio iudicis ab eo omnem satisfactionem reposcere, ut offendentis conscientia, furdo verbere ipsum non percutiat. Postrema ratio. Si quis videret inimicum suum, erga asinum in

Quintaratio

Matth. 6.
Mar. 11.
Luc. 11.
Remouetur
responsio.

Sexta ratio.

ter-

terrām delapsū laborantem, vt illum erige-
ret; non debet operam suam ei accomoda-
re, etiam inimico non requirente, cum id
Deus in sacra pagina præcipiat? Quanto ma-
gis debet subleuare fratrem in terram dela-
psū, auxilium, & opem à se poscentem?
Eget enim gratia, & misericordia tua, quam
si negabis, non timebis illud? Iudicium sine
misericordia ei, qui non fecerit misericordiā.
Videbis ergo non asinum, sed imaginem Dei,
fratrem tuum, ex eodem auctore natum, co-
ram te prostratum, & humiliter flagitantem,
non dico, vt illi satisfactiones condones, sed
solum vt te ei infensum non esse demonstres,
& conticesces? & viscera misericordiæ clau-
des? nec vnica responsione subleuabis? O iu-
stitiam iniustam. O æquitatem iniquam.
aiunt enim se id zelo iustitiæ, & æquitatis fa-
cere; cum potius ea de re faciant, vt mundo
placeant, à cuius fucata specie trahuntur, à
quo amari, eiq; grati esse cupiunt. Est enim
mūdus, vt beatus Isaac scripsit, meretrix quæ
dam, quæ desiderio pulchritudinis suæ ad cō-
cupiscentiam suam trahit videntes se. Ve-
rum istos cum mundo abire sinamus; & ijs,
qui Christianam pietatem verè profi-
tentur, ac reconciliationem am-
plectuntur, modum quo se
conciliare debeant, de-
monstremus.

Quibus

Quibus modis, & signis exterior reconciliatio sit
facienda. Cap. 31.

SOLENT sæpenumero homines ea ratio-
ne suas exercere operationes, vt quiduis
aliud eos fecisse, quàm quod facere intende-
bant, si in eas mentis acie accuratius vbi cessa-
uerint, cōuerteret, tibi cognoscere liceat. Hoc
aut̃ ea de causa vsu venire solet, quod eo mo-
do quo deberent non operentur; quia vt scri-
psit Plato. Modus actioni præbet cognomen
tū. Expediet igitur, posteaquā demonstratū
est opus esse signis externis ad conciliandam
gratiam, ne in re magni momenti quid peccetur,
vt de modo pacificandi, ac de signis, in-
stauratam gratiam idoneè indicatibus dispu-
temus aliqua. Verum antequam ad conclu-
siones descendamus, aliquæ præmittendæ
sunt distinctiones. Primum in hac re aliter
est loquendum de personis superioribus: aliter
de æqualibus, & de inferioribus. Deinde
conciliatio bifariam fieri potest: primo
quidem absolute, cum sine vlla cōditione sit:
secundo cum aliqua conditione, & lege, quæ
vel potest addi per modum pænæ, vel aliqua
alia de causa. Præterea conciliatio vel facien-
da est inter duos, quorum alter est offensus,
alter verò offendit; vel inter eos, qui mutuo
se iniuriose tractarunt: & tunc vel iniuria
vtrinque est par; aut certe est inæqualis.
Item vel ambo simul se male tractarunt, vel

M

vnus

Plato in
Symq.
Modus actio-
ni præbet co-
gnomentū.

Conciliatio
vtriusque mo-
di fieri po-
test.

vnus prius, alter posterius iniuriam fecit. His ita constitutis statuo has conclusiones.

Prima conc.

Prima conclusio. Signa, quæ adhibentur in conciliatione, debent esse idonea, & apta ad indicandum plane odium esse depositum.

Ratio.

Ratio pro hac conclusione est in promptu. Quoniam ideo adhibentur, vt fidem dimissi odij faciant: quo munere carerent, nisi satis idoneæ iam animos esse pacatos indicarent.

Cap. 15.

Regula autem ad cognoscendum, an sint idonea, vt supra scripsimus, erit prudens, ac bonus vir, & consuetudo.

Secunda cōc.

Secunda conclusio. Modus reconciliationis ex se idoneus esset, si corā duobus, vel tribus testibus fide dignis, offensus ingenuè fateretur, se nullo laborare odio erga eū, a quo lēsus est, in seq; reciperet nolle ei contra iustitiam nocere. Probatur primo hæc conclusio ex doctrina Seruatoris nostri dicentis. In ore duorum, vel trium stet omne verbum; hoc est omne negotium.

Mr. Ant. Flami. pl. 32.

Verbum enim apud hebræos Dauar, sæpe idem valet in sacra pagina, quod res, & negotium.

Secunda rō.

Secundo quia per hos testes posset conuenienter deuenire facti notitia ad ecclesiam, cui debet esse nota filiorum instaurata gratia.

Admonitio

Hoc loco illud diligenter aduertendum est; non minus prodelle offenso, quàm offendentī, si reditio in gratiam nota fuerit. Nam si non sit manifesta Ecclesiæ, poterit offensus à sacramentorum susceptione repellī,

Cap. 28.

vt patet per canones supra citatos. Tertia con-

conclusio. Ex accidenti fieri potest, vt hic modus reconciliationis non sit idoneus. De claratur hæc doctrina his exemplis. Primo hoc contingeret; quando, si alia ratione non fieret, oriretur scandalum: puta, si non fieret secundum loci consuetudinem, quam seruandam esse arbitror, si sit rationi consentanea, maxime, cum firmiorem, & diuturniorem redderet reconciliationem. Secundo quando ista euangelica, vt ita appellem, reconciliatio non cēferetur idonea, & stabilis propter aliquas circumstantias persone, vel loci. Nec quis mihi dicat satis esse seruare modū à Christo traditum; quia illa Christi doctrina, qua docuit omne verbum debere esse in ore duorum, vel trium, est communis, & vniuersè accepta est optima regula; at nos dicimus ex accidenti, interdum non esse idoneā. Aliàs dicerem, satis esse conficere testamentum coram duobus, vel tribus testibus, & legillatores non bene requirere plures testes. Sic etiam dicerem ad accusationem non esse opus pluribus testibus, quàm tribus: cum tamen sacri canones ad accusationem Episcopi, & Cardinalis plures requirant. Tertio quando ex hac nuda pacificatione corā duobus, vel tribus facta, non esset tutus, ac securus frater de animo aduersarij: debet enim ex lege caritatis humano modo, cum à metu liberare, ne quid detrimenti sibi afferri contra iustitiam timeat. Quo fit, vt si necessitas

Tertia conc.

Prim' casus.

Secundus casus.

Remouetur obiectio.

Terti' casus.

M 2 poscit,

Quartus ca-
sus.Ratio con-
clusionis.

Quarta cōc.

Prima ratio

Secunda rō.

Quinta cōc.

Declaratur
Conclusio

poscit, debeat dare cautionem de non offen-
dendo, & maxime si aliqua lex, vel consuetu-
do hoc requireret. Denique si aliqua lex ex-
taret de certa ratione faciendæ pacis, seruan-
da esset. Ratio huius conclusionis est, quia
semper debet dari signum, quod plane demō-
stret odium esse depositum: quod non acci-
dit, cum negantur signa, quæ ab alijs dari so-
lent, aut necessaria per viros prudentes existi-
mantur. Hoc enim exploratum esse debet
apud omnes, signa debere esse idonea, & apta
ad conciliationem, vt diximus. Nec video,
quomodo Christiana caritas sit in eo, qui cū
ad reconciliationem veniat, idonea tamen si-
gna negare audeat. Quarta conclusio. Exi-
stente lege, vel statuto, vel etiam approbata
consuetudine de certo modo pacificandi, hic
modus seruandus omnino esset. Primo qui-
dem, quia ista lex esset iusta, & de re graui, ex
qua penderet reip. pax. Ergo sine graui er-
rore violari non posset. Adde secundo, quia
si quis nollet hanc legem seruare, videretur
non dum odio vacare, & ita scandalizaret.
Quinta conclusio. Licet ex se, sui que natu-
ra nemo debeat eiusmodi facere pacem, quæ
possit prodesse inimico ad veniam, vel impu-
nitatem aliquam obtinendam à iudice: tamen
si aliàs non censeretur plena, & firma, nisi isto
modo fieret, non propterea liberaretur à re
conciliatione sic facienda. Declaratur, ac
probatur simul hæc conclusio. Solet sæpe-
numero

numero quæri; an coram tabellione, & publi-
co instrumento, vel scriptura pax fieri de-
beat: & ad hanc dubitationem in hac conclu-
sione dicimus, ex sua natura hoc non esse ne-
cessarium: verum si ex aliqua causa, puta ex
consuetudine recepta in eo loco, vel ex con-
ditione inimicitia, vel alia de causa, reconci-
liatio non censeretur firma, & idonea: dice-
rem non propterea posse offensum pacem
non facere, quia inde inimicus vtilitatem ca-
pit, vt constat ex his, quæ diximus 15. capite.
Debet enim offensus fungi officio suo, ac iu-
dici de reo puniendo relinquere curam, de
quo existimare debet, nisi contrarium con-
stet, bene administraturum esse iustitiam, &
ea facturum, quæ leges requirunt. Imò di-
ligenter sibi caueat, ne dum vult summū ius
seruari, aliquid adhuc odij intus lateat. De-
inde videmus sæpe, etiam post pacem publi-
ce factam, debitas sumi de reo pœnas. Quod
si quandoque secus sit, aduertendum est non
omnes nocentes semper, & eodem modo esse
puniendos, & præsertim eos quos errati pœ-
nitet, & reconciliationem congruenti modo
postulant. Expedi enim reip. interdum, vt
pœnæ minuantur. Nec liberam iudicibus
facultatē damus, vt passim pro libidine, reis
impunitatem donent, vt infra latius docebi-
mus. Nec satis video, cur tantopere vtrique
contendant, vnus petendo, alter renuendo,
vt publica fide fiat, vel non fiat pacificatio:

Admonitio
pro offensa

Reconcilia-
tio debet ef-
se nota.

Sexta conc.

Conciliatio
nō requirit
necessario
amplexus.

Alciatus.

Septima cō-
clusio.

nisi quando consuetudo id omnino require-
ret, aut alias non censeretur idonea. Nam
cum reconciliatio nota esse debeat, idque ex
parte utriusque, ut ex dictis constat, & non
possit esse nota, nisi testibus aliquibus inter-
venientibus: poterit reus per testes, fidem fa-
cere apud iudicem, se cum inimico in gratiā
rediisse: & cum hoc consilium capere reus
possit; non est cur læsus nolit, maiorem quā
dam, ac firmiorem reconciliationem facere,
ex qua illustriorem laudem reportabit, ac se,
& remp. extincti odij certiores reddet. Sex-
ta conclusio. Non est necessarium, ut recon-
ciliatio fiat per amplexus, & oscula: imo ali-
quando non expediret, ut si iniuria esset re-
cens, si animi iratorum essent impotentes.
Quod non sit necessarium patet; quia potest
fieri per legatum & interpositam personam,
& inter absentes. Nec propterea nego, imo
laudo hunc reconciliationis modum, cum
commode adhiberi potest. Quoniam ex tali
reconciliatione maior datur notitia sedatæ
indignationis, & aperitur via ad maiorem
amicitiā, & alia multa hinc possunt oriri cō-
moda. Adde quod est antiqua, & apud omnes
nationes recepta cōsuetudo. Hinc Alciatus.
*Fœderis hæc species, id habet concordia signū,
Ut quos iungit amor, iungat & ipsa manus.*
Septima conclusio. Pacificatio cum aliqua
lege, seu pacto ob aliquem honestum finem
non est damnanda. Exempli gratia: si offen-
sus

sus nollet, ut inimicus ante domum suam tran-
siret pro aliquo tempore, aut ad conspectum
 accederet, maxime quando iniuria esset gra-
uis, & recens, & periculum esset, ne in aliquē
 affectum rationi repugnantem laberetur: &
 alia id genus conditiones possent admitti iu-
 stis de causis. Octava conclusio. Condi-
 tiones per modum pœnæ à priuata persona,
 propria auctoritate, non possent adhiberi.
 Ratio est, quia ista recōciliatio saperet vindi-
 ctam. Ex quo apparet, auctoritate à prin-
 cipe concessa, priuatam personam, hoc ge-
 nus conditionum adhibere posse. Nona con-
 clusio. Inferiores superioribus, æquales
 æqualibus conuenienter veniam illatæ iniu-
 rię petunt: nō tamen congruenter superiores
 inferioribus petitione veniē se conciliarent.
 Quare Prælati, parentes, Magistri, si sibi sub-
 ditos, dum eos castigant, aut reprehendunt
 contumeliosè læsissent, non deberent per ve-
 nia petitionem, maxime per seipsos factam,
 sed alia ratione illos sibi conciliare. Doctri-
 na hæc est communis, & sumitur ex Augusti-
 no, cuius verba referuntur d. 86. can. Quan-
 do: quæ doctrina intelligenda est, quando
 modum in puniendo excedunt. Alias enim
 si vera, & perfecta intercederet iniuria, debe-
 rent etiam maiores suo modo subditis satisfa-
 cere; ut Glos. cap. quando, adnotauit. De-
 cima conclusio. Quando duo mutuo se con-
 tumeliosè læserūt, ceteris paribus, qui prius
 M 4 iniu-

Nic. Morſ.
q. 50. cōtra
sentire: vide-
tur.

Octaua cōc.

Ratio.

Nona cōc.

Prælat⁹ quomodo
debet se concilia-
re cum infe-
riori.

August.

Glos.
Decima cō-
clusio.

Syluester
Mutius

iniuriam intulit, deberet etiam prius reconciliationem petere. Ita docet Syluester in aurea rosa, & etiam Mutius hoc adnotauit. Ratio potest deduci à simili de pecunia persoluenda; nam qui prius debitum contraxit, prius quoque dissoluere illud debet. Diximus, cæteris paribus: quia si is, qui posterius læsit, longe maiorem intulisset iniuriam, deberet fortasse prius pacificationem quærere: maxime si iniuria illata esset ad remouendam iniuriam acceptam. Vndecima conclusio. Quando mutuò se prouocarunt, si aliqua intercessit iniuria, & vtrunque est aliqua offensio facta, per interpositam personam possent simul ad reconciliationem venire. Diximus hoc capite vniuersè de modis pacificationis; & quoniam non omnia hac communi doctrina comprehendi potuerunt; rursum aliqua speciatim de eadem re, sequenti capite disputabimus.

De quibusdam dubitationibus circa modum pacificationis faciendæ. Cap. 32.

Aristot.
Lib. 1. Rhet.
cap. 1.

CUM res humanæ infinitis propemodum modis variari, ac multiplicari possint, ita vt communi quadam doctrina, vt Aristoteles scripsit, comprehendi nequeant: non erit sine magna utilitate, si præter ea, quæ diximus de ratione conciliationis, quædam alia speciatim de eadem re adscribemus. Volui
autem

autem quæ dicenda sunt ad dubitationes reuocare, vt breuius, & planius tradantur. Prima dubitatio. Ad quos modos quævis reconciliationis ratio est reuocanda? Respondetur. Tres sunt modi, sub quibus alij omnes continentur. Nam vel sit verbo; vel corporis submissione, quo modo Semei conciliauit se cum Dauide: vel obsequio, quæ ratione Iacob conciliauit se cum Esau, cuius modi mentionem fecit Paulus ad Romanos capite duodecimo. Secunda dubitatio. Sit statim reconciliatio faciendæ nec ne? Respondetur. Cum hoc præceptum sit affirmatiuum, obligabit suo tempore, & loco. Et ita ex sui natura nemo est obligatus statim reconciliationem quærere sub graui peccato: licet semper aggrauetur culpa, cum quis potest gratiam instaurare, & negligit. Quando autem sub noua offensione obligetur homo ad id faciendum, non est huius loci exponere. Est tamen optimum consilium Pauli, ne sinamus solem occidere super iracundia nostra: & Pythagorei, vt aliqui scribunt, id seruabant. Verum canendum est, ne dum quis diutius in discordia perseverat; proximo scandali occasionem præbeat. Tertia dubitatio. Quid faciendum est cum aliquid dictum, aut factum fuerit, non animo faciendi iniuriam, & tamen proximus arbitratur se iniuria esse affectum? Respondetur. Qui ita se gessit, debet adire fratrem, & mentem illi

Prima dubitatio.

Resp.

2. Reg. 19.

Secunda dubitatio.
Resp.Ephes. 3.
August.
Steuch.

Tertia dubitatio.

Resp.

D. Paulus.

Locus expo-
situs.Quarta dubi-
tatio.

Resp.

Quinta dubi-
tatio.

Resp.

illi aperire suam, & patefacere, se noluisse il-
lum contumeliosè tractare, & affirmare, què
dixit, quæve fecit, bono se animo fecisse.
Nam de sententia apostoli, non modo debe-
mus abstinere à malo, sed etiam a specie ma-
li. Et dominus dixit. Si quid habet frater
tuus aduersum te: idest, quidquid illud sit,
de quo potest tecum expostulare. Dubita-
tio quarta. Quid agendum est, cum quis re-
quilitus de pace faciendâ, dicit se nolle con-
ciliare gratiam, quod nullam putet se acce-
pisse iniuriam, cum tamen probabiliter cre-
datur, factam fuisse iniuriam. Respondetur.
Deberet iste reuera, voluntatem suam aperi-
re, ac declarare se id serio asserere, & ostende-
re palam se nihil contra fratrem habere; vt
frater vacuus timore viuât: & maxime cum
is, qui petit pacem, aliquid fecerit, aut dixe-
rit, vnde potuit iniuria proficisci. Nulla, n.
subest ratio; cur hanc animi sui patefactio-
nem negare debeat. Nam si contractum est
odium, si ira intus ardet, res certa est: sin mi-
nus, nihil est cur velit fratrem contristare, &
eum dubium de amicitia reddere. Quinta
dubitatio. Si quis secreto offendisset, & ini-
uria affectus vellet reconciliationem, & sa-
tisfactionem sibi palam fieri: esset ne offen-
dens ad hoc obligatus? Et è contra: si pa-
lam læsit, an satis esset, si secreto fieret recon-
ciliatio? Respondetur. Et quantum ad pri-
mam partem huius dubitationis, dico; ne-
minem

minem esse obligatum ad talem modum re-
conciliationis: quia non seruaretur iustitia,
& plus restitueretur, quàm acceptum esset.
Ad alteram partem dico, necessariam esse pu-
blicam satisfactionem; & hoc potest proba-
ri ex facto Diui Pauli, cui nō fuit satis, quod
occulte dimitteretur. Sexta dubitatio. Quid
faciendum est reo, cum læsus non vult con-
donare iniuriam, sed manet eius voluntas ob-
stinatior, & in iracundia affirmatior, & om-
nino reconciliationem respuit? Respondetur
ex Diuo Augustino. Reum esse libe-
rum ab omni obligatione, si modo damnis sa-
tisfecerit, si quæ facta sunt, & ea restituerit,
quæ restituere potest. Nam cū fecerit quod
in se est, ad nihil amplius obligatur. Dubi-
tatio octaua. Si iniuria esset grauior, ratio-
ne loci in quo est facta; est ne remouenda eo-
dem loco? Respondetur. Id non esse ne-
cessarium, sed satis est, si satisfactio aliquo
modo nota fiat. Nona dubitatio. Quando
fit pax, & non remittuntur actiones, quas ha-
bet offensus cōtra inimicum, quæritur, quid
remittatur in tali casu? maxime quando iam
restitutum est odium. Respondetur. Re-
uera, nulla tunc intercedit remissio, sed solū
certior fit inimicus de indignatione sedata,
ac etiam securus redditur de æqua voluntate
offensi, ita vt non debeat amplius timere, ne
contra iustitiam ipsi nocere velit, & ita à ti-
more ultionis liberatur. Verum vt plurimū
per

Act. 16.

Sexta dubi-
tatio.

Resp.

Octaua du-
bitatio.

Resp.

Nona dubi-
tatio.

Resp.

per pacificationem cessare solet iniuriarum actio, maxime cum aliqua restitutio honoris, & famæ intercedit. Decima dubitatio. Si princeps aliqua de causa, puta, quia ei natus est regni successor ob publicam letitiam, vellet omnibus exulibus, & iniuriis hominibus parcere, si pacem ab ijs, quos iniuria affecissent, intra sex menses habuerint: quaeritur, an offensus hoc tempore sit obligatus facere pacem, unde offendens utilitatem reportabit aliquam. Quæ res potest quotidie incidere, cum iudices, & principes soleant indulgere reis, ac mitius cum eis agere, si pacem obtinuerint. Respondetur. Iuxta ea quæ superius docuimus, si debito, & conuenienti modo pax hoc tempore petatur, censuram offensum non debere negare pacem, licet aliquid commodi inde capiat reus. Nam posita conuenienti petitione, de qua supra scripsimus, non video cur negare debeat is, qui Christianè viuere cupit, reconciliationem; ne offendentem proferat, dum impedimento esse vult ne gratia à principe, aut iudice concessa gaudere possit. Verum etsi hæc doctrina in vniuersum tradita vera sit: tamen ratione aliquarum circumstantiarum casus incidere possunt, in quibus aliter sentiendum sit. Quare si is qui iniurius fuit, esset facinorosus homo, reus perturbator, qui aliàs pacem fregisset, posset quis à pace hoc tempore facienda se sustinere. Præterea animaduertendum esset,

Decima dubitatio.

Resp.

Cap. 26.

Casus quidam

Admonitio

esset, an iniuria esset vetus, an recens, an leuior, an grauissima. Item, si intra hoc tempus data opera facta fuit, ad veniam facilius à principe impetranda. Denique si indemiū exoriretur malum, veluti perturbatio familiæ, & domestica inimicitia quod in omni pace facienda erit animaduertendum. Vndecima dubitatio. Quando plures essent iniuria affecti, & aliqui, puta omnes, vno excepto, nolent se reconciliare, etiam pace conuenienter petita: an ille vnus sit obligatus ad pacem faciendam? Responderem, non esse obligatum, simpliciter loquendo: tum quia eius conciliatio reo parum prodesset: tum etiam, quod inter affines facile excitaretur contentio: de hoc enim casu quaerimus, quādo illi plures, ad quos permeauit iniuria, essent affinitate coniuncti: secus enim se res haberet, si personæ læsæ essent omni vinculo affinitatis, seu societatis solutæ, quarum vna sine alia posset pacem facere. Non negarem tamen, etiam in priori casu, aliquando vnā personam debere gratiam conciliare, cum scilicet aliæ non refragarentur, & expediret offendentem cum hac persona extrinsecus gratiam conciliare. Quando autem ob aliorum peruersitatem reditus in gratiā impediretur, satis esset, si ostenderet, se esse paratum ad pacem faciendam. Duodecima dubitatio. Quo modo pacificator, & confessarius maxime se gerere debeant, in suadenda pacificatione offensis.

Vndecima dubitatio.

Resp.

Duodecima dubitatio.

Resp.
Admonitio
utilis pro co-
fessariis &
pacificatori-
bus.

Honor mun-
danus nihil
est.

offensis. Respondetur. Esto cautus & pruden-
dens; opportunitatem ad id, quod intendit,
conficiendum nanciscatur: non statim obli-
get ad peccatum mortale, maxime rudiores,
& dum iniuria est recens, & quando grauior
existit, & is, qui læsit, non parum conscclera-
tus est, & quando omnino ob iudicis iniqui-
tatē impunitus abiret, non ita vrgeat, & in-
culcet, vt iratos obstinatiores reddat: animis
dolore amissionis, parentum, filiorum affe-
ctis, largiatur aliquid. Denique impruden-
tia sua plagam, quam sanare cupit, non ma-
gis exulceret. Et hæc de his dubitationi-
bus circa modos faciendæ pacis, de quibus
multa excogitauimus, vnde multæ aliæ dubi-
tationes enodari poterunt, dicta sufficiant.
Si quis de me hoc loco querat, cur nihil de
modis pacificationis, & restitutionis hono-
ris, iuxta mundum, vt loquuntur, neque hic,
nec alibi scribo; dicerem, omnem præceptio-
nem de re aliqua esse debere; cum autem
mundanus honor, quem vocant equestrem,
nihil sit, & si quid esse videtur, est quid fictū,
fucatum, falsum commentitium, suppositi-
tium, ementitum; propterea ne circa
nihil laboremus, ad ea explicanda
per quæ pacificationes fa-
ciliores factu fiant,
accedamus.

Omnī

*Omni iniuriæ, verbis, etiam in absentia prolatis,
satis fieri posse demonstratur. Cap. 33.*

CVM hic mundus sit quasi quidam ma-
gnus ægrotus, qui multis, diuturnisq;
morborum generibus laborat; est enim in
maligno positus: danda profectò opera est,
vt ei, quantum fieri potest, ne decedat, medi-
cina fiat. Inter ceteros autem quibus affici-
tur morbos, hi sanè grauissimi, & bene inue-
terati sunt, ossibusque, ac medullis ei inhæ-
rent; quod iniuriæ factis illatæ, verbis satis-
fieri non posse existimet: aut si vlla ratione
satisfieri potest, opus esse, vt offendens se se
in manus inimici ad eius libidinem tradat:
quæ, quantum à veritate absint, quantum
remp. perturbent, præcipue hoc capite de-
monstrare intendimus, vt veritate perspecta,
ab his grauib; & perniciosissimis morbis,
mundus liberetur. Quod autem verba ad
quamuis iniuriam abolendam sint accommo-
data, communis meliorum doctorum docet
auctoritas. Ita Antonius Bernardus, qui
elegantè, & peracute hoc probauit. Vter-
que Possleuinus, Hieronymus vrrea, Ioan-
nes Baptista Pigna, Mutius, & alij quampluri-
mi, quorum auctoritas magis commouere
debet, quàm totius vulgi ineptæ, & pueriles
voces. Docuit etiam hoc idem Aristoteles
in secundo libro rhetorices, vbi locos ad dis-
soluendam calumniam tradebat. Præterea
cum

Mundus ma-
gnus quidā
ægrotus.

Mundus qui
bus morbis
laboret.

Quævis iniu-
ria verbis re-
moueri po-
test.

Prima ratio
Ant. Bern.
Possleuin.
Hieronym. vr.
Pigna.
Mutius.

Arist. e. 19.

Secundaria-
tio.

Iniuria faci-
lius fit ver-
bis quā per
causatione.

Cap. 4.

Hier. Vinea
partē. 3.
Kain. Corf.

Homines
nō sunt obli-
gati cauere
ne sibi fiat
iniuria.

Tertia ratio

Catdanius
l. 3. de con-
solatione.

Iniuria vel-
le facto tol-
lere est de-
struere gen-
humanum.

cum verba magis apta sint ad inferendam iniuriam, quā quāvis verberatio: erunt quoque magis apta ad eam remouendam. Et licet quod assumitur paradoxum videri possit: tamen res certissima est, cum nihil magis declaret intentionem agentis, quā verba; & iniuria, vt supra scripsimus, ab intentione pendeat. Magis enim constat, aliquem esse in vitio, si fur, vel iniustus appelletur, quā si aliqua percussione ledatur. Hinc est, quod mentitio magis hominem laedit, quā verberatio; quia hæc non indicat ita clare, hominem esse in vitio, vt mentitio. Illud obiter hoc loco adnotauimus, nemini id oneris esse impositum, sub poena amittendi honoris, vel famæ, vt sibi debeat cauere, ne ab aliquo vapulet: aliā enim esset in potestate cuiuscunque, quemlibet fama spoliare. Quare si verbis facilius fit iniuria, verbis quoque facilius remouebitur. Deinde abiretur in infinitum in iniurijs, & vltionibus, si iniurijs non posset satisfieri verbis. Nam si me caderes, vt hac ratione tibi satisfaceret: deberem ego quoque vicissim te verberare, cum me iniuria afficias, dum iniuriam tuam per te vlcisceris: hoc enim esse contra iusticiam, iam ex dictis constat. Quare pro magna iniuria iniurius necandus esset, & qui hunc occideret, trucidari deberet: & ita humana politia destrueretur funditus. Explodatur igitur ista opinio, tanquam perniciosissima toti huma-

no

no generi. Sequeretur præterea, honorem esse causam euerfionis felicitatis humanæ, cū tamen ad conseruationem eius appetendus, ac dirigendus sit. Quare ipsamet honoris natura indicat, per verba cuique iniuriæ fieri posse satis. Adde præterea; natura, ne in necessarijs deficere videatur, cuique morbo medicinam debuit parare. Ergo cum non sit aliud idoneum ad iniuriam verberibus factam tollendam remedium, quā verba, per verba auferri poterit, & debet. Denique per verba in duello satis iniuriæ fit, etiam si verberibus facta fuerit, vt omnes, qui de duello scribunt docent. Cur non itidem extra arenam, eandem vim habebunt, cum magis se timere indicet, qui procul à periculo per verba satisfacere curat? ex quibus conficitur errare eos grauius, qui dicunt, vix posse reperiri modum, quo iniuria facti tollatur; quā in re inter alios errauit Conradus, quorum doctrina, præterquam quod falsa est, reip. humanæ maximo detrimento esse solet. Et hæc quantum ad primam partem huius capituli disputata sint. Hanc alteram paucis explicemus. Quod igitur non sit necessarium, neque expediat, vt reus se det in manus actoris, his rationibus persuadetur. Primum, auctoritate scriptorum, & maxime Episcopi Cassertani libro quinto euerfionis singularis certaminis sectione vndecima. Idem docet Antonius Possevinus libro secundo, Mu-

N

tius

Quartatio
Honor ipse
monet ne ini-
uria facta
tollatur.

Quinta rō.
Natura non
deficit in ne-
cessarijs.

Sexta ratio.
Arist. 2. rhe.
cap. 3.

Conrad. con-
clusio. 110.

Pacificatio
non requi-
rit, vt reus se
det in man-
actoris.
Prima ratio
Anton. Ber.

Anton. Pos-
sevinus

Hier. vrrc.
Pigna.

Secunda r. 5.

Tertia ratio

Inimicum
supplicem nō
licet occi-
dere.

Prima ratio.

Conradus
Iacob. Hisp.
Cynus.

Bartol.

Alia ratio.

Virgili ex-
101.

tius libro tertio capite 16. Hyeron. Vrrca. Ioannes Baptista Pigna libro tertio cap. no-
no; qui locus legendus est. Secunda ratio
sumitur ex incommodo. Nam hic modus
pacificandi, quippe qui non est admodum
præsentaneus, & honestus, sæpenumero pa-
cem impedit, & ex eo grauiora scaturiunt
mala, vt vsus sæpe docuit. Tercio, aut vis sup-
plicem, & inermem coram te constitutum
percutere; aut illæsum remittere: primum
nulla ratione eligere potes ob has causas.

Primo, quia inde inimicitie grauiores oriun-
tur, vt ex illustri exemplo Pistoriensium, cu-
ius qui de duello scribunt, mentionem faciūt
patet; quod factum nemo est qui non vitupe-
ret, & damnet. Deinde hanc rationem con-
ciliationis per percussione, præter aucto-
res supra citatos reprobant Conradus, & Ia-
cobus Hispanus libro quarto de duello. Cy-
nus l. libertas §. serui ff. de stat. homin. &
asserunt omnes, id esse contra omnes leges.

Bartol. l. 1. §. vsque adeo. ff. de iniur. facit
ad rem tex. c. contingit, de sent. excom. Est
enim res omnino sordida, & illiberalis, velle
inermem, & supplicem offendere, in quo Vir-
gilium peccasse aliqui affirmant, dum Æneā
virum fortem, & pium, occidentem Turnum
supplicem facit.

*Ille humilis, supplexque oculos, dextramque
preccantem,* (inquit.

Pertendens: equidem merui, nec deprecor.

Adde

Adde, quod per iniuriam nunquam tollitur Alia ratio.
iniuria. Demum reconciliatio non debet
intendere poenam, quam sumere iudicis est.
Si autem non vis percutere: aut illum secu-
rum reddis huius rei: aut non reddis. Si in-
te recipis, nolle cum iniuriosè tractare, & id
notum est alijs, rem risu dignam, & frustrato-
riam facis. Si alij ignorant, te ei securitatem
pollicitum fuisse: tamen semper suspicabun-
tur, non temere ad te accedere, sed sub tua,
vel aliena fide securum; quam fidem nunquā
honoratus, & fortis vir franget, cum etiam
hosti, quidquid scripserit Zafius, sit seruāda.
Si verò aliqua ratione securum non reddis:
proculdubio non accedet, cum nihil ei pos-
sit accidere incommodius, quā si à te læsus
fuerit; si verò id facis, vt verba apta ad satisfa-
ciendū pronuntiet, frustra laboras. Possunt
enim huiusmodi verba adhiberi, etiam si non
sit in præsentia tua constitutus: & semper
erunt magis apta ad satisfaciendum, si in ab-
sentia quā si in præsentia dicantur, cū sint ma-
gis libera, & maiore offensoris timorem indi-
cent. Si dicas, hoc ea de re facio, vt ei timorē
incutiā. In primis non facile creditu est, eū ti-
mere, si ad te accedit: & si timet, habebit te
pro sordido, & illiberali equite, quippe qui
possis, aut velis eum contumeliosè tractare.
Et multominus id facere tibi licet, vt ex hoc
facto quandā inanē gloriā colligas: quia vel ij,
qui de te bene sentiunt, hoc non credent; vel

Fides seru-
da etiam
hosti.
Zafius.

Verba in ab-
sentia dicta
magis satis-
faciunt quā
si in præsen-
tia dicantur.

Tertia ratio

si credent, te pro ambitioso, & inepto habebunt. Deinde hic modus honoris recuperandi cum non demonstret aliquam virtutem, & maxime fortitudinem, cum semper læsus sit securus, & aliorum fultus præsidio, reus verò inermis, reiiciendus omnino est.

Quartaratio
Actor expe-
dit, ne reus
valde se de-
iciat.

Ad hæc is qui se coram iniuria affecto prosternit, se nimis abiicit, & deiecit, & proinde apud alios vilescit; quæ res cedit etiam in ignominiam actoris, cum ei agendum sit cū homine mollis, & fracti animi. Quare satis est prima illa demissio, & infractio, quæ fit in absentia, dum errorem agnoscit suum. Iam

Quinta 15.

verò non parum prodest iniuria affecto, ut contumelia accepta minuatur, quam ipse augere videtur, dum arduam, & summam satisfactionem exigit. Denique vix hoc fieri potest sine læsione æquitatis, dum nimis de honore nocentis detrahitur. Quod si dicas; si secus fecero famam nō recuperabo, quia sic mundus, hoc est homines huius mundi, sentiunt. Esto ita vulgus sentiat; tamen stultorum, & vulgarium insulsum, & fatuum iudicium, de Cleanthis sententia, non est curandum.

Vulgi iudi-
cium non cu-
randum.
Cleanthes

Clemens
Alex. l. 5.
from.

*Nec species famam dū vis sophos esse repente
Terreat amentia, nec te sententia vulgi.
Iudicium sapiens, & iustum non habet ullum
Vulgus.*

Reiectis his duobus impedimentis pacificationis, modos quibus facilius redditur re-
con-

conciliatio, & qui facile possint reconciliationem amplecti, sequenti capite demonstramus.

*Ostenditur, qui saluo honore facile reconciliari
queant. Cap. 34.*

CLEMENTIA, quæ nihil aliud est, quàm quædam lenitas, & temperantia in constituendis pœnis, adeo necessaria est; ut non modo hominibus, sed etiā belluis, eius semina quædam prouida indiderit natura. Sunt enim belluæ, quæ prostratis parcunt, in viros potius quàm in feminas sæuiunt, & leones, non nisi magna fame coacti, infantes perimunt. Ut sapienter Terrentius scriptum reliquerit. Nihil esse homini melius facilitate, atque clementia. Quæ cum ita sint, quando potissimum deceat homines clemetia uti, quando iniuria fuerint affecti, hoc capite docere intendimus, idque ut planius à nobis fiat, aliqua prænotare oportet. Primo aduertendum est, pœnam, seu castigationem & ultionem differre, ut ex doctrina Aristotelis constat, & præsertim quarto Ethico cap. 12. quo loco eos vituperat, qui mortuos, aut pœnè mortuos lædunt. Nam in primis pœna respicit offendentem: ultio verò offensum, qui ira, & odio flagrans, appetit explere animum, quo expleto acquiescit, etiam si nullus intercedat corporis cruciatus. Pœna verò

Clementia
quid sit.

Solinus lib.
4. c. 8.

Terrentius.
Facilitas
nihil meli^{us}.

Pœna, & ultio
quid differant.
Arist. 1. Eth.
cap. 12.

Aristot.
Verg. 2.
Æneid.

Pœna quid

est castigatio offendentis, qua non modo sit recuperatio honoris, si quis propria auctoritate percutiat, sed amittitur honor. Ex quo patet errasse quendam recentem scriptorem, qui docuit licere castigare auctoritate propria. Adde, quod qui personati, aut de nocte inimicos percutiunt, puniunt quidem, sed non vlciscuntur. Notandum est præterea, iniurias esse in duplici differētia: alteræ sunt veræ, quæ habent omnes circumstantias, & conditiones ad iniuriam conficiendam necessarias: alteræ non sunt veræ, sed apparentes, cum deest aliqua conditio, quæ ad veram iniuriam constituendam requiritur: & quando iniuria est huiusmodi, statim potest fieri pacificatio. Quam ob rem pacificator debet diligenter advertere, an offensæ aliqua desit conditio, ut non reponat in genere iniuriæ eam offensionem, quæ reponenda non est. Propterea aiebat Aristoteles, considerandum esse totum, non partem tantum: hoc est: advertere oportet omnes circumstantias, ex quibus integra conficitur iniuria. Notandum est præterea, neque verba, neque læsiones ex sua natura facere iniuriam, sed requiruntur conditiones superius enumeratæ, & præsertim intentio, & modus. Itaque & intentio, & aliqua operatio exterior requiruntur ad formandam iniuriam, & altera non sufficit. Nam verba bona, si modum, & intentionem inspicias, possunt esse iniuriosa, puta si ironicè dicantur: ut illa.

Error cuius
dā auctoris.

Qui punien-
do non vlciscantur.

Iniuria vera, & falsa.

Pacificator
quid attendere debet.

Arist. 1. rhe.
cap. 13.

Locus explicatus.

Cap. 2.
Iniuria quare potissimum consistat.

Egregiam verò laudē, ampla spolia refertis Verg. lib. 4.
Tu, puerque tuus. Aene.

Et verba mala non erunt iniuriosa, si per modum iniuriæ non dicantur, ut si ioco diceret. Latro es. Quare errant toto cælo, qui per quæcunque verba, & per quamcunque percussione fieri iniuriam putant. Demum illud pro confesso haberi debet, ut aliàs diximus: magis verba apta esse ad faciendam iniuriam, quàm percussiones. His constitutis, dicimus in primis, oēs homines debere esse pronos ad ignoscendum, cum iniuria non fuit vera, & plena; sed fuit solum offensio sine contemptu; & qui contra faciunt iniusti sunt, & præternaturam constituti. Dicimus præterea etiam veras iniurias condonandas esse, ut patet ex Aristotele 2. Rhet. c. 3. & 1. Rhet. c. 13. & 6. Eth. c. 12. quo loco asserit esse signum boni viri, esse maxime idoneum ad ignoscendum. Illi autem, quibus potissimum ignoscendum est, enumerantur ab eodem 2. Rhet. c. 3. Veluti ijs, qui non contemnunt, & si contempserunt, nollent fecisse; ijs quos pœnitet, & veniam petunt. Nam isti primo de seipsis quodammo do pœnas sumunt: deinde cum se humiliter gerant, videntur minores, & se victos esse demonstrant: & qui his non parcunt, sunt canibus, & leonibus, qui humi prostratos non mordent, cum sentiant quodam naturæ impulsu se vicisse, crudeliores.

Error quorundam.

Iniuria magis sit verbis quàm verberibus.

Ignoscere quādo quis debeat.

Iniuria vere condonanda sunt.

Ignoscenda quibus sit.

Pierius leges
dus est lib. 1.

Ald.

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni.
Quod si interdum Aristoteles nō esse dandā
veniam dixit, intelligendus est, cum venia nō
petitur, aut error non manifestatur. Dice-
res; tunc lāsus fieret prāda Mysiorum. Re-
spondet Antonius Bernardus, nullam esse
maiorē pēnam, quā ore suo errorem cō-
fiteri coram viris probis: & qui sunt iniuria
affecti, nulla re magis lātari possunt, aut so-
lent, quā si prostratos inimicos videant.

Dubitatio.
Proverbium

Responso

Seneca.

Cap. 14.

Viri probl-
munus.

Dubitatio.

Responso

Arist. 5. Eth.
cap. 8.
Par pari quo
modo red-
datur.

Dubitatio

Resp.

Et ita nulla erit maior vindicta; cum hac ra-
tione valde animus expleatur, in quo posita
est (vt supra scripsimus) eius natura. Sed
tamen vir bonus solum ea de causā hoc re-
quiret, vt honor sibi restituatur, & iustitia
seruetur; non vt de ignominia proximi late-
tur. Dices, non redditur par pari, maxime
cum lāsis factis facta fuerit, & ita non serua-
tur iustitia. Respondetur, par pari reddi in
aliquo æquivalente, & hoc satis est ad iusti-
tiam instaurandam, vt Philosophus in Ethicis
docet. Et vt diximus, viro honesto nulla
est maior pēna, quā si se errasse liberē fa-
teatur. Quo fiet, vt hac pēna punitus, in po-
sterum ab iniuria faciendā se sustineat. Si
item vrgeas: quo modo per sola verba fieri sā-
tis potest iniuriā illatā per occisionem pa-
rentum fratris, filiorum, cum hęc iniuria sit
grauissima, & verba sint leuissima? Respon-
detur, & in primis illud ponendum est; facta
infecta fieri nō posse: hoc enim solo, vt dixit

Agathon

Agathon, priuatur Deus, ac propterea equo
animo est hęc calamitas ferenda; & curandū
est ne reip. status perturbetur, propter quā
remp. omnia incommoda ferenda sunt: & il-
la satisfactio acceptanda est quæ dari potest,
qua adhibita, nō est cur amplius requirat is,
qui cum ratione viuit. Sed dicat quispiam:
res si ita habet, non erit differentia inter ver-
ras, & falsas iniurias, si omnes æquali modo,
scilicet per verba, tollendæ sunt. Erit qui-
dem differentia, cum alia verba in falsis tollē-
dis, & veris remouendis sint adhibenda. His
positis admonitionibus, regulas quasdam
adscribemus, quibus demonstrabitur, qui si-
ne difficultate possint inter se gratiam conci-
liare. Prima regula. Si affectus iniuria sit
viribus inferior offendente, potest faciliē pa-
cem facere. Nam cum non potuerit viribus
proprijs se tueri, nihil de eius honore detra-
ctum est: sed offendens est inhonoratus; cū
ita se gesserit, ac si surdam terram verberas-
set. Secunda regula. Si offensus sit fortior,
& offendens imbecillior, tunc etiam sine dif-
ficultate pacificatio est amplectenda: cū non
deceat, virū fortem exercere vires suas in im-
becilles. Hinc Turnus apud Virgiliū, ita ad
Drancē, a quo grauiter lāsus fuerat, loquitur.

*Nunquam animam talem dextra hac (absi-
ste moneri)*

Amittes: habitet tecū, & sit pectore in isto.
Quod decorum non videtur Virgilius ser-
uasse,

Arist. 6. Eth.
cap. 3.

Dubitatio

Responso

Regule quib-
us offendi-
tur, qui faci-
le pacem fa-
cere possint
Prima reg.
Ratio

Secūda reg.

Virgilius

Verg. error
Hb. 2. Aen.

uasle, dum facit Æneam cogitatem de nece Helenæ in templo Vestæ.

*Namq; , etsi nullum memorabile nomen
Feminea in pœna est, nec habet victoria laudē
Extinxisse nefas : tamē & sumpsisse merēteis
Laudabor pœnas, animumq; expleffe iuuabit.*

Sernius.

Tertia reg.

Nullus mi-
les habet
hoc oneris
impositū vt
debeat esse
quouis alio
fortior.

Quarta reg.

Quinta reg.

Vt meritò Varro, & Zucca hos versus sustulerint, quorū ibi sententiam laudat Sernius. Tertia regula. Si æqualis ab æquali pari conditione clausus fuerit, nihil est cur statim reconciliatio fieri non debeat, cum nulla ferè in tali casu intercedat iniuria. Quo loco monendus est prudens miles, nemini sub pœna amittendi honoris impositum esse, vt debeat quouis alio fortior existere, maxime si de fortitudine, & robore corporis loquamur, & ideo si in dimicando inferior fuerit, & maiorem acceperit plagam, non erit quamobrem inhonoratus habeatur. Adde etiam, quòd saepe euentus pugnae à casu, & à fortuna dependet. Quarta regula. Qui non profitetur arma, si iniuria affectus fuerit ab eo, qui arma tractat, quamuis fortasse robore, & virtute non sit inferior illo, non grauatè gratiam reconciliet. Idem dicendum est, cum inter duos, qui artem militarem non profitentur, exorta fuerit dissensio. Quinta regula. Qui dolose, & qui non æqua conditione, cum scilicet à pluribus, vel non paribus armis offensus fuit, reditum in gratiam respuere non debet. Nam in his casibus vix contrahitur contumelia.

contumelia. Solum enim recta requirit ratio, vt vnus contra vnum equabili conditione depugnet. Idem dicas de eo, qui clam offensus esset. Sexta regula. Si quis vituperetur, quòd eam nesciat artem, quam non proficitur, non debet existimare sibi factam esse iniuriam, aut si qua facta est, pacificationem non renuat. Cum solum ea ignoratia possit vitio dari, qua quis viuendi, & suæ artis regulas ignorat. Septima regula. Licet grauior facta esset per contumeliam honoris, & famæ iactura, si tamen aliquis illustris vir vellet duos inter se conciliare, atque ab illis peteret, vt omnem eorum quærelam, & satisfactionem in eius prudentiam remitterent, posset id efficere, atque eius decreto iusto acquiescere, nec aliquid amplius requirere. Postremo aduertendum est, expedire offenso, cum ei debita, & honesta proponitur pacificatio, eam amplecti; imò non potest prudenter recusare. Nam prudens eques potius debet velle cum pace, honesta habitasatisfactione, quàm sine honore cum discordia, & vitæ periculo viuere. Qua ingeniosa ratione vir omni scientiarum genere politissimus Felix Accorombonus reconciliatione respuentes, & ultionem appetentes ad instaurandam beneuolentiam saepe traduxit. Quæ ratio ita vrget, vt si quis talem conciliationem reiiciat, inhonoratus iure optimo haberi debeat, & à viris prudētibus habeatur.

Solum vnus
cum vno pu-
gnare debet

Sexta regula

Septima re-
gula.Admonitio
notanda.Felix Acco-
rombonus
laudatur.

His

His positis hoc capite regulis, rursus alias sequenti capite afferamus.

Quomodo reconciliatio facilis reddatur, & de formulis reconciliationis. Cap. 35.

Hippoc.
1. 2. aphor.
31.

Lib. 2. aph.
4.

Prima reg.

Ciuis bonus
publica uti-
litatem spe-
ctare debet.
Secunda reg.

Vniuersalis
regula.

Exempla

VERE illud litteris commendatum ab Hippocrate fuit: πάν τὸ πολὺ τῷ φύσει πολέμιον. hoc est; omne nimium naturæ esse inimicum, cum nihil, quod modum excedit, ut alibi idem auctor scripsit, esse bonum possit. Cum autem facile homines verbis & factis contumeliosis excedant, difficile verò verba, & facta inueniant, per quæ ad modum, & mediū inæqualitas reducatur, ut facilius reconciliationes fiant, quasdam formulas pacificationis ex varijs auctoribus collectas hoc loco adscribere, atque simul quasdam regulas ad reconciliationis leniendas adnectere non dubitavi. In primis igitur nulla erit reconciliatio, quæ facile fieri nequeat, si ij, inter quos dissensio viget, ob oculos veritatē, & iustitiam, ac publicam utilitatem, quam potissimum spectare bonus ciuis debet, habuerint. Secundo facilis pacificatio reddetur, si is qui læsit, dicat, ac demonstret, se honoris sui, aut vitæ, aut rerum externarum defendendarum causa coactum fuisse ad offendendum. Et denique quotiescunque iniuria reducetur ad causam, quæ videatur cum qui iniuriam fecit, compulisse. Ut ecce, si au-

toritate alicuius impulsus fuerit: si alicuius damni maximi vitandi gratia: si ut scandalum tolleretur. Tertio si reuocabitur iniuria ad aliquam ignorantiam, quæ tamen non sit culpabilis: & si eiusmodi sit ignorantia, quæ damnanda esse videatur, adhuc aliquo modo poterit leuare factum, aut dictum contumelia, cum non sit hominis omnia scire, & præuidere. Huc pertinet etiam, si per errorem quis alterum percusserit. Quarto si dicatur ob aliquam animi perturbationem, veluti ob iram, desperationem, amorem, se aliquem læsisse. Quinto si factum, aut dictum anceps, & dubium fuisse demonstrabitur, ut in bonam, & malam partem accipi potuerit. Sexto si quis dicat, id quod fecit, se ioco, & non malo animo, vel etiam casu fecisse. Et denique si actio illa, qua illata est iniuria, mala intentione spoliatur. Ita tamen ista adhibenda sunt, ut quod in excusationem iniuriæ adducitur, verum sit. Quando autem verè constat, data opera, & plena deliberatione illatam esse contumeliam, ita ut qui iniurius fuit, non possit modis dictis se excusare, difficilius erit pacificatio; quia graue est erranti, liberè errorem fateri suum. Sed vir fortis, ac honestus eques tunc fortior, & honestior erit, si veritatem ingenuè fatebitur, & mendacio offensam grauiorem reddere noluerit. Septimo cum omnis iniuria fiat facto, aut verbo, omnis etiam erit remouenda

Tertia reg.

Admonitio

Quarta reg.

Quinta reg.

Sexta reg.

Reg. utilis.

Admonitio

Quando sit
difficilis pa-
cificatio.

Septima re-
gula.

da facto, aut verbo, licet non satis efficaciter solo facto tollatur, sicuti nec facile solo facto sine verbis infertur; quamuis facto fieri, & auferri posse non negem, quod quidam recens scriptor, non satis prudenter negauit. Antequam autem veniamus ad formulas, quibus pacificatio facienda est, quædam aduertenda sunt. Primum, si quis velit honori, & famæ suæ consulere, quando iniuria infertur, nullo meliori modo id faciet, quam si verbis propellat contumeliam, dicendo, falso se de crimine adscripto notari. Hac enim ratione se onere leuabit, quo iniuriam facientem onerabit: & hoc non modo fieri potest, cum contumelia fit verbis, sed etiam quando fit factis, maxime cum est coniuncta verbis. Tunc enim pertinebit ad eum, qui facit iniuriam, per probationem ciuilem se non iniuste egisse probare, & vera esse, quæ dixit demonstrare; & interim læsus, qui negando repulit iniuriam, honorem possidebit suum. Cauendum est tamen ab eo crimine, in quod plerique incidunt, qui dum volunt rejicere iniuriam acceptam, accedunt ad inimicum, & hunc in modum illum alloquuntur. Si dixisti hoc, vel illud, mentiris. Debet enim expectari responsum, & postea si ille fatetur se dixisse, aut iterum dicit, dicat, falso dicis. Ineptius se gerunt illi, qui non modo mentionem, sed etiam percussione adhibent; cum percussio neque mentitione,

neque

Admonitio
quedā, qua-
quis potest
honori con-
sulare.

Negatio
optimū me-
diū ad reii-
ciendam in-
iuriam.

Quorūdam
error in tūc
do honore.

neque illatam iniuriam remoueat, sed sola negatio. Rursus aduertendum est, quando iniuria fit facto, duobus modis solet auferri: primo, si offendens dicat, se pessimè, aut iniquè egisse, quod materno sermone dicitur. Tristamente: altero modo, cum simpliciter narratur factum, qua narratione qui adsunt, intelligunt offendentem iniuriosè proximū tractasse. Priorem modum omnes, qui de honore scripserunt, tanquam nimis asperam damnant: posteriorem verò approbant. Sat enim debet esse læso, si ille ostendat se iniuriosè egisse, quod fit dum factum simpliciter narratur. Verum tamen est, quod si ex sola facti narratione non intelligerent ij, qui adsunt, offensum non laborare aliquo vitio, ob quod ille visus est percussisse, opus esset non solum narrare factum, sed etiam oporteret clarius verbis indicare, læsum nullo laborare vitio, quo dignus esset, qui verbo, aut verberibus male acciperetur. Tolluntur præterea iniuriæ, præsertim leuiore dissimulatione, & obliuione ludendo, bibendo, ac familiariter vtendo, vt Iacobus Beluif. in practica Iudic. numero 85. docet. Quare iniquè faciunt ij, qui post iniuriam acceptam eodem modo cum offendente, ac prius se tractant, indicando se nullo odio esse suffusos, vt hac ratione facilius occasionem vliscendi nanciscantur. Nunc venientes ad formulas, paucis verbis eas trademus, quibus pro-

ra-

Duobus mo-
dis iniuria,
quæ fit facto
tollitur.

Modus recō-
ciliationis
damnatus.

Græg. Zucc.
de honore
cap. 7.

Alius mod⁹
quo tollun-
tur iniuriæ.

Iacob. Belu.
Quorūdam
iniquitas.

Modi conciliandi.

Prima formula.

Secunda formula.

Alia formula.

ratione iniurie, & personarum, & locorum aliquid addi, aut minui poterit, pro ut prudens vir iudicauerit. Si iniuria fuit facti ex occasione data, lædens coram duobus, vel tribus viris probis poterit ita dicere. Dolco, quod ex quadam causa occasionem arripuerim lædendi te: & si sine causa egissem, omnino male egissem: imò non egissem. Læsus verò poterit fateri se aliquam causam præbuisse, aut certe si nihil vrgeat, ab his verbis abtineat: Vterque autem, quantum ratio postulat, se culpa leuet. Secundo si non ex data occasione, facta est iniuria, reuocetur ad eas causas supra enumeratas, quæ læuiorem reddunt offensam. Ut ecce. Ira excitatus, de me exiui, & ita calore iræ iniuriam feci, & si sine hac perturbatione fecissem, pessime, imò non fecissem, ac proinde veniam peto. Eadem formula adhiberi poterit, si aliqua alia animi commotione concitatus fuit, vel etiam si ex ignorantia, ut quando personatū, vel nocturno tempore læsit. Non te agnouī, si agnouissem, non læsissem. Si læsit, quia paruipendebat, dicat. Existimaui te esse imbellem; sed tamen, talem te esse iudico, qui paribus armis mecum depugnare possis; ac propterea errati veniam peto, paratus dare tibi quamecunq; satisfactionem, quam equus honestus iudicabit. Si non paribus armis iniuriam intulit, aut non pari conditione, aperiat modum, quo intulit. Si autem verbis facta

facta fuit. Si dixit verba, non animo auferendi honorem, poterit hac formula uti. Nunquam fuit mea intentio, iniuria afficiendi quempiam, & quod dixi, non hoc animo dixi, & quæ dixi, si male dicta sunt, dixisse nolo. Et si fortasse, quod dictum est, ab alijs fuit acceptum; poterit addere ista verba. Ab alijs audiui, & ita existimabam, ut dixi, sed recognita aliter sentio, & arbitror illos falsa dixisse. Similiter si ex aliqua animi perturbatione in verba prorupit contumeliosa, id exprimat, & addat: cum modo sim rationis cōpos, aliter dico: si te appellauī proditorem, nunc fidelem esse affirmo. Si autem iniuria facta fuit per mentionem, & fuit super re dubia: poterit dicere. In re dubia deceptus sum, & ideo aliter nunc dico. Si autem mentio fuit super re falsa. Potest interrogare is, qui mentionem se defendit, iniuriosum, qua mente dixerit talia verba; propter quæ dixit eum falsa dicere. Et ille fateatur veritatem aliquo modo ex dictis. Et qui mentionem usus est dicat. Si res ita habet, non habui intentionem asseuerandi te falsa loqui. Si autem vera fuere, quæ obijciebantur qui mentionem usus est, dicat. Vera sunt quæ dixisti, nec debui dicere te falso loqui. Quando autē verū crimen, sed occultū obijcitur, quō honor sit restituendus infra dicet. Illud autē semper aduertendū est, ut verba, quæ in reconciliatio- ne adhibent, sint humanitatis, & officij plena.

O

Regula

Modi conciliandi cum iniuria fit verbis.
Alia formula.

Modi conciliationis, cū intercessit mentitio.
Alia formula.

Alia formula.

Alia formula.

Hier. Vireo.

*Regula pro Pacificatore, offenso, & offendentē
ad pacem commodius faciendam. Cap. 36.*

Plato.

SEMPER mihi illa Platonis sententia, quā
in Theage sub principio scriptā reliquit,
animaduersione digna visa est: qua aiebat.
Nihil diuinius esse, quā de sua aliorumque
institutione cogitare. Cum igitur non igno-
rare quā difficile sit in hoc munere pacifi-
catorio versari; licet mihi non esset propo-
situm de modo pacis honestē faciendae parti-
culatim disserere: tamen cum legendis aucto-
ribus varias adnotauerim rationes, quae pos-
sent instituere eos, qui hanc prouinciam sus-
cipiunt, eisque non parum adiumenti in re
valde difficili asserere, curauim ea quae inter le-
gendum decerpī ad quasdam regulas reuo-
care, quarum aliae pacificatorem, aliae offen-
sum, aliae offendentem informabunt. Pro pa-
cificante ergo sit prima regula. Cum aliqua
pax facienda proponitur, aduertat in primis
diligenter, an vera intercesserit iniuria, & quā-
ta. Etenim potest saepe contingere, ut nulla
sit iniuria, aut certē parua, ubi esse putatur.
Solent enim homines, cum aliquid incommo-
di ab alio acceperint, ob animi perturbatio-
nem non recte iudicare, & sibi factam putant
esse iniuriam, cum nulla certe sit facta. Ad
hoc faciendum expediet, bene intelligere quid
sit iniuria, quae eius conditiones, de quibus nos
supra disseruimus. Utile etiam erit, noscere
per-

Prima regu-
la pro paci-
ficatōribus.

Ant. Bern.
1. sec. 8. cap.
3. 1.

personas, quae prouocari soleant, aut non so-
leant ad arma. Secunda regula. Si aliquid
in facto, aut dicto latebit, quod grauiorem
reddere possit iniuriam, si illud ab ijs qui dis-
sentiant non percipitur; caueat prudens pa-
cificator, qui controuersiam facile dirimere
cupit, illud aperire; ut interdum impruden-
ter à quibusdam fieri consuevit. Ita tamen
se gerat, ne quid gratia iam conciliata eluceat,
unde dissidentes cognoscere possint, sibi de
honore arte pacificatoris contra aequitatem
esse detractum. Tertia regula. Ea, quae gra-
uiora sunt, non sunt à principio tangenda,
sed à longe negocium est inchoandum, & qua-
si per insinuationem exordiendum. Quarta
& admodum necessaria regula. Qui in hac
re laudabiliter se tractare volunt, maiori qua
fieri potest dexteritate, & prudentia, conen-
tur è mentibus hominum errores renellere,
qui in hoc rerum genere maxime apud igno-
rantes, & ineptos equites reperiuntur. Ut
ecce. Quod semel dictum, aut factum, ho-
neste, seu turpiter fuerit, illud semper esse de-
fendendum, & mordicus retinendum. Sed
quis est tam inops mentis, qui ad honestum,
& fortem equitem, quod semel inique gessit,
defendere pertinere somniatur. Huic è re-
gione pugnans, est alius error dicentium.
Si perculisti, in danda satisfactione, dic, quid
quid inimicus voluerit. Est etiam error per-
niciōsus existimare omnem percussione esse
iniu-

Mut. l. 3. c. 8
Secunda re-
gula.
Mut. l. 4. res.
resp. 2. 1.

Tertia reg.

Quarta reg.

Mutius l. 4.
resp. 2. l. 3.
cap. 17.
Errores va-
rii in mate-
ria de hono-
re.
Bened. Varc.

Alius error.

Anton. Ber.

Mutius
Arist. 1. rhe.

Alius error.

Cap. 33.
Alius error.

Io. Bapt. Suf.

Quinta reg.

Posseu.
Mutius.Reconcilia
tio diurna
que.
Sexta regula

Anton. Pol.

iniuriosam, cum multa ad iniuriosam percus-
sionem requirantur. Aliàs dicas Episcopum
dum eos quos sacro chrismate inungit, ma-
nu percutit, iniuria afficere. Adde errorem
illum grauissimum, non posse verbis iniuriæ
verberibus factę satis fieri, quod falsissimum
esse superius demonstrauius. Est etiam
error non ferendus, quem permulti sequun-
tur, dedecere fortem virum adire magistra-
tum, vt pro illata iniuria sibi satisfiat. Quod
falsum esse egregie Sufius demonstrauit: &
vt quod sentio dicam, contraria sententia mi-
hi videtur omnino stulta, & homine docto,
ne dicam Christiano indigna. Itaq; hos, &
alios similes errores extirpare pacificator ni-
tatur. Quinta regula. Cum ad reconcilia-
tionem venit, curandum est; vt quantum
fieri potest conseruetur dissidētiū honor.
In hoc enim posita est tota difficultas huius
negotij. Sed si de alicuius honore minuen-
dum est, certe de honore offendētis, cuius
famam etiam diligenter quātum res patitur,
conseruare oportet. Illæ enim sunt diutur-
niores reconciliationes, in quibus magis dis-
sidentium conseruatur existimatio. Sexta re-
gula: diligenter consideret, hæc longe inter
se distare. Aliquem lædere, iniuriam face-
re, & lædendo onus quoddam purgandi sui
imponere. Nam pater lædit filium, præcep-
tor discipulum, & Imperator militem, quę
corrigit, & nemo istorum iniuriam facit, li-
cēt

et officiant. At iniuria tunc fit, cum quis
contemnens præter ius, ex animo offendit.
Tunc autem cum iniuria intercedit onus, cū
quis ita læditur iniuste, vt iacturam famæ sit
facturus, nisi ostendat se esse eum, cui iniuria
non sit facienda. Et in his duobus casibus
opus est pace, & reconciliatione; & maior
prudētia in posteriori, quàm in secūdo est
adhibenda. Hinc fit, vt si duo paribus con-
ditionibus ad arma venissent, etiam si alter
grauiora vulnera excepisset, posset, saluo ho-
nore, se inimico conciliare. Demum attēdat
diligenter naturam & circumstantias iniuriæ:
curetque vt verbis lenibus, & suauibus paci-
ficatio fiat. Pro offenso autem breuiter has
regulas adnotare placuit. Primū intelli-
gat hominis naturam propensam esse ad pec-
candum, atque difficile esse sibi ipsi, maxime
in calore iræ imperare, & ab omni errore ab-
stinere. Nanque.

Gens humana ruit per vetitum nefas.

Hinc fiet, vt facile inimico ignoscat, si condi-
tionem considerabit humanam. Cogitemus
inquit Seneca, sapientissimos quoque viros
multa deliquisse, neminem esse tam circun-
spectum, cuius non diligentia aliquando sibi
ipsi excidat. Ad id autem facilius allicietur
si sentiet, se quoque velle experiri in se, lenē,
& facilem, quem ipse offendisset. Secunda
regula. Illud exploratum habeat, esse illibe-
ralis ac minuti animi, velle omnia ad tenuē

Quando fiat
iniuria.Iniuria on-
rosa.Pace quādo
opus sit.Septima re-
gula.Prima regu-
la pro offen-
so.Horatius l. 1.
od. 3.Seneca.
Homines
omnes erro-
re solent.

Secunda reg.

limare, & minutatim singulos punctulos honoris perpendere. Quæ res non modo odiosa est, sed etiam non raro reditus in gratiam impedit. Quare sicuti in vitio est, qui avarè, & sordide quosque numulos sectatur: ita qui singulas honoris particulas sibi restitui, quod ab officio magnanimi quàm longissime abest, affectat. Tertia regula. Noscat prudentis equitis esse, si quæ olim ab inimico beneficia accepit, illa potius, quàm iniuriam illatam sibi spectanda esse. Neque enim beneficia, & maxime cum plura, & maiora sunt, quæ ex animo & libere largiuntur, vna, vel altera iniuria, ex animi impotentia, vel ex alia leui causa facta, abolere debet. Cum sit omnino absurdum ut levis offensio, beneficiorum memoriam funditus exhauriat. Potius ergo accepta beneficia amore, gratiamque concilient, quàm iniuria illa obliuione deleat.

Quarta reg. Quarta regula. Meminerit præterea quam longe inferior, & deterior sit eius conditio, qui iniuriosè se gessit: & quod peius est iniuriam facere, quàm accipere. Nam qui fecit, magis sibi ipsi nocuit: maiorem contraxit infamiam. Quo fit, ut semper offendens ignobilior sit, quàm qui læsus fuit. Hoc quod verissimum est cum aduerterit, perspicet, inimicitias deponere haud difficile esse.

Quinta reg. Quinta regula. Sentiat nolle erranti, & veniam petenti ignoscere, esse agrestis, & crudelis animi, ut suo latè demonstrabitur loco.

Et

Et cum se hominem esse intelligat, nihil humani à se alienum habeat. Hinc Plautus in Mostell.

Misericordiam tandè habere hominè oportet.

Sexta regula. Si recte sapere vult, eam pacificationem, & satisfactionem quærat, quam viri prudentes conuenientem esse existimabunt; nec stultæ multitudinis ineptias sequatur; cum pluris faciendum sit vnius hominis iudicium, quàm mille stultorum hominum.

Et ut quod sentio hoc loco dicam, nullo meliori, & honoratiori modo pacem fieri posse existimo, quàm si quis Christiana caritate in census, propter Christum, omnem petenti satisfactionem, ubi nullum est impedimentum,

remitteret. Tandem quicumque offensus est, hæc sapientissimi viri verba diligenter attendat. Puerum ætas excuset: feminam sexus: extraneum libertas: domesticum familiaritas. Nunc primum offendit, cogitemus quā diu placuerit. Sæpe, & aliàs offendit, feramus quod diu tulimus. Amicus est, fecit quod noluit. Inimicus est, fecit quod debuit. Quod si dicas: graue est iniuriam sustinere. Respondet Seneca: Mentiris. Pro offendente verò has regulas breuiter trado.

Prima regula; aduertat diligenter, quanto bono proximum priuauerit, & quanto malo affecerit, cum iniuriam intulit; & quanti fieri soleat ab hominibus honor. Secunda regula. Videat quantum vellet, sibi satisfieri,

O 4 si

Anton. Bea.
Terent.
Plautus.

Sexta reg.

Mutius

Varchius.

Consiliaria
optimum.

Vltima reg.

Seneca l. de
irac. c. 24.

Iniuria ferri
potest.
Notandum.

Prima reg.
pro offenden-
te.

Secunda reg.

Theoclistes

Fulchra difficilia.

Tertia reg.

si ipse laesus esset: & propterea velle satisfacere pro illata iniuria laudabile esse existimet, quod sequenti capite melius demonstrabitur. Necturpe, imò gloriosum esse putet, veniam de perpetrato crimine resipiscendo petere. Optimum ait Theoclistes, quidem fuerit, non delinquere: sed etiam postquam quis peccato succubuit, statim resipiscere, generositatis indicium est. Quod si dicas; res ardua est, culpam fateri suam: ita sane est: sed, ut idem auctor scripsit χαλεπὰ τὰ καλὰ: hoc est: difficilia, pulchra. Tertia regula. Aduertat, se semper infamem esse, dum pro honore sublato non satisfacit: & hanc esse unicam viam ad recuperandum honorem, honorem alteri restituere. Alia quæ afferri huc possent, ex capite sequenti cognoscere licebit; in quo quasdam regulas cuique forti, & prudenti equiti, ad honeste, & fortiter viuendum apprimè necessarias adscribemus.

Regula pro equitibus ad honeste, & fortiter viuendum necessaria. Cap. 37.

BONUM illud, quod naturali propensione homines affectant, vel ob ignorantiam, qua quid vere bonum sit nescitur, vel ob animi perturbationes, quibus in contrarium feruntur, sæpenumero non assequuntur. Hinc Medea apud Nasonem.

Ouid.

Video meliora, probaque.

Deteriora sequor.

Deteriora sequor.

Quam ob rem & inscitia, & animi impotentia, duas potissimæ, ut in omni vitæ actione, ita in hac, in qua nunc versamur, sunt erroris causæ. Et ut de prima, alteram in alium locum reiicientes aliquid dicamus; duæ sunt præcipuè, quæ homini vitio dari ignorantia possunt: quarum prima est illa, qua bene, beateq; viuendi formula ignorantur: altera verò, qua quis in ea, quam profitetur, arte turpiter offendit; qua duplici inscientia equites nostrates, quod cum pace bonorum dixerim, laborant. Videres, n. equites quosdam ita ab honesto, & fortitudine aberrare, & boni equitis munera ignorare, ut perpetua infamiae nota potius inurendi, quam vllò, vel minimo honore afficiendi sint. Regulis igitur quibusdam ad honestatem retinendam, & militarem artē pro dignitate exercendam, milites & equites informandos esse censuimus. Prima regula; intelligat fortis, ac prudens miles, se vnā cum ceteris hominibus natum esse ad felicitatem consequendam: quia ut quidam recens poeta & sanctitate vitæ, & doctrinæ varietate conspicuus scripsit.

Nemo est, qui fieri cupiat aliquando beatus,

Huc tendunt artes, studiorū huc respicit ordo.

Ac propterea se debere pietatem, & religionem, qua ad felicitatem itur, colere: Homo enim sine religione bellua quædā, ac brutum

animal

Ignorantia
que vitio da-
ri homini
possit.

Prima reg.

Frat. Nicol.
Alex. Perus.

Religio ho-
mini neces-
saria.

Macrobios.
Franciscus.
Zepherinus
orat. de re-
ligion.

Vergilius.

Ciriaco stro-
tia.
Philelphus.

Vrrea par. 3.

Platina lib.
1. de opti-
mo ciue.

Claudius se-
cellius. l. 1.
de rep.

Vrrea
Franc. Sanf.
lib. 4.

Tripart.

Secunda reg.
Mutius l. 3.
c. 17. lib. 4.
res. resp. 6.

animal est. Religiosum autem hoc loco cum Macrobio appello eum, qui facienda, & vitanda discernat: cum præterea, qui Deū timeat, qui nihil contra diuinas, & sanctas leges dicere, aut facere impudenter audeat. Talem nobis Poeta depinxit Æneam, virum fortem, & pium. Et apud veteres iidem erant summi sacerdotes, & Reges, vt Ciriacus Strotia lib. 1. politico, & franciscus Philelphus scripserunt. Et certe verus honor, vt piè scripsit Vrrea, est timere Deum, quē qui non timet, infamis est. Quo sit, vt prudenter rerum pub. institutores, primas partes in rep. religioni tribuerint, ad quam tuendam & retinendam vires, & arma à forti, & cordato milite conuertenda sunt. Denique militia sine religione consistere nequit, idque antiquos existimasse Romanos, ex summa religione, qua in suscipiendis, tractandisque bellis utebantur, constat. Et Imperatores religiosi maximas victorias de hostibus sæpe retulerunt, vt de Dauid, Sampson, Constantino, Theodosio, Carolo magno ex varijs historijs discitur. Et regna ob religionis defectum sæpe ceciderunt. Nihil ergo vnquam audendum est à bono milite, quod vllam in partem religionem minuat, aut labefactet. Secunda regula. Nihil vnquam dicat, aut faciat, quod honesto aduersetur: & si secus fecerit, nescat se non esse fortem, cum nulla cum honesto virtus pugnet, & singulæ singulis, de cō-

muni

muni Philosophorum sententia, sint virtutes connexæ. Neq; quidquam potest reip. perniciosius accidere, quam si ciues habuerit sine ratione audaces, & imprudenter armatos. Tertia regula. Debet speciatim, quantum in se est, nihil contra iustitiam agere; imò omnes suarum virium neruos pro iustitia retinenda intendere. Et illud Epicteti dictum, verum esse intelligat. Nulum esse fortitudinis vsum sine iustitia. Iustitia enim & fortitudine tāquam duobus præcipuis præsidijs res omnis continetur, ac fulcitur publica. Aduertat diligenter, quod vir bellicis artibus illustris Godofredus Buglionius aiebat: artem equestrem ob has quatuor causas esse institutam: vt religionem, patriam, principem, pupillos, & mīeros defendamus. Hinc est, infames esse eos duces, & Imperatores, qui eorum, qui sub se merēt, stipendia iniuriosè retinent. Daretur hic locus exclamandi contra Christianos duces, qui sordide, & auarè se gerentes pauperum militum sibi mercedem applicant, cū potius de suo, vt mos fuit apud antiquos equites, milites ad egregia facinora spe præmij allicere deberent. Sed lectorem ad auctorem in margine citatum remitto. Quarta regula. Fortitudinem, quam ei natura dedit, & suo labore acquisiuit, contra veros hostes reip. experiri more veterum militum velit: non vt multi inepti faciunt, singulis horis, contra singulos,

Asia. r. Pol.
cap.

Tertia reg.

Epictetus.

S. Maxim. in
serm.

Godofredus.
Ars. eque-
stris cur in-
uenta.

Legendus est
Fernandus
Diacon. in
pedagogo
Ducis Chri-
stiani cōtra
auaritiā du-
cum.

Quarta reg.

los, quacunque data, aut longe petita occasione, quasi gladiatores quidam, & pacis publicæ eueriores. Certet igitur cum communi hoste, atque ita se longè inimicum si quem habet fortitudine antecellere declaret, ut optimè manet Hier. Vrræa. Attendant viri fortes, & honorati, Regis inuicti, & fortissimi Alexandri scilicet Magni sententiam. Robur mente carens in quoscunque incidet, eos sepulchro tradit. Illud omnino caueat, ne in imbelles, vires exercent suas: tum quod turpissimum est: tum etiam quia quandoque iij, quos minus obesse posse existimamus, nocere solent; quod per fabulam aquile & scarabei Æsopus eleganter indicauit. Et Ouidius l. 2. rem. amo.

*Parna necat morsu spatiosum vipera taurum,
A cane non magno sepe tenetur aper.*

Caueat igitur iactantiam, qua sepe homines ad nocendum alijs excitantur. Agnoscat se hominem esse, nec lutulentum iactet genus, sed morum integritate gloriatur. Quinta regula. Si quam habet cum aliquo quarrelam, eam æquitate, non vi abolere conetur. Sciat se esse partem reip. & administrantibus remp. subiectum, & ab eis restitutionem honoris reposcat. Et in omni vita pacem, cuius acquirendæ, & retinendæ gratia arma gestat, propositam habeat. Quare liceat ei, imò ab eo hoc requiro, ut honorem, & famam tueatur suam: ita tamen ut iustitiam, quam

cx

ex officio tueri debet, non lædat. Vnde nunquam existimet, quidquid dicant qui pro duello sine ratione depugnât, famam, vel honorem, si forte his bonis iniuste priuatus est, in singulari certamine sibi recuperare licere. Quam ob rem non vituperet eos, qui singularem pugnam abhorrentes, alia iusta ratione honorem sibi restitui curant. Sexta regula. Omnem diligentiam, studiumque in hoc ponat, ut vnquam existimet sibi iniuriam esse factam, quando reuera nulla est; sed semper facta, & dicta quantum potest ita accipiat, ut suo honori consulat, & ad se inimicitias non adsciscat, ut plerique stultè faciunt; non secus ac illi, qui sibi vulnera infligerent; & se ipsos lacerarent. Sic enim à multis tricus explicabit, honorem seruabit, ac prudens existimabitur. Septima regula. Non ignoret, ut magnanimi est, supplicanti ignoscere, ita minime ignominiosum esse, si quid offenderit, errati veniam petere. Ita docent omnes, qui de honore cum ratione aliquid memorie prodiderunt. De qua relatiùs à nobis infra disputabitur. Octaua regula. Existimet, nullo modo esse contra equestrem dignitatē debitas ei, quem læserit, satisfactiones præbere. Nam cum sit operatio iustitiæ, quæ præstantissima virtus est, quam ut supra diximus, tueri honesti militis est; nullo modo vituperari debet, qui eam prudenter exercet, sed potius damnandi sunt, & tanquam inhonorati

Duellum
damnatur.

Io. Bap. Sus.

Sexta regul.

Septima regula.

Possen.
Ant. Bern.

Octaua reg.

rati

Hier. Vrræa.
part. 1.3. Maxim.
3. 4. quilest
de fortitudi
ne.Æsopus.
Ouid.Agapetus in
admonit. ad
Iust. 4.

rati reijciendi, qui iniuste agentes alterius
 honorem restituere nolunt. Nona regula.
 Noscat esse prorsus inepti, & insulsi homi-
 nis, nolle propositam satisfactionem accepta-
 re, ea scilicet de causa, vt possit poenam pro
 libidine sua de inimico sumere. Etenim ef-
 feminati & languidi animi, velle honori suo
 per poenas satisfactum iri, vt omnes, qui de
 duello scribunt, fatentur. Decima regula.
 Non arbitretur vlllo pacto sibi licere contra
 eum, à quo læsus est, insidijs vti, etiam si ille
 insidijs lacesiuerit. Est enim omnino ab-
 equestri arte alienum velle per insidias hono-
 rem recuperare: ac propterea nunquam me-
 tiri debet. Hęc, q̃ subijciam, ne quis inde occa-
 sionē errandiumat, à fortibus viris dicuntur.

Duobus, an virtus, quis in hoste requirat?

&

Fallere fallentem, suspicor esse pium.

Vndecima regula. Aduertant honorati equi-
tes eorum vitam debere esse, veluti regulam
viuendi alijs, cum ipsi primas partes in rep.
agant. Propterea sint exemplum iustitiæ ho-
nestatis, religionis, humanitatis; quæ virtu-
tes maxime equitem decet: & quantum pos-
sunt, non minus alienum quàm proprium
tueantur honorem. Illud autem pro com-
perto habeant, eum honoris curam negligere,
qui animæ curam despicit. Duodecima
regula. Cum experientia doceat, equestre,
& militarem artem esse bene corruptas, ac
iace-

iacere; dent operam, vt eas restituant, & ab
erroribus purgent; cum nulla sit fortasse ars,
quæ magis emendatione egeat. Proderit ad
id faciendum legere libros, qui his de rebus
tractant, vt quæ scripsit Vegetius, Iulius Frō-
tinus maxime libro quarto, quæ Pontanus
lib. de fortitudine, Franciscus Sansouinus li-
bro quarto, Petrus Chrinitus, Fernandus,
Carthusianus de statu militum. Nos autem
hoc loco non habuimus id propositum, vt
vellemus omnia scribere, quæ ad informandū
bonum equitem pertinent; quia multo plu-
ra, & alio ordine attulissemus, sed solum ad-
notauimus has regulas, quas inter legendum
excerpsimus, quod cognitu dignæ visæ sint,
& ad id quod tractamus accommodatæ, &
vtilēs. Nec quis existimet, huiusmodi regu-
las à me traditas esse tanquam à Theologo,
cum eas ex his, qui de duello, & honore scri-
bunt, collegerim, sintque rationi, & arti mili-
tari omnino conformes, & ad eam recte exer-
cendam omnino necessariæ, contra quas si
quis eques errauerit, intelligat se in arte sua
errare, ac propterea inhonoratum esse. Cē-
terum, cum late de modo faciendæ pacis di-
sputauerimus, & paces rarò sine paci-
ficatore fiant; iam de his, ad quos
pertinet pacificare, & qui
esse debeant, dispu-
temus aliqua.

Vegetius
Iuli. Front.
Pontanus
Franc. Sanf.
Petr. Chrin.
Ferrandus.
Carthusien.

Admonitio

Officium

Officium pacificandi quorum sit, & qualis pacif-
tor esse debeat. Cap. 38.

NIL esse præclarum, quod non idem
arduum in tertia tusculana, non longe
ab extremo, sapienter affirmavit Cicero.
Quam obrem cum hoc pacificatorium mu-
nus præclarissimum existat, cum beati à Chri-
sto domino dicantur, pacifici, hoc est, ut
non nulli exponunt, pacificatores, arduum
etiam sit necesse est. Ea propter non teme-
re cuiq; committendum esse arbitror; cum
nec vitæ integritas, neq; rerum usus, neq;
prudencia, quæ ad hoc officium pro dignita-
te exercendum sunt necessaria, in quouis
homine reperiantur. Rem ergo non inuti-
lem, nec ab instituto alienâ facturos esse ar-
bitramur, si cui potissimum hæc prouincia
demandanda sit, vel ad quem spectet breui
docuerimus. Arbitramur itaq; in primis ad
Episcopum loci illius, in quo discordia viget
hoc officium pertinere. Et licet hoc nostrum
dictum sit satis manifestum: tamen ipsum
probare non grauabor, ut Episcopi suas me-
lius agnoscences partes, in hanc rem nauent
diligentem operam. Hoc quod nunc doce-
mus, non obscure videtur indicare Paulus,
cum inter alias boni episcopi partes requi-
rit, ut sit bene præpositus domui suæ, & filios
subditos habeat, id est, eos in obedientia, &
obseruantia contineat. Et Seruator noster

noluit

Cicero.

Gregorius
Nyssen.

Pacificato-
ris officium
ad episcopum
pertinet.

Paulus ad
Timot. 2.

voluit primò pacem nunciari pastoribus, ut
indicaret, ad eos pertinere aliis pacem nun-
ciare: Et apostolis, præceptum de pace cuiq;
loco danda, tradidit. Huc facit constitutio
quædam Concilij Carthaginensis quarti. d.
90. can. studendum. Studendum est Episco-
pis, ut dissidentes fratres, siue clericos, siue
laicos ad pacem magis, quàm ad iudicium
coerceant. Et can. Dissidentes, & Innocen-
tius 2. can. Præcipimus eadem d. Alexander
3. cap. 1. de triegua, & pace. Clemens Ro-
manus ep. 1. & 2. ad Iacobum fratrem. Idẽ
docent ipsi doctores Glossa can. Præcipi-
mus. Turrecremata can. discordantes ea-
dem d. tripliciter probat, & citat Lyranum.
Quod de episcopis diximus, idem de alijs præ-
latis, & animarum curatoribus intelligendū
est. Suscipiant itaque montes pacem popu-
lo. Neque debent in hac re esse negligentes,
cum ex dissensionibus, magna animæ fidelium
detrimenta capiant. Nec suo se satis officio
fecisse putent, si frigide rem, quæ eget multa
contentione, tractauerint. Videant quæso
pastores, optimi pastoris studium erga per-
ditam ouem, apud Concilium Aquisgranen-
se, ubi talis dialogismus habetur. Ouis. Quid
me vis? quid me quæris? Pastor. Quia in
errore es reuocare volo; quia perijsti, inue-
nire volo. Ouis. Sic volo errare, sic volo
perire. Pastor. Sic vis errare? sic vis perire?
quanto magis ego nolo. Prorsus audeo di-

P

cere,

Pastores nū-
ciare debēt
pacem.

Matth. 10.

Cōc. Cart. 4.

Innoc. 2.
Alex. 3.

Clem. Ro.
Ioan. Paul.
Lancel. 1. 1.
inst. de vita
& hon. plat.
Turrecrem.
Lyran.
Matth. 10.

Psal. 71.

Aquisgr.
conc. c. 12.
Dialogisin.
Ouis, & pa-
storis.

cere, importunus sum. Audio dicentem Apostolum. Prædica verbum, inſta oportune volentibus, importune nolentibus. Tu vis errare? tu vis perire? ego nolo. Reuocabo errantem: requiram perditam: velis nolis, id agam. Et ſi me inquirentem lanient vepres ſylvarum, per omnia anguſta me coarctabo: omnes ſepeſ excutiam: quantum virium mihi terrens dominus donat, omnia peragrabō. Reuocabo errantem, requiram pereuntem. Si me pati non vis, noli errare, noli perire. Berengotius Abbas. Omnipotenti Deo nullum ſacrificium tam gratū eſt, & tam carum, quemadmodum eſt zelus animarum. Qui errantes proximos corrigunt, & in ipſa correctione ſpiritualem zelū temperare ſciunt, Deo ſacrificium, & holocauſtum fiunt. Legendus eſt D. Orefieſis, qui eleganter demonſtrat, quanta cura debent vti paſtores animarum. Singulare exemplum huius muneris Vbalduſ Eugubinae vrbis epiſcopus præbuit, qui cum non potuiſſet verbis ciues ſuos conciliare, cū ad arma veniſſent, inermis inter ſtriſtos mucrones irruens, humi ſe proſtrauit, nec exurrexit, donec odia depoſuerint. Idem Caſarem Eugubiniſ inſenſum ſuppliciter placauit. Pertinet præterea hoc munus ad principes, & reip. moderatores. Ita demonſtrant hæ leges l. 1. cap. Quando Imperator. Et clariuſ l. congruit ff. de officio præſidis. Idem

con-

confirmat auctoritas ſcribentium. Abbas in proem. decret. ver. Rex pacificus. Antonius Corſectus tract. de priuilegijs pacis. Lancellottus Conradus lib. 1. cap. 1. §. 4. ver. 10. de Imperatore. Et ea ratio maxime eos commouere deberet, quòd pax ſolet omnium rerum copiam in remp. importare. Propterea antiqui ſinxerūt pacem fuiſſe Plutonis Dei diuitiarum nutricem. Et Alciatus Emblemate de pace.

*Letus erit Cereri, Baccho quoq; fertilis annus,
Æquorei ſi rex alitis inſtar erit.*

Præter haſ perſonas quilibet Chriſtianus deberet quantum poteſt, in hac re ſe exercere, & præſertim ij, qui ad hoc fuerint à republica conſtituti, vt in quibuſdam ciuitatibus fieri conſuevit. Nam cuique mandauit Deus de proximo ſuo: & ſumus inuicem membra, & vnius corporis partes; ac propterea quilibet deberet diſſidentia membra conciliare. Et vinam reperirentur in rep. Chriſtiana homines, qui Cratem imitarentur, de quo Gregorius præbiter in vita Gregorij Nazianzeni refert, ſolitū fuiſſe ingredi domos diſſidentium, ac ſermonibus pacificis lites dirimere. Neq; fortaiſſe inutile eſſet; ſi in quauis ciuitate, aliqua conſtitueret publica pſona, ad quā cōfugerent ciues, & equites, cū de honore, & fama ſublatis, & reſtituendis liſ eſſet exorta. Illi aut, qui hac officio præficiēdi eſſent, huiusmodi, & alias ſimiles partes habere debe-

P 2 rent.

Ant. Corſet.
Lancellott.
Turecrem.
loco cit.

Natales l. 2.
cap. 9.
Alciatus

Halcynois.

Quilibet
Chriſtianus
pacificare
debet.

Crates.
Gregorius
præbiter.

Admonitio
notanda.

Quæ condi-
tiones de-
bent eſſe in
pacificatore

2. Tim. 4.

Berengotius

Zelus anima-
rum ſacrifi-
cium gratū
Deo.

Orefieſis l.
de inſtit. mo-
nach.

Marcus
Marul.
l. 3. c. 6.

Singulare
exemplum.
S. Vbaldi.

Ad princi-
pes pertinet
munus paci-
ficatum.

vanormit.

Prima con-
ditio.

rent. Primò eo vitio non laborent, quod in alijs corrigere volunt: & ita pacificatores cum omnibus concordēs esse deberent: ne eis dicatur. Medice cura te ipsum: ne illud tragicum in eos cadat.

ἄλλων ἰατρος αὐτὸς ἔλκεσι βγύων.

Aliorum medicus, ipse vulneribus scatus:

Gieg. Nyss.

Pacificus est, ait Gregorius Nyssenensis, qui pacem dat: quam non dat, qui non habet.

Vult ergo te esse plenum pacis, tum alijs præbere. Quare si fieri posset, eiusmodi esse deberet pacificator, qui nunquam cum aliquo palàm inimicitias exercuisset: ita ut verbo,

Columel. l.
11. cap. 1.

& exemplo doceret. Est enim tritum proverbium, magis mouere exempla, quàm verba.

Secunda con-
ditio.

Præterea, debet esse vir religiosus, & pius, cuius vita conspicua sit, saltem opinione, apud omnes. Nam morata oratio, ut Ari-

Arist. 1. the.

stoteles scripsit, maximam vim habet ad faciendam fidem. Non enim poterit satis comode ad actionem difficilem, & arduam dissidentes fratres traducere, nisi ipse is sit, qui non modo cognoscat, sed etiam in se sentiat, quàm magnificum, quàmque præclarum sit, cum pace, & consensione vivere, quàmque perniciosum in odio hominum, & Dei esse, & quàm gloriosum iniurias condonare. Deinde vir esse debet, qui gratia, & auctoritate valeat, cuiusmodi erit, si ætate prouectus, si genere nobili natus, si rebus gestis clarus, & beneficentia, & officijs conspicuus erit: aut

Tertia con-
ditio.

10. Bap. Fig.

alijs

alias ipse inimicis suis facile pepercit. Ad hæc dexteritate, lenitate, facilitate, quæ virtutes ad animos exulceratos leniendos apprimè sunt necessariae, ornatus sit. Quare non debet vlla ratione, aut minis, aut iniuria contetione, quod interdum euenire solet, quempiam ad reconciliationem prouocare.

Item habeat aliquam experientiam, & vsum actionum humanarum, & maxime earum, quæ pertinent ad hanc materiã, quam tractat: nec non etiam cognitionem aliquam naturæ iniuriæ, honoris, fortitudinis, iustitiæ, & philosophiæ moralis: aut saltem sit aliquantulum versatus in lectione librorum, qui de honore, & de iniurijs, & satisfactionibus dandis

disputant: ut sciat, qui honores, quæ reuerentia cuique debeatur, & quæ sint conditiones

necessariæ ad conficiendam iniuriam. Iam verò non ignoret oportet, quid rationi, & religioni consentaneum sit, ne quid agat, aut suadeat, quod rationem, & religionem euer-
tat: & ideo expediet noscere abusus, & errores, qui in hac re reperiuntur. Habeat etiam

cognitas, pœnitusque perspectas excusationes, & rationes, quibus solent se tueri, & refugia ad quæ solent se recipere, qui nolunt ad reconciliationem traduci, ut possit illas retundere, ac victoriam sumptæ referre prouinciæ. Denique non erit inutile habere

præ manibus libros quosdam, qui de amicitia, & concordia, eorumque contrarijs dispu-

P 3 tant,

Quarta con-
ditio.

Admonitio

Quinta con-
ditio.

Chassanzus
legend.

Sexta condi-
tio.

Septima con-
ditio.

Octaua con-
ditio.

tant, vt inde rationes sumere valeat, quibus amicitiam, & concordiam suadeat. Inter alios legendus est Simon de Cassia libro de iustitia Christiana cap. 4. 5. & 6. legi etiam poterunt quæ nos in tertia parte afferemus, & quæ supra cap. 35. 36. diximus. Si quis autem videre velit Pacificatorem hierosolymice depictum, legat Cælium Augustinum in additionibus ad Pierium. Episcopi itaque, & alij animarum curatores, ac reip. moderatores, si odio vacabunt, si pij, si gratiosi, si prudentes, si rerum non ignari fuerint, poterunt in hoc munere pacificatorio non infeliciter se gerere. Sed quoniam sæpe contingit, vel ob imprudentiam, vel quia res ipsa monet, vt aliqui maiori contentione, & quasi per vim ad reconciliationem prouocari debeant, vbi de personis, ad quas hoc munus pertinet diximus, videamus oportet, an maiores possint aliqua ratione cogere inferiores ad pacem faciendam.

An dissidentes ad pacem faciendam possint cogi. Cap. 39.

Plato:
Cic.

TANTUM est honesti pulchritudo, vt si diligenter mentis aciem in eam mortales conuerterent, mirabiles sui amores in eis excitaret, atq; adeo vt nunquam opus esset, quod tamen sæpe contingit, homines ad honestum amplectendum timore penæ costringere; sed ipsi

ipsi ex se se illud adamarent, ac in sinu summa cum voluptate fouerent. Et quamuis honestissima res sit, fratrem æque ac se ipsum amare; & tanta sit honesti vis, vt omnem utilitatis speciem obscuret: tamen cæcutientes in hac rerum caligine hominum oculi, cum huius amoris splendorem, & honestatem intueri nequeant, sola utilitatis specie commouentur, eaq; omnia metiuntur. Ex quo illud nascitur, vt interdum ij, qui ob iniuriam distracti sunt, ad pristinam concordiam, solum timore aliquo, traduci queant. Verum quæ ratione, & à quo id fieri possit, inter scribentes non constat. Extant enim circa hanc cōtrouersiam, de qua Corfectus, Vulpellius, Conradus, & alij disputant, diuersæ doctorum sententiæ: Aliqui simpliciter loquuntur, & aiunt, principem posse cogere subditos dissidentes ad concordiam conciliandam. Ita Bart. l. congruit nu. 4. ff. de officio præsidis, & hoc probat ex ista lege, & l. quidam ff. Si certum petatur. Inter canonicas, à quibus hac de re scribitur in rub. de triegua, & pace, Abbas hoc loco, & quidam alij eandem amplectuntur opinionem. Alij, inter quos est Felinus in dicta rub. dicunt, iudicem regulariter id non posse efficere: asserunt tamen varias limitationes, quas lege apud Felinum poteris. Alij distinguunt de principe, qui non recognoscit superiores, cui concedunt, in quacunque causa civili, & crimini-

Homines
la utilitate
mouentur.

Ant. Corf.
Oct. Vulpel.
Conrad.

Bartol.

Panor.

Felinus.
Secunda sen-
tentia.

Tertia sen-
tentia.

Quarta sen-
tentia.Baldus
Marfil.
Clarus
Octau.

Prima conc.

Prima ratio

Secunda rō.

Augustin.

28. q. 1.

D. Greg.

criminali, discrepantes ad concordissimè vi-
uendum cogere posse: alijs verò iudicijs
inferioribus hoc non permittunt. Alij uni-
uersè loquentes, asserunt, principem non
posse se suaq; natura, sed ex obliquo ad pa-
cem cogere. Hoc sentit Bal. lege Quia. §.
quies ff. de officio præsidis. Marf. Conf. 98.
Clarus, & alij, quos citat Octavianus Vul-
pelijs quæstione 3. tract. de pace, & asserit
communem esse sententiam. Nos vna præ-
missa distinctione, multa quæ circa præsen-
tem controuersiam afferri possent, silentio
inuoluentes, breuiter quod vero similis
videtur, statuemus. Duobus modis potest
quis ad aliquid faciendum cogi: altero mo-
do directe, & ex se: altero verò oblique &
ex accidenti, Hac posita distinctione has
conclusiones pono. Prima conc. ex se, suaq;
natura nemo cogi potest ad reconciliationē
faciendam à quouis superiori. Nam impli-
care videtur, pacem coacte fieri, cum pax à
caritate proficisci debeat, à qua nequit sine
libertate prodire. Hanc conclusionem con-
firmant canones quidā can. Vides 23. q. 6. ex
Augustino ep. 48. ad Vincentium, vbi dis-
putans, an aliquis cogi ad bonum possit,
ait, non posse quempiam inuitum esse bonū.
Et Can. Noli existimare. Ep. ad Bonifaciū.
Pacem habere voluntatis est. Et can. Nisi
in postremis verbis ex D. Gregorio. Præ-
cepta preparatione cordis sunt retinenda.

Secunda

Secunda conclusio. Reip. moderatores, &
alij, qui aliorum curam gerunt, possunt di-
screpantes fratres indirecte ad reconciliatio-
nem impellere. Hæc conclusio, quæ com-
muniter est recepta, vt ait Octavianus, sic de-
claratur. Posset princeps eos, qui in ciuita-
te inimicitias exercent, & temp. perturbant
pœnis afficere, quarum timore perculsi, &
excitati, ad gratiam conciliandam se se con-
uerterent. Legendus est Ioānes Lupus tract.
de confederatione principū memb. 1. vers.
Ex quibus nu. 13. Simili ratione posset Epi-
scopus censuris eos premere & à sacramēto-
rum participatione repellere. Hanc conclu-
sionem confirmant Concilia quædam capite
28. allata, per quæ discitur, olim dissidentes
timore pœnæ ad pristinam gratiam fuisse re-
uocatos. Tertia conclusio. Potest Episco-
pus sancire legem, per quam à sacramēto pe-
nitentiæ, & eucharistiæ arceantur ij, qui debi-
to modo requisiti de pace facienda, pertina-
citer sine vlla firma ratione reconciliationē
negant. Hæc veritas nititur his duobus fun-
damentis. Primum desumitur ex auctoritate
conciliorum superius citatorum; in quibus
habemus, eos qui reditum in gratiam respue-
bant, à sacris mysterijs reiectos fuisse. Sunt
enim profani, vt antiquus Theologus, & poe-
ta Orpheus cecinit, à re diuina eliminandi.

Dignis sancta loquar, procul arcete profanos.
Et apud græcos sacerdos ad sacrificandum
accessu.

Secunda cō-
clusio.

Vulpellius.

Declaratur
conclusio.

Ioan. Lupus

Cōfirmatur
conclusio.

Tertia cōc.

Prima ratio

Orpheus.

accessurus prefari solitus erat *τις τῆς*; Quis hic? qui sacris intererant, referebāt. *πολλοὶ καὶ ἀπολ.* Multi, & boni. Et Callimachus in hymnis demonstrat, solitos etiam fuisse dicere. *ἐκὰς, ἐκὰς ὅς τις ἀλιτεος.* hoc est. Foras, foras quicumque impurus. Aut cum Poeta.

Procul hinc, procul este profani.

Secunda rō. Secundum, quoniam ut late supra probauimus, isti non excusant a peccato lethali; quoque publicè laborant, possunt, & debent a sacris mysterijs longe remoueri. Quarta conclusio. Potest princeps, vel iudex, imò debet impedire, ne subditi inter se altercantes remp. perturbent. Hæc doctrina, quæ plana est, traditur a Ioanne Lupo loco citato, & a Pacide, & Conrado locis citatis, & Ioanne Neuiz: in Sylua vers. Conclusio nu. 8. lib. 1.

Quarta cōc.

Ioan. Lupus

Ioā. Neuiz.

Quinta cōc.

Ratio.

Potest enim Iudex prohibere ne domo exeant, aut iubere, ut extra diocesim, dum inimicitias exercere volunt, vitam agant. Quinta conclusio. Quando isti non perturbarent remp. non posset secularis iudex, neque etiā indirecte eos cogere ad concordiam per pœnas: posset tamen monere & hortari, ut gratiam conciliare vellent. Est aperta conclusio, quia ad officium iudicis, seu principis illud maxime spectat, ut habeat subditos pacatos. Cum igitur isti ciuitatis pacem non labefactent, non poterit eos ad consensionem compellere. Sexta conclusio. Posset

Epi-

Episcopus hos ad gratiæ conciliationem indirecte cogere per aliquam censuram, ut ex dictis satis constat. Nam ad Episcopum pertinet curare, ut fideles non modo pacatè, sed etiam studiose viuant, & ita interdicti & excommunicationis pœna posset oblique ad conciliationem inducere. Septima conclusio. Nemo potest inimicos compellere ad concordiam ineundam cum detrimento honoris, aut famæ iactura illorum. Ratio est in promptu; quia id sine iniustitia non fieret, quam illasam seruare reipub. moderatores debent. Postrema conclusio. Potest Iudex dissidentes directe cogere ad dandam fideiusionem de bene viuendo, & de non offendendo. Nam hoc fecit ad conseruandam pacem in rep. Verum nulla humana etiā atrocissima pœna ita deberet homines ad concordiam impellere, & ad iniurias condonandas excitare, atque sententia illa Seruatoris, qua comminatur, Deum nobis non dimissurum debita nostra, nisi nos dimiserimus alijs. Ad hoc exequendum, inquit Eligius Strouicomenensis Episcopus, & si ex cordis nostri duritia aliquo modo retardamur: oratione tamē dominica necessariò compellimur, dum quotidie Deo crebrius dicimus. Dimitte nobis debita nostra; sicut nos dimittimus. Sed cum desiderare liceat, facinorosos puniri, ne propter impunitatem iniquè agendi capiant licentiam, dubitari solet, an liceat, & an quis debeat

Sexta conc.

Ratio

Septima conclusio.

Ratio

Octaua cōc.

Ratio

Eligius
Hoin. 4.

debeat inimicos apud iudicem accusare, de qua re sequenti disputabo capite.

Quis possit, aut debeat iniuriosum hominem accusare. Cap. 40.

QVAMVIS accusatio illiberale quid esse videatur, à qua ingenui homines abstinere consueuerunt: tamen eiusmodi non est, quin aliquando sit honesta, ac etiam debita. Verum cum non raro ab ea abstinere liceat, ne quid detrimenti proximo sine ratione afferatur; in vitio videntur esse ij, qui nimis proni sunt ad accusandum: sicuti etiam non vacant culpa, qui dum illiberales videri nolunt ab accusando, cum non deberent, se continent. Non erit igitur inutile, nec ab ea in qua nunc versamur materia alienum, quando accusare quis debeat, aut ab accusatione se sustinere liceat, breuiter in vniuersum quibusdam conclusionibus aperire, si prius quid accusatio, & denunciatio differant paucis docuerimus. Dux igitur sunt potissimæ viæ, per quas solet alicuius criminis notitia ad iudicem peruenire: altera est via accusationis; altera denunciationis, inter quas, missis alijs, sunt istæ differentiæ. Prima differentia est illa, quæ à fine sumitur; quia accusationis finis est punitio rei propter publicam utilitatem: denunciationis verò, est emendatio eius qui errauit, vel impeditio criminis, si non dū sit

Dux viæ, quibus venit in notitiam criminis.

Accusatio, & denunciatio quibus differant.

sit perpetratum. Alterum discrimen est, quod accusator debet probare crimen, de quo alium reum facit; ni eandem vult subire poenam, qua is, quem criminatur, puniendus erat, vt Sixtus tertius epistola ad episcopos Orientales decernit. Denuntians aut ab hac obligatione est liber. Aduertere etiam oportet, accusationem posse fieri de crimine contra eum qui accusat, vel contra remp. vel contra alium hominem commissio, aut committendo. His notatis, statuo has conclusiones. Prima conclusio. Accusatio ex se non est mala, & à Christianis recte exerceri potest. Veritas hæc est exploratissima, & patet ex constitutionibus antiquissimorum Pontificum, vt ex Eleutherij epistola ad prouincias Gallie, Gaij epistola ad Felicem Episcopum, Stephani ep. 2. Damasi ep. 3. Adde conc. Carthag. Sextum can. 2. 3. 4. & Africanum. Denique patet ex toto tit. de accusatione, & tota causa 4. q. 6. Est autem vera hæc conclusio etiam de personis Ecclesiasticis; ita vt etiam clericis liceat accusare, etiam in causa criminali. Cap. perlati de homicidio l. 6. Debet tamen clericus, si irregularitatis censuram subterfugere voluerit, premittere protestationem, quæ fieri debet verbis expressis, vt Glossa in illud caput citatum, & Philippus Francus ibidem numero quinto, docent. Secunda conclusio. Quando crimen est contra priuatum hominem, non est ille obligatus

Sixtus 3. cap. 4.

Accusatio varia.

Prima conc.

Prima ratio

Secunda ratio

Tertia ratio

Clericis licet accusare.

Admonitio

Clericus accusando premitat protestationem

238 DE PACIFICATIONE

tus accusare, vel denunciare; sed potest utrūq; præstare, & ab utroque abstinere. Hæc conclusio declaratur per ea, quæ supra adnotauimus, & hac ratione confirmatur. Nam si potest omnem acceptam iniuriam condonare, ut inferius probabitur, poterit etiam non accusare. Tertia conclusio. Quando crimen est contra bonum publicum, probabilius esse videtur neminem obligari ad accusandū, si publico bono quis potest conueniēter per denuntiationem, vel alio modo providere. Nam in hoc casu cessat ratio accusationis, quæ est communis utilitas, cui ut ponimus, alia ratione consulitur. Adde etiam, sicuti nemo debet denunciare crimen, quod potest per correctionem impedire, simili ratione, qui per denuntiationem, vel alia ratione incolumem remp. seruat, non debet accusationem adhibere. Quarta conclusio. Quando alio pacto non posset quis communi utilitati consulere, nisi accusando, quilibet esset obligatus accusare. Est hæc doctrina communis, quam & naturale, & diuinum ius confirmat. Nam cum quilibet ciuis sit pars quedam reip. & partis munus sit suum tueri totum: nullus ciuis sine crimine publicam utilitatem negliget. Hinc Cassiodorus. Ciuis non habetur, qui vrbis suæ gratiam non tuetur. Quod si

Ratio
Cap. 47.

Tertia cōc.

Ratio

Alia ratio.

Quarta cōc.

Ciuis est
pars reip.

Ciuis mun^o
Cassiodorus

Horat. l. 3.
od. 2.

Dulce, & decorum est pro patria mori.

Quantum peccabit, qui sola accusatione bo-

no

INIMICORVM.

239

no non providebit publico? Intelligenda est hæc doctrina, quando crimen non dum cessauit, aut si aliquantulum cessauit, adhuc aliquid residui manet: puta, si quis hæresim disseminasset aliquam, cuius reliquæ adhuc superessent. Quinta conclusio. Si crimen sit contra priuatam personam, nemo est obligatus accusare reum, si crimen iam confectum est. Exempli causa: Petrus occidit Ioannē: si ego hoc factum noui, non sum adstrictus aliqua lege accusare Petrum. Hanc doctrinam tradidit glos. l. fin. ff. de priuatis delictis, verbo pœnam. At Syluester, & Angelus restringunt hanc doctrinam: quando ex illo crimine nihil utilitatis caperet fiscus; quia si aliquid emolumenti inde perciperet, tunc deberem accusare de istorum sententia, cum accusatio ista admittatur. Verum etsi Petrus in foro exteriori accusari possit, & accusationi locus detur: tamen non prodiret ex caritate talis accusatio, cum ex ea nullum aliud expectetur commodū, nisi illud, quod fiscus capiet. Sexta conclusio. Quando crimen est contra proximum, & adhuc imminet, ac viget; quilibet debet accusare sceleris auctorem, si alia ratione, quod ille machinatur malum, impediri nequit. Fingamus aliquem velle necare Ioannē, quod Franciscus pro comperto habet: si Franciscus non potest hoc malum per correctionem, vel monēdo Ioannē, ut sibi caueat, prohibere; debet ad

Declaratur
conclusio.

Quinta cōc.

Syluest. ver.
accus. §. 4.
Angel. ver.
eod.

Sexta cōc.

ad iudicem deferre hoc crimen, vt ipse prouideat: si hac ratione speratur posse prohiberi: quia si spes nulla esset, aut ex accusatione maius promanaret incommodum, non deberet deferre. Septima conclusio. In neutro foro scilicet interiori, & exteriori admonitio debet accusationem anteire. Habetur hæc doctrina cap. qualiter, & quando 2. de accusat. Ratio manifestissima sumitur ex natura accusationis, quæ est, vt non cedat in utilitatem rei, sed in pœnam: admonitio autem commoditati nocentis consulit. Quando igitur quis possit, debeat, aut non debeat accusare, aut ab accusando desistere, his conclusionibus breuiter explicatum sit. Illud prorsus, & omnino is, qui accusat cauere debet, vt non proximi detrimentum, sed publicam utilitatem spectet, quam qui spectent, pauci sunt. Vt dicere liceat.

Septima conclusio.

Ratio.

Admonitio pro accusatore.

Iuuen. sat. 6.

Rara avis in terris.

Caueat igitur quisque sibi, ne dum in alium, iudicem sœuire curat, contra se iniuste agat. Et quoniam per accusationem, ni aliàs facta fuerit, honoris, & famæ, & accepti damni restitutio sit, sequitur, vt de compensatione ab eo, qui iniuriose gessit, faciêda dispiciamus.

Qua ratione honor sit restituendus. Cap. 41.

EA est perfectæ caritatis natura, vt quæ sua sunt, vt ait apostolus, minime querat. Pro-

Propterea si is, qui contumeliam passus est, perfectæ caritate intus arderet: non modo signa interioris beneuolentiæ, quæ negare salua religione non potest, ostenderet: sed etiam omnes quas iure contra fratrem habet actiones, aboleret penitus. Sed quando perfectum amorem in paucis reperire contingit, admonendi sunt offensi quomodo repere, & offensores restituere famam, & honorem debeant; & de honoris restitutione per hæc sequentes conclusiones ita statuimus. Prima conclusio. Ex se, suæque natura qui honoris iacturam passus est, potest actione, & satisfactionem pro honore reo remittere. Hanc conclusionem confirmat primò communis doctorum auctoritas, quorum loca, & nomina inferius afferam. Deinde scriptura sacra hortantur nos ad remittendum omne debitum, & is, qui id facit, laudatur summo opere. Postremo qui ita se gerit, si vniuerse loquamur, nemini iniuriam facit; quare non erit reprehendendus. Secunda conclusio. Aliquando condonare restitutionem honoris non expediret, nec liceret. Declaratur, ac probatur conclusio his exemplis. Primò fas id non esset, si persona lesa esset huiusmodi, vt eius honor alijs esset necessarius; vt si esset episcopus, princeps, quorum procuratio, si inhonorati viuerent, non ita utilis, ac grata existeret. Ad hæc quando relaxatio ipsi obesset offendenti, puta si euaderet infor-

D. Paulus.
Caritatis natura.

Prima conclusio.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Secunda conclusio.

Declaratio.

D. Augustinus.
d. can.

Q. len-

lentior, & ad nocendum procliuor. Et denique quando inde maiora ebullirent mala. Ex his veritas conclusionis elucet. Tertia conclusio. Nullus est melior modus restituendi honorem, quam si quis honorem rependat. Tunc enim optima fit restitutio, cum idem specie reponitur. Quarta conclusio. Congrua veniæ petitio apta est ad satisfaciendum iniuriæ illatæ. Est hæc conclusio contra quosdam, qui contrarium docent.

Tertia cōc.

Quarta cōc.

Damnatur
sententia.
Caiet. 2. 2.
q. 22. art. 3.
Declaratur
conclusio.

Prima ratio.
Sotus
Martinus Le
desina.

Alia ratio.

Alia ratio.

Quinta cōc.

Dicunt enim per petitionem veniæ non posse satis iniuriæ fieri; quam opinionem vniuersè acceptam, à vero declinare existimo. Hanc doctrinam declarantes dicimus, intelligendam esse de simplici petitione veniæ; & non consideramus nunc verba, quæ speciatim in grauioribus iniurijs tollendis adhiberi solent. Approbant hanc sententiam doctores nostræ scholæ illustres, vt Sotus, Martinus Ledesina, & alij. Confirmari quoque potest ex locis scripturæ sacræ, quibus præcipitur, vt poenitenti, hoc est veniam petenti remittamus iniuriam. Adde etiam, quod sicuti contumelia includit despicientiam, ita petitio veniæ reuerentiam: & sicuti qui despexit, per superbiam se extulit: ita qui veniā petit, submissione se deprimit. Denique vt scripsit Mutius, si Deo per petitionem veniæ satisfacimus, cur non etiam satisfaciemus homini? Quinta conclusio. Aliquando hic modus restituendi honoris non esset conueniens.

niens. Declaratur, ac probatur hæc conclusio his exemplis. Primum non esset conueniens, si pater affecisset aliqua iniuria filium, vt ad eius pedes supplex accederet: quia nimis auctoritati paternæ detraheretur. Nec enim placet eorum sententia, qui tantum tribuunt honori, vt velint, filios ad singularem pugnam parentes honoris causa prouocare posse. Secundo si platus, veluti episcopus, offendisset clericum aliquem, non esset congruum, vt hac ratione ei honorē restitueret: sed sufficeret, si eum blande alloqueretur, si indicaret se illum non paruipendere. Et idem dicas in similibus. Hanc doctrinam approbant multi ex nostris, & est D. Augustini loco alibi citato. Ne dum (ait Augustinus) nimium seruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sexta conclusio. Sola veniæ petitio non esset interdum sufficiens; sed certa verba essent necessaria ad perfectè restituendum honorem; veluti si iniuria esset maioris momenti propter circumstantias personarum. Immo aliquando opus esset etiam aliqua punitione offendentis ad correctionem, puta, cum inferior superiorem iniuria affecisset. Quod sola veniæ petitio interdum non sufficiat, docent præter alios, Sotus & Couar. Ex quibus licet concludere, quando sola veniæ petitio locum habeat: tunc scilicet quando iniuria non est ita grauis, & quando æqualis conditionis homini vel non admodum ordi-

Declaratio
& probatio.

Ant. Ber.

Cap. 11.

Aug. d. 16.
c. quando.

Sexta cone.

Sotus.
Couar.

ne differenti est illata, vel ab inferiori, superiori. Quæ autem verba præter nudam veniæ postulationem sint necessaria ad quamcunque iniuriam tollendam, non facile est regula aliqua comprehendere, sed ad regulam rerum moralium, idest ad prudentem virum, qualē supra depinximus, est recurrēdum, qd Octavianus Vulp. tractatu suo de pace faciendum monuit. Septima conclusio. Quando non esset alius modus restituendi honorem, quā per veniæ petitionem, hic modus adhibendus omnino esset: quando autem esset alius modus conueniens, non esset quis obligatus veniam petere. Prima pars huius conclusionis est omnino manifesta, quia restitutio est de necessitate salutis. Quare non posset aliter fieri, hoc modo facienda est. Altera pars etiam est nota, cum satis sit aliquo modo restituere. Hanc doctrinam speciatim Iosephus Angles in materia de restitutione tradidit. Octaua conclusio. In restitutione honoris, quantum fieri potest seruari debet æqualitas, ita vt non adsit notabilis iactura honoris offendentis. Nam non modo esset contra caritatem, proximum remanere omnino inhonoratum; verum etiam esset contra iustitiam, ad quam retinenda inuenta est restitutio. Accedit etiam, quod maior honoris iactura offendentis in restituendo, tum ad honores, & bona quæ possidet conseruanda, tum etiam ad alia obtinenda, nimium ob-

Octavianus
Vulp.
Septima co-
clusio.

Prima pars
conclusionis
probat.

Alter pars
probat.

Ioseph^o An-
gles.
Octaua cōc.

Ratio.

Secunda rō.

obesset. Quam ob rem tenendum est memoria, quod Horatius sapienter cecinit.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos vltra citraque nequit consilere rectum.

Nona conclusio. Satisfactio honoris posset fieri pecunia. Hoc est: si offensus, cum alia via commodè honor non restitueretur, vellet sibi fieri restitutionem pecunia, posse id fieri statuimus. Nec me latet hunc modum honoris restituendi apud nobiles equites, non probatum iri, quod non contendo; sed solū hic doceo, posse hac ratione conscientia, & iustitia satisfieri. Contingeret hic casus, quando vir illustis iniuriam fecisset ignobili; aut prælatus inferiori clerico; aut si clericus iniuriam alicui intulisset, & secundum loci consuetudinem, quæ detestanda est, deberet ad satisfaciendum pro honore ablato, manibus cedi, quod nullo modo licere decernitur cap. contingit de sententia excommunicationis ab Innocentio tertio. Nam hoc cadit in contumeliam ordinis, in cuius fauorem hoc decretum fuit; ac propterea nemo posset ei renūciare, vt Benedictus Varchius vir eruditissimus, cū super iniuria Abbati cuidam facta scriberet, recte existimauit. Conclusionem verò positam communis doctorū sententia confirmat, & speciatim Bartolus l. cum mota e. de transact. Baldus, & Alexander l. si tibi decem §. quādam de pactis. Petrus Follerius in sua praxi canonica de accu-

Horatius.

Nona con.

Declaratur
conclusio.

Consuetudo
quādam
damnata.

Innocent. 3.

Bened. Varch.

Bartolus
Baldus
Alexander
Petr. Foller.
nu. 26.

Q 3 satione

Couar.
c. 10. nu. 7.

Medina.

A quo de-
bet fieri ho-
noris æsti-
matio.

Conar.

Menochius
legendus.
Panormit.Decima cō-
clusio.Declaratio
Ratio.

fatione porrecta. Et Couaruuus lib. 2. va-
riarum resolutionum. Suffragatur huic con-
clusioni exploratissima ratio: quia honor po-
test pecunia æstimari: pecuniæ enim obediūt
omnia. Ex hac doctrina Didacus, & Medi-
na in materia de restitutione inferunt, eum
qui perpeffus est iniuriam non esse obligatū
ad restituendam pecuniam, quam accepit, vt
iniuriam remitteret, & si hac de causa pro-
missa fuit, potest agere in iudicio, vt sibi
soluatur l. transigere C. de transactionibus.
Si quis de me quærat, à quo debeat fieri ho-
noris æstimatione: responderem de mente mul-
torum, debere fieri ab actore, salua tamen iu-
dicis æstimatione, seu limitatione. Ita do-
cuit glossa cap. parochianos de sententia ex-
communicationis, & Couaruuus loco cita-
to. Contra fit in æstimatione damnorum,
& expensarum, quæ æstimatur à Iudice: vt
censuit Panormitanus cap. ultimo de his,
quæ vi, metusve causa fiunt; & cap. olim de
iniurijs; quo loco doctores sacrorum cano-
num hac de re disputant. Decima conclusio.
Restitutio honoris non est facienda hæredi-
bus. Hoc est; is qui intulit iniuriam, non
est obligatus satisfacere pro iniuria hæredi-
bus defuncti, quem læsit. Intelligenda est
hæc veritas, quando ad illos non manauit ini-
uria. Nititur hæc veritas huic rationi.
Quoniam restitutio honoris debet fieri per
sonæ, quæ fuit iniuria affecta, cum non trans-
fera-

feratur in posteros vt restitutio aliorum bo-
norum. Quo fit, hæredes offendentis ob
eandem rationem non esse obligatos restitue-
re honorem offenso, nisi quando honor æsti-
matus esset pecunia, & solutio nō dū esset fa-
cta. Vndecima conclusio. Quando iniuria
tangit alios præter illum, qui primò offensus
est, illis omnibus satisfacere oportet: & si il-
le remiserit iniuriam, non censetur satisfactū
esse cæteris. Doctrina communis est mul-
torum canonistarum, & nominatim glossæ
cap. parochianos de sententia excommunica-
tionis & cap. contingit eod. Casus incidere
posset, quando iniuria esset facta seruo, vel
monacho, vel filio familias, quia tunc iniuria
promanaret ad alias personas. Conclusio
nititur huic regulæ. Quando actio compe-
tit pluribus, vno remittente; alij remisisse nō
censentur: & ita remanet obligatio ad satis-
faciendum cæteris. Duodecima conclusio.
Ad restitutionem honoris sunt obligati etiā
ij, qui aliquo modo causa extiterunt illatæ
iniuriæ. Est enim regula notissima iuris:
qui causam damni dat, damnum dedisse vide-
tur. Quare si iniustitiæ causa quis extitit, re-
stituat æqualitatem necesse erit. Postrema
conclusio. Qui satisfecit clerico pro iniuria
illata, non est liber ab ea, in quam clericum
lædendo incidit, excommunicatione. Ita
probat cap. Quamuis de sententia excommu-
nic. Et hæc de honoris restitutione, quan-

Vndecima
conclusio.

Gloss.

Regula quæ
dam.Duodecima
conclusio.De reg. iur.
l. 6.Tertiadeci-
ma concl.

tum ad religionem pertinet, disputata sint: quæ licet possent eodem ferè modo accom-
modari restitutioni famæ: tamen vt planius
omnia tradantur, seorsim de fama restituenda
disputabimus.

Quomodo sit restituenda fama. Cap. 42.

Pausanias

Fama curan-
da.

Prou. 20.

Eccl. 41.

Cicero.

TANTVM famæ antiquorum supersti-
tio tribuit, vt Pausania auctore, quidã
tanquam Deam colere non dubitauerint.
Et certè plurimi faciendam esse, etiam diui-
na oracula demonstrant, dum diuitijs prefe-
rendam ac præcipuam eius curam habendam
esse monent. Quam ob rem mirum esse non
debet; si omnes non modo artifices, verum
etiam philosophi, vt Marcus Tullius prima
tusculana ostendit, eam tam ardentem appe-
tunt. Verum vt in omni aliarum rerum ap-
petitione humana opinio decipi solet, ita etiã
in appetitione famæ: & tunc præcipue, cum
se maiorem existimationem homines adeptos
esse arbitrantur, cum de alterius fama aliquid
detractum esse viderint. Quam ob rem fa-
ciles sunt homines ad aliorum famam infu-
scandam; & suam sibi ablatam esse, facile exi-
stimant. Qua in re præcipue erratur, dum
falsò mundus sibi persuasit, iacturam fieri fa-
mæ, cum quis constanter iniuriam illatam tu-
lerit; qui error ex hominum animis non mo-
do circumcidendus, & amputandus; sed etiã
eucl-

euellendus, ac extrahendus esset. Fama
enim verè amitti nequit, nisi ob aliquod pa-
tratum scelus, quòd is qui iniuriam patitur,
non committit, vt suo idoneo demonstrabi-
tur loco. Verum cum sepe contingat, vt qui
iniuria afficit, crimen aliquod obijciat fal-
sum, aut si verum, non dum tamen apertum;
vnde fratris nomen minus illustre redditur;
quomodo ei fama restituenda sit, vbi de ho-
noris restitutione dictum fuit, demonstre-
mus. Prima conclusio. Famæ restitutio est
necessaria ad salutem consequendam. Hæc
veritas est intelligenda etiam si inde aliud di-
spendium proximum non capiat, quàm fame
iacturam: estque tam vera hæc conclusio;
vt sit certa fide tenenda: & eam confirmant
auctoritates sacræ scripturæ, quibus nobis
famæ cura commendatur. Huc facit totus
titulus de purgatione Canonica & doctrina
Anacleti 6. q. 1. can. Deteriores. & Greg.
ibidem can. ex merito. Adriani 6. q. 1. can. 1.
& ceteri in eadem q. canones. Facit etiam
ius ciuile C. de libellis famos. Secunda
conclusio. Vt fama restituenda sit, debet re-
uera esse ablata. Nam sæpe contingit, etiam
si quis dicat, aut faciat ea, per quæ fama aufer-
ri possit; vt reipsa non auferatur, quod va-
rijs modis accidere solet. Vt ecce. Siquis
non existimaret sibi infamiam inuri, licet de
ipso turpia dicantur: vt si de milite glorioso
diceres multos inimicos necasse: vel de me-
retrice

Fama non
amittitur ve-
re nisi ob ali-
quod scelus

Prima con-
Declaratio

Prima ratio

Secunda rō.

Anacletus.
Gregorius
Adrian.

Secunda cōcl.

Quibus mo-
dis fama nō
cēset amitti

retrice quamplurimos cognoscere viros. Itē quando is, quem infamas, aliās amisisset famam. Vel denique si infamiam audientes, non haberent detrahenti fidem. Tertia conclusio. Vt fama restitui debeat, debet esse iniuste ablata. Potest enim vsuuenire, vt quis auferat famam sed iuste: & quia tunc iustitia non læditur, non est cur facienda sit restitutio. Ita potest accidere in iudice, qui dum aliquem reum condemnat, etiam infamia notat, sed non est obligatus ad redditionem famæ, cum id iuste faciat. Verum vt iuste auferat, requiritur veritas criminis saltem per testes probata, nisi adsit secundū rei veritatem: requiritur etiam ordo iuris: hoc est vt sit accusatus de crimine notorio: demum requiritur necessitas, quæ præcipuè sumitur ab vtilitate reip. cuius potius ratio habenda est, quàm famæ priuati hominis.

Quarta conclusio. Hæc obligatio tunc viget, & constringit, quando aliās non esset recuperata fama. Si enim alia ratione is qui fama priuatus est, recuperasset, qui abstulit, à restituendo liberaretur. Quinta conclusio. Non modo restituenda est fama, sed etiam damna, quæ sensit is, qui famam amisit. Est doctrina Adriani in 4. in materia de restitutione & non eget confirmatione. Sexta conclusio. Quando fama detracta fuit per impositionē falsi criminis, restitui debet hoc modo. Debet is, qui falsum dixit, dicere co-

ram

Tertia cōc.

Fama potest iuste auferri

Quæ requirant ad hoc vt iudex iuste dicatur infamare.

Quarta cōc.

Quinta cōc.

Adrianus Sexta conc.

Modus restituendi famam.

ram illis apud quos infamia proximum notauit, se falsum dixisse. Hic est communis Theologorum consensus d. 15. 4. sent. & nominatim Alber: art. 39. Addunt aliqui, vt Sylu. & Iosephus, debere etiam confirmare iuramento, si opus est, se falsum dixisse. Septima conclusio. Quando quis notasset alium infamia, verum quidem narrando, sed occultum detegendo sic restituenda esset. Primo potest dicere, se contra caritatem, & ordinem iuris fecisse detegendo occultum crimen, & detrahendo ei famam, qui adhuc eam possidebat. Secundo si aliqua ratione excuset errantem, & crimen minus graue esse demonstret; ita tamen, vt nunquam mentiatur, ne dum restituere famam studet, aliquid peccet. Deniq; si illum laudet, ob alias virtutes, & eo quo potest modo existimationem quam minuerat, refarciat. Sed dicat quispiā, Cur me ad restitutionem famæ obligas, cum verum fuerit crimen, quod manifestauit? Facilis est responsio. Dum crimen occultum est, possidet adhuc qui errauit, existimationem suam apud alios, qui ignorant, & adhuc fruitur hoc bono, quo tu illum priuas. Quamobrem licet ob culpam commissam indignè possideret: tamen quia occultū erat, iuste possidebat, & ita iniuste priuatur. Octaua conclusio. Neque fama, neque honor restituenda sunt, cum periculo probabili mortis. Hoc est; si quis restituendo ista

bona,

Albert. Sylu. Iosephus.

Septima cōclusio.

Modus restituendi famam.

Dubitatio.

Responsio.

Octaua cōc.

Declaratio.

bona, timeret probabiliter mortem; non est obligatus cum hoc periculo restituere. Doctrina hæc est communis Theologorum in materia de restitutione quam aliàs publice docens latissime probavi, & nunc breuiter hac ratione confirmo. Quoniam ratio non suadet, vt cum iactura maioris boni restituatur minus bonum: sed vita est maius bonum quàm fama, & honor. Ergo non debet quis cum iactura vitæ restituere famam. Quoniam non seruaretur æqualitas: & qui restitutionem cum tali periculo vellet sibi fieri, à ratione longissime aberraret. Verùm cum aliquo periculo mortis esset restitutio hæc facienda, si maximum detrimentum proximus in dictis bonis caperet. Sed de hac re planius, & fusius disputandi non est hic locus. Nona conclusio. Fama, & honor restituenda sunt proximo, cum aliquo detrimento famæ, & honoris proprii. Quo fit, vt nemo sit excusatus à restituendo, ex eo quod detrimentum sentit in his bonis: & sibi imputet, cum iniuste proximum his bonis priuauerit. Ratio pro hac conclusione à simili deducta, talis est. Qui damnum infert in bonis externis, furando; debet cum detrimento bonorum externorum restituere. Ergo & qui in his bonis nocet, cum detrimento horum bonorum debet æquale reddere. Denique quantum ad modum famæ restituenda, attendenda sunt etiam, quæ supra de modo

Ratio.

Notandum
fundamen-
tum.

Nona conc.

Admonitio

Probatio

Admonitio
circa modum
restituenda
famæ.

do restituendi honorem disputauimus: quæ sicuti & alia multa, quæ de his restitutionibus dici potuissent, ne longum faciam, libens præmitto: cum ea hoc loco dixerim, quæ ad rem nostrâ faciebant. Vnū illud admonendi sunt homines, vt caueant quantum fieri potest ab infamando proximo; tū quia maximo bono eū priuant: tū quia raro, & vix bene fit hæc restitutio. Sequendum ergo est consiliū Hermiæ, quod ita habet. De nullo male loquere, neq; libenter audias male loquentem. Perniciosa est detractio, incōstans demoniū; nunquā in pace cōsistit, sed semper in discordia manet. Sed nunquid est tale bonū, vt eius restitutio negligi, aut remitti possit? Grauis est dubitatio, ad quam tamen sic breuiter respondéo. Primò dicerem posse hominem sine vitio hanc restitutionem negligere, aut remittere. Nam cum homo sit dominus famæ, si aliquando ratio id exigeret, posset eam in alicuius vtilitatem exponere, sicuti & pecunias. Quod autem sit dominus, manifestum est: quoniam eam proprijs operationibus sibi acquirit. Deinde Christus dominus, ac sanctorum plerique maxima cum laude, & merito famam neglexerunt. Christus enim cum turpissimis notis inureretur, vt est apud Ioannem capite vigesimo tertio, non respondēbat. Quare si ad imitationem Christi licet infamanti non respondere, licebit etiam, cum ratio id postulabit, famam negligere.

Admonitio
ne fama quæ-
teratur.Hermias
lib. 2. mād. 3Contra de-
tractores.Dubitatio
grauis.

Resolutio

Ratio.
Homo est
dominus fa-
mæ.

Ratio 2.

Ratio alia.

Quando nō
liceat famā
negligere.Gregorius
legēdus ho
nilia 19. in
Ezech.

Aug. d. 85.

gere. Postremo si licet pro parentibus vitam profundere, cur etiam non licebit, facere iacturam famæ? cum fama non sit nobis necessaria, nisi propter alios. Dicerem secundò, quandoque non licere famam negligere, aut restitutionem non procurare, quando scilicet maius malum, vel spirituale, vel temporale, proprium, vel alienum inde sequeretur: qua ratione Episcopus non posset suam famam negligere; si ad utilitatem suorum subditorum esset ei necessaria. Idem de eo, qui temp. administraret diceret, si ad meliorem gubernationem famæ integritas esset ei necessaria. Et hæc de restitutione famæ dixisse sufficiat. Sequitur nunc, ut de restitutione damni ob mutilationem illati, aliquid dicamus.

*De restitutione à percussore, & mutilatore
facienda. Cap. 43.*

Cicero.

QUAMVIS parvi, & angusti animi esse videatur amare diuitias, atq; proinde magni animi viri, honore, & fama recuperatis, nullam bonorum externorum rationem habere soleant: tamen quia sæpe contingit ut inferioris notæ homines, si quid de trimenti per iniuriam in his bonis acceperint, ista bona requirant, cum ratio ipsa hoc postulet, ut cuiq; à quolibet pro quocunq; damno illato satisfiat: ideo de restitutione damni

damni in bonis externis, tùm ratione mutilationis, tùm occisionis, vel alijs modis illati, ne hæc pars, quæ de restitutione agit, mutilata videatur, aliquid dicendum videtur. Prima conc. Remissa actione iniuriarum potest offensus agere actione damni illati, & ita illa abolita, ista adhuc vigere censetur. Est hæc doctrina contra quosdam iurisperitos, & nominatim contra Io. Fabrum §. fin. de iniurijs qui contrarium defendit. Confirmatur hæc veritas comuni scribentium calculo; theologorum, Summistarum, Canonistarum tit. de iniurijs, & speciatim hoc docent Panormitanus, Ancaranus, & Speculator, titulo de accusat. §. pr. vers. Qui si vulneratus numero 8. ubi habet, hoc esse verum, etiam si acceperit pecunias pro remissione iniuriæ. Glos. cap. si canonici, vers. damnis. de officio ordinar. l. 6. Bal. l. si pro fure ff. de condic. furt. Angelus & alij §. fin. de iniur. & l. si tibi decem §. p. ff. de pactis. Accedat etiam ratio hæc firmissima; quia istæ sunt duæ actiones omnino distinctæ, & una extincta, alia adhuc vigere censetur. Vnde Bart. l. si domus ff. de seruit. prædi. urb. Quando plura iura competunt, si vnum est remissum, alterum non censetur remissum. Huc facit cap. si rixati. de iniurijs. Secunda conclusio; Damna, quæ quis patitur ob mutilationem sunt restituenda. Hæc conc. patet ex locis citatis cap.

Prima conc.

Io. Faber.

Panormit.
Ancaran.
Speculator.

Glos.

Bald.
Angelus

Ratio

Bartol.

Regula iuris.

Exod. 22.
Secunda conc.

Exod. 21.

Aristot.
Declaratur
conclusio.Nau. de ho.
nu. 15.Tertia cōc.
Nau. c. 15.
nu. 22.Declaratur
conclusio.

Quarta cōc.

e. si rixati.

Quæ damna
debet resar-
cire mutila-
tor.Mutilator
debet alere
filios muti-
lari.

cap. si rixati, & Exod. 21. Et ratio est aper-
ta, quia omnis inæqualitas reducenda est ad
æqualitatē, vt 5. eth. c. 5. docet Arist. In-
telligenda est conc. qñ mutilatio iniuste fa-
cta fuit, & qñ non fuit puocatus: aut si fuit
prouocatus, non defendit se cum modera-
mine inculpatæ tutelæ; sed ex intentionē,
aut si sine intentione, culpabiliter mutila-
uit. Tertia conclusio. Hæc restitutio fa-
cienda est pecunijs, & alijs bonis externis:
etiam si mutilator pœnas dedisset per legē
talionis. Finge, vt res declaretur, Petrum
truncasse manū Francisco: etiam si per sen-
tentiam iudicis Petro obtruncata esset ma-
nus, adhuc Petrus deberet satisfacere Fran-
cisco pro damno dato: Nam aliud est satisfa-
cere pro transgressione legum; aliud pro
damno illato proximo. Et cum hæc doctri-
na sit certissima, non est cur pluribus eam
confirmemus. Quarta conclusio. Mutila-
tor debet satisfacere pro omni damno pro-
nienti directe mutilato, ex mutilatione.
Vt ecce. Debet primo satisfacere pro sum-
ptibus factis in curatione vulneris. Secun-
dò pro his, quæ lucratus esset toto vitæ tem-
pore, si membro illo non caruisset: Et de-
niq; pro omni lucro cessante. Hinc est, qd
si ille sua arte alebat filios, quos postea non
potest alere, debet mutilator de suo alere
vsq; ad eam ætatem, ad quam pater erat ob-
ligatus alere. Rursus debet satisfacere

ijs,

ijs, quibus de iusticia debebat aliquid solu-
uere, si ob hanc causam est factus impo-
tens ad soluendum. Quod si nihil lucraba-
tur, illo membro mutilatus, aut nullum dam-
nū emergit ex mutilatione liber erit ab hac
restitutione; illis etiam, quibus ex liberalita-
te aliquid largiebatur, nihil dare ex iusticia
debet. Conclusio ista patet ex loco citato
cap. rixati, & ex Caio l. final. ff. de his, qui
deiecer. vbi habetur expensas sarcindas ef-
se iudicio Iudicis. Et regula iuris hoc idem
confirmat. Qui causam damni dat, damnum
dedisse videtur. Sed iste dat sufficientem
causam damni. Ergo hoc damnum compen-
sare debet. Quarta conclusio. Ista re-
stitutio est facienda nō deductis laboribus,
& arbitrio boni viri. Quod non sint dedu-
cendi labores, quos suscepisset, si laboran-
do lucratus fuisset; in primis probatur ex
communi sententia doctorum contra Ioan-
nem Maioris, qui contra existimauit: contra
quem est etiam hæc ratio manifesta. Quia
labor est, qui mercedem meretur, quo de-
tracto, non est pro quo restituas: quod au-
tem confugiendum sit ad iudicium boni
viri, patet; quia hæc est regula actionum
humanarum. Quinta conclusio. Proba-
bile est, mutilatorem debere restituere ali-
quid, etiā pro membro mutilato, & deformato
inducta corpori. Dico esse probabile;
quia in hac conclusione nō conueniunt do-

R

ctores.

Quando mu-
tilator non
debet resti-
tuere.

Caius.

Regula iu-
ris l. 6.

Quarta cōc.

Ioā. Maior.

Arist. 1. rhe.
cap.
Quinta cōc.

Declaratio

Dubitatio
Nauar. cap.
15. n. 19.
Panorm.
Couar.
Roman.
An homo
sit dñs cor-
poris.

Zasius.

Glossa

Alberic.
Iac. Rauen.
Petrus de
Palud.
Ricar.
Scot.
Sot. Led.
Prima ratio
pro conc. &
D. Tho.

Tertia ratio

ctores. Nam Nauar. Panor. Glos. C. si
rixati Couar. Roman. cons. 128. & quidam
alij contrarium sentiunt. Imò videtur com-
munis opinio Iurisperitorum, qui docent
hominem non esse dominum corporis sui,
& probant per l. ex hac ff. si quadr. paup.
fec. & l. fin. ff. de his qui deiecerunt: Qui
bus in locis dicitur; liberum corpus æsti-
mationem non recipere. Zasius apologia
contra Echium, defendit eandem sententiā
neminem esse dominū suorū membrorum,
aut vitæ. l. liber homo ff. ad l. Aquil. Glos.
Clem. pastor. §. notorium. Quamobrem cō-
sent hī doctores, solum corpus seruale es-
se æstimabile, tūm propter operas: tūm
quia vendi potest l. si seruus §. rupisse ff. ad
legem Aquil. Sunt etiam, qui excipiant fe-
minas, vt Alberic. & Iacobus Rauen. dicta
l. ex hac. In contraria sententia sunt. Pa-
lud. Ricar. Sotus, Scotus, & Ledesma pro-
batur ergo conc. posita auctoritate istorū
doctorum & accedat apertissima, & grauif-
sima auctoritas D. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 2.
ad primum: secundo fauet huic conclusioni
hæc ratio; quia priuari membro est quod-
dam magnum malum, & aliquo modo po-
test compensari, puta pecunia. Ergo de-
bet fieri illa compensatio, quæ possibilis
est, vt ait D. Thomas. Adde etiam, quia
videtur quoddam furtum. Quare si pro re-
bus externis sublati, necesse est restituere;
cur

cur non etiam pro membro? Deniq; quia
non videtur maior ratio de seruo, quam
de alijs hominibus, cum deformitas iniusta
corpori, illud reddat deterius, quod detri-
mentum in quocumq; corpore potest pecu-
nia æstimari. Leges autem illæ, quas pro
se affert contraria opinio, possent sic intel-
ligi. Primo, quòd æstimatio liberi corpo-
ris sit tam magna, vt non fuerit facienda p-
leges. Vel secundo, leges illæ intelligun-
tur, quando casu fuit facta deformitas; quia
tunc non debet esse ita exacta restitutio, cū
non sit facta data opera, vt patet, ex tit. il-
larum legum. De his, qui deiecer. & si qua
drupes. quo modo aliquando Panor. has le-
ges declarauit. Iuxta hanc sententiam idē
dicendum esset de vita hominis, quam qui
aufert, deberet restituere, equiualehti re-
stitutione, per pecunias cum possit etiā
vita æstimari. Infertur etiam; si quis ob-
cicatricem corpori relictam, aliquod dam-
num pateretur, deberet qui læsit, pro hoc
damno restituere. Verbi causa; si virgo
esset deformata cicatrice, & propterea ma-
iori dote locanda esset; qui deformauit, de-
beret illud amplius soluere. Sexta conc.
In hac restitutione facienda non est seruan-
da regula Adriani, dicentis, tantū restituen-
dū esse, quanti mutilatus faceret membrum,
aut corporis integritatem. Nam hæc regula
est nimis rigida, cum nemo manum, vel bra-
chium

Exponuntur
quedā leges

Prima expli-
catio.
Secunda ex-
plicatio.

Panorm.
Corollariū.

Corollariū

Sexta conc.

Adrian.

chium daret pro magna vi pecuniarū. Quare melior est regula Marfilij, vt recurramus ad iudiciū boni viri, qui in determināda hac restitutione deberet ista animaduertere. Primo considerandæ sunt ambæ personæ, mutilans, & mutilata, & quæ sit earum condicio. Secundò attendenda est malitia, qua illatum est damnum. Tertiò considerandum est, non posse in his casibus, fieri æqualitatem ad vinguem; & ita debet decerni restitutio quæ fieri possit. Quamuis autem magna probabilitate non careat doctrina illa conclusionis quintæ: tamē in re morali posset quis tuta conscientia non satisfacere pro membro, & deformitate, & vita, tūm quia doctores multi id docent: tūm quia homo non videtur dominus membrorum, & vitæ: tūm quia non sunt in vsu istę restitutiones, & ita possent excusari qui eas non faciunt. Diximus de restitutione damni dati ob mutilationem: nunc de restitutione ob homicidium breui disseramus.

De restitutione facienda ab homicida.

Cap. 44.

Anton. 2. p.
Scot. d. 15.
Restitutio
pro homici-
dio ardua.

TAM implicata, tamq; ardua ea est restitutio, quam facere homicida debet, vt aliqui non infimæ notæ doctores hoc consilij homicidæ dederint; vt in aliquo bello iusto vitam pro reip. vtilitate profundat, vt hac ratione iustitiæ, quam hominem necan-

do

do læserat, aliquo modo satisfaciat. Verum licet admodum difficilis ista restitutio sit: tamen non est necesse, vt homicidas ad has angustias redigamus. Vt igitur viam aperiamus, qua possit ab hac obligatione homicida se extricare, has statuo conclusiones. Prima conclusio. Interdum homicida ad nullam est obligatus restitutionem. Primo quando occisus, & occisor se mutuo prouocarunt, vt accidit in singulari certamine. Secundò quando qui necauit fuit importunè prouocatus ad pugnam. Et ratio est, quia volenti non fit iniuria. Tertiò quando se defendit cum moderamine inculpatae tutelæ contra iniustum inuaforem, licet contra, sed non benè aliqui sentire videantur. Quarto quando occisus ante obitum, aut hæredes occisi condonarent omnem restitutionem; ad quod faciendum confessarij & pacificatores possunt hortari offensos, vt hac ratione consulant saluti occidentium, cum tales restitutiones difficiles sint, & rarò fiant; & si fiunt, non satis bene. Ita tamen hortari debent, vt prodigi non sint alienæ rei, quod maxime contingeret, si hæredes demortui essent pauperes. Secunda conclusio. Pro homicidio; & idem dicas de mutilatione; nemo est obligatus restituere bona spiritualia. Hoc est, mutilator, vel homicida non est obligatus vi iustitię preces fundere, aut rem sacram

R 3 face-

Prima conclusio.
Quando homicida sit liber à restituendo.

Iniuria non fit volenti.

Admonitio pro confessoria.

Secunda conclusio.

Declaratio.

facere, aut dare eleemosynam pro anima defuncti, aut mutilati; similiter iustitia non obligat ad dandum consilium offenso, ut velit æquo animo ferre offensam, vel ad eius animum aliqua consolatione releuandum. Hæc doctrina est præter mentem Scoti, Antonini, Adriani, Almaini, & quorundam aliorum. Est tamen nostra conclusio à pluribus recepta, quæ etiam rationibus nititur: Primo, de vigore iustitiæ non potest dari spirituale pro temporali bono absque crimine simoniæ: accedit etiam, quod inter hæc bona non est aliqua proportio, cum bonum spirituale infinitis partibus superet temporale. Iustitia autem consistit in proportionem. Quare non poterit hac ratione refarciri. Secundo, cum orationes, & bona opera illius, qui est in peccato mortali, nihil ad satisfaciendum valeant, deberet is, qui restitutus est, reconciliare amicitiam cum Deo, ad quod etiam deberet cogi, ut gratas Deo preces offerendo iustitiæ satisfaceret. Tertio quid si christianus infidelem necasset? deberetne orare pro illo, cui preces nihil prodesse possunt? Deum cum ecclesia neminem unquam ad hanc restitutionem obligauerit, neque nos obligare debemus. Tertia conclusio. pro iniuria facta in homicidio, & ad satisfaciendum legi pænali, nemo sub peccato est obligatus se se offerre iudici, ut de se pœnas sumat:

Scot.
Anton.
Adrian.

Prima ratio

Secunda ratio

Tertia ratio

Quarta ratio

Tertia conclusio.

mat: neque debet ob eandem causam in bello se exponere, & vitam pro patria profunderet: neque si hæc pœna à confessario imponeretur, est obligatus eam acceptare. Ratio totius conclusionis est, quoniam huiusmodi satisfactiones non sunt per se necessariae, ad faciendam hanc inæqualitatem, cum alijs modis iustitiæ, & perpetrato peccato possit satisfieri. Quare si quis ista efficeret, viam consilij ingrederetur. Quarta conclusio. homicida debet restituere hæredibus omnia damna & omnes sumptus factos, & omnia lucra cessantia ob mortem occisi. Huius restitutionis regula erit bonus vir, qui debebit hæc animaduvertere. Primo personam demortui, an esset senex, an iuuenis: si erat utilis vel inutilis familiæ. Secundo, incertitudinem vitæ, & contingentes fortunæ casus. Tertio, incertitudinem lucri, & an potuisset paulo post aliquod damnum in suis bonis accipere. Postremo est inspicienda conditio personæ, quæ debet restituere, an sit diues, an pauper; idem de persona cui facienda est restitutio, dicendum est. Nemo tamen est obligatus redigere se ad extremam necessitatem, ut restituat: verum cum hæredes demortui essent indigentes, & laboraret extrema necessitate, deberet restitutus redigere se ad grauem necessitatem. Est etiam obligatus restituere famam, & honorem posteris, si istorum bonorum damnum ad eos proman-

Ratio

Quarta conclusio

Regula pro restitutione facienda ab homicida.

Admonitio

Cap. 41. 40.

R 4 uit.

Quinta conc. uit. Quinta conc. Hæc damnorum restitutio ex sua natura facienda est, etiam si hæredes defuncti sint diuites. Est contra Ioan. Maior. & est doctrina satis perspicua; cum inæqualitas semper reduci debeat ad æqualitatem. Aliàs, cum quis furatur bona hominis ditissimi, puta Regis, non deberet illa restituere, quod est falsissimum. Sexta conc. Restitutio hæc actiua transit ad hæredes occidentis, si forte ipse mortuus est ante factam restitutionem. Nam hæreditas transit ad ipsos cum hoc onere: & homicidæ bona iam erant obligata huic restitutioni. Septima conc. facienda est hæc restitutio omnibus hæredibus defuncti. Declaratur hæc doctrina. Hæredes sunt in duplici differentia: alteri sunt necessarij, qui non possunt excludi in totum ab hæreditate, ut sunt filij: alteri non necessarij, qui poterant excludi ab hæreditate: sed cum non excludantur, de iure possunt hæreditatem adire. Dicimus ergo, restitutionem faciendam esse omnibus his hæredibus, qui quacunque ratione possunt hæreditatem petere: licet Sotus, & Ledesma contra sentiant. Nostra autem opinio relictis alijs rationibus sic breuiter comprobatur. Omnes hæredes habent facultatem in foro exteriori petendi totam hæreditatem, & quidquid ad illam consequitur. Sed in his bonis continetur id, quod defuncto ex iustitia debebatur: ergo illis facienda est

Quinta conc.

Ioan. Maior.

Sexta conc.

Septima conc.
clusio.Hæredes in
duplici differentia.Sotus
Ledesma
Ratio.

est hæc restitutio ab hæredibus occidentis. Nam quod in foro exteriori iuste fit sine præsumptione, obligat etiam in foro cōscientiæ. Ex his conficitur, debere restituere etiam creditoribus, & ijs quibus ex iustitia aliquid de mortuus debebat. Deducitur insuper, quod etiam superiori capite de mutilatore diximus, non liberari homicidam si poenam talionis passus est à restitutione facienda ijs, quibus damnum intulit. Confessarij autem, eos qui restitutori sunt non facile absoluant, donec restitutio facta fuerit, aut cito faciendam esse probabiliter existimauerint. Quod si durum restituere videtur; audiant restituentes, matrem puero nauseanti, qui bouis intestina comederat dicentem. Ne time fili, non enim ex tuis, sed ex alienis vomis. Sed quoniam non modo priuatæ personæ, sed etiam publicæ, hoc est iudici, & legibus satisfacere reus debet, ut patet ex ijs, quæ disputata sunt capite sexto, sequitur modo, ut de satisfactione, & punitione, quam sumere iudex de reo debet, disputemus.

Quomodo iniuriosus à iudice sit puniendus.

Cap. 45.

PROBEMUS, & poenam duo veluti numi in ciuitatis quidam legilatores habenda esse censuerunt. Quo enim, ut de poena loquamur, non se præcipitabit, ac proijciat im-

Quod in foro exteriori sine præsumptione fit, obligat in foro cōscientiæ.
Baptista pfortius legem.
S. 41.
Corollarium.
Nau. c. 15.
nu. 22, 23.

Admonitio
Gabria in
fab.

Premium & poena in rep. necessaria.

Cicero.

Arnobius

Leges cur
lata.

Plato

Iudex quo-
modo debe-
at exequi le-
ges.
Cap. 6.

Prima conc.

Boetius.

Bartol.
Dinus.
Petrus Raut.
Glos.
Secunda
conclusio

impotens libido, aut occultatione propo-
ta, aut licentia? Crescit enim, inquit Arno-
bius, multitudo peccantium, cum redimendi
pœnam spes datur: & facile itur ad culpas,
cum est venalis ignoscentium gratia. Qua-
re necessarium fuit, vt leges, quæ potissimū
ob facinorosos latae sunt, pœnis quibusdam
eos à vitijs coacercent. Nam vera est senten-
tia, quæ falsò Horatio adscribitur.

Oderunt peccare mali formidine pœne.

Has autem leges non aliter iudex exequi de-
bet, vt ait Plato dialogo nono de legibus,
quàm pictor, qui pingendo diligenter exem-
plaria assequitur. Cum igitur ij, qui iniu-
riam faciunt, vt aliàs diximus, legalem iusti-
tiam violent, ac proinde reos pœnarum se se
efficiant, vbi iniuriam accipienti omni ex par-
te satisfecerint, legibus quoque satisfaciant
oportet. Quando autem ad id sint obligati,
& quomodo iudices hanc satisfactionem de-
beant requirere, his sequentibus conclusio-
nibus aperiemus. Prima conclusio. Qua-
cunque facta remissione, aut compensatione
ob priuatam iniuriam, adhuc iudex potest
agere contra reum, pro pœna de eo sumen-
da. Est communis doctorum sententia, &
traditur speciatim à Boerio rub. mixta de cri-
mine, & culpa nu. 8. Eandem docent Bartol.
& Dinus l. 1. §. 1. ff. de iniurijs. Petrus Ra-
uen. singulari 428. Glos. l. Decius ff. ad
Sylgiam. Secunda conclusio. Nemo est obli-
gatus

gatus soluere pœnam à lege statutam ante iu-
dicis sententiam, sed potest salua religione,
expectare sententiam iudicis. Est conclu-
sio ista contra Decium, cap. Canon, de con-
stitut. & Ioannem ferrarium l. quod à quo
que ff. de reg. iur. qui contra sentiunt. No-
stra autem conclusio est communiter rece-
pta ab omnibus canonistis & nominatim ab
Ancarano cap. cum secundum leges de hæ-
reticis lib. 6. Tertia conclusio. Post sen-
tentiam latam Iudex habet facultatem exi-
gendi pœnas à Reo. Ratio huius veritatis
ea est: quia aliàs lex esset inutilis, & vana, si
iudex non haberet hanc potestatem. Con-
uenienter autem factum est, vniuersè loquen-
do, ne iudex puniat nocentem, nisi iam lata
sententia, vt horint facinorosi iudicem non
animaduertere in eos ad libidinem, sed iuxta
leges. Tum etiam quia (vt Aristoteles scri-
psit) lex iubens non est odiosa. Intelligen-
da est conclusio, quando sententia est legiti-
mè lata, & non est aliud remedium pro reo.
Quarta conclusio. Post latam sententiam
si pœna corporis reus damnatus fuerit, non
est obligatus illam ex se sumere; secus si esset
pecuniaria, vel exilij. Prima pars est nota;
quia est contra naturam, vt quis debeat seip-
sum necare, aut mutilare: altera pars de alijs
pœnis late, fusèque probatur ab Alphonsò
contra Caietanum, quem contradictionis
radarguit: quantum ad hanc doctrinam de
pœna

Decius
lo. ferr.

Ancar.

Tertia conc.

Ratio

Iudicis sñā
cur necessā
ria.

Arist. 102
eth. c. 9.

Quarta cōc.

Nau. cap.
15. n. 21.

Alphons.
Caiet.

Quinta cōc.

Rebñsus

Declaratur
conclusio.Alphonsus
Quando pœ-
na sit solu-
da fisco.

Sexta conc.

Septima cō-
clusio.Sotus.
q. 4. ar. 4.

pœna à se sumenda, vel non sumenda. Quinta conclusio. Probabile est, etiam si pœna sit latē sententiæ, non obligare reum in foro interiori, nisi post declaratoriam & executorem sententiam. Non me latet, contrarium communiter sentire doctores: sed quod nos asserimus, est magis conforme consuetudini quæ habet, ut auctor est Rebñsus, quod nos asserimus. Intelligenda est conclusio quando pœna non consistit in pura priuatione, uti est excommunicatio: similiter locum habet, quando lex non dicit, non expectata declaratoria sententia. Item quando non dicit: non possit in conscientia retinere; puta beneficium, vel aliquid aliud. Et denique quando praxis non doceret contrarium. Sed multa hoc loco silentio inuoluo, quæ ad hanc rem planius explicandam possent afferri. Ex his infertur contra Alphonsum à Castro, cuius sententiæ ab omnibus refellitur, eum qui ipso iure priuatur dominio bonorum suorum, non esse obligatum ante sententiam declaratoriam dare illa bona fisco, si opus est declaratoria sententia. Sexta conclusio: quando est lata sententia, & nulla requiritur declaratio, pœna statim soluenda est: est doctrina satis manifesta. Septima conclusio. Quando is, qui læsus est, non dum remisit actionē iniuriarum, nullus iudex siue inferior, siue supremus debet absoluerē reum, aut pœnam relaxare. Ita docet Sotus præter alios libro quinto

quinto de iustitia, & iure. Nam iudex debet ius dicere, & studere, ut satisfiat oppressis. Quo fit, ut si reum ante satisfactionem abire permiserit, ipse restituere debeat ei, qui passus est damnum cap. ultimo de iniur. & damno dato: præterquam quod grauissime offendit. Facinoris enim (ait Pacianus) viam monstrat innoxij qui nocentibus post scelera blanditur. Quid autem oriri possit incommodi, cum iniuriæ grauiores impunitæ à principe relinquuntur, patet ex illustri exemplo, quod recitatur à Roberto Folietta in elogio Mengoli Lercarij, qui omnes orientis partes turbauit, quod Imperator iniuriam illi factam impunitam abire permiserit. Octaua conclusio. Vbi actor ab agendo resiliuit, non potest iudex inferior non punire reum, pœna à lege constituta, licet possit aliquo modo eam minuere. Prima pars huius conclusionis asseritur ab Alphonso, & Soto, & probatur ex Augustino in psal. 75. ubi ait. Iudex non potest nisi secundum leges iudicare d. 4. can. in istis. Aristoteles 5. Eth. c. 6. & 2. pol. c. 8. ait esse periculosum non iudicare secundum leges. D. Thom. 1. 2. q. 95. art. 1. ad 2. & ibi Conradus, melius est secundum legem inanimatam, quam animatam iudicare. Ad animatam autem id est ad iudicem recurrendum est, cum deficit inanimata, aut consuetudo. Altera pars, quod possit minuere est clara, cum ratione circumstantiarum

Ruffo.

Pacian' lib.
de pernici-
tia.Robertus
Folietta.

Octaua cōc.

Alphons.
Sotus.
August.

Aristot.

D. Thom.
Conrad.

Conrad.

Secunda pars
concl.

Tiraguel.
Legen. itac.
de panis.
Alphonfus.

tiarum maior, vel minor poena sit inferenda. Vbi autem sententiam tulit, vt ait Alphonfus, licet possit eam temperare, non tamen ei licet in totum remittere. Quando autem non esset certa poena à lege constituta, potest iudex pro qualitate delicti, mitius cum eo agere iuxta illud Iacobi cap. 2. Superexaltat, aut superexultat, vt legendum esse putat Io. Gagneus, misericordia iudicium. Et summum ius antiqui summam putabant crucem, Noscat igitur iudex, se Dei personam gerere, in cuius omnibus operibus iustitia, ac misericordia relucet, vt egregie Paul. Burg. in suo scrutinio demonstrat. Nona concl. iudex superior, à quo lex est condita, potest relaxare poenam, cum non est adiudicata per legem auctori. Ita docent Alphonfus & Sotus, & comprobant ex cap. Nisi de officio legati. Imò potest incidere casus, vt etiam inuito accusatore, & actore, propter vtilitatē reip. possit nocentem liberare à poena capitis, vel alia graui poena, operam dando, vt alio modo actori satisfiat. Vt ecce, si reus esset vir fortis, & posset remp. conseruare, in cuius vtilitatem facinorosi poena puniuntur. Ita Felinus, Baldus, Angelus, quos citat Alphonfus. Decima conclusio. Non debent iudices esse ita faciles in remittendis, & relaxandis poenis, maximè cum delicta sunt grauiora & remp. perturbant, & ex eorum remissione ne male communi bono consulitur: sed debent

Io. Gagne.
Colom. l. p.
c. 7.

Paul. Burd.
s. 10. 9.
Nona cōc.

Alphonfus.
Sotus.

Felin.
Bald.
Angel.
Alphons.
Decima cōc.

bent seruare leges; quæ si seruentur, seruatur etiam pax, & concordia, vt patet ex elegia Solonis, & ex illis duobus carminibus alibi allatis, ad quæ adde ex eodem ista duo.

Sed placidam retinet pacem reuerentia iuris

Peccato quæ non parcere lenta solet.

Nam in primis fit iniuria Deo optimo maximo, cuius personam iudex gerit: cum eius iustitiam non imitatur. Dei enim minister est; ait Paulus; Vindex in iram ei, qui malum egit. A quo tanquam à Deo vindicta petitur. Mihi vindictam, & ego retribuam.

Quo loco contra iudices, qui corrupti non recte iudicant, placet afferre, quæ Iosephus lib. quarto antiquitatum scripsit. Hæc enim iniuria in contumeliam Dei recidit, quasi is infirmior sit habendus, quàm illi quorum potentia metu præter ius fertur calculus. Nam Dei potentia est iustitia. Ergo qui in magnatum gratiam præuaricatur, potentiores illos, quàm Deum facit. Secundo fit iniuria toti reip. cuius interest, vt delicta puniantur: & ideo nonnullæ sunt leges, quæ negligentes iudices puniunt l. Nulli C. ne sacrum baptis. l. seruos C. ad legem Iuliam, & apud Athenienses auctore Polluce lib. 8. iurabant iudices, se leges seruatuos. Perturbatur enim publica quies, dum facinorosi impunitatem adepti, iterum ad peccandum conuertuntur. Vnde Calentius.

Dictio mortales auget monosyllaba curas,

Si

Qui non iuste iudicat
facit iniuriam Deo
Paulus
Ro. 13.
Iudex loci
Dei tenet.

Alcui. seru-
de iudicibus
Iosephus
hebræus.
Iudex qui
non seruat
iustitiam
iniuriam fa-
cit Deo.
Iudex iniu-
stus facit ini-
uriam reip.
Pollux
Calentius.

VIS

Si teneat medium littera prima leuat. IV S
 Et Pythagoras scriptum reliquit. Qui non
 plectunt malos, volunt bonis iniuriam fieri.
 Tertio fit iniuria reo, dum impunitus, aut nō
 iuste punitus dimittitur: cum nulla sit maior
 pœna de Boetij sententia, quā impunitum
 aliquem facinorosum dimittere: & medicus
 mitis vulnus exulcerat. Denique iudex sibi
 ipsi nocet, non modo quia peccat, sed etiam
 quia eius despicitur auctoritas, & frustra se
 gladium gestare demonstrat. Non enim si-
 ne causa, ait Paulus, gladium portat. Sed quo
 modo ista vera sint o Paule, his nostris tem-
 poribus, non video. Frustra mihi videntur
 gladij gestari. Non enim stringuntur con-
 tra nefarios homines: aut si stringuntur, so-
 lum crumenas, cum sint rubiginē exesi, se-
 care valent. Dum à sanguine iustē fundendo,
 abstinere volunt, ne nimis crudeles esse videā-
 tur, sanguinis iniuste fusi plena sunt omnia.
 Non audiunt Deum dicentem ijs, qui iniu-
 rias acceperunt. Mihi vindictam, & ego re-
 tribuam. Mihi scilicet vel meo iudici. Pa-
 rent tibi, o domine, qui amicos, qui affines,
 qui fratres, qui filios, qui parentes crudeli
 interneeione amiserunt: tibi relinquunt vin-
 dictam, sed tui iudices non retribuunt. Au-
 dis tu quidem domine, & grauissimas pœnas
 minaris illis, qui iustitiam, uti deberent, non
 exercent; sed ipsi nec te, nec eorū qui sitiunt
 iustitiam, voces excipiunt. Hinc est, quod
 sæpe

Volater.
Pyth.

Fu iniuria
reo.

Boetius.

Rom. 13.
23. q. 5. non
frustra.
Aug. ep. 54.

Damnatur
in iudices

Parergon eo
tra iudices.

Genon 3. p.
naft. super
diuinitate no-
bis.
Raphael. vo
lat. legem. l.
19. philolo-
gie in prin-
cipio.

sæpe illi exaudiuntur clamores, Non est in
 mundo æquitas: pauperes deseruntur: ino-
 pes à causa cadunt: omnia auro sunt venalia.
 Ut verum sit, quod quidam scripsit.

Auro pulsa fides, auro venalia iura,

Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

Quamobrem ex dictis colligere licet, quā
 grauiter offendat iudices, qui in facinorosos
 non animaduertunt, & personas acceptant,
 quod peccatum longissimè arcendum esse à
 iudicis sæpe scriptura monet: cuius errati
 quanta sit grauitas eleganter demonstrat Ra-
 banus lib. 9. in ecclesiasticum cap. 4. Atqui
 vereor ne in multos iudices cadat prouerbiū
 illud, de quo meminit Ecbertus contra Ca-
 tharos. Quem, quem clamat lupo, quid-
 quid dixeris. Sed quoniam de hac re nobis
 disputare non est propositum: hæc de modo
 quo iudex debet reum punire pro violatis le-
 gibus, in vniuersum dixisse sit satis: cum autē
 dixerimus male facere iudices, qui reos non
 puniunt, de me si quis quæreret, an qui pro
 nocente apud iudices agunt, offendant, se-
 quēti capite huic dubitationi satisfaciamus.

An liceat pro reo apud iudicem intercedere.

Cap. 46.

RECTE eos, qui de officijs præceptio-
 nes tradiderunt, virtutes medietates, vi-
 tia verò superabundantias appellasse, in ep.

S

ad

Henricus
Mauroy.

Deuter. 16.
Pro. 24.

Ecbertus.
Serm. 10.
Rabanus.
S. Antioch.
hom. 93.

Virtutes sũt
medietates.

D. Hierony. ad Demetriadem Diui Hieronymi docet auctoritas. Quam ob rem in omni vitæ actione illud maxime opere homines curare debet, si vitio vacare volunt, ut quantum fieri potest, medium inueniant. Sed cum non facile sit cuique in rebus præsertim obscurioribus illud attingere, & multis modis ab eo declinare contingat, non erit ab re, cum de officio iudicis in puniendis iniuriis disputatum sit de modo, quo pro eis cum religione intercedere liceat, formulas paucis perscribere. Et antequam doctrinam per conclusiones afferamus, supponimus, quod docuit D. Augustinus epistola ad Macedonium, defensorum plurimum differre ab intercessore. Nam ille conatur culpas obtegere: hic verò cum de culpa constet, pro pœna lenienda laborat. De his itaque qui pro minuenda pœna intercedunt, cum de errato constat, nostra doctrina accipienda erit. Ratio autem, qua quis posset existimare non licere prudenti viro, hoc munere fungi, ea esse videtur. Nam si vera sunt, quæ superiori tradidimus capite, non licere iudici præter leges iudicare, nec pœnam remittere. Ergo nec utique licere videtur apud iudicem agere, rogando, ut efficiat quod facere sine culpa nequit. Esset enim consentire iniquitati. Ut igitur huic dubitationi satisfiat, ita de hac re statuimus.

Prima conclusio: intercedere pro reis apud iudicem, ut pœna minuatur, est officium pietatis.

Arist. 2. Eth.

August. 54.

Defensor & intercessor plurimum distant.

Ratio dubitandi.

Prima conclusio.

tatis. Est conclusio D. Augustini epist. 54. quam ipse late probat. Primo, exemplo Dei, qui pluit super iustos, & iniustos, & solem suum facit oriri super bonos, & malos, & Matth. 5. Christus nos ad hoc hortatur. Orate pro ijs, qui vos persequuntur. Secunda ratio, Quia hoc officio viri sancti functi sunt; D. August. ep. 158. 159. orat Marcellinum pro Donatistis, qui volebant resipiscere, ut mitius illos puniat. Et ep. 160. rogat Apringium, ut mitius se gerat contra Circumcelliones. Secunda conclusio. Ita hoc officio uti licet, ut nulla ratione aut peccatum placeat, aut malitia faueatur. Est doctrina eiusdem Augustini eodem in loco, & quoniam plana est, non est cur probetur. Tertia conclusio. Nemo debet apud iudicem intercedere, ut homini scelerato tota remittatur pœna. Hanc conclusionem probat ea ratio, quæ paulo ante allata est. Quia non licet rogare, ut iudex faciat quod facere non potest. Sed iudex, ut dictum est, non potest omnino pœnam remittere; periret enim legum auctoritas. Quare nec rogare totam ut remittat pœnam licebit. Adde etiam auctoritatem Augustini epistolis supra citatis, qui nunquam intercessit pro tota pœna relaxanda, sed pro mitiganda. Quod si interdum Augustinus interponit verbum, impunitum; intelligendus est hoc modo; quod crimen lenius puniunt, impunitum videtur. Quarta conclusio.

S 2 Si

Aug. ep. 54. 23. q. 5. Non est iniquitatis

Prima ratio

Secunda ratio.

Secunda conclusio.

August.

Tertia conclusio.

August.

Declarantur loca Aug. Quarta conclusio.

Si ille qui offensus fuit, ex mera caritate peteret à iudice, vt tota pœna remitteretur, idq; faceret vt ostenderet se nullo odio laborare, vel vt ille erubescat, cum videat carbones ignis in caput suum congeri, non peccaret. Hanc doctrinam tradit Augustinus ep. 158. 159. Ratio est, quia ex se, suaque natura hic intercedendi modus non intendit, vt reus impunitus abeat, quasi editum scelus placeat, sed vt bonitate, & facilitate intercessoris victus reus ad perfectam quandam se se conuertat penitentiam, ac erratum vehementius detestetur suum. Et denique eò spectat, vt illud Domini consilium impleatur. Diligite inimicos vestros, & benefacite illis. Quinta cõc. ta conclusio. Quando speraretur emendatio rei, potest quis, salua religione, apud iudicem pro eo agere, vt mitius puniretur, maxime cum pœna esset atrocior, qualis est pœna mortis. Cõpellimur (ait Augustinus) humani generis caritate interuenire pro reis, ne istam vitã sic finiant per supplicium, ne ea finita, non possit finire supplicium. Et morum corrigendorum nullus est alius, quàm in hac vita locus. Ratio huius conclusionis est, quia vt superius scripsimus, potest iudex iusta de causa pœnas minuere l. Quid ergo §. pœna. grauior ff. de his qui notantur infamia. Ergo mihi licebit ab eo postulare quod ipse licite facere potest. Quo loco aduertendum est; non semper esse obligatum iudicem ad

re-

remittendam pœnam, etiam si quis pro reo iuste intercedat. Quoniam Iudex, & orator habent diuersos fines, & diuersa spectant, & ita quod vni licebit, alteri interdum nefas erit. Nam intercessor spectat vilitatem proximi: iudex verò bonum reip. quod fortasse labefactari posset, si mitius facinorosus castigaretur. Orator autem eo animo efflagitat, quia sperat fore, vt reus corrigatur, & melior euadat. Sed obijciat quis l. quisq; cū militibus. C. ad leg. Iuliã Maiestatis; quã auctoritas citatur à Grat. c. si quis 6. q. 1. vbi prohibetur, ne quis intercedat pro vita alterius, & qui id faciunt notantur infamia. Respondet Alphonsus, hanc legem habere vim in foro exteriori, nõ autem in foro interiori, quia Imperator non potest prohibere opera pietatis. Vel dic secundo; locum habere in grauioribus criminibus, de quibus ibi sermo ab Imperatore habetur. Si rursus vrgcas. Deus Hierem. 7. præcepit propheta, ne oraret pro peccatoribus. Tu ergo noli orare, & c. Respondetur primo; non prohibere simpliciter ne oret, sed solum admonet, ne oret; quia oratio non erat profutura. Adde secundo, ideo præcepit ne oraret, quoniam sciebat Deus fore, vt populus obstinatus permaneret. Quare ne rogando videretur non impetrasse, monuit, ne oraret; ita hoc loco docuit Hieronymus. Sexta conclusio. Quando reus esset obstinatus in peccato, & nulla pror

S 3 sus

Iudex, & intercessor habent diuersos fines.

Dubitatio

Gratianus.

Alphonsus à Castro. Resolutio. Imperator non potest prohibere opera pietatis. Dubitatio Hierem.

Responsio

D. Hieron. Sexta conc.

August. Ratio.

Quinta cõc.

Aug. ep. 54.

Mores non possunt corrigi nisi in hac vita.

Admonitio

sus emendatio speraretur, etiam si pœna mortis plectendus esset, non liceret orare pro illo. Hanc conclusionem probat auctoritas Augustini, qui locis citatis ait, solum licere intercedere, quando speratur emendatio. Huc facit auctoritas Hieronymi in commentarijs in ep. ad Philemonem. Accedit secundo, quia non liceret iudici huic parcere. Ergo neque alijs pro eo intercedere. Propterea relapsis non parcitur amplius quod non speretur emendatio. Postremò videntur ij, qui pro istis orant, non convenire cum voluntate diuina, & propterea errare. Nouimus enim Deum nolle ignoscere ei, qui non se emendat. Vltima conclusio. Non licet pro reo intercedere, quando inde promanaret dânum proximo. Verbi causa: si pœna esset adiudicata proximo. Nam non licet exhibere opera pietatis cum detrimento alterius, vt epistola ad Romanos capite tertio ait Apostolus. Idem epistola 54. docet Augustinus. His igitur conclusionibus huic capiti satisfactum sit. Sed quoniam non rarò dubitari solet: an liceat agere contra offendentem, vt pœna ob perpetratum scelus à iudice puniatur, quid de hac re sentendum sit, sequenti capite explanare curabimus.

Quomodo

Quomodo affectus possit in iudicio agere contra
afficientem. Cap. 47.

ET si virtutes omnes suam habeant speciem, qua hominum animos ad se alliciunt: nulla tñ æque ac iustitiæ forma, quippe quæ quidquid splendoris in alijs virtutibus est, complectitur, nos commouere solet. Hinc nascitur, vt homines, cum iustitia in alijs sese conspiciendam præbet, vehementer eam ament, & à nulla alterius vitij turpitudine perinde atque ab iniustitiæ deformitate oculos auertant. Ea verò quæ in nobis exercenda est iustitia, cum se aduersam, videndam non præbeat, non solet oculos nostros admodum afficere. Ex quo nascitur illud; alios impunitos sui sceleris abire nō facile homines pati; se verò impunitos dimitti perlibenter sustinere. Ne quis igitur zelo iustitiæ, quando ex iure cum inimico agere vult, aliquid contra iustitiam, & caritatem peccet, regulas de modo, quo offendentem in iudicio offenso vexare liceat, præscribendas esse existimaui, quas sequentibus conclusionibus complectar. Prima conclusio; agere in iudicio contra nocentem, & iniuriam, ex se non est malum, & Christianis quoque licet. Hæc veritas est contra errorem tertium, quem capite decimo sexto recēsuimus; & est certa fide tenenda. Pro hac conclusione primò faciunt sexcentæ auctoritates, quæ

S 4 passim

Iustitiæ laus
& pœnitentia.Homines
alios puniri
volunt se vero
nolunt.

Prima conclusio.

Prima ratio.

August.

Hieron.

d. 36. c.
Fraternitas.

Septima conclusio.

Roman. 9.

August.

Dent.

Matth. 5.

Actu c. 13.

Rom. 13.

Euaristus
Alexander

Iginus

Zepherinus

Fabianus

Secunda cōc.

August.
Videtur quo
modo acci-
pienda.

pafsim in fcriptura reperiuntur: & in veteri lege non vno in loco præfcribuntur à Deo formulæ iudiciorum; & voluit certos effe iudices, qui omnem causam præfinirent: quæ iudicia à faluatore Matthei quinto non damnantur, imò approbantur: & D. Paulus ad Cafarem appellauit. Et ad Romanos capite 13. ait, iudices institutos effe à Deo, & nō gestare gladium frustra. Et cum in re manifestissima versemur, nolo particulatim varijs fcripturæ auctoritatibus cōtrariam urgere fententiam. Accedant innumeræ epistolæ, decretales summorum, & antiquorū Pontificum, quæ formam iudiciorum tradunt. Id constat primo ex epistola fecunda Euaristi, & ex decretalibus Alexandri primi, & epistola prima Iginij, qui pulcherrime locum D. Pauli, 1. ad Cor. cap. 6. tractat. Idem docet Victor epistola prima, Zepherinus epistola ad omnes episcopos Sicilienses: Fabianus epistola tertia ad Hilarium. Et denique multi alij Pontifices fuis decretis hanc veritatem demonftrant. Secunda conclusio. Vindicatio iuridica vt bona fit, debet habere pro fine vtilitatem publicam, & proximi emendationem, ac omni odio vacare. Hanc veritatem in multis epistolis citatis expreffam inuenies, quam etiam eleganter tradidit D. Augustinus libro primo de sermone domini; 23. q. 4. can. ea vindicta. Ea, inquit, voluntate vindicet, qua pater filium paruulū fla-

flagellat: quem tamen per ætatem non potest odiffe. Et Carthusianus opusculo de vita militari capite quinto. Quare si nullum supplicium in lege factum, vt ait Plato, ad malū tendit; sed vel ad correctionem errantis, vel ad deterrendum alios à scelere; qui agit ad vindictam per leges sumendam, à fine legum declinare non debet. Quod si actor in aliquem leuem, & repentinum affectum, qui rationi consentaneus non fit, labatur, non statim grauioris culpæ, vt D. Thomas, Syluester, & Didacus adnotarunt, culpandus erit. Tertia conclusio. Iniuria affectus, posito odio, potest repetere sine culpa omnem satisfactionem honoris, & accepti damni. Est doctrina communis, & per se manifestissima, & nulla probatione eget. Effet tamen optimum consilium, ni aliquid obfaret, condonare omnia, ac pacatè viuere. Lites enim & maxime iniuriarum, quantum fieri potest, vitare Christiani deberent. Quarta conclusio. Si reus extra iudicium vellet ex bono, & æquo actori satisfacere, non deberet offensus, illum in ius vocare. Ita Syluester, & Tabiena monere videntur. Et certè id caritatis ratio pofcere videtur, vt si sine contentione quis valeat, quod sibi debetur recuperare, à petitione contentiosa debeat abstinere. Amici, inquit Aristoteles, reconciliari malunt, quam accusare. Hic enim videtur modus purus, & naturalis instaurandi detrimē-

Carthus.

Plato. dia. 9.
de leg. i. sub
principio.

Admonitio

D. Tho. 2. 2.
q. 108. ar. 1.
Syl. v. accus.
§ 5.Didac. 1. 2.
var. ref. c. 10
Tertia cōc.Ludouicus
viues legen-
dus lib. 4. de
concor.
Quarta cōc.Sylu.
TabienusArist. 1. rheg.
cap. 12.

tum per iniuriam acceptum, à quo qui sine causa recederet, certe à ratione deflenderet. Denique id sine scandalo fieri nequireret, cum nulla subsit ratio vexandi in iudicio fratrem.

Quinta cōc.

Quinta conclusio. Si quis pœnitentia ductus in periculo mortis, odium quo erga inimicum laborabat effudisset, non propterea visus esset dimittere actiones, quas contra reum habebat, & ita si conualesceret, posset contra eum agere. Hanc conclusionem tradunt multi iuris periti, & nominatim Angelus Aretinus, Nicasius, Ioannes de Platea §. finali, institutionibus de iniurijs. Hippolytus de Marsilijs, Bartolus, Baldus, & alij.

Angelus
Nicasius
Io. de Plat.
Bart.
Bald.

Sexta conc.

Sexta conclusio. Nemo potest, salva caritate, ita seuerè agere contra reum in iudicio, ut velit ad vnguem sine vlla remissione secundū rigorem iustitiæ, & quacunque ratione eum sibi satisfacere, & pœnas luere. Fuit enim, ut Columella scripsit, summum ius semper summa iniustitia iudicatum. Quare non vi deo, quomodo salva caritate quis possit proximum non omnino facinorosum tam graui ter diuexare. Et seruus ille, qui conseruum suum suffocabat, fuit à domino acerbe castigatus. Septima conclusio. Interdum non liceret agere contra reum in iudicio, ut pœnas iuxta leges debitas lueret. Est doctrina Syluestri, & Tabienæ in ver. caritas. Tunc autem non liceret, aiunt hi doctores, quando inde oriretur præponderans scandalum, &

Columella.
Summa iniustitia summa iniuria.

Septima cōclusio.

Syluester
Tabiena

& maius detrimentum animæ, & corporis. Scandalum enim semper fugiendum est, cum absque eo aliquid effici, etiam si aliàs sit licitum, non potest; ut constat ex capite cum ex iniuncto de noui operis enunciatione: super qua re legendus est Couaruias relectione in regulam peccatum. Restat hic grauis quædam dubitatio, quam libenter silètio inuoluerem; ni timerem fore, ut multi eius solutionē à me requirant. Dubitatio huiusmodi est. An qui fuit iniuria affectus possit facta pace, & acceptis satisfactionibus, quærelam quam fecerat prosequi, ut reus debitas det secundum leges pœnas: aut si non dum illam fecerat, facere. Quam dubitationem doctores non admodū distincte, & explicite tradunt; cum non desint qui de ea disputent, & maxime ex iuris vtriusque consultis: inter quos aliqui negant id licere, ut Bartolus l. prima §. vsque adeo ff. de iureiurando. Verum alij qui dicunt hos doctores intelligendos esse, quando fuit facta plenissima remissio, quantum ad omnes actiones, & quærelas. Tunc enim causa iudici integra relicta esse videtur. Hanc sententiam cum limitatione allata sequuntur Hippolytus de Marsilijs. Singulari 246. Romanus l. 2. ff. ad Sylæianum, Felinus cap. inter quatuor de maiestate, & obedientia. Aliqui verò sentiunt licere; & quidam testantur de communi sententia. Ita sentit Iason, Alexander, & Glossa cap. prælati

Scandalum
fugiendum
est.

Cauar. p. 1.
nu. 4.
Dubitatio
quædam.

Prima ass.
Bartolus.

Hippolytus

Romanus
Felinus
Secunda opi
nio.
Iason
Alex.
Glossa

latis de homicidio libro sexto verb. emendat. Verum non omnes clare distinguunt inter querelam satisfactionis, & querelam punitionis, de qua est dubitatio. Posset fauere huic sententiæ caput prælati de homicidio lib. 6. cap. quoniam de immunitate ecclesiæ lib. 6. & cap. ut famæ de sententiæ excommunicationis. Confirmat hanc opinionem ea ratio, qua vitur Porcius §. finali instit. de iniurijs. Quia aliàs non posset vir bonus agere contra reum ad punitionem ob utilitatem publicam, ad deterrendos alios à scelere, & ut homo facinorosus punitus resipiscat, ne dum in iniquitate perseverat, quotidie magis ac magis lumine rationis priuetur. Obscurat (ait Faustus episcopus Regiensis) atque obruit intellectum assiduitas delinquendi. Et si alij possunt, dicet aliquis, requirere penas per iudicem ab homine iniquo; cur non item qui offensus est? Adderet quispiam; si Deus reconcilata gratia, & iniuria condonata, nos iuste punit, ut ex scriptura patet; cur etiam homo ad imitationem Dei non poterit poenam per leges reposcere? poterit certe aliquis hanc opinionem cogitatione à culpa separare, si intelliget, pacem ex se non includere nisi reconciliationem animorum, & dimissi odij signum, quo reus tutus redditur ab omni iniusta offensione, qua potuisset affectus eum ledere. Quo posito, poterit quis concipere, iustitiam cum caritate non punire

Porcius.

Faustus lib.
instit. ad mo-
nachos.

2. Reg. 12.

Pacis natura

gnare. Ex quibus inferre licet contra Follerium non esse ex se contra caritatem, velle prosequi querelam in iudicio, cum id in utilitatem publicam interdum cadere possit. Constat etiam, ut Bartolus, & Couarruias adnotarunt, non statim posse damnari eos, qui eucharistiam sumunt, & tamen contra iniuriosos homines in iudicio agunt. Quamuis autem hæc posterior sententia simpliciter considerata nihil absurdi habeat; tamen quā periculosa sit, & ab usu reiicienda sequenti capite demonstrare conabimur. Neque enim de sententiæ Apostoli omnia, quæ licent expedire, & quorum numero esse arbitror, velle inimicum facta pace, in iudicio diuexare. Nec quis se iustitiæ prætextu obtegat.

Bartolus.
Couarr.

Iur. & lat. 14.

Fallit enim vitium specie reputatis, & umbra. Esset etiam multum à ratione pacis diuersum, si quis iam pace facta, vellet, cum id prius non fecisset, nocentem apud iudicem deferre; aut pacem cum hac lege facere, ut ea facta debeat reconciliatum inimicum in iudiciali foro offensus vigere. Nam si is casus incideret, ut omnino pro communi bono, & reip. utilitate expediret eum puniri, potius esset à pace exteriori abstinentum, ut aliàs diximus, & sequenti capite etiam demonstrabimus.

Quam

Quam difficile sit sine errore, nocentem in iudicio persequi. Cap. 48.

Aug. ep. 54.

CVM facile, ac proclive sit, de Diui Augustini sententia, malos odisse, quia mali sunt: rarum autem, & pium eosdem ipsos diligere, quia homines sunt, ut in vno simul & culpam improbes, & naturam approbes; ac propterea culpam odisse, quia naturam se dat; hinc est ut difficile, ac rarum sit inuenire, qui dimisso odio, & condonata omni satisfactione reo, ex sola caritate, aut solo iustitiae amore excitatus, velit eundem dare poenas, ut culpam quam odit, emendet. Quamobrem licet id fieri posse aliqui existiment: tamen quam periculosum sit hoc efficere, presenti capite demonstrare conabimur, proquare hanc conclusionem statuo. Conciliata amicitia, seu debita praestita, aut oblata satisfactione, agere contra reum, ut à iudice puniatur difficile factum est, & raro, & vix beneficiari potest. Hanc veritatem probabo, varias afferendo rationes, quae hoc factum difficile esse demonstrant. Et prima quidem ratio desumitur ex doctrina seruatoris nostri, qui tanquam sapientia infinita optime noscens naturam nostram in malum propensam, & ad nocendum nocenti pronam, sepe hortatus est nos ad hanc perfectionem, ut omnes, & omni ex parte iniurias dimittamus, & nullam vindicationem etiam iustam, de inimico sumamus.

Si

Si quis percusserit in maxilla prebe ei alteram. *Matth. 5.*
Ecce, quam nolit vindictam sumi, qui ceden-
ti alteram, alteram maxillam praebere docet.
Benefacite his qui oderunt vos. Nescio,
quantum benefaciat inimico, non omnino fa-
cinoroso, is qui non est admodum perfectus,
& omni ex parte religiosus, dum ut ad vnguē
poenas errati, cuius iam poenituit, luat, apud
iudicem vehementer contendit. Non video,
quomodo fratrem suum non suffocet, quod
Christus damnat. Nec intelligo qua ratio-
ne iste congreget carbones ignis in caput fra-
tris; quod fieri debere monet Apostolus.
Quem locum sic exponit Caesareus: caput, in-
quit, in homine est ratio, quae à feruore cari-
tatis recedens, facta est frigida: cum cogno-
scet beneficentiam tuam incipiet calefcere.
Orat fortasse pro persequentibus dum sum-
mis precibus à iudice contendit, ut eum ca-
pite damnet: aut omnibus fortunis multet?
Abundatne magis istius iustitia, quam illa
Iudaeorum, quibus dictum est. Non qua-
res ultionem, nec memor eris iniuriae ciuium
tuorum? Et in precationis formula, cum
multas petitiones nos docuisset Christus,
nullam aliam declarauit, nisi illam. Sicuti &
nos dimittimus. Et per D. Iacobum mina-
tur, Iudicium sine misericordia ei, qui non fe-
cerit misericordiam. Et illum, qui suffoca-
bat fratrem, iussit dominus mitti in tenebras
exteriores. Confirmat hanc nostram con-
clusio-

Paulus

Caesareus
Aner. ep.

Leu. 19.

Iacobi 2.

Anacleti.

6. q. p. cap.
si omnia.Locus men-
dosus.D. Leo de
penitentia
d. 5. can. qua-
litas.

Alia ratio.

Aristot. 10.
Eth. cap. 1.

clusionem auctoritas quædam illustri Ana-
cleti Pontificis, qui fuit tertius à Petro ep. i.
circa medium, ubi ita scribit. Si omnia in
hoc seculo vindicata, seu iudicata, ut alij le-
gunt, essent; locum diuina iudicia non habe-
rent. Superuacuis enim ad beneficia laborat
impendijs, qui solem certat facibus adiuua-
re. Ideo si aliquis putat se Deo in hoc pla-
cere (corrupte apud Gratianum legitur, pla-
care) quod seruos suos accusat, & ut melio-
res fiant, dicit, se hoc facere; in vanum labo-
rat, & plus inuidiæ stimulis agitur, quàm
caritatis; & illi primi pontifices solebant pas-
sim Christianos ab accusatione suis epistolis
reuocare. Facit etià huc doctrina D. Leonis
primi ep. 90. ad Rufinum, ubi docet negocia-
tionē esse periculosam, & penitentius uilius es-
se dispendia pati, quàm periculis negociatio-
nis adstringi, quia difficile est inter euentis,
& vendentis commercium, non interuenire
peccatum. Quid dixisset de commercio in-
ter accusatorem, & accusatum in hac propo-
sita materia? Quamobrem licet ex his haud
obscurè colligere, perdifficile esse sine pecca-
to hanc querelam prosequi. Neque habet
parum momenti ratio illa, quæ à scandalo de-
ducitur. Nam vix potest fieri sine scandalo
pusillorum, qui nesciunt ita distinguere ea
quæ sunt, & intercedunt in iniuria, & sem-
per arbitrabuntur, non esse dimissum odi-
um, cum vident quempiam inimicum apud
iudi-

iudicē vexare. In qua sententia eo confirma-
ri poterunt, quod videant passim offensos
post recōciliationem omnem querelam obli-
uione delere. Et licet hoc scandalum esset
acceptum: adhuc tamen à pio, & religioso
viro erit vitandum. Si esca scandalizat fra-
trem meum, non manducabo carnes in æter-
num (aciebat Paulus) ne fratrem meum scan-
delizem. Et Eleazarus à carne, quæ vetitæ
carni similis erat, ne scandalizaret, se conti-
nuit. Quare cum pusilli non habeant scien-
tiam, qua distinguant (vulgus enim non di-
stinguit) cauendum est, ne propter nimiam
scientiam infirmus frater, pro quo seruator
vitam profundere non dubitauit, perdat. Timendum igitur illud est. Væ homini illi,
per quem scandalum venit. Præterea ut pau-
lo ante indicauimus, vix reperies, qui acce-
pta aliqua satisfactione à reo, non cesset ab
omni querela; & quod restat integrum iudi-
ci non relinquat; ut si quis sine euidentissi-
ma, & vrgenti causa, vltius vrgere ac diue-
rare fratrem velit, plenus odij, & maleuolen-
tiæ, & crudelitatis merito habeatur. Quo-
modo is vincet in bono malum, dum arden-
tius pœnas reposcit de eo, cum quo pacifica-
tus est? quem penitentem sui erroris videt:
si emendationem speras, quam sperare debes,
ab eo qui ad te supplex accessit, & satisfactio-
nem dedit; cur pœnas reposcis? Da te ad le-
nitatem, sine iudicem agere partes suas. Esto
T animo

Paul. pr.
cor. 9.Arist. 10.
eth.

Alia ratio.

animo pacato, & quieto; quæ summa est in hac vita felicitas, intus nihil obstrepere.

Sed comprime motus,

Claudian.

Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit

Alia ratio.

Occurrat, mentemq; domet respectus honesti.

I. r. C. de iudicis.

Alia ratio.

Aristot. I. r. Rhet. c. 11.

Iam verò non ne ob lites, & controuersias forenses criminum seges succrescere consuevit? Amplius, quis non videt verissimum esse, quod Aristoteles scripsit, punire delectabile esse? Quis delectationem non capiet, dum inimicum diuexat, & exagitat? quæ delectatio vix appetitione ultionis vacabit. Et in illud prorumpet.

Iuuenalis sat. 18.

At vindicta bonum vita incundius ipsa.

Aut in illud.

Ouid. l. 2. eleg. Alia ratio.

Ab, tu ne dubita, minuet vindicta dolorem. Deniq; accusare reū, & maxime cū respicit, & tibi satisfecit, aut accusationē ante pacificationē factam prosequi ad extorquendā ē manibus iudicis punitionē nocentis, est quoddā officium sordidum, & ingenuo, ac liberaliter educato homine indignum; cum nulla subest ad id faciendum grauissima causa, qd̄ synodus quædam Romana apud Gratianum affirmat, dum accusationem vocat illaudabile genus intentionis; quia præsumitur, vt ait Glossa, quod inuidiæ causa fiat. Aiebat Musonius: actionem iniuriarum neque contra aliquem se acturum, neque id vlli philosophiæ vacanti consulturum. Quamuis autem ista vera sint: tamen inficias non irem, posse virum

Syno. Rom. Gratian. 2. q. 7. can. si quis.

Glossa. Muson.

virum bonum, & religiosum amore solius iustitiæ, vel ob aliquam grauem causam contra pessimum aliquem hominem agere in iudicio, vt debitis pœnis afficiatur; & censendū esset, talem hominem candido animo id facere? Alijs verò qui quotidie peccant, & parū pij sunt, non facile permitterem, vt hâc actionem prosequerentur, cum vix bene ab ipsis id fieri queat: & si cessare nollent, non videretur digni, qui absoluerentur. Sed quid agendum sit, si casus incidat, prudentis confessarij iudicio videndum relinquo. Ratio autem quæ suadet, vt id viro valde pio concedamus, est: quoniam hæc actio de sua natura non est mala, & recte exerceri potest: si quis tanta caritate deslagret, vt solum per punitionem, maiorem reip. aut proximi vtilitatem spectet. Efficitur primo ex dictis, debere confessarios quantum possunt, hortari pœnitentes, qui habēt aliquam accusationem contra inimicos, vt illam deferant, ad quod faciendum poterunt vti rationibus superius positis, & inferius afferendis. Colligitur præterea, debere esse cautos in absoluendis illis, qui nolunt desistere ab accusando, cum hoc genus actionis non satis bene sine caritate, & pietate non vulgari exerceri possit: qua in re diligenter considerent rei, & actoris personas. Postremo manat ex dictis, quod licet vera esset opinio, quæ persecutionem actionis admittit, ac posse interdum offensum pun-

Quando q̄ agere possit contra reū facta iā pacificatione.

Admonitio pro confessariis.

Cap. vlti.

Alia admonitio.

Admonitio notanda.

Parascue.
 nitionem rei, dimisso odio querere: tamen ista doctrina non esset propalanda populo, & ijs qui odio laborant, ne dum viderent ex vna parte sibi aliquo modo licere reum vrgeri; ex altera, dum id agere conarentur, facillime peccarent. Sed quoniam interdum non modo datur facultas per leges agendi in foro contra reum; sed etiam prosequi eum licet extra iudicium; puta cum datur potestas per aliquod statutum occidendi exules, an hoc statutum sit licitum, & quomodo quis possit illos sine peccato occidere, operæ precium esse duxi hoc loco docere. Et si illud quispiam (quod ad rem nostram maxime facit) à nobis requireret, an in duello agere contra inimicum liceat, paucis de hac re etiam sequenti capite disputabimus.

Quando liceat occidere inimicum exulem, & de iniquitate duelli. Cap. 49.

Arist.
CVM non rarò contingat, vt ij qui alijs iniuriam intulerunt, non modo non resipiscant, & ad meliorem frugem per pœnitentiam redeant, sed peste sint peiores pessima, & millies plura mala faciant quàm bestia: quæri à quibusdam solet, an cum facti fuerint per exilium reip. hostes, auctoritate alicuius legis non modo impunè, sed etià sine peccato occidere, aut ad singulare certamen vocare liceat; ad quas dubitationes respon-

respondentes sic statuimus. Prima conc. Priuata persona potest exulē occidere, stante aliquo publico decreto hoc concedente. Ratio vnica pro hac conclusione, eaq; firmissima est; quia per hanc constitutionem cōceditur facultas puniendi reum à rep. quæ reos punire potest, & ita priuata psona quasi minister iustitiæ. Vt autem decretum hoc iustum sit, sunt aliquæ conditiones necessariae. Prima conditio, quam assignant Hostien. & Felinus cap. fin. de consuet. vt causa, ob quam reus à patria pulsus est, sit morte digna. Secunda vt decretum sit factum in vtilitatem publicam, quæ puniendis criminibus spectanda est. Propterea aliqui damnant senense decretum, quo datur facultas con sanguineis occisi, vt exulem occisorem prosequantur, cum hoc videatur factum esse ad priuatam commoditatem, vt vlciscantur iniuriam. Panormitanus autem non omnino damnat, cum etiam hoc decretū habere pro fine possit publicam vtilitatem. Solent enim hac ratione facilius punire reip. hostes, cum ij, qui occisum affinitate attingunt, in hac re diligentiores sint. Tertia conditio ex Soto, vt non possint occidi, nisi post sententiam latam, nisi fortasse esset publicus inuasor reipub. & principis; quia tunc posset occidi etiam non lata sententia. Quarta adsit etià necessitas oportet: hoc est vt alio pacto, & æque bene non possit publicæ vtilitati prouideri.

Prima conc.
 Clarus leg.
 gen. §. de homic.

Ratio.

Quas conditiones.
 statutum de occidendo exule debet habere.
 Hostien.
 Felin.
 P. cond.
 Secūda cōd.
 Iason.
 De decreto senensi.

Panor.

Tertia conc.
 Soto.
 Lib. 5. de iur. st. q. 1. ar.

Quarta conc.

Secunda cōc.
Cōditiones
requisitæ ex
parte occi-
dentis.
Prima cōd.
Secunda

Tertia
Iason.
Fel.
Syl.
Quarta

Ananias.
Felinus.

Duellū pro-
hibitum.

Lege diu.

Iure canon.

Quæ in can.
Trid. statua-
tur contra
Duellum.

nideri. Et hæ sunt conditiones quæ requi-
runtur ad iustitiam decreti. Secunda conc.
stante iusto decreto, vt quis exulem occi-
dat sine peccato, sūt aliqua necessaria. Primo
debet is qui occidit, moueri solo zelo iusti-
tiæ, non ex odio, au spe lucris. Secundo de-
bet cognoscere illum, quem occidit esse ve-
rè exulem; & eum quem occidere decretum
permittit. Tertio ex Iasone; Felino; & Syl. de-
bet occidere intra diecesim loci illius, in quo
viget lex illa: nec licet intra terminos illum
violentia trahere vt ibi occidatur. Quarto
quando superiores permittērent illū impu-
nè diuersari in ciuitate, aut vicinis locis (vt
ait Ananias) non liceret interficere. Addit
quinto Felinus non decere filium occidere
parentem, auctoritate huius decreti propter
pietatem, & singulare officium, quo filij pa-
rentes prosequi debent. Quo ad aliam du-
bitationem respondentes, ponimus hanc pri-
mam conclusionem. Duellum prohibitum
est, lege diuina, ciuili, & ecclesiastica. De
lege diuina, patet. Matth. 5. Luc. 4. Pro-
uer. 20. ad Rom. 12. ad Heb. 12. pr. Io. 2. 3.
pr. Petri 3. De iure canonico cap. 1. de tor-
niamētis. Et in conc. Trident. ses. 25. cap.
19. vbi hæc contra duellum statuuntur. Pri-
mo omnes principes quocunq; nomine ap-
pellentur, qui locum in terris suis ad mon-
achiam cōcesserint inter christianos, eo ip-
so sūt excommunicati: Et si sint principes, qui
habue-

habuerint locum illum ab ecclesia, dominio
priuantur, & si loca sint feudalia, directis do-
minis acquiruntur. Secundo pugnautes, &
eorum patrini excommunicationis & bono-
rum omnium proscriptionis, & perpetuæ
infamiæ poenam incurrunt, & vt homicidæ
puniendi sunt. Tertio qui in ipso cōflictu de-
cesserint perpetuò ecclesiastica careant se-
pultura. Quarto qui consilium dant in cau-
sa duelli; aut quacunq; alia ratione, ad id
quemq; suadent; nec non spectatores excom-
municantur, Iure ciuili damnatur l. vnica Iure ciuili
c. de gladiatoribus. lib. 11. Quamuis hic lo-
cus non omnino ad rem faciat, licet eo ad
hoc probandum omnes vtantur. Secunda cō-
clusio. Singulare certamen permittere non
expedit reip. Primo quia nulla resp. bene
instituta, talem legem habuit vnquam, imò
Legis latores semper constituerunt iudices,
ad quos homines tanquam ad regulam con-
fugere deberent. Confirmatur ex eo, quod
neq; latini, neq; græci, vt multi qui de duel-
lo scripserunt affirmant, talem consuetudi-
nem habuerunt, vt pro honore recuperando
aut veritate inuenienda, hanc pugnam pu-
gnauerint. Fuit autem introductum à gen-
te barbara, scilicet à Longobardis, & non
nisi certis de causis. Et Aliprandus eorum
Rex in quadam sua lege, duelli legem impiā
appellauit. Et deniq; vt optime scripsit Ioan.
Baptista Gyraldus, hæc consuetudo contra

Nō expedit
reip. permit-
tere singula-
re certamē.

Ioan. Bapt.
Gyral. l. 1.
Mutius.
Sufius.

Aliprandus

Ioan. Bapt.
Gyral.

felicitatem reip. contra religionē, contra leges, contra parentes, & amicos est interdu-
cta. Et cum raræ sint causæ, ob quas ad duel-
lum deueniendum est, vt etiam ipsi, qui à
duello sunt fatentur, non ne expediret reip.
prohibere talem pugnam, etiam si aliàs lici-
ta esset; cum ex hoc genere pugnæ dissensio-
nes, iniustitiæ, perturbationes, faudes, im-
pensæ, & difficultates, quibus tota pertur-
batur resp. proficiantur? Adde præterea,
nullam esse necessitatem huius certaminis,
& propterea nō erit introducendum. Quod
nulla sit necessitas, sic constat. Aut iniuria
est nota, aut ignota: si est nota, iam non li-
cet propria auctoritate vlcisci, ni volumus
remp. euertere; sed confugiendum est ad le-
gem viuam, hoc est ad iudicem, ne quis sit
iudex in propria causa, qui si dabit operam,
vt honor tibi restituatur, bene erit: sin mi-
nus, cum tu feceris, quod in te erat, pro eo
recuperando non debes censerī amplius in
honoratus: quia iam satis constare poterit,
te iniuste fuisse læsum. Eundem esse ad iudi-
cem propter iniuriam acceptam, Plato, &
Aristoteles apertè docuerunt. Si verò iniu-
ria non est nota, non est opus duello; vel
quia non erit læsus honor; vel si aliqua ex par-
te est læsus, erit potius ferenda illa parua læ-
sio, quàm duello perturbanda resp. pro cuius
pace debet honestus eques vitam expone-
re. Deinde cum quis fecerit, quod in se est,

vt

Nulla est ne-
cessitas duel-
li.

Iudex lex
viua. s. eth.

Plat. in Gor.

Ferrandus
regula. 4.

vt conuenienti ratione honorem recuperet, si
id non cadat, non est obligatus ad aliquid
amplius etiam de sententia eorum, qui pro
duello pugnant. Sequatur itaq; tunc fortis
eques fortem Achillem, qui hunc in modū
Phœnicem est allocutus.

*Phœnix venerande senex diuine, non mihi hu-
ius opus honoris. Cogito autem honorari Iouis
iudicio.*

Deniq; aut nocens fatetur se iniuriam fecisse,
& tunc cogendus erit ad restituendum hono-
rem per iudices, aut negat, & hoc ipso honor
erit instauratus. Tertia cōc. Duellū ex sua na-
tura est illicitum. Est conclusio contra Pari-
dem à Puteo, & alios, qui defendunt duellum
tanquam licitum secundū legem naturæ, con-
tra quos piè, & doctè scripsit Ioannes Bapti-
sta Sufius. Prima ratio pro hac veritate sic
conficitur. Duellum, vt qui ab ipso stant
fatentur, vel est ad veritatem indagandam, vt
aliqui volunt, vel ad honorem recuperandū
vt alijs placet. Sed ob has causā non est lici-
tum: Igitur reiiciendum erit. Quod non sit
aptum ad inueniendam veritatem, in hunc
modum demonstratur. Fortitudo nullo mo-
do est apta ad manifestandam veritatem oc-
cultam; sed solum testimonium humanum, &
ratio ipsa. Quare temere, & inconsideratè
adhibetur pugna, cuius exitus est in manu
fortunæ, & à casu pendet, vt omnes, qui fa-
piunt fatentur. Quis non videt dementis es-

Alia ratio

Ant. Ber. 1.

Hom. ill. 9.

Vltima ratio

Tertia cōc.

Paris à Put.

Sufius.
Prima ratio

Duellum nō
est aptum
ad inuenien-
dam verita-
tem.

Fortitudo nō
est apta ad
veritatē pro-
bandam.
Veritas quo-
modo pro-
banda.

se

Veritas non
exponenda
fortuna.

se veritatē fortunæ exponere? cū constet p in
numera exempla, quæ à Susio Vrræa, & aliis
recitantur, Eos qui pro se veritatē habebāt,
in monomachiā victos fuisse. Nec attendēda
sunt verba illa, quæ à milite glorioso dicūtur.

Emia ragion dirà la scimitarra,

E faremo il giuditio nella sbarra.

Engladius pro me strictus ius ipse loquetur,

Et litem nostram ista discutiet arena.

Ludovicus
Aristus.

Duellū non
est aptū ad
recuperan-
dū honorē.

Quod autem non sit licita hæc pugna ad ho-
norem instaurandum, hoc modo probatur.
Hæc defensio est prohibita lege naturæ. Er-
go qui hac ratione voluerit honorem refarci
re, erit iniustus; cum omnis qui contra legē
naturæ agit, sit iniustus. At per actionē ini-
ustā tantū abest, vt honor recuperetur, vt cer-
tissime amittatur. Esse hanc pugnam contra
legem naturæ, ex eo constat, quia natura so-
lam concedit propulsationem: at ista est of-
fensio & vindicta priuata, quam natura refu-
git. Quare hoc non erit remedium oportu-
num ad existimationem recuperandam. Et
licet quis concederet, non facere iniuriam
ei qui læsit, dum repercutit, aut ad certamen
vocat singulare; tamē semper sit iniuria reip.
& legibus, quæ hanc pugnam prohibent.
Deinde nemo est qui ignoret, homines pri-
uatos nō habere dominium in alios homines.
Ergo nullus potest priuata auctoritate illum
à quo læsus fuerat punire, aut ad monoma-
chiam prouocare. Adde ad confirmandam
nostram

Qui lædit ini-
mum fa-
cit iniuriā
reip.

Alia ratio.

Homo pri-
uatus nō ha-
bet domi-
niū in alios

nostrā cōclusionē Aristotelis auctoritatem,
qui primo rhetorices, capite duodecimo nō
longe ab extremo, cum dixisset iniuriam sole
re fieri ijs, qui aliis iniuriam faciūt, rationem
huius rei reddens, ita scribit. Nam id nō vide-
tur, ferē iniuria, cum tale quid perpeßus quis
piam sit, quale ipse est solitus facere. Ecce,
non dicit: non esse iniuriam, sed ferē non esse
iniuriā, cum videatur quædam æquitas, dum
par pari redditur. Et paulo infra. Nam & vo-
luptatē, & laudem habet (intellige iuxta com-
munem vulgi opinionem) nec ferē iniuria
esse videtur. Erit ergo iniuria, sed non vi-
detur. Quare iure optimo sacrosancta Sy-
nodus Tridentina ait; Duellorum vsum, fa-
bricante diabolo, fuisse introductum. Sed
quoniam non est mihi animus fufius hac de
redderendi, reijcio lectores ad Susium Vr-
ream, & alios auctores, qui pro hac verita-
te disputarunt. Nos aliqua ex dictis colli-
gentes, huic capiti, & parti finem impone-
mus. Primo nascitur ex dictis, non esse con-
cedendum duellū tanquā minus malum, cum
ex eo plura oriantur mala, quā si prohibea-
tur: & cum non sit rationi consentaneum in
plura mala impingere, vt pauciora cuiten-
tur, duellum reijciendum erit. Conficitur
secundo, falsum esse, monomachiam conti-
neri sub bello, cū bellū secundū religionem
christianam sit licitum, singulare verō certa-
men nequaquam, quidquid dicat Antonius

Arist. locus
declaratus.

Conc. Trid.
Duelli vñs
diaboli in-
uentum.
Ioan. de Li-
gnano.
Iacobus de
Castilio.
Alciatus

Duellū est
cedendū
tanquā mi-
nus malum.

Duellū non
continetur
sub bello.
Origenes
dial. de re-
cta in Deū
fide,

Ber-

Bernardus, quem satis bene refellit Sufius. Tertio constat, per hoc genus pugnae non modo non recuperari honorem, & famam, sed honorem amitti, & infamiam contrahi.

Quarto euidenter apparet, inepte, & pueriliter prorsus à quibusdam dici, hanc singularem pugnam esse actum quendam nobilem, & egregium, & non debere exerceri nisi ab honorato equite, aut honesto loco natis. Hos egregie carpit Sufius, atq; istos rem inhonestam, & turpem hac fucata specie honestare voluisse. Quamuis autem hæc, quæ à nobis disputata sunt, vera sint: tamen vel ob ignorantiam à nostris militibus non percipiuntur; vel si percipiuntur ob animi impotentiam non seruabuntur. Verum si tanti honorem faciunt, si tantum existimationis desiderium eos tenet, ignorantiam excutiant necesse est, quia ut ait Philo episcopus in cantica, ubi ignorantia, ibi dedecus, & ignominia: nec non etiam contra animi perturbationes pugnent oportet, ut de se victoriam referant, cum is, qui à seipso vincitur, inglorius existat. Quod si hic impotentes, & inepti milites exclament.

At vindicta bonum, vita iucundius ipsa,
Ego quoq; cum eodem poeta exclamabo.

Nempe hoc indocti.

Quod si poetæ, & doctorum hominum auctoritas eos non commouet, moueat saltem gloriosissimi, & inuictissimi Imperatoris sententia.

Per duellū
non recupera-
tur honor
Conrad.

Sufius l. 2. re
sp. ult.

Philo episc.

tentia. Alexander magnus, ut diuus Maximus refert, interrogatus quis esset rex optimus; respondit. Qui inimicos beneficijs ambit, & reconciliat. Alij imbeciles, & effeminati dixissent; qui prouocat ad singularem pugnam, qui trucidat, qui dilaniat, qui discerpit. Quid hic dicent nostri equites? qui nihil veram & solidam virtutem gustantes contra vere militie, & equestris ordinis decreta agunt, ac prorsus imprudenter viuunt, & ineptè loquuntur; præsertim dum sententiam irrident eorum, qui rationem, & religionem eos debere sequi, persuadere conantur: Ut hic exclamare liceat.

O curuæ in terris animæ, & cælestium inanes.
Sed quoniam hac de re in sequenti parte, ubi de tollerantia, & remissione iniuriarum, & dilectione inimicorum agetur latius disputabitur, modum huic secundæ parti, in qua fuisse de rebus propositis disseruimus, imponentes, tertiam partem tractare ingrediamur.

*Iniuriâ perpeti, non esse ex se vituperatione
dignum, Cap. 50.*

INTER alia incommoda, quæ ex vnius primi parentis offensione in posteros dominarunt; illa sanè duo grauia, ac perniciofa illis acciderunt: quorum alterum est; quod tenebris ignorantia offusi, quid honestum, quid turpe, quid verum, quid falsum sit, cer-
nere;

S. Maximus.

Rex optimus quis.

Perf. sat. 25

Quæ mala
humana non
ex priuato
primi paren-
tis contra-
xerit.

nere; aut si quid recte perceptum fuerit, animi viribus debilitati illud perficere, quod alterum est incommodum, non facile queant. Quamuis autem ob acceptam plagam læsa, ac debilitata nostra natura esset: adhuc tamē tantum momenti in ratione, ac libertate remanserat, ut per innata virtutum semina aliquid internoscere, & efficere posset, nisi malis moribus, opinionibusque deprauatis, semina illa obruerentur. Statim enim atque ad eam ætatem peruentum est, qua sapere incipimus, ab ipsis etiam parentibus, & nutricibus, perditis, profligatisque viuendi rationibus imbuimur; quā rem & Cicero & Quintilianus sapienter & vituperant, & deplorāt. Qua autem id ratione fiat, elegāter Auerroes in sua paraphrasi in librum de rep. Platonis demonstrauit. Accedit postea quasi quidam magnus, & magnam doctrinā præferens, magister mundus, hoc est ad omnia consentiens multitudo, & tunc planē opinionum peruersitate, & corruptelis inficimur, ac ita paruuli naturæ igniculi restringuntur, ut nusquam lumen naturæ appareat. Licet enim oriens ē cælo nobis in tenebris, & umbra mortis sedentibus illuxerit; ac verus magister nobis aduenerit, & scholam veritatis aperuerit, in qua & per se, suosque doctores veram doctrinam profitetur: tamen tū ob naturæ vitium, tū ob haustam corruptelam à schola mundi, in qua sunt omnia errorum plena,

Cicero.

Cicero.
Quintil.

Auerroes.

Zachar. in
cant.

na, vulgi nefaria voce præpediti non desciscimus, & in Christi scholam cum tamen Christianos nos esse profiteamur, non facile ingredimur. Inter alia autem perniciosissima decreta, quæ mundus fixa, ac rata in sua schola habet; illud omnino mordicus defendit, ac suis auditoribus continenter inculcat, eum ignominia labe aspergi, qui ab alio patienter iniuriam accipit, & acceptam grauiter non vlciscitur. Contrā verus institutor Christus suos docet, & hæc duo præstantissima decreta perfectæ, & absolutæ philosophiæ, scilicet iniuriam patienti animo accipientes non esse inglorios, & acceptam condonantes non esse feminate se gerere decernit. Quam doctrinam si ij, qui Christi scholam se ingressos esse arbitrantur, acri mentis aspectu intuerentur, eius pulchritudine capti, nullum hic nobis disputandi præberent locum. Sed quando fucata specie mundanæ doctrinæ eorum cæcutientes oculi nimis afficiuntur, personatam falsitatem detegentes, ad amorem candidæ ac simplicis veritatis eos traducere conabimur. Eas autem ad id efficiendum rationes adhibebimus, quæ sunt à natura petita; ut cum falsò humana, & Deo inimica sapientia hæc Christi dogmata cum natura pugnare sibi persuadeat; nos contrā omnino cum natura congruere demonstramus. Ut autem quod intendimus, facilius assequamur, aliqua quasi fundamenta prius ponenda sunt. Primo,

Duos errores
vulgi perniciosissimos

Nihil malū
præter cul-
pam.

Cicero.

Mutius lib.
pr. resp.
Rationis
encomium.

Mutius l. 3.
c. 13.

Mutius.

Thucydides
Arma à qui-
bus inuenta

mo, illud in confesso esse debet apud homines omnes, nullum esse verè, & propriè malum præter culpam, eamque omnino esse fugiendam, quod etiam ethnici solo luminis naturæ ductu cognouerunt. Nihil, ait Cicero, ut ceteros omittam, est magnum malum præter culpam. Ut enim maxime proprium est homini cum ratione viuere: ita nihil magis hominem dedecet, quàm à ratione discedere; cum qua qui viuere noluerit, tanquam bellua agrestis extra humanum cœtum eijciendus est. Est nanque ratio, magistra vitæ, domi, militiæ in domesticis, publicisque rebus. Hæc indicit iustum bellum, hæc pacificationem conciliat, hæc fidem seruat hosti: hæc oratores reddit immunes: hæc non permittit milites ab Imperatore desciscere; hæc denique ubi pessima consuetudo monomachiae fuit introducta, leges illi præscribit, & ne quid contra iustitiam fiat, prohibet. Quid est igitur, cur iusti, & honorati equites rationem sequi nolint; cum sine ea armorum tractatio nequeat consistere? Pono secundò, quod etiam superius adnotauimus, nihil magis honesto equiti conuenire quàm iustitiam tueri, cuius rei causa arma tractanda suscepit. Quare pro honore tuendo, & ignominia arcenda, quam tantopere (sed nihil minus ait Mutius) refugiunt, nunquam arma contra iustitiam sumere debent: quæ arma licèt (ut Thucydides scripsit) à barbaris sint inuecta:

inuecta: nihil tamen est tam barbarum, quàm eadem iniuste tractare. Quam ob rem sapienter illud mihi visus est finxisse Plato; Mercurium demissum fuisse à Ioue ad homines, ut singulis verecundiam, & iustitiam ad confectionem humanam retinendam impertiret. Ponimus postremo loco, virum fortem, & magnanimum, cuius virtus singularis, ac illustis esse debet, nulla ratione debere pendere ab opinione vulgi, corruptaque consuetudine. Nam si præ alijs conspectus videri desiderat, corruptam, & stultam ignorantium hominum viuendi rationem fugiat necesse est, cum in ea nihil præclarum, nihil magnificum conspiciatur. His iactis fundamentis ita de re proposita decernimus. Illatas iniurias toleratè ferre, ex se suaque natura non est turpe, aut vituperatione dignum. Nec vereor hoc loco exhibitus explodi, quia apud sapientes viros, ne hæc veritas cum honore excipiat, nihil vereor: quid dixi, excipiat? imò semper excepta fuit. Et primò si naturam iniuriæ dispiciamus; quid quæso culpe ex accepta iniuria cōtrahit iniuria affectus? Iniuria enim, ut breuè dicā, nihil aliud est, quàm offensio contra ius accepta: & iniuria affectus est iniuriose acceptus. Nulla hic turpitudinis, nulla erroris mētio intercedit; nihil culpe, nihil labis exauditur, si eum spectes, qui iniuriā accipit. Cur igitur sagillatur? cur honore spoliatur? is, qui potius commiseratione complectendus

Plato.

Viri fortis
munus.

Illatam iniuriam. æquo animo ferre est laudabile.

Prima ratio.

Mutius

Sofius lib. 2.
resp. ad 3. &
4. Arg. Poss.

V erat,

erat, & si patiēter tulit summis laudibus exor-
nandus? Adde secundo loco, communē om-
nium hominum sententiā. Nemo ferē est,
qui non sentiat, ac dicat, infamiam esse eius
qui infert, nō eius qui accepit iniuriam. Sic-
ut de honore quoque dicitur esse eius, qui
exhibet; non eius, cui exhibetur. Quid
igitur causae est, ut contra consensionem
ab omnibus approbatam, iniuriam per-
pessum erroris labe aspergere quisquam
velit? Quod si dicas: vulgus contrarium
sentit, & ita potius contraria opinio erit
pro vera habenda. Sed hoc nihil est. Tum
quia vulgus non comprehendit omnes ho-
mines: tum quia est communis vulgi er-
ror, quem sequi non debemus. Quanta au-
tem circa honorem, & iniurias vulgus pec-
cet, Cosmus Aldana in libro contra errata
vulgi docet. Adde tertio, Quis non videt,
modò oculis captus non sit, quodnam onus
cervicibus hominum imponatur ab ijs, qui
volunt, iniuriam perpeffos esse infames, dum
volunt in cuiusvis manu esse, ut ad libidinem
possit virum conspicuum, & fama celebrem,
inglorium, & famosum quavis iniuria effice-
re. Volunt tanti boni possessionem, cuius-
modi est fama, in alieno arbitrio ponere; cū
honoris acquisitio, & conservatio, & recupe-
ratio in sola actione secundum virtutem sita
sint. At dices, dum te non honorat, aut iniu-
riam infert, ostendit te vacare virtute. Sed
dicas;

Secunda ra-
tio.
Mur. lib. 4.
resp. 7.

Arist. 1. eth.

Obiectio.

Confutatio

Cosmus
Aldana
Hispanus
Tertia ratio

Obiectio.
Confutatio

dicās obsecro, nūquid virtutē amitto, qua so-
la possidetur, & acquiritur vera fama, dū ille
non existimat, me studiosum esse. Aut vi-
eum compellere debeo, ut externa signifi-
catione velit ostendere me in virtute esse? De-
inde si quis me inique in media platea arundi-
ne cedat, aut mihi colaphum intringat, quam
ego, dum tolleranter me gero, virtutem læ-
do? quod perpetro facinus, cum victoriam
de me qua nulla maior est, refero? Melior est
patiens viro forti, & qui dominatur animo
suo, expugnatore urbium.

Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit

Oppida, nec virtus altius ire potest.

Quod si ex sola culpa, ut est certissima om-
nium sententia, vera contrahitur ignominia,
dum iniuriam patior, nulla me vera infusca-
bit infamia. Hanc rationem ad hanc rem
comprobādam adhibuit Museus, dum dixit.
Pati iniuriam non esse turpe, quia peccatum
non admittit: idque exemplo Socratis proba-
uit. Et Aristotelis quinto ethico capite vl-
timo, hoc modo hac de re scribit. Iniuria
affici, sine vitio, & iniustitia est. Et Menan-
der, eum virum optimum inter mortales esse
iudicavit, qui ferre iniuriam posset. Facit
etiam huc illud effatum, quod est in ore om-
nium. Præstare iniuriam perpeti, quā fa-
cere. Cur igitur tantopere in honore ha-
bentur, & in sinu fouentur, qui veluti gladi-
atores quidam, & sicarii quotidie alijs iniuriā
faciunt,

V 2 faciunt,

Pro. 16.
Bap. Mant.

Museus.

Arist.

Menander

Melius pati
iniuriam in
quā facere
Menander

faciunt, & qui accipiunt paruipenduntur? Laudant, ac probant pronunciatum illud omnes viri docti, fortes, & prudentes. Plato ep. 7. & de eius sententia Theodoretus lib. 12. de curandis græcanicis affectionibus. Et in Gorgia Socrates respondens Proclo dicēti, peius esse iniuriam pati; asserit, se potius velle iniuriam pati, quàm inferre. Alcianous de doctrina Platonis c. 28. Tantum malum, inquit, iniustitia est, ut iniuriam pati præstet, quàm inferre. Aristoteles idem docet in 5. Eth. non semel. Constantinus Imperator, oratione ad sanctum cœtum. Possseuinus, Mutius, Hieronymus Vrræa, Cicero pro Qu. & quotquot de honore, & duello scripsere. Sed video, quid ex allatis auctoritatibus obijcias. Multi ex his, quos citasti auctores; dicunt, iniuriam pati esse minus malum. Quare erit aliqua ex parte malum. Verum facilis est solutio. Vocant enim minus malum, quatenus iniuriam ferre est aliquod incommodum, & malum pœnæ; quod si ad malum culpæ comparetur, nihil ferè habet mali; sed sola culpa est verè, & propriè malum. Nam omnis castigatio, ut ait Alcianous loco proxime citato, medicina quædam est delinquentis animæ. Adde etiam appellari minus malum, quatenus quoddam malum reputatur, quod verè non est, si de vero malo loqui volumus. Hinc patet, quomodo accipiendum sit illud Aristotelis. Nemo iniuriam

Plato.
Theodoret.

Alcianous.

Aristot.
c. 5. & ult.
Constantin.
Imp. c. 15.
Hierony.
Vrræa.

Obiectio.

Confutatio

Alcianous.
Castigatio
quid.

riam pati appeteret: non quod iniuriam pati sit aliqua culpa; sed quia non solent homines pœnam desiderare, cum aliquid incommodi afferat. Ad hanc veritatem confirmandam facit etiam illud. Condonare iniuriam acceptam licet: licebit quoque eam ferre. Nam si quis peccaret ferendo, offenderet etiam condonando. Ex his intelligi licet, posse nos concedere, & in quo sensu concedendum sit, iniuriam pati, esse quoddam malum, scilicet malum pœnæ, & damni. Denique dum quis toleranter iniuriam fert, vincit se ipsum, & de se victoriam præstantissimam refert, & exercet actionem magnanimitatis egregiam, ut inferius demonstrabitur. Quare si cum ratione, & debito modo id fiat, non erit reprehensione dignum. Potest tamen incidere casus, in quo melius esset propulsare iniuriam, quando scilicet id ad aliorum maiorem vtilitatem cōferret; & tunc si quis non propulsaret, peccare posset, ut patet ex his quæ de defensione & fama superius disputauimus. Illud hoc loco aduertendum est, iniurias, quæ fiunt Deo, quantum in nobis est, non esse ferendas, ut Albertus Carthusianus: & plerique scriptores admonuerunt. Quo fit, ut neque illam ferre debeamus, quæ nos infideles, & non veros cultores Dei esse demonstrat. Ita nos seruatoris exemplum docet; qui semper patris honorem defendit: & cum Samaritanus appellabatur, aut

Aristot.

Alia ratio.

Arist. 5. Eth.

Alber. Carr.

dæmonem habere dicebatur, iniuriam negādo refellebat. Verū cum facile hominibus persuaderi possit, vt dum iniuria infertur tolleranter se gerant, cum id prestare, perfectæ virtutis sit: iam acceptam condonare, quod facilius factū est, illustre, & laude dignum esse demonstremus.

Condonare iniurias esse excelsi, & inuicti animi. Cap. 51.

Mundi vera
vxoꝝ.
Mundi pel-
lex.
Mundi filii
& filia.

Gyrus. Pro-
mus.

Mundi ter-
tia.

AMICITIAM pullam esse è terris à marito suo mundo, atq; pellicem suam inimicitiam matrimonio sibi copulasse, ex eaq; filios occiforem, insidiatorem; filias vè rō improbitatem, pugnam, iram suscepisse, elegantissimo carmine Gyrus descripsit Pro-
mus. Spes tamen esse aliqua eam è cælo in terram reuocandi, nisi ad omnia mundus τῆς δαλίδος μωρίας συνεγία id est serua stultitiæ opera vteretur. Quamobrem, nisi consultricem hanc pessimam sibi semper affixam à se repellat mundus, vt amicitia ad homines reuocetur, & pellex inimicitia è terris exterminetur, nullo fieri modo poterit. Tunc autè ad id faciendum traduci mundus poterit, si contra doctrinam magistræ suæ, nihil præstantius esse, quàm illatas iniurias æquo animo perpeti, & acceptas perpetua obliuione abolere persuasum habuerit: quofitum alterum superiori capite persuadere cō-

stat

nati sumus: alterum nunc persuadere nitemur. Neq; hoc loco distinctione vlla utar, de vera aut non vera, propria aut impropria iniuria, sed in vniuersum demonstrabo hanc veritatem de omni iniuriarum genere. Prima ratio, ad id quod volumus persuadendū, sumatur ex ea communi omniū sapientū sententia, quæ cōstanter, ac verè affirmat, nullā esse maiorem, & illustriorem victoriā, quàm illam, qua quis seipsum vincit. De hac victoria Plato dialogo primo de legibus ita scribit. Prima, & optima victoria est, vt quis seipsum vincat. Et quamuis aliqui non tantum Platoni, quātum Aristoteli tribuant: tamen eius doctrinam valde accedere ad nostrā doctrinam christianam, & patres quam plurimi testantur, & Bessario quanti facienda sit platonica doctrina, eleganter demonstrat. Et quid mirum? si vt Eusebius Cæsariensis refert, Plato atticè loquens, profert mosaica. Et recens Franciscus Vieri in compendio doctrinæ Platonis, dogmata Platoniorum conuenire in multis cum religione nostra, late demonstrat. Et vt auctorem afferamus christianum. Vir eruditissimus & maxima pietate ornatus Ioannes Gerson hæc sententiā sermone quodā corā Papa Benedicto valde commendat. Hæc, inquit, est victoria Christiana, iniurias, & iras non iniuriis, & ira; sed mansuetudine, & misericordia vincere, & imitari eū, qui etiā in cruce positus di-

Prima ratio

Victoria pri-
ma vincere
seipsum.
Plato.

Bessario.

Euseb. Cæs-
sariensis refert,
Plato atticè lo-
quens, profert
mosaica.

Gerson
Christianus
victoria.

V 4 xit.

S. Martinus xit. Pater, ignosce illis. Sic Beatus Martinus cum à multis vrgeretur, vt Britium sibi contumeliosum abijceret inquit: si Christus Iudam, Martinus cur Britium non tollera- bit? At nunquam ita se homo vincit, ac de se ipso triumphum refert, vt quando iniurio- sè acceptus iram vincit, indignationem com- primit, furorem extinguit, & animum ex- candescere gestientem compescit. Hinc verè cecinit ille.

Bapt. Mant. *Ardua res vicisse alios, victoria maior
Est animi fluctus composuisse sui.*

Alia ratio. Quis igitur omnium laudum cumulis, coro- nis, ouationibus, triumphis non ornet cum, qui tam fortiter se gerit, tam inuictum se de- monstrat, qui supremam, ac difficilissimam vi- ctoriam reportat? Ea est preterea magni, ac celsi animi natura, vt nulli se se subijciat rei; nullo inferior sit; sed semper in quadam ho- nesta elatione, ac granditate consistat; à qua animi celsitate deiicitur is, qui iniuria vinci se finit: aut si victus fuerit, vincentem iniu- riam abolendo non superat. Propterea Cæ- sar inuicti animi vir, se victum esse dixit à Ca- tone, qui mortem sibi consciuit, ne in eius manus veniret. Cōquerebatur enim sibi è ma- nibus ereptam fuisse occasionem reportan- di de se ipso victoriam, cum Catoni om- nem iniuriam condonare cogitasset, quam ta- men, cum Marco Marcello pepercit, vt est apud Ciceronem, retulit. Hodierno die te- ipsum

ipsum vicisti. Hanc veritatem pulcherrimo mmo illustrauit Publianus.

Ingenuitas non recipit contumeliam.

Et Martinus Dūmensis Episcopus libro de quatuor virtutibus; qui liber falsò Senecæ adscribitur; si magnanimus fueris ait, nunq; iudicabis tibi contumeliam fieri. Et paulo infra. Genus magnum vindictæ est igno- scere. Aristoteles cum de magnanimo dis- putat, docet magnanimum esse, in vnaquaq; vir- tute esse magnum. Quare ad eum pertine- bit superare magnos animi motus, ex quibus vnus est ira, & appetitio vindictæ. Et item; Ni- hil sibi magnum videtur neq; odij tenax. Non ergo magnanimum est, refricare memo- ria iniurias, sed paruipendere. Et libello de virtutibus. Magnanimum est ferre honorè, & contumeliam: item ἀδικεῖσθαι δυνάμενος, καὶ ὑπομένειν. hoc est, qui potest iniuriā sustinere, & non vlisci. Diogenes epistola ad Cratem Thebanum. Herculei animi ela- tio omni optima fortuna præstantior. Con- ficiatur ergo alia ratio ad probandum quod volumus, tum ex allatis, tum ex afferendis auctoritatibus. Arianus libro tertio. Per- fecti officij esse docet non vlisci, aut vindica- re iniurias. Si perfectum officium est, pro- fectò vituperari non debet. Malo, aiebat ille apud Terentium, non prospicere, quam vlisci, accepta iniuria. Et alibi. Reipsa re- peri, facilitate nihil esse homini melius, neq;

Martinus
Dūmensis
Episcopus.

Arist. 4. Eth.
cap. 3.

Magnanimum
partes.

Diogenes.

Alia ratio.

Arianus

Terent. in
Eun.
Adelp.

Seneca

clementia. Seneca ait, clementiam esse virtutem Rege, & principe maxime dignam, & maximi animi esse offensas spernere, & despicere: & humili loco nati esse, exercere manum, litigare, & in iram prouocare, atque morem gerere. Alexander magnus, ut in eius vita Ioannes Monachus refert, regium esse aiebat benemerentem insimulationes sustinere. Et Antisthenes, cum ei relatum esset quempiam ei maledicere; regium est inquit, cum benefeceris male audire. Imò, ut sapienter scripsit Cardanus, qui bene facit illis, qui eum prosequuntur, similis est Deo, qui tot maledicentes, impios, sacrilegos conseruat, alit, fouet, & tota die miseretur, & commodat, & pluit super iustos, & iniustos.

Plutarchus.

Et Plutarchus cum de eo, qui in inimicum beneuolus est, sermonem haberet, dixit. Quisquis non amplectitur beneuolentiam, quisquis non laudat benignitatem, is nimirum cor habet adamantinum, aut ferro excussum. Isidorus libro de summo bono.

Isidorus s.

2. c. 21.

Franciscus

Petrarcha

Magna est virtus, si non lædis eum, à quo læsus es. Franciscus Petrarcha de vtraque fortuna. Nobilissimum vindictæ genus est parere.

Pittacus.

Pittacus interrogatus, cur iniuriam dimitteret; respondit: *συγγνώμη, τιμωρίας, ἀμεινον*. hoc est. Venia, ultione melior.

Hermanus.

Hermanus Schotennius libro de honesta vita docens, quomodo nos gerere debeamus erga inimicos, præstat inquit, illatam iniuriam igno-

gnosceret, quam talionem reddere. Addit: Ultio est inditium parui, & pusillianimi. Ut merito cecinerit Naso.

Ouidius:

*Quo quisque est maior, magis est placabilis ire;
Et faciles motus mens generosa capit.*

Iren. c. 57:

Diuius Irenæus libro secundo contra hereses, cum dixisset inimicos diligendos esse ex iussione diuina, addidit, eos qui male inimicos tractant, esse, *μυρογόμους*. hoc est, exiguui animi. Nec est cur illi, qui prouisi sunt ad vindictam, laconicum illud in medium afferant: veterem ferendo iniuriam, irritari notiam; & pariter illud, de præda Mysiorum: quia nihil video, quod magis hominem reuerentia, & obseruatione dignum efficiat, quam si pro viro constanti, forti, pio, & religioso habitus fuerit. Clementia enim, & animi temperatio, & caritas, & æquitas Principis & quemuis alium magis gratiosum, & amabilem, ac reuerentiam dignum efficiunt, quam crudelitas, & imperium: ut non male quidam dixerit.

D. Dorotheus legendus. ser. octauo. qui est de obliuione iniuriarum. Laconicum dictum.

Claudius s. sellius lib. de resp. Michael Verinus.

Iustitia, & charitas dilecti principis arcus.

Et Pelereus Lacedæmonius fratri querenti, cur non ita à ciuibus ut ipse, coleretur; respondit: quia iniurias pati nesciret. Illud obseruandum inquit Cardanus; quicumque viri magnam potentiam, aut auctoritatem desiderarunt, ultionem semper contempserunt. Quod si quis ita esset ferinis moribus imbutus, ut alicuius mansuetudine, & clementia

Cardanus.

Alia responsio.

abu-

abuteretur, posset dum vim inferre conatur, per defensionem repellere; & præterea apud magistratum deferendus esset, ut iusta poena puniretur. Nec enim volumus, aut requirimus ab aliquo, ut facinorosos, & perditissimos homines abire sinat impunitos, sed tamen, eo quo debet modo, castiget. Nam

Parcere subiectis, & debellare superbos,

Hæc est in summis gloria summa iuris.

Quamobrem non negamus defensionem, quam omnia iura concedunt: sed ultionem damnamus, quam omnes leges damnant: & homines ad clementiam, & placabilitatem hortamur, ad quæ eos à natura factos esse, Iuuenalis sapienter docuit.

Iuue. sat. 15.

--- mollissima corda

Palladius

Humano generi dare se natura fatetur.

Sed quoniam versamur in re graui, quam persuadere hominibus plurimum ad religionem, & pacem retinendam pertinet, exemplorum momentis eandem veritatem sequenti capite confirmemus.

Exemplis illustribus demonstratur quam gloriosum sit pati, ac condonare iniurias. Cap. 52.

Palladius.

Prima docetis prudentiam quæ sit.

P R I M A M esse aiebat Palladius, eius qui docet prudentiam, eius quem docet considerare personam. Propterea cum desideremus hoc nostrum opusculum omnibus utilitati esse, nec omnes ad momenta rationum percipienda idonei sint, expedire existimaui, hanc

hanc rem, quam hic docemus, exemplis quibusdam, quæ indoctiores magis, quam rationes afficere solent, confirmare. Habet enim ut Aristoteles tradidit, suos nervos, ac vires oratio, quæ exemplis fidem facere conatur. Exemplum autem potius ab ethnicorum gestis, quam à Christianorum patientia depromentur; tum ut melius perditam nostrorum hominum viuendi rationem redarguamus; tum etiam, ut quod respondere possint, minus constantes, & fortes non habere demonstramus. Et quamuis magna exemplorum Sylua se se mihi offerat: tamen illustriora quædam ex melioribus scriptoribus decerpam. Et ut à singulari patientiæ exemplo exordiamur; Pericles Atheniensis, alioqui princeps, ut est apud Sabellium, integrum diem publicum conuiciatorem patienter tulit: cumque domum venisset, conuersus ad seruum, inquit. Hunc ciuem, domum reducito. Quid hic fecissent fracti, & molles equites, qui quibuscunque minimis transuerberantur verbis, quippe qui vitrei sunt? nec assent. Philippus Macedonum Rex ut, Baptista Fulgosius refert, cum ei relatum esset, eum à Nicanore criminari, cumque suaderent amici, ut in illum animaduerneret, dixit. Nicanorem esse virum bonum esse sibi persuasum; cumque pauperem esse nosceret, dono ei pecuniam misit. Licurgus, Rufus refert, orbatum à ciue altero oculorum, accepit illum à

Arist. 1. the.

Sabel. 1. 9. cap. 1.

Bapt. Fulg. 1. 5. tit. de Clem.

Rufus.

po-

populo, ut quouis modo eum puniret, quod non fecit: sed instructum bonis moribus in theatrum produxit. Lacedæmonijs admirantibus, dixit. Quem iniuriam accepi à vobis, frugi reddo. Quidam alij deglubuissent, dilacerassent, contriuissent. Phocion Atheniensis, Ælianus scribit, cum multa præclare gessisset, invidia damnatus ad mortem, rogatus à amicis quid præcepti filio reliquisset; inquit, ne huius iniuriæ memor, malum pro malo Atheniensibus redderet. Antagoras poeta, ut idem auctor scribit, Arcesilaum Academicum probris insectabatur; ille, ubi plures homines stare videbat, eò adibat, atque cum ipsis colloquebatur, ut hac ratione conuiciator apud plurimos sibi ipsi turpitudinē imponeret. Simile est illud Cratis, qui pugno percussus nomen Nicodromi percussoris super plagam posuit, & per urbem vagabatur, ut ostenderet, maiorem esse inferentis culpam, quàm accipientis dedecus; imò illi stre esse iniuriam tolleranter ferre. L. Murena Catonem, à quo paulo ante ambitus accusatus fuerat, ne in seditione occideretur, suo cum periculo toga protexit. Romani omnes Syllam iniquissimum, & immanissimum, à quo non modo tota respublica detrimenta maxima, sed etiam singuli graues iniurias acceperant, passi sunt, cum dictaturam deposuisset, impunem, & illa sum viuere, & nullus est inuictus, qui eum offenderit, à quo

Ælian. l. 12

Ælian.
lib. 14.

om-

omnes pessimè tractati fuerant. Diogenes colapho accepto, nihil aliud dixit, nisi hoc. Nesciebam, quādo mihi cum galea domo sit prodeundum. Pisistratus, ut est apud Franciscum Philadelphum, cuius filiam Thrasibulus amore concitatus inter eundem suauitatus fuerat, vxori ad ultionem irritanti, respondit. Si qui nos amant, mea vxor, oderimus; quid ijs faciemus, quibus odio sumus? Idem cum conuicijs, maledictisque à quodam esset affectus, ijs, qui eum ad vindictam inflammare nitebantur, ait. Quæso quiescite. Nam ego illi homini non magis succenseo, quàm si quis obligatis oculis in me occurrisset. Vespasianus Imperator Vitellio, qui fratrem eius occiderat, & filium occidere curauerat, filiam magna cum dote nuptui dedit. Titus clementiam patris imitatus, conuocatis duobus patritij ordinis, qui imperium affectabant, secum cenare iussit, & interim nuncios ad eorum matres misit, ne de filijs dubitantes se se occiderent, die postero in theatro assidere sibi vtrunque iussit. Marcus Cato cum à quodam in balneo imprudenter percussus esset, irritantibus ad ultionem, respondit. Ego non memini me percussum. Alphonfus I. I. Rex Castiliæ, ut vnum ex nostris afferamus, Maurum quendam, qui ceu Scæuola necaturus eum venerat, captum nouis vestibus amictum, donata pecunia, multis contradicentibus remisit. Denique Cæsar Augustus,

Diogenes
patientiaFranciscus
Philadelphus
lib. 4.Vespasianus
Imperator.
Titus.

M. Cato.

Alphonfus
Rex CastiliæEutropius
Lege Carda
num.

Sueton.
Guido Bitu-
ric.

Valer. Max.

stus, de cuius clementia præter alios Eutropius fidem facit; Antoninus pius, & philosophus non minus clementia quàm rebus gestis conspicui fuere. Marcus Æmilius Sextus Salinator, Scipio Africanus, in cuius tumulo hic versiculus scriptus legebatur.

Maxima cunctarum victoria victa voluptas.

Et alij, qui iniuriarum obliuiosi fuere, nisi magnanimi & fortes extitissent: ad summas, & primas reip. partes administrandas adsciti non fuissent. Plura si quis legere cupiat exempla, legat Valerium Maximum. Ioannem Baptistam à Campo fulgoso, Sabellium, Andream Eboracensem, Guidonem Bituricensem, Volateranum Philelphum, Syntoma sapientie parte quinta libro primo, Marcum Marulum, à quo peti poterunt exempla sanctorum; & alios qui de exemplis scripsere.

Valer. Max.
Ioan. Bapt.
Sabel.
Andreas.
Guido.
Marul.
Philelph.
Syntoma.

Plin. lib. 11.
cap. 7.

Niceph. 1.
88. cap. 5.

Afferri quoque possent exempla lenitatis, & placabilitatis ab ipsismet brutis desumpta; veluti de rege apum, qui aculeum non gestat, & de leone, qui prostratis parcat; & eorundem leonum feritas inter se non dimicat, & serpentum morsus non petit serpentes: canes iniurias patienter ferunt, percussi blandiuntur, cieciti reuertuntur, obiurgati arrident: sed ne longum faciam, hæc & alia multa silentio inuoluo. Verum cum Ethnicorum exempla, cum ea contemplamur, vim non habeant mouendi affectum, uti exemplum Christi seruatoris nostri; propterea moneo pios, ac religiosos

giosos Christianos, ut in hoc vnum patientie & clementie exemplum mentis aciem defigant, cum ad iniurias patienti animo perferendas, & libenter condonandas volunt excitari. Enimuero, inquit Tritemius, quisquis exemplo regis cælorum patientiam, & humilitatem non amplectitur, nullius imitatione hominis ad mansuetudinem reuocatur.

Tritemius
ser. 18. de
patientia
Locus legē
dus Christi
exemplum.

Quis enim non commouetur ad lenitatem, & clementiam, dum videt filium Dei, per quem pater fecit omnia, Regem Regum, dominum dominantium, qui non fecit peccatum in cuius ore non est inuentus dolus, colaphis cæsum, sputis fœdatum, contumelijs derisum, verberibus contusum, cruci affixum ab ijs, ad quos seruandos venerat, quos summis beneficijs affecerat, tanquam agnum coram tondente tacentem, & pro cruci affigentibus orantem? Deinceps illud commouere Christianos debet, quod sciant proprium esse Dei misereri, & parcere, cuius rei causas legere poteris apud Franciscum Georgium. Quare dicere possumus, cum Ludouico Viues. Cum nihil crebrius, vel libentius Deus faciat, quàm ignoscere, quis tam demens, est, qui negare possit, illud esse pulcherrimū, quo tam propè ascendimus ad naturam prepotentis Dei? Quis ergo tam impudens, tam demens est, qui tot egregios, & illustres viros vituperare audeat, & tanquam effeminatos damnare? Aut quis tam impius, qui

Franc. Geor-
gius sectio.
ne 3. proble-
mat.
Ludouicus
Viues

X Dei,

Dei, & Christi imitatores effeminatè se gere
re; dicere audeat? Imò vt religiosè scripsit

Anton. Poss.

Antonius posseninus, hoc nomen Christianus deberet sufficere ad quascunq; iniurias perferèdas, & condonandas. Christiani igit suū Imperatorem imitentur Christū; quia, vt

Ifychius l. 5.
in Leuit.

Ifychius scripsit, nihil magis potest à peccatis corrigere, quàm imitatio Christi. Et no

Theophidi*

stra religio, vt Theophidius ait, propterea vocabulum trahit à Christo, vt Christianus semper habeat in memoria, quomodo tantæ dignitatis custodiatur gloria, ne dissonum videatur in opere, quod sonat in nomine. Contra eos, qui nolunt iniurias condonare, legendus est Eligius Episcopus homelia octaua,

Eligius Ep̃s

vbi inter alia ad id persuadendum hæc habet. Si verò incomparabiliter plus peccasti tu Deo, quàm in te peccauerit homo; quare iubente domino, non dimittis parum, vt tibi dominus dignetur dimittere multum. Cum grandi timore considerata est illa terribilis, & metuenda Dei nostri sententia, quam seruus ille crudelis audire metuit. Serue nequam omne debitum dimisi tibi & c. feratur itaq; iniuriæ à viro forti, contēnant à magnanimo, remittant Christiano. Si quis aut his q diximus persuasus, velit iniurias dimittere, & modum, quo id religiosè, & pie facere possit qrat, legat Gersonē in expositione sup dimitte. Licet ergo ex his quæ dicta sunt, constet illustre esse iniurias dimittere; tamen cum

Gerson p. 3.

hoc

hoc arduum esse videatur, iterū sequenti capite quædam afferre curabimus, quæ per mouere valeant ad iniurias æquo animo tollerandas, & ad deterrendos homines ab iniuria, & vindicta facienda.

Turpe esse iniuriam facere, & cur ab ea, & à vindicta abstinendum sit. Cap. 53.

TANTA, ac talis est peccati turpitudine, & obscœnitas; vt ab eo, tanquam à facie colubri, de sacrorum oraculorum sententia fugere debeamus. Verū partim, quod oculi nostri in hac rerum caligine non satis visa discernunt: partim, quod sub fucata virtutis forma serpens se se de more videndum præbet; nisi ipsius artes retegantur, non facile ab eius eumentita forma oculos auertimus. Et licet iniuriæ & vindictæ deformitas satis aperta, & manifesta sit, vt quæ possit longe a se oculorum aspectum auertere: tamen cum vsus contra doceat, non erit sine fructu, quā turpia sint hæc vitia paucis exponere, vt eorum turpitudine cognita, nemo sit qui iniuriam, & vindictam amet. Ad hæc igitur vitia fugienda, ea in primis ratio nos excitare, & compellere deberet, quod fieri nequaquā possit, vt quis alterum lædat, quin seipsum offendat; aut iniuriā vlciscatur, quin in seipsum prius iniuriosus sit. Nam dū quis occidere procurat inimicum, prius spiritum necat; dum lacerare famā alterius quis studet, prius

Peccati turpitudine curā nobis nō cognoscatur.

Prima ratio

animam lacerat suam: dum alium famosum coram hominibus conatur reddere, se infamem, & inglorium apud Deum, & omnes sanctos reddit: Et est similis illi, ut ait Antoninus, qui ex eo, quod quis ei tunicam scidit, ipse se gladio confodit. Nullus, inquit Aristoymus, qui à lupo iniuriam accipit, lupo fit, ut remordeat. Sic enim scribit. οὐδεὶς ἀδικηθεὶς ὑπὸ λόκου, λύκος γινεται. Et Hesiodus, apud Patritium lib. 6. de regno titulo 10.

--- Ipse sibi nocet is, qui ledere querit.

Et Theophrastus. Qui inimicum suo cum malo ledit, dat potius pœnas, quàm ille. Quare accidet ei, quod Maximus Tyrius eleganter scripsit. Ut qui fuliginosum complexus est, non potest nō immundus abire: ita qui vlciscitur, culpa, quæ in ledente erat, infusatur. Alia ratio. Adde, qđ sepissime qui vlcisci volunt, potius se suosq; perdunt, quàm inimicos, ut ipsa sepe docuit experientia: quod argumentum late tractari posset. Et certe iniuriam vlciscentibus accidere solet, quod de Praxitele narratur. Is cum iratus speculum inspexisset, & imaginem iratam vidisset, ei minari cepit, & illa itidem ei, ut tandem fregerit: quo facto plures imagines minitantes factæ sunt: & ita dum vnam imaginem minitatem removere voluit, plures suscitauit. Idem vlciscenti accidit, qui dum inimicum occidit, amicos affines illius sibi inimicos facit, & pro vno plu-

plures. Deinde aut singulas iniurias, quibus passim per totam vitam affici poteris, vlciscis, aut non omnes: si primum eligas, in vanum laboras, cum neque ipsi principes hoc possint, nec expediat: adde etiam, quod cum quotidie sint qui iniurias inferunt, vitam traduces miserrimam, & calamitosissimam: si aliquas contemnere volueris, cur & non omnes? cum nullus sit melior ad felicitatem aditus, nulla ad gloriam via paratior, nihil ad tranquillitatem vitæ opportunius quàm iniuriarum contemptus? Præstat ergo iniuriam negligere, quàm ultionem querendo, perpetuo cruciari. Et cum tria remedia sint ad tollendam iniuriam, ultio, obliuio, contemptus, nullum est opportunius, & præstantius, quàm despectio, quæ non est turpis, ut ultio; nec periculosa, ne aliquando reuifescat, ut obliuio. Esto igitur Deo similis, qui humanas contemnit iniurias, easque libenter condonat. Esto celso erectoque animo, & tanquam in altissima turri posito, lapides frustra iacentes illeso tibi irridere liceat. Et ut amore patientiæ, quæ tibi opus est capiaris, lubet eius effigiem ex Tertuliano ob oculos ponere. Vultus illi tranquillus, & placidus, frons pura, nulla mæroris, aut iræ rugositate contracta; remissa æque in lætum modum supercilia, oculis humilitate, non infelicitate deiectis. Os taciturnitatis honore signatum: color, qualis securis, & innoxius motus frequens.

X 3 capi-

Alia ratio

Iniuriarum remissio, via ad felicitatem

Iniuria triplici modo remouetur. Ratio optima ad remouendam iniuriam.

Tertulianus Patientiæ descriptio

D. Antoni
mus.
Aristoymus

Hesiodus

Franciscus
Patritius.
Theophras-
tus.
Maximus
Tyrius.

Alia ratio.

Simile, no-
tandum.

Locus amplissimus legendus in laude patietis.

Alia ratio.

Gregorius.

Alia ratio.

Math. 12.

Philip. psb. Cap. 23.

Philemon.

capitis in diabolum, & minax risus. Ceterum amictus circumpectora cadidus, & corpori impressus; ut qui nec inflatur, nec inquietatur. Sedet in throno spiritus, quem tertio vidit Elias. Præterea aut iactura te urget, aut offensa ad ultionem excitat: sed nec offensa ultione tollitur, nec iactura redimitur. Quod si potius velles offendisse, & dolere, quod offensus fueris: iam te ipsum iniuria afficis, cum te improbum declares, cum malorum sit inferre, bonorum pati iniurias: Hinc Gregorius. Qui malos non fert, ipse sibi per impatientiam testis est, quod bonus non est. Est etiam illa ratio, quæ Christianum hominem deberet omnino ab iniuria, & vindicta facienda reuocare, quod qui in hominem iniuriose se tractat, Angelum custodem eius, quem offendit, quadam ratione despicit, & iniuria afficit. Quo argumento usus est Christus dominus ad reuocandum homines ab iniuria pueris facienda. Angeli enim eorum vident faciem patris mei, qui in cælis est. Quod autem Angeli ad singulorum custodiam destinati sint, præter hunc scripturæ locum docet auctoritas Basilij cōsione secunda de ieiunio, Philippi presbyteri commentarijs suis in Iob. Idem docet Hilarius in psalmum 134. Rupertus Abbas Tuitiensis in Apocalipsim cap. 9. Quin etiam auctores profani hoc aperte docuerunt. Philemon Comicus apud Clementem

Alc-

Alexandrinum, his carminibus hanc veritatem docuit.

Adest viro cui libet demon bonus

Cum natus est, statim ut ad vitam instruat.

Et Phocilides.

Demonibus non vna viris natura nocendi est,

Sunt enim longe venientia, qui mala pellunt.

Idem Calcidius in Timæu Platonis, & Philo libro de mūdo tradunt. Quare sicut iniuria fieret viro nobili, si quis pauperē, cuius curā gereret, quem secum duceret, ut ab aliorum iniurijs tueretur, necaret: ita, qui hominem offendit, custodem angelum, quantum in se est iniuria afficit. Zeno stoicus interrogatus à quibusdam, quam ratione possent nihil iniuriæ facere; respondit. Si semper me vobis adesse existimabitis. Cur Christianus ab iniuria nō abstinebit, si Angelū, si Deū adesse animaduertit? Amplius si homines diligenter perpenderent quid agunt, dū contumeliose, & inique aliquem tractant, se diuinum, ac æternum numen quantum in se est offendere, & iniuria afficere, à tali fortasse scelere se abstinerent, nec punitionem, nec vindictam, quam sibi suisque iudicibus reseruauit ex eorum manibus extorquerent. Benignissimus ac pessimus dñs, ait Saluianus, cōmunē sibi cum seruis suis & honorem simul, & contumeliam facit, ne quis cum læderet Dei seruū, hominem tātum à se lædi arbitraretur. Et Hermogenes, ut est in libro secretorum

X 4 Aristo-

Phocilides.

Calcidius Philo.

Zeno Stoic.

Saluianus.

Hermogenes.

Aristotelis. Quando creatura interficit creaturam sibi similem, omnes virtutes cœlorum clamant ad diuinam maiestatem; dicentes. Domine domine seruus tuus vult esse similis tibi. Finge quæso Christiane, dum Deum offendere aliqua ratione niteris, eum ita te alloquentem. Quid feci, quid erraui, o creatura mea, quod me contemnis, & à me patre, & procreatore tuo ad demonem peremnem, & crudelissimum inimicum tuum deficiis? Quia ab æterno te amauit? quia ab æterno tui in me ideam quandam effinxi? quia ex nihilo ad imaginem meam creauit? quia omnibus creaturis, & virtute mea te conseruo? quia te perditum redemi? quia omnia peccata tua in filio meo acerbè puniui? Legendus est illustris locus Timothei Episcopi libro primo ad Ecclesiam catholicam, vbi diuina beneficia enumerantur. Quare eum offendendi Dei occasionem pessimus hostis (cui is est animus, vt Tacianus oratione contra græcos scripsit, vt diuinitatem quantum potest affectet, & cœlum cum omnibus creaturis euertere vellet, si posset) præbet, & ad peccandum inuitat, beneficia diuina in mētem quisque reuocet, atque cum Henrico de Halsia, ita Deum alloquatur. O quantum te diligere debeo Deus meus, qui me creasti cum nō eram, qui me redemisti cum perieram: cum errabam me reduxisti: quando ignorabam me docuisti: quando peccabam me corripuisti:

Locus cōtra
homicidas
Hypotesis
notanda

[Timotheus
episcopus

Tacianus.
Asirius.

Ramandus
Sebundus.

Henricus.
c. 7. folio 10.
De beneficiis
enumerantur.

puiisti: qñ tristabar, me consolatus es; qñ iam penè desperabā confortasti me: qñ steti tenuisti me: qñ cecidi erexisti me: qñ iui duxisti me: qñ veni suscepisti me. Adde quartam rationē à natura petitam, q̄ hominē inermē, nudū, sine vnguibus, rostris, cornibus procreauit; quasi eum ad pacem, & concordiam, & lenitatem fabricauerit. Quam ob rem qui armant se contra homines, qui alios lædunt, belluarum viuendi rationem inire videntur. Hinc Menander. Iusti mores iniuriā facere nesciunt: nemini iniuriā facere omnes homines natura docet. Idem q̄ te odio habet, amat, qui te amat, deama. Inapte igitur quidam ex nostris disputant: qui dum volunt hominem ad vindictam excitare, arguunt ex eo, quod natura brutis animantibus vngues, cornua dederit quasi more bestiarum, & sine ratione animali rationis participi viuendum sit. Quare si quis vult prudenter vindictam vlscisci, Diogenis sequatur documentum. Quonam pacto vlsciscar inimicum? Si bonus, inquit, honestusque ipse fias. Neque bonum est, & honestum, vt aiunt, par pari per se referre, & errantem proprio iure punire; imò cæteris paribus, qui vindictam sumit, magis peccat, quàm qui primò offendit; quàm doctrinam Sedulij auctoritas in epistola ad Romanos confirmat; vbi sic scribit. Reddere malum non est bonum, vt quibusdam visum est. Maius malū reddere, quia qui intulit non agnoscit:

Quarta ratio

Menander.

Diogenes
vlsciscendarum
iniuriarum
ratio
optima.

Sedulius
cap. 12.

Io. Bap. Sus.

Deut. 32.

Rom. 13.

Plato.

Aristot.

Susius.

Damna quæ
ex vno pec-
cato morra-
li contrahū-
tur inexpli-
cabilia.
Discipulus.

scit: qui mouetur ad vlciscendum eo ipso co-
gnoscit esse malum. Et certe, vt Susius ait,
etiam si daremus non errare eum qui vlcisci-
tur, dum par pari refert: tamen semper in eo
peccat, quod & magistratus, & Dei qui sibi
vindictam reseruauit, auctoritatē offendit.
Quam ob rem Plato, non vno in loco graui-
ter errare eos, qui iniuriam inferunt asseue-
rauit, eiusque discipulus Aristoteles confir-
mauit, & asserit esse cum vitio coniunctum.
quod silentio, & data opera præterit. Posse
uius, vt ait Susius. Posset etiam adduci ad
deterrendos homines ab iniuria, & vindicta
ratio ex malis tum spiritualibus, tum corpo-
ralibus quæ inde oriuntur desumpta. Neque
enim explicari posse arbitror quæ quantaque
sint damna spiritualia, quæ ex vno peccato
gravi contrahuntur. O quàm infelix est il-
le, inquit Discipulus, qui participatione om-
nium mislarum, orationum, & elemosyna-
rum, & omnium bonorum quæ fiunt in tota
Ecclesia, propter vnā iram, & vindictam
vult carere, & priuari omnibus bonis quæ fiunt
in cælo, & in terra. Rursus dum inimicitias
exerces & odio flagras erga inimicum, omnia
opera bona, & amicitiam Dei, Christi, Beatæ
Virginis, angelorum, & sanctorum omnium
perdis. Quam ob rem, sicuti tu in proximum
signa iræ, & odij ostendis, ita etiam Deus, &
sancti omnes in te signa iræ, & vindictæ exer-
cebunt. Sed latius de hac re differendi non
est

est hic locus. De damnis autem, quæ in bo-
nis fortunæ accipiuntur propter discordias
aliqua afferentur, cum de discordia agemus.
Quod si quis dicat: video equidem vindictā
non esse sumendam, video rem esse rationi re-
pugnantem: tamen ab appetitu vindictæ tra-
hor: non possum mihi ipsi imperare. Fateor
rem arduam esse; at si semel volueris, si quan-
tum in te est præstiteris, diuina gratia non de-
erit. Noli diffidere: res in promptu est:
vita in manu est: virtus in voluntate est: vi-
ctoria in arbitrio est: si voluisti, vicisti. Sed cū
interdū pacificationes non facile fieri queāt,
ac diu in discordia sæpe viuatur, quomodo
interim vir prudens fructum ab inimico pos-
sit percipere, non erit ab instituto alienum,
nec sine vtilitate docere.

In appendice
de amore &
discordia
fraterna.

S. Laurentii
sermone de
penitentia.

De vtilitatibus ab inimicis capiendis.

Cap. 54.

Q VAMVIS prisci illi homines solo hoc
contenti fuerint, ne à bestiis læderen-
tur: posteriores tamen etiam ab illis vtilita-
tes capiendas esse, dum illarum lacte ad re-
media vtuntur, pilis vestiuntur, carne ve-
scuntur, censuerunt. Dissimili in re, simi-
li ratione de Xenophontis sententia, nos nō
solum hoc contenti esse debemus, si inimici
nos minime lædūt, sed etiā curandū est, vt ab
eis vtilitates aliquas exhauriamus. Nec enim

Xenophoni

res

Plutarchus

res aliqua est tam noxia, Plutarchus scribit, quin prudens homo ex ea emolumentum, veluti agricolæ ex Syluestribus arboribus, percipere queat. Vt igitur magis commouere possimus homines, vt abstinere velint à vindicta; de qua res supra disputatum est; & ad inimicos diligendos, de quo postea scribitur, aliquot utilitates summam locum amplissimum coarctantes, vt breuitati studeamus, afferemus. Si quis autem plura legere desiderat, legat quos nunc citabo scriptores: & in primis Plutarchum in opusculo de utilitate ab inimicis capienda. Ludouicum Cœlium Rodiginum lib. 8. cap. 17. Chrysost. hom. 19. in Matth. & hom. 5. in secundam ad Cor. Cyprianum sermone de zelo, & liuore, & alios sanctos, qui de diligendis inimicis aliquid conscripserunt. Scripsit etiā Maximus Tyrius sermonem de hac re. Prima igitur utilitas, eaq; maxima est, quod nihil æque valet, ad veniam peccati sui à Deo obtinendam, atq; illatas iniurias æquo animo ferre, aut acceptas prompta voluntate condonare. Hoc nos ipsa veritas docuit, dum orandi formulam præscripsit, & exposuit, & docuit, tunc posse nos veniam impetrare, cum alijs debita eorum condonauerimus. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum ait Augustinus, qui non expergiscitur, non dormit,

Plutar.
Lud. cœl.
Chryst.
Cyp.

Max. Tyrius
ser. 35.
Prima utilitas, quæ capi potest ab inimico.

Aug. ench.
c. 73.

mit, sed mortuus est. Et alibi. Ad dilectionem inimicorum vos moneo, quia ad sananda vulnera peccatorum nullum efficacius medium esse cognosco. Vt ausus fuerit Caietanus asserere, quem tamen meritò in suis adnotationibus damnat Catherinus; Si quis ex corde propter Deum remiserit iniurias, etiam si in fornicatione perseveraret; tandem Deus conuerteret eum ad poenitentiam, & condonabit ei omnia. Secunda utilitas. Ex inimicorum dilectione summam adipiscimur dignitatem, qua nulla maior dici, aut excogitari potest: quod scilicet filij altissimi euadamus. Diligite, inquit seruator noster inimicos vestros, & eritis filij altissimi. Quanta ait August. gratia, per nos serui digni non sumus, & inimicorum dilectione filij Dei efficimur. Quantum autem nobis necessarium sit, ad similitudinem Dei nos ipsos effingere, pulcherrime Isaias Abbas oratione 18. quæ est de iniuriarum obliuione, his verbis demonstrauit. Nisi enim homo ad filij Dei naturam, & exemplum se composuerit, inanes sunt omnes eius labores. Quid? quod etiam philosophi dixerunt, hanc esse beatitudinem nostram, Deos sequi. Propterea dicebat Empedocles, homines probos esse Dei simillimos, & post vitam fieri Deos. *ἀνθρ ἀναβλαψύσι θεοί.* idest hinc repululât Dij. Et Porphyrius, Animi finis est Deo fieri similem. Tertia utilitas. Inimicus in causa est,

Caiet.
Cather.

Secunda utilitas.

Luc. 6.

Aug.

Isaias. Abbas.

Empedocles

Prophit.
1. de sacrif.

est,

est, vt à vitijs abstineamus, & congruenter rationi viuamus; ne quid offendamus, ex quo ille voluptatem capiat. Obseruat enim hostis, accuratè vitæ nostræ actiones, consilia, & somnia etiam ipsa, vt si quid minus recte gestum inuenerit, veluti vultur, sana non sentiens, vellicet, & laceret. Est ergo maxima hæc vtilitas, quæ ab inimicis capitur, quando omnia cautè, & exploratè agimus, dum inculpati, & inreprehensibiles apud illos esse volumus; Habet enim hoc peculiare malitia, vt magis inimicos, quàm amicos reueretur. Declarat hoc Plutarchus, simili sumpto à ciuitate hostibus finitima, quæ diligentius, & cautius excubaret, quàm si longe abesset, aut nullus esset hostis. Quarta vtilitas ex eo desumitur, quod inimici sunt veluti quidam magistri seueri, & incorrupti, vitæ nostræ, cum non dissimulanter nostra vitia notent, & nobis obijciant. Et eo gratior debet nobis accidere inimici disciplina, quod *ἄμιστος διδάσκαλος*, idest gratuitus magister, existat. Quare ait Plutarchus si te ineruditum vocat; fac acuas industriam. Si ignauum, animi fortitudinem exerce. Hac de re, aiebat Antisthenes, ad salutem tuendam opus esse amicis ingenuis, aut acribus inimicis. Verùm postea quam amicitia penè vocem amisit, & assentatio loquax viget, superest, vt ab inimicis verum audiamus, vt cum medicum amicum reperire nō liceat, vulnus hostili

Inimicorū
studium.

Plutarchus.

Quarta vtil.

Plutarc.

Antisthenes

hostili lancea curetur. Neque cuiuspiam paradoxum videri debet, dum docemus, inimicum præceptorem nostrum esse debere, quando nulla alia ratione ita bene homines docentur, atque infortunijs, & aduersis rebus: quo fit, nihil vetare, quin præceptore vtamur, inimico: cum non rarò contingat, magis intelligi, & cognosci ab inimico, quàm ab amico vitia. Etenim *τυφλοῦται τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλέμενον*, idest occæcatur amor in eo, quod amatur. Depingit hanc rem Plutarchus huiusmodi exemplo. Hieroni à quodam inimico obiectus est oris fetor: qui reuersus domum increpauit vxorem, quod de eo vitio eum nō monuisset. At illa, cum esset simplex putauit inquit, omnes viros ad eundem modum olere. Quinta, & satis illustris vtilitas, quæ ex inimico capitur est; quod si eorum conuicia, & contumelias & agrestes mores ferimus; facilius amicorum, parentum, viuendi rationes ab honesto remotas, feremus. Ideo socrates, cur petulantem, & acerbam vxorem sustineret domi, interrogatus, respondit: vt facilius alios possim ferre. Hinc fiet, vt nec ipsi amicos aut verbis lædamus, aut fraude decipiamus, aut alia quauis ratione eis molesti simus. Propterea Demosthenes eum ad amicitias aptū esse aiebat, qui plurimas iniurias pati posset. Hanc ob causam suis præcipiebat Pythagoras, ne animalia occiderent, vt à crudelitate, & seuitia in homines

Præceptor
bonus quæ.Platonis
sententia.

Plutarc.

Quinta vtil.

Socrates.

S. Maxim.

Ad amicitia
qs sit aptus.
Pythagoras.

mines retraheret: & empto retium iactu, ad idem significandum, capros pisces iubeat libertate donari. Sexta utilitas, quæ præstaturissima, & summa est, quod præbent nobis occasionem gloriæ, & famæ acquirendæ, mediâ patientia, qua nihil potest accidere in hac vita hominibus utilius, cum omnes nostras actiones illustret, & exornet.

Sexta utilitas.

Lucanus

Es. 1. 1. 1.

Cassiod. in
pl. 137.

Magis inuât
inimici quâ
amici.

Tertulian.
Cyprian.
Polydorus.

Latius est, quoties tibi magno constat honestum. Hanc rem declarat D. Chrysostomus exemplo patientissimi Iob, cui diabolus, amici, vxor ingentis & perpetuæ gloriæ occasionē attulere: vt recte dixerit Cassiodorus: non debes inimicos existimare, qui prosunt. Nā si æquo animo perferantur, frequenter nobis talia conferunt, qualia dulcissimi amici præstare non possunt. Isti enim sæpe nos à virtute blandiendo deducunt, illi verò in eadem affligendo constituunt. Quapropter amant patientiam, & plus inuenies in inimico quod diligas. Daretur hic amplissimus campus, in quo excurrere longissime posset oratio; sed quoniam breuitati studeo, contentus ero illustriora quædam adnotare loca, ex quibus multa depromi poterunt argumenta, ad persuadendū hominibus quæ illustris, quæ excellens, quæ utilis sit eis patientia. Legendi sunt ergo de hac re hi auctores. Tertul. lib. de patientia, Cyprianus, Polydorus Virgilius, qui duos libros de laudibus patientiæ scripsit. Zeno veronensis episcopus ser. 6. miris laudibus

dibus patientiam extollit. Maximus, ser. de sancto Stephano. Finus Ferrariensis lib. primo contra Iudæos, vbi habet pulcherrimam amplificationem patientiæ Abrahamæ. Quanti faciendæ sint tribulationes, egregiè admodum docet Idiotæ lib. 2. de vera poenitentia cap. 2. 3. qui locus est omnino legendus. Henricus Harpius latissime hac de re non vno in loco disputauit. Ioannes Vuerius l. 4. de præstigiis c. 25. vbi docet quomodo excitandi sint ad tollerantiam iij, qui maleficio demonis afficiuntur. Valebit ad excitandos homines christianos ad tollerantiā afferre exempla gentilium, qui multa, & grania perpessi sunt incommoda, ob caducam, & vanam gloriam. Et Diodorus lib. 4. de moribus ægyptiorum, refert, si quis eos ense percutiat non diffugere, neque quæque alterius vulnere, aut danno moueri, & sæpe filios, & vxores ante oculos interfectos absque vlla passione respicere. Quamobrem si præclare in hac retractanda bonus se gesserit concionator, ita vt patientiæ fructus, & efficaciam auditoribus persuaदेat, illud profectò perficiet, vt homines ab iniuria, & vindicta facilius abstineant, & potius velint

Maximus
ser. 1. 1. 1.
Finus cap. 4.

Idiotæ

Henricus
Harpius.
Io. Vuerius

Diodorus.

S. Antioch.
legendus est
hom. 52. 53.

Paulinus
Nolanus.

Emendare malos venia, quàm perdere poena. Inuadat itaque prudens concionator in hanc arcem omni conatu; quia licet res ardua sit, & non facile homines ad lenitatem erga inimicos adhibendam moueantur: tamen

Y

Ne

Horatius
lib. 1. epist.Vindicta cor
leis que.Paulinus
epist. 2.

*Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturae patientem commodat aurem.*
Quod si quis tandem vlcissi cupiat, non refragabimur, si diuinam, & cœlestem vindictam prosequi voluerit: quod faciet, si inimicum diliget. Inimicum diligere, cœlestis vindicta est, ait Paulinus. Cæterum cum ad amandos inimicos hand facile homines inclinentur, propterea rationes aliquot in sequenti capite afferentur, quæ eos ad hanc præstantissimam actionem excitare, ac inflammare valeant.

Quas ob causas inimici sint amandi.

Cap. 55.

QUAMVIS sola utilitas, quam ab inimicis capere licet, per se idonea esse debeat ad excitandam quamlibet sopitam caritatem, ad diligendum inimicos, & ad restinguendum omnem odij æstum: tamen cum hæc res magni ponderis sit, & ex ea pax conscientie, & animi tranquillitas, quo bono nullum maius est in hac vita, oriatur; accuratius, & studiosius plures rationes ad id faciendum, quod volumus afferendæ sunt, ut ratione abundare demonstremus, quod ratione carere hominibus videtur. Et ut certo quodam ordine afferantur, eas ad quædam capita reuocabo. Primum ergo caput continebit quasdam persuationes desumptas à ratione humana recta, pro ut homo est quoddam animal,

mal, quod ratione viuunt, & id quod conscientia congruit, à qua nunquam ei recedere licet, efficit. Debet enim homo, si tanquam homo viuere cupit, rationem vitæ magistratam sequi. Propterea nos rectè monebat Nilus Episcopus, ut in omnibus rebus gerendis cōscientia vteremur, cum quid in vita bonum, & quid malum sit pariter ostendat.

Nam neq; decipitur ratio, nec decipit vnquā. Manilius
lib. 2. Astr.
Prima ratio
Prima ergo argumentatio ita habet. Nemo est ita sibi inuisus, & odiosus, ut nollet ab omnibus etiam ab ipsis inimicis amari: quia cū odio affici, sit quoddam malum, nemo sanæ mentis vellet haberi odio. At natura aperte docet ut eum vicissim ames, à quo amari vis; ne dum tu in amante viuere cupis, amantem in te mortuum esse velis: quod quàm turpe sit, Ficinus in suo Symphosio eleganter admodum docet. Quare natura te docet, ut inimicum ames. Præterea natura, simile simile appetit, & appetendo amat. At inimicus est nobis persimilis, cum in eo sit eadem natura, quæ in nobis est, ob quam naturam amari debet. Cur ergo non erit amandus, cum eadē, quæ antea, post acceptam iniuriā causa amoris maneat? Neque enim natura nobis iniuriam facit, ait Franciscus Picus, sed naturæ voluntas, & uoluntatis malitia, quatenus à ratione deficit, qui defectus nihil est, aut si quod est, accidens est. Cur ergo substantia hominis quæ est bona, & amabilis propter id, quod

Y 2 nihil

Tertia ratio

Thalafius
hecatode 2.
Adriā. Card.
S. Chryfog.Marc. Erem.
lib. de lege
spirit.

Paulinus.

Secundum
caput :
Prima ratio.

Ioan. Picus.

Nicolaus
Cusanus.

Aristot.

nihil est, aut propter accidens, ait citatus do-
ctor, odio habetur? Tertia ratio, quæ defumi-
tur ex eo quod maxima iniuria fit parti ratio-
nis participi, cum parti rationis carenti per
peccatum subijciatur, & suo splendore pri-
uetur, & odij, & iræ nebulis, & ignorantia
tenebris obducatur, & veluti in tenebrico-
sum infernum demergatur. Est enim, ut
Marcus Eremita scripsit *ἀδυσ ἀγνοία*, id est
infernus ignorantia; propter quam homo
quodammodo desinit esse homo. Huc fa-
ciunt D. Paulini carmina epistola trigesima
octava,

*Verus homo, qui mente potens, in qua rationis
Lumē habet, famulos nullo certamine sensus
Temperat, & placidis sua pectora flebit ha-
bens.*

Sumuntur secundo loco aliæ rationes ex
parte hominis, quatenus Christianus est.
Initio debet homo tanquā Christianus agno-
scere in inimico imaginem Dei sui, & sanctis-
simæ Trinitatis, & ita eū tanquā rem diuinā ve-
nerari, & colere; & hac ratione Deum, quē se
amare profitetur, in sua imagine, & similitu-
dine diligere. Inter alias enim conditiones,
quas Ioānes Picus in amante requirit, ea est,
ut amet omnia, quæ ad amicum pertinent, ve-
luti vestes, imagines & c. Quanta autem sit
animæ rationalis præstantia, eleganter Nico-
laus de Cusa libro exercitationum sexto de-
monstrauit, ut meritō Aristoteles de animo
dixerit :

dixerit: *Δις συγγεγαστος*, hoc est, propin-
quissimus: & Plato *ὁμοίωτατος*, hoc est,
simillimus. Et alibi Aristoteles hanc partem
solam, dixit *θεῖον εἶναι*, hoc est diuinam esse.
Deus enim, ut Plotinus sentit, est quid-
quid illi est coniunctum. Et Hidelbertus
epistola 56. Homo est animal diuinum, parti-
cipio numinis insignitum. Quis igitur tam
singularem Dei similitudinem non diligat?
quis tam diuinum simulachrum nō vereatur
odisse? Quis non illum amet, quem amando
ad Dei similitudinem se effingit, & ad coniun-
ctionem se preparat diuinam? Caritas enim,
ait Simplicius, est pulcherrima exercitatio,
& præparatio ad coniunctionem diuinam.
Ut meritō Pythagorei, Steuchus refert, præ-
cæteris virtutibus caritatem coluerint; &
σύντενον πασῶν τῶν ἀρετῶν, hoc est, com-
plexum cunctarum virtutum appellauerint.
Secundo debet Christianus inimicum dilige-
re, tanquā ex eodem Deo natum, & renatum,
& in eodem Ecclesiæ ventre conceptum, &
eodem sinu positum, eodem signo consigna-
tum, eadem medicina sanatum, & eadem di-
gnitate à filio Dei per carnis assumptionem
insignitum, & decoratum. Quis igitur est
tam ferox, tam barbarus, qui eum, qui tot no-
minibus ei coniunctus est, & eam naturam,
& carnem, quam Christus tanti fecit, ut ea se
amicire voluerit, exosam habeat? Tertia ra-
tio omnino diligenter animaduertenda facile

Plato

Plotinus
Hidelbertus

Simplicius

Aug. Steu-
chus.

Secunda rō.

p. 1.

Tertia ratio

incidere potest, ut inimicus tuus, quem tu odio prosequeris, sit carus, & gratus Deo, ac propterea membrum viuum Christi, templum Spiritus sancti; & sit is propter quem Deus gubernat mundum, quem propter bonos, & sibi caros conseruat, ac proinde illum ipsum seruat, qui odio laborat; & denique esse potest de numero eorum, quos D. Ignatius Deiferos, Spiritiferos, Christiferos appellat. At nemo rationis particeps, eum quem Deus habet in delicijs, eum in quo spiritus sanctus habitat, eum, qui Christum gestat, eum inquam, per quem in vita seruat, haberet inuisum: sed Deo, & spiritui sancto, & Christo, & sibi consentiens amaret, veneretur. Huc pertinet etiam illa animaduersione, quod aliquando in eodem beatitudinis loco, eum te cernere continget, quem in hac vita respicis, repellis, despicias. Tunc quantam obsecro si fieri posset, caperet homo maestitiam, cum in illa felicissima societate eum conspiciet haredem Dei, & fortasse superiori loco positum, & summa gloria decoratum, quem aliquando contempsit. O quam vellet in terris coniunctissime, & amicissime eum tractasse, quo cum perpetua consensione vitam acturus est eo in loco.

Vida lib. 4.

Pax ubi tranquilla, & cunctarum opulentia rerum,

Et secunda quies, nusquam peritura voluptas.

Tertio cap.

Tertio possunt desumi rationes ex parte inimici

mici, considerando ea quae in ipso reperiuntur, dum malus est. Primo quis argueret ex utilitatibus, quas capere ab inimico licet, de quibus supra diximus, quae ut ait Peraldus, longe maiores sunt, quam quae ab amicis percipiuntur: quibus adde etiam voluptatem, & iucunditatem. Usque in tempus, ait scriptura, sustinebit patiens, & postea reditio iucunditatis. Secundo cum inimicus in vitio est, nihil potest magis illud destruere, quam dilectio, quae carbones ignis in caput inimici committit. Ut malum, ait Primasius in hunc locum, benignitate confundas, & gratia castiges ingratum; Et Maximus centuria quarta de caritate, loquens de odio, ait. Hoc modo vinctus, si pro illo oraueris Deum vere, & ex animo. Omnis enim inimicitia, scribit Chrysostomus, beneficiorum assiduitate compescitur. Tertio dum inimicus vitij infectus est, mortuus sane est; Homo enim per malitiam occidit animam suam. Mortuum vero odisse, aut in eum saeuire, est perditissimi, & iniquissimi hominis. Quare sicut inhumanè se gesserunt, qui Christi mortui latus aperuerunt, quod latus Symbolum est, ut Diuus Vincentius docuit remissionis iniuriarum; quia vulnus illud amoris flammam in corde ardere demonstrat: ita isti, qui mortuum hominem in puluerem resolvere vellent, si possent, inhumaniter se gerunt. Sauius igitur sine ratione in mortuum? surdam verberabis ter-

Prima ratio

Peraldus.

Secunda ratio.

Primasius.

Maximus.

Chrysost.

Tertia ratio

Lap. 16.

D. Vincenti*
ser. 4. dom.
in albis.

ram? Vis, vt de te illud dici semper possit,
dum odium deponere non vis.

Fœnum habet in cornu, longe fuge.
Aut illud.

Semper acerba illi pro naribus assidet ira.

Sumi quarto loco possunt rationes ex parte
naturę amoris diuini, de cuius laudibus diui-
nè prorsus Zeno Veronensis Episcopus ser-
mone secundo scripsit. Prima ratio. Ea est

amoris diuini conditio, vt amet. Et, si ex eo
quæras, cur amet, respondebit; eo quod ipse
amor sum. Et si percontari pergas: cur ini-

micum diligat: respondebit, omnes amicos,
& inimicos complector, & ideo diligo, quia

diuinus amor sum, qui in me ipso amo om-
nia, & in omnibus: imò idcirco prorsus amo,
quia non possum non amare. Si quis ergo

dicet, se Deum amare, & amorem habere di-
uinum, inimicum amet oportet, cum eum ha-

beat amorem, qui omnia amat. Placet hoc
loco quasdam viuendi regulas referre, quas

Thaulerius, cum de diligendo inimico age-
ret, adnotauit; quibus quædam sanctissima

Virgo dum viueret vti solebat, cum non sint
ab ea re, in qua nunc versamur alienæ. Pri-

mò aiebat virgo illa, si quis me iniuria affe-
cit, speciali beneficio illum afficere curabā;

quod nisi læsa prius ab ipso, minime contulif-
sem. Secundò omnes vt me ipsam æque dile-
xi. Tertio nulli nisi Deo aduersa mea quæsta

fui, & è vestigio consolabar, & confortabar
à Deo.

à Deo. Quarto corde semper liberalissima
fui: quando foris dare non poteram, dabam

animo. Secunda ratio. Cum amor amici
ex natura prodeat, & ad eos amandos nos na-

tura impellat, ita vt etiā ethnici amicos amēt,
non læue, neque obscurum est diuini amoris

argumentum, cum quis se inimicum amare
sentiet. Amemus ergo inimicos, vt certio-

res simus, nos Deum amare. Tertia ratio.
Qualibet virtus exercere debet præstantissi-

mam operationem: at amor inimici, vt aliàs
probauimus, est excellentissimus actus cari-

tatis. Ergo is qui putat se habere amorem
diuinum, vt commendet, hoc est illustrem fa-

ciat caritatem suam, amabit inimicum, vt fi-
lius Dei appellari mereatur. Quid enim ex-

cellentix, & splendoris caritas habebit chri-
stiana, si ad amicos restringatur, si certis can-

cellis, vt ethnicorum beneuolentia, coarctetur?
Quare meritò Maximus centuria prima

de caritate, beatum hominem illum appella-
bat, qui omnem hominem ex æquo posset di-

ligere. Si quis autem cognoscere cupiat quā
ta sit diuini amoris energia, legat homeliām

23. Thomæ de Camps. Philo Episcopus
etiā commentarijs suis in cantica, declarās

verba illa: Vulnerasti me: satis eleganter di-
uinum amorem erga nos homines extollit.

Quinto loco possunt aliæ rationes depromi
ex parte Dei, & Christi. Primum Deus ab

æterno hunc hominem, quem odio habes,
ama-

Secunda ratiō

Tertia ratio

Maximus
Centuria
I. nu. 17.Thomas de
Camps.
Philo Eps.

Quintū cap.

Prima ratio

ama-

Horatius

Theocritus.
Quartum
caput.Zeno Vero-
nensis.

Thaulerius.

Amoris di-
uini natura.Regule vi-
tendi cuius-
dā virginis
notandæ.

amauit, & ad beatitudinem fecit, & lapsum ob nimium amorem erexit, & in hoc commēdauit caritatem suam. Cur ergo seruus contemnet eum, quem tantopere dominus amauit, & amat; quem ad se miris, & ineffabilibus modis allicit, & inuitat? Secundò pro isto filius Dei non dubitauit de cœlo descendere, carnem assumere mortalem, mortem subire atrocem, pro quo si opus esset, paratus esset iterum mori. Et christianus quem Christus seruauit, odio habebit, & perdere curabit? Tertio hoc præceptum de diligendis inimicis peculiari quadam ratione est præceptum Christi, & hæc est vna ex potissimis causis, cur christiani suos amare deberēt inimicos, vt Seruatoris sui seruarent mandatum. Aliàs non video quomodo demonstrabimus vos esse Christianos, si symbolum, quo Christus suos discerni voluit, non gestabimus. In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Quarto ex quadam singulari Dei in nos beneficentia fit, vt ab inimicis lædamur, & ideo eos tanquam flagellum Dei omni caritatis affectu diligere debemus. Hinc, inquit Berchorius, tot viri clari, & illustres, tot virgines, tot martyres extiterūt, quorū virtus cū delitesceret, inimicorū opera, Deo sic illis cōsulente, emicuit. Et vt recte scripsit Tritemius, nemo vires animi cognoscit sui, quem contumelia nec dum adussit insignis. Ratio autem, cur

crea-

Secunda rō.

Tertia ratio
Ioan. 15.

Ioan. 15.

Ioan. 13.
Quarta rō.

Berchorius.

Tritemius.

creaturis affligamur ea est, vt Thaulerius scribit; quòd dum Deus offenditur, etiam creaturæ læduntur; & propterea debemus eas tanquam flagellum Dei amare. Et si non sumus peccati conscij, putandum est hoc flagellum Dei in nos cadere, quia ipse in nobis peccatum agnoscit: Et si omnino de innocentia certi sumus, adhuc suscipiendum est ad exercitium, ne in peccatum labamur. Denique nihil est, quod possit animos nostros tranquillare, ac vicinius spiritum nostrum cum Deo vnire, quàm diuina caritate inimicos diligere. Sed, vt fastigium huic capiti, & parti imponamus, has rationes adnotasse sufficiat, quas si prudens concionator, & pacificator amplificare voluerit, & nouerit, poterit iratorum animos ad amandos inimicos inflammare. Quòd si victoriam non omni ex parte retulerit, aliquid certè faciet.

Creaturæ fla-
gellū Dei.

Postrema rō.

Nec radicitus euelli mala posse putandum est. Lucretius;
Construximus, & confecimus hæcenus, iuxta ea quæ tranctanda proposuimus huius nostri operis ædificium, quia & fundamenta iecimus, & parietes ereximus, & tectum imposuimus; sed vt persistere queat, aduersariorum machinas, quibus veritates, veluti columnis quibusdam tota hæc nititur substructio, euertere conantur, contendere oportet, quod sequenti parte efficere curabimus.

Refel-

Refelluntur rationes probantes inimicos non esse diligendos. Cap. 56

Heref. 44.
Epiphani.

QUAMVIS, vt recte scripsit Diuus Epiphanius, veritas per se semper firma sit, nec opus habeat auxilio, quippe quæ à Deo, à quo originem ducit, semper confirmetur: tamen nulla vnquam fuit ita hominibus accepta, ac grata veritas, quam humana audacia labefactare non ausa fuerit. Licet ergo ea, quæ à nobis potissimū demonstrata sunt, vera sint; veruntamen non desunt, qui illa perfringere, & labefactare conentur. Vt igitur magis ac magis corroborentur; argumenta quædam, quibus aduersarij quæ præcipue docuimus, euertere student, paucis refellantur. Nec est nobis animus afferendi singulas rationes, quæ afferri possunt contra omnes veritates allatas; quia hoc esset præter institutum nostrum, & immensi laboris opus; sed solum breui refellere volumus eas argumentationes, quæ contra dilectionem inimici & in fauorem vindictæ priuatæ, & contra pacem exteriorem in vniuersum proferuntur: cum his maxime veritatibus tota hæc nostra nitatur tractatio. Volui autem has rationes in hunc locum reijcere, ne cursus doctrinæ, & veritatis traditæ aduersariorum dictis impediretur. Deinde quoniam vt paulo ante dixi, non omnia, quæ dicuntur contra singulas veritates allatas afferre volo, sed solum

Quid in hac parte sit positum.

Cur hoc loco ponatur rationes aduersariorum.

solum argumenta quædam, quæ contra tria capita superius posita momenti aliquid habere videbuntur. Nec debui omnino hanc partem huius operis relinquere: tum quia non ita remaneret confirmata veritas; tum etiam vt qui nostra sequuntur, possint ab aduersariorum iaculis se tueri, ac in veritate persistere. Afferam autem primo loco, quæ contra dilectionem inimici pugnant; Et quod inimicos diligere non sit necesse, his rationibus probatur. Primo ex Matth. cap. 5. Audistis, ait Seruator, quia dictum est. Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ergo licet odisse inimicum: & si licet odisse, licebit etiam non remittere iniuriam; & multo magis negare signa dilectionis fas erit. Quod si dicas: hunc non esse sensum illius loci, & nō haberi hæc verba in scriptura: hoc videtur esse contra sententiam multorum, & maxime D. Gregorij can. cū in lege 23. q. 4. qui asserit, ista verba fuisse in lege. Ergo cum pertineant ad legem naturæ, habebunt quoque vim in lege euāgelica. Prima responsio ad hanc argumentationem est eorum, qui putant verba illa fuisse in lege; & aiunt per inimicum esse intelligendū diabolum, ita Origenes, & sanctus Antiochus sermone quinquagesimo quarto. Augustinus autem ait, nos debere habere odio inimicum, quantum ad malitiam, quæ in eo reperitur. Alij illa verba: dictum est antiquis: intel-

Cur fuerint afferendæ.

Prima ratio ex cap. 5. Matth.

D. Gregori⁹ 23. q. 4.

Prima responsio.

Origenes S. Antioch⁹ Augult.

2. Respōsio.

intelligūt de philosophis: qui ex maxima topica ita arguebant. Si amici sunt diligendi. Ergo inimici sunt odio habendi. Verum hæc explanatio non admodum placet, cum Christus ibi alloquatur hebræos, & eorum errata corrigat, ac legem perficere intendat. Sunt qui dicant, intelligenda esse de Iudeis: & per antiquos, intelligendos esse veteres Rabbinos, qui hanc corruptam doctrinam de habendo odio inimico tradiderunt, vt cap. 16. diximus; vt nihil tale esset scriptū in lege: sed ipsi peximè ex lege inferebant, arguendo contrario sensu. Ita Alber. Magn. Lyranus in hunc locū: & Hugo Car. qui addit, fortasse sumpsere occasionem errandi ex eo, qd aliquando Deus puniuit eos, qui inimicis pepercerunt, vt patet de Saule primo Regum cap. 15. sunt qui dicant, Iudeos intexuisse illa verba in codice scripturæ, quorum sententia mihi non arridet: tūm quia Christus ait: Dictum est: non scriptum: tūm quia eos huius corruptelæ redarguisset. Et licet canon citatus, qui est Gregorij, videatur concedere, illa verba fuisse in scriptura, & illis fuisse permissum, odisse inimicum; tamen communem sequētes opinionem, hoc non probamus. Nam vt bene ait Albertus in illum locum: Christus dixit: Dictum est: & non addidit, antiquis, vt supra fecerat: quia non erat scriptum in lege. Vnde patet vera responsio ad hanc auctoritatem, quia

Confutatio

Alia declaratio, & responsio.

Alber.
Lyran.
Hugo Car.

1. Reg. 15.

Confutatur
quorundam
sententia.Declaratur
locus.

quia talis corrupta doctrina nō erat in lege. Secunda ratio ad impugnandam dilectionem inimici est auctoritas Dauidis psal. 138. vbi loquens de inimicis suis ait. Perfecto odio oderam illos. Quare licebit exemplo sanctissimi prophetæ flagrare odio cōtra inimicos. Prima responsio ad hunc locum potest desumi ex Innocentio 3. ser. 2. de Sancto Laurentio, vbi ait, dari duplex odium: alterum quidem bonum, de quo hic locus intelligendus est, & ille: Iniquos odio habui, & ille; Qui odit animam suam inueniet eam: alterū malum, de quo loquitur Ioan. epist. prima cap. 3. psal. 75. Titelmanus in hunc locum hanc esse piam expositionem affirmat, si intelligatur de odio, quo quis detestatur vitium, quod est in inimico, quomodo Iacobus de Valentia, & Hugo Cardinalis exponunt: sed præstat, inquit, vt per odium perfectum intelligatur plena detestatio impietatis. Item Iacobus de Valentia intelligit illa verba de Christo, qui obstinatos odio perfecto odit. Tertia deducitur ex innumeris locis sacrę paginæ, & ex auctoritate virorum sanctorum, qui inimicis suis multa mala imprecantur: & ipsa mater Ecclesia hoc quotidie facit, dum orat, vt sui inimici disperdantur, & confundantur, & vincantur. Et Paulus in actis apost. cap. 23. Percutiat te Deus paries dealbate. Pro solutione huius rationis legendus est Beda ad Rom. 12. quo loco assert multas scri-

Secunda ratio
Dauid.

Pr. responsio

Innocent. 3.
Dup. odiū.

Titelman.

Alia resp.
Iacob.
Hug. Card.
Locus declaratus.
Alia expositio.

Tertia ratio

Psalm. 59.

Paulus.

Beda.

scripturas contra præceptum de diligendo inimico, & de non reddendo malo pro malo, & respondens hæc scribit. Cum iustus, & impius petunt vindictā, in eo discernuntur, quod iustus magis cupit inimicum corripere, quā puniri; nec eius delectatur pēna, quia non odit; sed diuina iustitia, quia Deum diligit; lætatur pro eo, ut corrigantur alij, & eū timeant imitari. Legendus est hic locus. Philippus p̄sbyter D. Hieron. discipulus in Iob eodem modo soluit; & verba D. Pauli asserit esse dicta per prophetiam. Idem Iustinus martyr in questionibus ad orthodoxos docet; asserendo huiusmodi locutiones esse intelligendas per modum prophetiæ, & per eas ventura prædici. Eucherius Episcopus Lugdunensis declarans eūdem locum actū apostolorū; percutiet, inquit, non percutiat; reddet, nō reddat: nō maledicēti animo dicit, sed vindictā denūtiat. Gregorius Nyssēn. lib. de orōne asserit, sanctos huiusmodi mala imprecari ad correctionē. Quā ob rem ira, quā exercent homines iusti erga scelerosos, debet esse huiusmodi, qualis est ira Dei erga nos, quā omnino elegāter describit Berengotius, declarās illa verba psalmi. Iratus es, & misertus es nobis. O ira misericors, quæ sic irascitur, ut subueniat: sic minatur, ut parcat: sic aufert, ut restituat: sic tradit, ut eripiat: sic destruit, ut muniat: sic abiicit, ut recipiat. O quam salubris indignatio, quæ sic auertit,

ut respiciat: sic claudit, ut aperiat: sic exigit, ut dimittat: sic deiecit, ut regat: sic perdit, ut requirat, sic amittit, ut custodiat. Quarta ratio potest deduci ex alijs locis scripturæ, in quibus maledicit hominibus facinorosis, & iniquis. Quare cum inimicus iniquus sit, licebit mihi, ei maledicere, & cum odio habere. Ut breui huic obiectioni satisfaciamus, aduertendum est; maledictionem apud sacras litteras interdum significare interiorem iniquitatem, ut adnotauit Claudius Guil. ad Galatas cap. 3. sic intelligitur illud psalmi 118. Maledicti, qui declinant à mādatis tuis; hoc est; qui ex mandatis tuis non viuūt, sunt iniqui: Matth. 25. Ite maledicti idest iniqui. Postremo desumitur ratio ex cap. 10. D. Lucæ Interrogatus dominus, quis esset proximus. Respondit: qui fecit misericordiam cum illo. Ergo cum inimicus erga nos non misericordiam, sed iniustitiam exerceat, non erit pro proximo habendus, nec amandus. Diluit hanc rationē Scotus, dum inquit hanc vocem, proximum, esse vocem relata, sicuti vox, amicus relata est: Cum autem proximus sit is, qui facit misericordiam: ille etiam, erga quē adhibetur misericordia, dicitur proximus: misericordia autem est adhibēda etiā erga extraneos, & omnes, qui aliqua ratione nostra indigent ope. Quare quiuis cui gratificari possumus, proximus erit; ex quo numero non potest excludi inimicus ex domi-

Quarta rō.

Maledictio
quid valeat
apud script.Claudius
Guiglian.
Locus expli-
catus.
Psalm. 118.Matth. 25.
Locus expli-
catus.

Alia ratio

Responsio
Scoti.Proximus
qui dicatur.Iustus, & im-
pius vario
modo vindi-
ctā petunt.Philippus
p̄sbyter c. 5.

Iustin. q. 25.

Eucherius
in qq. noui
testam.

Greg. Niss.

Bereng. ser.
de nat. mar-
tyr. ps. 59.
Ira diuinæ
descriptio.

nica doctrina. Et has rationes circa dilectionem inimici attulisse, & soluisse sufficiat. Nunc de vindicta propria auctoritate sumenda, an sit licita disputemus.

Soluuntur argumenta probantia ultionem, & vindictam priuatam esse honestam. Cap. 57.

Vindicta hostis publici.

Vindicta cur augienda.

Claudius Mamertus lib. 1.

2. Reg. c. 1.
1. Reg.

PRINCEPS hostis religionis, ac pacis, quibus res omnis continetur publica, est vindicta: cuius faciende libido non frenaretur, breui mutuis cedibus genus humanum interitum esset. Quæ ideo magis deuitanda est, quod & speciem iustitiæ præferat, & venenum quod effundit dulcitudine quadam, hoc est voluptate, quæ dum peragitur sentitur, temperet. Quod autem speciem quandam iustitiæ ultio habeat, rationes quædam demonstrare videntur, quibus qui ultionem appetunt, se tueri consueuerunt; his autem cum in graui errore versentur, ut consulamur, eas refellere hoc capite curabimus. Quandoquidem, ut recte Claudius Mamertus scripsit; nemo periculosius peccat, quam qui peccata defendit. Contra ea, quæ diximus confutando priuatam vindictam possunt afferri huiusmodi rationes. Primo exemplo sanctorum. Heliseus maledixit pueris se iridentibus; & id propria auctoritate. Idem Elias, qui igne concremauit pueros, qui

qui ad ipsum capiendum venerant. Respondetur ex D. Thoma ideo hos ultos fuisse hanc iniuriam, quod cederet in Dei ignominiam, & ita tanquam prophetæ Dei personam gerentes, potuerunt iniuriam inferentes occidere. Iniuria enim quæ fit Deo, nullo modo est ferenda, ut aliàs diximus. Dei iniurias, ait Chrysostomus, neque usque ad auditum ferre debemus. Addere etiam possumus hanc non tam fuisse vindictam, quam iniuriæ propulsationem. Secunda ratio colligitur ex doctrina D. Ambrosij, quæ refertur can. Non inferenda, vbi ait; legem virtutis consistere non in ferenda, sed in depellenda iniuria. Quare nunquam licebit tolleranter ferre iniuriam. In primis hic locus apud Gratianum, ut et alij multi, mendosus est. Nam apud D. Ambrosium lib. 1. officiorum ita legitur. Neque in inferenda iniuria, sed in depellenda iniuria lex virtutis est: & ita deest præpositio, in, voci ferenda. Si verò admittamus lectionem illam, intelligendus est locus, cum quis potest, & debet propellere iniuriam: aliàs enim ut ait ibi glossa, non teneretur. Loquitur enim de defensione alterius ab iniuria illata, quam ex lege iustitiæ, vel caritatis propulsare debemus, ut aliàs diximus. Tertia ratio, qua probatur non licere vindicare coram iudice accusando. Sumitur autem ex auctoritate Anacleti, aientis, esse vanum vel diuinam iustitiam adiuuare, & errare eos, qui

D. Tho. 2. 2.
q. 108. ar. 1.
ad 2.

Iniuria quæ fit Deo, non est ferenda. Chrysost.

Secunda ratio
D. Ambrosij,
23. q. 3.

Resp.
Locus mendosus
corrigitur.
Cap. 36.

Alia resp.

Glossa.

Cap. 23.
Tertia ratio

Anacletus
can. Si omnia
6. q. 2.

qui putant ex caritate se accusare. Quare vindicta per accusationem non erit licita. Ad hanc argumentationem respondet glossa can. si omnia 6. q. 3. & ait, sententiam Anacleti esse intelligendam de criminibus occultis: & ideo ait; si omnia, quia occulta seruantur Deo 32. can. erubescant. Ancharanus intelligit de his, qui malo animo accusant. Et vtraque responsio quadrat. Quod autem nullo modo velit prohibere accusationem, patet expresse, quia Anacletus in epistola prima concedit accusationem, & pariter in epistola tertia. Vult autem redarguere eos, qui male accusant, ut patet ex titulo epistolæ, qui talis est. De oppressione episcoporum. Et epistola secunda monet, ut si quis aliquid contra eos habet, eos ex studio caritatis, & familiari colloquio moneat. Quarta ratio, qua probatur, non licere condonare iniuriā. Hoc autem probatur ex D. Hieronymo, cuius doctrina habetur can. sed illud. Dum vni parcunt, vniuersæ Ecclesiæ moliuntur interitum. Quæ est ista misericordia, quæ est ista bonitas, vni parcere, & omnes in discrimen adducere? Quare semper vindicta erit facienda vel publica, vel priuata auctori tate ut publico consulatur bono. Hac argumentatione solum probatur nos debere quæ rere vindictam, cum ex relaxatione actionis iniuriarum, aliquod maius suboriretur malum. Et hic locus solum probat iudices non debere

Resp.
Glossa.

Anchar.

Accusatio
non dānata
ab Anacle-
to.

Quarta rō.

d. 45.
D. Hieron.

Confutatio

debere sinere abire impunitos facinorosos homines; quod etiā nos docuimus, idq; propter publicam vtilitatem. Quod autem pertinet ad propriam vtilitatem, magis nobis expedire videtur, ut libenti, & pacato animo iniuriam feramus; credendo verum esse illud, quod scripsit D. Martialis Epist. ad Tolosanos. Et super tribulantes vos erit manus domini in vindictam, & ultionem debitā. Quod si te mundus arguit, & increpat, quod pateris, dic cum Ignatio. Scio quid mihi expedit. Nunc incipio esse discipulus Christi. Concedite mihi, ut sim imitator Dei mei. Sumi potest alia ratio ad probandam vindictam priuatam esse licitam ex l. hæredem ff. de his quibus ut indignis legata auferantur l. i. C. eodem. Hæres non vindicans mortem defuncti est infamis. Ergo ne quis infamiam hanc incurrat, debebit defuncti iniuriam vindicare. Primo dicimus hanc legem nihil probare, & reiiciendam esse, cum sit contra bonos mores. Afferit tamen Follerius titulo de accusatione porrecta, habere fortasse locum hanc legem, quando hæres colluderet occisoribus. Verum nobis sufficit auctoritas sacrorum canonum, ex quibus discitur leges ciuiles non esse seruandas, quando cum honesto pugnant, & vitio fauent. Rursus deducitur argumentum à lege naturali, qua incitantur omnia ad repellenda, & destruenda ea, quæ sunt contraria, & omnia pro con-

Cap. 45.

D. Martialis
cap. 19.D. Ignatius
ep ad Rom.

Alia ratio.

Responsio

Follerius
nu. 33.Felix d. 10.
ca. constit.
Lex ciuilis
non est ser-
uanda quan-
do est contra
bonos mo-
res.

Alia ratio.

seruatione sui pugnāt. Quare licebit propria auctoritate sequendo naturæ propensionem, iniuriā vlciſci, & punire, ne nobis nocumēto ſint. Argumentatio hæc nihil concludit contra id, de quo eſt dubitatio. Solum enim probat defenſionē per propulſationē eſſe licitā. Et aliās diximus, quomodo ſit accipiēda hæc propenſio in homine: cuius conditionē ſi ſpectemus, potius dicemus eſſe animal quoddā à natura factum ad quietem, & pacem, cum inermem cum finxerit. Hinc Phocilides.

*Arma cuiq; tribuit Deus naturam, acripetam
Ambus quidem multam velocitatem roburq;
leonibus,*

*Tauribus verò p ſe ſuſis cornibus, aculeos apibus
Innatum adiutorium dedit. Ratio vero propugnaculum hominibus.*

Alia ratio.

Item vlciſci, eſt par pari referre. At hoc eſt honeſtum, cum ſit operatio iuſtitie. Vltio igitur non erit damnanda. Si par ab eo, ad quem pertinet referatur, erit operatio iuſtitie. Si autem ab eo, ad quem non pertinet, erit iniuſtitia. Cum ergo vindicta ſit actus iuſtitie, quem exercere ad iudicem pertinet, non poteris abſque iniuſtitia partes iudicis occupare. Et Ariſtoteles non dixit eſſe iuſtū ſimpliciter, ſed homines exiſtimare, non eſſe iniuſtū. Et propterea alibi dixit, non eſſe ferē iniuſtitiam. Quare intelligendus eſt Ariſtoteles quando par pari debito modo redditur per magiſtratum, ad quem etiam ipſe

Conſutat.

Cap. 21.

In tractatio
ne de amo-
re frat. cap.
ultimo.
Phocilides.

Reſp.
Vindicta
actus iuſt.

Ariſt.

Ariſt. locus
declaratus.

ſe cundum eſſe docuit. Quod ſi dicas: offi- Obieſtio:
ciens habet aliquid amplius, quā qui iniuria affectus eſt. Ergo ſicuti ſine iniuſtitia licet repetere à Iure quod abſtulit: ita per vltionem licebit repetere honorem ablatum.

In primis, aliās diximus lædentem non ferre ſecum honorem tuum, ſed ignominiam, quā ſibi iniuſtē percutiendo acquiſiuit: quam quoque ignominiam tu contrahes, ſi contra leges, & æquitatem repercutere volueris, vt eleganter Maximus Tyrius ſcripſit, & alibi nos docuimus. Deinde falſum eſt habere aliquid minus eum, qui læſus eſt, ſimpliciter loquendo. Nam iniuria affici, vt ſupra probatum eſt, non eſt peccatum, quo præcipue honor amittitur. Et ſi minus habet, illud per quos debet, repetat. Quod ſi Ariſtoteles ait, inferentem iniuriam plus habere, intellige quantum ad delectationem, & ſatisfactionē. Lege Suſium in reſponſione quarta ad argumenta Antonij Bernardi. Quod ſi item ex Ariſtotele vrgeas Deum præſtō eſſe iniuria affectis: & nullibi ſcriptura non ait, Deum eſſe protectorem pauperum, & adiutorem afflictorum, & iuſtorum, vt eſt is, qui contra iuſtitiam læſus eſt. Primo, quidquid exclamet Antonius Bernardus, habemus per ſacras conſtitutiones, & doctores Chriſtianos, vltionem priuatam eſſe peccatum graue; atqui Deus opem ſuam non fert ijs, qui peccant, cum peccator, & eius iniquitas ei odio

Reſp.
Cap. 22.

Maximus
Tyrius.

Cap. 50.

Ariſt. locus
declaratus.

Suſius.
Obieſtio.
2. lib. Rhe.
cap. 5.

Anton. Ber.
l. 3. ſect. 7.
Reſponſio

odio sint, & is sit, qui non vult iniquitatem. si præsto est iniuriam perpessus, id accidit quando vindicta quam sibi reservauit, integra Deo relinquitur, nec per ultionem tentatur. Et ita sunt accipienda loca sacra scriptura. De Aristotelis auctoritate mirum est, quod vir doctus vsus fuerit hoc loco, ad id probandum, quod volebat, ut egregie Sufius responsione secunda demonstrat. Philosophus eo loco loquitur de modis, quibus fiducia capitur, & nihil de iusta, vel iniusta fiducia meminit. Et asserit etiam eos, qui contumelia afficiuntur fiduciam capere. Et intelligi optime potest eo modo, quo loca sacra scriptura capienda sunt; lesos capere fiduciam quando Deo relinquunt ultionem, sperando Deum vices suas ulturum esse. Deum oportuisset animaduertere Aristotelem tradere locos topicos, hoc est probabiles, qui sæpe ex eadem re etiam contrarij sumuntur. Et idem Aristoteles asserit; iniuriam facile fieri amicis: & item amicis non facile fieri iniuriam ob diuersas tamen rationes. Quare iniuriam perpessus partim potest capere fiduciam, & sperare in auxilio diuino; partim verò non capere, quatenus dum per se vindictam sumere vult, Deum tentat, & offendit. Neque argumentum quod à bello desumi solet quidquam valet; quasi singularis pugna sit quædam belli particula; quia hoc longissime à veritate abest, cum bellum sit ad defensionem

Phil. 5.

Sufi⁹ resp. 2.

Sufius.

Arist. locus declaratur.

Aristot.

Refellitur
Alia ratio.

sionem & ad propulsandam iniustitiã, seu ad exigendam pœnam ab eo, qui habet dominium in eos, quos bello afficit: at ultio non est defensio. Et licet Cicero duas fecerit naturæ partes, tuitionem sui, & vlciscendi ius: tamen vel in hoc errat, aut sano accipiendus est modo, de ultione debita ratione facta. Hin Phocilides.

Ensẽ accingor µὴ πρὸς φόρον ἀλλ' ἐς ἀμυναν
non ad occisionem sed ad defensionem.

Nec mirum est, si aliqui legis naturæ interpretes in hac re lapsi sunt; quia est aliquatulum à primis naturæ luminibus remota, & in rebus etiam clarioribus errarunt. Apud aliquas nationes furtum pro peccato non habebatur, ut Cæsar libro sexto de bello gallico, & Heracles lib. de politijs scripserunt. Alii qui dixerunt licere quandoque mentiri, ut inter cæteros Heliodorus Emissenus, & Iustinus libro decimo octauo refert Carthaginenses solitos fuisse victimam humanam immolare Dijs pro pace impetranda. Postremo cum quis iniuriam patitur, pudore, & verecundia suffunditur. Quare iniuriam pati, & non vlcisci erit aliquod peccatum. Cum solum ob peccatum verecundari soleamus. Tam falsum est, quàm quod falsissimum, nos solere tantum verecundari ob ea, quæ turpia sunt, ob quæ homines pudore afficiuntur, quæ peccata non sunt: veluti est paupertas; non esse honorum participem, Tum dicere

Cic. in top.

Phocilid.

Gentium et
rores.Cæsar?
HeraclesHeliodorus
Iustinus
Plato in Mi
noe.

Alia ratio.

Responsio.

Alia resp.

rem id accidere, cum quis iniuriæ occasione male agendo dedit. Aut certè cum quis non se defendit, cum inuaditur, & potest, & debet se defendere. Aut deniq; id accidit ob vulgi opinionem, quæ tantum virium habet, vt mutari vix possit. Neque verecundia est mala affectio, imò potius studiosa, & quidam existimarunt, esse habitum bonum. Et licet alia possint afferri argumenta contra ea, quæ de vltione, & tollerantia iniuriarum, & de duello diximus: tamen quia partim ex doctrina varijs locis in hac tractatione posita, & ex his, quæ hoc capite diximus, facile refelli possunt, huic capiti modum imponentes, ad refellendas rationes, quæ contra ea, quæ de pace exterius facienda diximus, afferri solent, accedamus.

Confutantur rationes pacem exteriorem non esse necessariam probantes. Cap. 58.

EVm finem in omni vita sua Christus seruator noster habuisse videtur, vt homines quantum fieri potest, Deo patri persimiles redderet: à quo scopo nemo eorum, qui aut verbo rem Christianam tractant, aberrare deberet. Quo fieret, vt nihil diceretur, aut scriberetur, quod pietatem christianam vllam in partem labefactaret. Verum & ob inanem gloriam, de qua Poeta Lyricus ait.

Et tollens vacuum plus nimio gloria verticè.

Et

Et ob alias iniquas causas solent homines, vt aliquod sapientiæ nomen sibi acquirant, aliquid noui medium proferendo, puram, & candidam doctrinam infuscare. Quod sanè accidit in ea re, quam præcipue hac nostra tractatione docuimus, de pace exteriori signo facienda. Quam veritatem licet satis efficaciter superius confirmauerimus: tamen ne ab ea quis vnquam dimoueatur, qua ratione dissolui argumentationes, quæ contra afferuntur, possint doceamus, vtilitas monet.

Primo fauere videtur contrariæ sententiæ autoritas illa scripturæ. Non credideris inimico tuo in æternum. Cur ergo vis me obligare ad pacem cum eo ineundam, cui me credere non debeo? Hunc locum nihil facere pro aduersarijs, facile discitur ex his, quæ scribit Iunilius libro primo *ἀντιμαχέων* in interrogatione 18. vbi conciliat hunc locum cum illo: Esto consentiens aduersario tuo. Quod Salomon non credendum inimico præcipit, de diabolo accipitur; ne nos ipsos ei vnquam credamus. Et quis credat calumniatori, & hosti infestissimo, qui mille artibus, mendacijs, monstis, illusionibus humanum genus decipere semper est enixus? Et quantum ardeat desiderio nocendi Christi fidelibus hoc nostro seculo cognouimus, cū tot hominū mentes deprauauerit, & maxime scelestissimi Lutheri, cui, vt ipse fatetur, in tempesta nocte argumenta suggesta sunt à

demone

Prima ratio

Eccl. 13.

Iunilius

Matth. 5.

San. Antioch. ser. 54.

demō nocet hominibus.

Lindanus lib. 1. dial.

Alia solutio
Cic. in top.

Alex. Aphr.

Nicoph. lib.
1. c. 22.

Horatius.

dæmone ad tollendam missam: & in illa conflictatione asserit se esse victum, & decertasse usque ad sudorem. Tanta itaque nocendi cupiditate deslagrat, ut etiam obesse velit, quâvis inde ipse non leue detrimentum capiat, ut merito rex stultus appelletur in sacra pagina. Rex inquit D. Salonijs, quia à principio mundi regnat: stultus, quia quod plures decipit, eò maiorem sibi pœnam accumulât. Sequitur postea Iunilius. Alterum de proximo, ne tradamur iudici, ab eo arsurî. Deduci potest secundo pro contraria sententia argumentum ex cap. prælatus de homicidio lib. 6. Clericus potest deponere iniuriam apud iudicem petendo emendam sibi fieri, & prouideri, ne de cætero contra eum talia præsumantur. Ergo licet non facere pacem, sed accusare, & vrgere, ac prosequi actionem iniuriarum contra inimicum. Locus iste in speciem aliquid probare videtur, sed reuera potius à nobis est, quàm contra nos. Nos enim concessimus superius licere agere contra iniuriosum, si id ex legibus æquitatis fiat. Sed non probatur ex hoc loco, non debere fieri pacem, cum de ea facienda debito modo quis requiritur. Tertia ratio sumitur ex iure civili. si operis C. de pœnis. Refert reip. ut delicta puniantur. At quando pax fit, & actio iniuriarum deseritur, solent remanere impunita. Quare non debeo contra publicam vtilitatem pacem facere, aut actionem remitte-

Dem5 Rex
stultus.
Ecclef.
D. Salonijs
Demon stul-
tus rex cur
dictus.

Secunda rō.

Responsio,

Cap. 47.

Tertia ratio

remittere. Quod si dicas; facta pace poteris adhuc actionem prosequi: hoc non videtur verum cum leges id prohibeant, l. non solū §. 1. ff. de pactis, & Inst. lib. 4. tit. cod. §. fin. quibus locis habemus ex Vlpiano actionem iniuriarum dissimulatione aboleri. Ergo multo magis quando pax intercedit. Et vsus hoc docet quotidianus, impunitos facta pace facinorosos abire, aut saltem leuissime puniri. Facile hæc cauillatio refellitur ex his quæ cap. 45. tradidimus. Concedimus enim reip. referre, ut peccata puniantur, neque id ex se impedit pacificatio. Fungatur ergo offensus officio suo, atque iudici integrum relinquat suum. Quod si iudex omnino iniquus esset, & reus existeret reip. perniciosus, posset se offensus à pace facienda sustinere. Quando autem ait Vlpianus, iniuriarum actione simulatione aboleri, nihil dicit, quod nostram sententiam vllam in partem labefactet; cum aliud sit iniuriarum actionem dissimulatione aboleri, aliud facere pacem, quâ quis facere non est obligatus, nisi reus conuenienter pro illata iniuria satisfaciât, ut ex his, quæ disputata sunt constat. Quarto pro contraria opinione sunt quorundam doctorum auctoritates, quibus probari videtur, neminem esse obligatum ad danda signa exteriora conciliati animi. Ita videtur sentire D. Tho. 2. 2. q. 25. ar. 9. Caietanus ibid. Dur. 3. sent. d. 30. Tho. de Argent. d. 30. ar. 3. qui doctores

Remouetur
responsio.

Vlpian.

Responsio

Quarta rō.

D. Thom.
Caiet.
Duran.
Thomas de
Argent.

ctores tradunt hanc conclusionem. Solum offensum esse obligatum ostendere signa singularia dilectionis in extrema necessitate.

Chryso. Chrysostomus Iauellus Tract. 3. de Christiana caritate cap. 4. Abbas cap. 1. in fine de maled. Et Lancelotus Conradus lib. de Imperatore cap. 1. vers. 16. nu. 7. asserit de hac re se consuluisse eruditissimos Theologos, & eos post longam disputationem conuenisse, veriolem, & magis receptam esse sententiam, non esse aliquem obligatum ad faciendam talem pacem, per quam offendens possit à principe gratiā implorare, & citat D. Tho.

Cōfirmatio

sententiam loco proxime allato. Adde etiam quosdam concionatores, qui hoc publice docent: & hic Perusia vir quidā bene doctus, & concionator non obscurus, de sententia D. Thomæ palam hoc docuit. Quare poterit quis sequens horum doctorum opinionē, tuta conscientia non dare signa exteriora dilectionis. Respondentes ad hanc argumentationem, obijcimus primo aduersarijs communem sententiam, de qua constat per auctores quos citauimus cap. 28. 29. qui speciatim ad quæstionem à nobis propositam respondebant. At verò qui afferuntur pro sententia contraria, doctrinam vniuersæ tradebant, nec speciatim de nostra quæstione disputabant, vt aperte de D. Thoma constat, qui alias tribus in locis nobiscum facit. Theologi illi, quos se ait consuluisse Conradus, nescio

Responsio

scio quinam sint, & quā docti, & quā versati in rebus moralibus, quas tāquam minus difficiles se cognoscere posse, sine peculiari industria pleriq; Theologorum arbitrantur, sed toto cælo, mea sententia, errant. Adde, quod fortasse loquebantur de pace publico instrumento faciendā, ad quā formulam ex sui natura neminem obligamus, vt cognoscere licet ex his, quæ cap. 31. disputata fuerūt. Concionator ille nō sine scandalo id docuit, cuius doctrina adhuc multi ita imbuti sunt, vt non facile ad veram sententiam (experientia didici) se traduci permittant. Et non semel ad me allatæ fuerunt schenulæ à pœnitentibus, sibi à suis confessarijs traditæ, quibus attestabantur posse offensos simpliciter absolui, non facta pace, etiam quouis modo petita. Quinta ratio: qui se reconciliat inimico facit iacturam famæ & honoris. Sed lex naturæ docet, & diuina iubet, vt hæc bona diligenter custodiamus. Quare nemo poterit ex iustitia obligari ad conciliationem faciendam. Quod assumitur videtur clarum, quia solent haberi pr. & sordidis, & abiectis, qui faciles ad conciliationem sese præbent. Verum ista vana, & insulsa vulgi sententia parum generosos animos, & prudentes viros commouere, aut potius nihil commouere debet. Vulgus enim vt Cebetes scripsit, ignorantia, & erroris poculum à deceptione propinatum percolauit, ac propterea quod tēdat nescit.

Alta solutio

Quinta rō.

**Prou. 20.
Eccl. 41.**

Solutio.

**Cebetes
Theban^{us} in
sua taciula.**

nescit. Docuimus nos præterea, esse erecti, & generosi animi iniuriarum immemorem esse. Est enim iniuriarum obliuio fundamentum pacis, & amicitiae, cuius amicitiae quot quantaq; sint commoda ex Cyro Prommo cognoscere licet. Hoc fundamentum se iecisse, in prima Philippica gloriabatur Cicerone. Hinc lex illa tam celebrata apud Græcos ἀμνηστίας, hoc est, obliuionis iniuriarum.

Demonstrat itaq; magnam animi celsitatem non mollietatem, & muliebrem animum, qui nouit iniurias æterna obliuione abolere. Huc facit illud Claudiani ad Honorium Augustum contra thrasones nostros.

Claud. *Sis pius in primis; nam cū vincamur in omni munere, sola Deos æquat clementia nobis.*

Alia ratio. Solet etiam & illa ratio ad impugnandam hanc veritatem adhiberi. Non magis sum obligatus efficere aliquid causa inimici quam amici. Sed signa particularia dilectionis, veluti osculari, blande alloqui, officij gratia inuiscere, non sum obligatus ostendere amico. Ergo multo minus inimico. Sed hæc cauillatio satis refellitur ex his, quæ disputata sunt cap. 15. qui locus est consulendus. Ex accidenti enim fieri potest, vt debeamus aliquid causa inimici facere, quod in gratiam amici efficere non debeamus. Postremo addatur hæc ratio. Ille, qui publicam vtilitatem expetit, etiam si intercedat detrimentum priuata personæ, non iniuste illatum, non est

culpan-

culpandus, cum commune bonum sit magis diuinum, & magis amandum. Ergo, si quis neget ista externa signa dilectionis amore iustitiæ, qua conseruatur publica vtilitas, non erit criminandus. Querenda certe est publica vtilitas, ita tamen vt pro ea seruanda nihil peccetur. Quando ergo pacificatio non euertit publicum bonum, quod raro contingit, non debet quis à pacificatione facienda, qua maxime communis concordia nititur abstinere, cum pacificationes ad remp. conseruandam apud omnes nationes sint inuenta, & vsurpatæ. Pacem igitur, vt cum pace hanc tractationem de pace concludamus, nos regis pacifici milites amemus, sequamur, eaq; aduersarios vincamus: nos inquam, qui in Hierusalem terrestri id est in visione pacis constituti sumus, & ad Hierusalem cœlestem properamus, vbi perpetuo cum summa pace, pacis auctore perfruemur: quo fiet, vt concordia in rep. retineatur, & Deus optimus maximus debita religione continenter colatur: vt tandem cum Salomone, si pace dabitur frui vera, dicere possimus. Benedictus Dominus.

F I N I S.

Laus Deo, & Beatæ Virgini
Annunciata.

Arist. 1. Eth.

Solutio.

Hortatio ad
pacem.

1. Reg. 4.

Cyros Prom-
mus.
Simon de
Caf.
Dion. lib. 44

Iustinus
lib. 4.

Claud.

Alia ratio.

Solutio.

Vltima 15.

INDEX RERVM NOTABILIVM.

A

A Cceptio personarum est graue peccatum.	273
Accusatio periculosa.	240. 288
Accusatio vituperata.	290
Accusatio non damuanda.	356
Accusandum quando.	237
Accusatio, & denunciatio quibus differant.	236
Actio quid.	33
Actio iniuriarum quid.	33
Actio iniuriarum quomodo tollatur.	365
Actio iniuriarum periculosa.	286
Actiōe iniuriarum remissa potest agi actione damni illati.	255
Agere contra reum vt puniatur, non est ex se, contra caritatem.	285
Amor quo amatur inimicus, est præstantior quam amor amici.	117
Amoris diuini virtus.	104. 105
Amari quilibet a quolibet vult.	106
Amor duplex.	102
Amoris tres gradus.	100
Amoris, & odij signa, quæ & quot.	89. 90
Amoris diuini natura.	344
Amare quid sit.	88
Amandi inimicum, præceptum est naturale.	107
Amantium conditiones.	340
Amicitia vbi reperiatur.	104
Amicitiam ad, qui aptus.	335
Angeli sunt nostri custodes.	326
Animarum Zelus.	226
Arma a quibus inuenta.	304
Ars equestris cur inuenta.	219
Auaritiæ origo.	15
Auaritia militum damnata.	219

Bonum

B

B Onum quid.	38
B Bonum quoduplex.	38
Boni varix diuisiones.	39
Beatitudo in amore posita.	87
Boni equitis partes.	218.

C

C Aritas omnes virtutes complectitur.	341
C Caritas culta a Pythagoreis.	341
Caritatis vis.	141
Caritas, legis finis.	80
Caritatis natura.	241
Castitas defendi potest, etiam occidendo.	134
Causæ actionum humanarum quæ.	30
Ciuitatis finis qui.	1
Ciuis quis.	1
Ciuis munus.	2 238
Ciuis est resp. membrum.	34
Clementia quid.	197
Clericos ob illatam iniuriā non licet percutere.	245
Conciliationis varij modi.	177. 185. 190.
Conciliationis signa quæ.	178
Conciliationis signa sint idonea.	182
Conciliatio non requirit amplexus.	182
Conciliatio an fieri debeat.	186
Condonare iniurias est animi inuicti.	311. 312. 313
Confessarius quomodo se agere debeat erga affectu iniuria.	291
Concordia vnde dicta.	83
Concordia quid sit.	83
Contumelia vnde dicta.	15
Contumelia quid sit.	15
Contumelia quibus modis fiat.	22
Contumelia parit iniuriam.	17
Contumeliæ causa quæ.	25
Conuictum vnde dictum.	23
Conuictum quando fiat.	23

Aa 2 Crea.

Creaturæ flagellum Dei.	349
Christi finis qui.	362
Christianus quis dicatur.	174
Christianus cur iniurias remittere debet.	322

D

D Annus illatus per iniuriam quomodo resarciendum sit.	260
Defensio sui est licita.	11. 123
Defensio duplex.	136
Defensio proximi licita.	140
Defendens se non intendat occidere.	125
Defendens non præueniat aggressorem.	127
Defensor, & intercessor inter se differunt.	274
Definitionis utilitas.	7
Dei auxilium inuocandum.	7
Dei beneficia consideranda.	328
Deo similis qui.	60
Deus infinite perfectus.	43
Deus cur colendus.	46
Dæmon, hominis inimicus.	363
Dæmon, est rex stultus.	364
Derisionis finis.	24
Detractionis modi.	24
Detractor quis.	22
Detractio quid.	76
Detractionis modi.	77
Despectio quid.	14
Dilectio quod duplex.	101
Dilectionis debitum nunquam persoluitur.	110. 111
Dissidentium oblationes non accipiendæ.	164
Docentis prudentia quæ.	316
Duello de quid statutum sit in Concilio Tridentino.	294. 295
Duellum damnatum.	221. 294
Duelli usus, diaboli inuentum.	299
Duellum non continetur sub bello.	299
Duellum non est permittendum tanquam minus im-	lum

lum.	299
Duellum non est aptum ad recuperandum honorē.	298
Duellum non est aptum ad inueniendam veritatē.	297
Duellum permittere non expedit recip.	296

E

E Quitis vita, debet esse regula bene viuendi.	222
Equitis munus defendere iustitiam.	304
Equites quæ debeant seruare vt honeste, & fortiter viuant.	217. c.
Errores varij in materia de pacificatione.	95. c.
Errores varij in materia de honore.	211
Errores varij gentilium.	361
Eudoxia, quid significet.	62
Euergesia, quid significet.	63
Excellentiæ prærogatiue quæ.	41
Excellentia quod duplex.	42
Excellentiæ gradus.	43
Exulem occidere, quomodo, & quando liceat.	293

F

F Acinoris puniendi.	272
Fama quibus modis accipiat.	74
Fama quid.	74. 75
Fama, & honor quomodo defendenda.	129
Famam negligere quando non liceat.	254
Fama, conseruanda.	248
Fama, non amittitur nisi ob culpam.	249
Famam, qui non censeantur amisisse.	250
Fama, quomodo restituenda.	251. c.
Fama non auferenda.	253
Felix Acorombonus laudatus.	203
Felicitas summa quæ.	290
Fides etiam hosti seruanda.	195
Filij non debent prouocare parentes ad duellū.	243
Fortior, quis dicatur.	307
Fortitudo sine iustitia nihil valet.	219
Fortuna non est Dea.	32

G

- G**loria, virtutis vmbra. 38
Gloria quid. 78
Gloria, & laus quomodo differant ab honore. 79

H

- H**omo quid diuinum. 50
Homo, imago Dei. 50
Homo natura mitis. 316
Homo an sit dominus famæ suæ. 253
Homo dominus corporis. 258. 259
Homo homini, Deus. 148
Homo priuatus non est dominus alterius. 298
Hominis iusti præstantia. 382
Hominis dignitas. 341
Homines, cur negligi nolint. 53
Homines cur honorandi. 47
Homines a quibus nolint negligi. 49
Homines omnes errare solent. 213
Homines vtilitate mouentur. 231
Homicidium damnatum. 328
Homicida quomodo debet restituere. 261
Homicidæ heredes, quando restituere debent. 261
Honor quot modis accipiatur. 59
Honor quid sit. 60. 66. 67
Honore de, variæ sententiæ. 58
Honor pro Deo cultus. 37
Honor cui debeat. 43. 45. 49. 68
Honor cur maximum bonum. 53
Honor cur præmium dicatur. 54
Honor cur sit debitus. 54
Honor non per se expectandus. 56
Honor quomodo contemnendus. 56
Honor an auferri possit. 57
Honor quomodo auferatur. 23
Honor apparens qui. 64
Honor debetur operationi. 69

Honor

- Honor habet rationem finis. 70
Honor in quo sit. 71
Honore de non oportet esse sollicitum, quando. 72
Honor equestris, non differt ab honore cõmuni. 72
Honor, & fama quomodo differant. 77
Honor mundanus nihil est. 190
Honor quomodo tuendus. 206
Honor a quo sit estimandus. 246
Honor quomodo restituendus. 246
Honor non recuperatur duello, sed amittitur. 309
Honoris magnitudo. 37
Honoris definitio ab Arist. tradita explicata. 61
Honoris certa signa. 51
Honoris signa non neganda. 52
Honoris natura est cognoscenda. 73
Honoris partes, & diuisio. 67. 68
Honoris curam non habet, qui animam despicit. 212
Honorem restituere qui debeant. 247
Honorem appetere quando sit peccatum. 56
Honore pro pugnare, est pugnare pro honesto. 53
Honore pro, quomodo quis dicatur pugnare. 70
Honore pro mori, an liceat. 71
Honoratus est superior honorante. 44
Honesti pulchritudo. 230
Humilitas placet Deo. 133

I

- I**gnorantia quæ vituperanda. 29. 217
Ignorantia infernus. 340
Ignoscere cur facile sit. 331
Improprium quando fiat. 24
Impudentia Dea. 73
Incommodatio quid. 14
Inculcata tutela quid requirat. 122
Infamia est inferentis iniuriam. 306
Iniuria vnde dicta. 8
Iniuriæ significationes. 8. 20
Iniuriæ conditiones. 8
Iniuria quid. 12

Aa 4 Inis-

Iniuria quibus modis fiat.	153
Iniuria quibus verbis, & factis fiat.	9
Iniuria ferri potest.	215
Iniuria facti quomodo tollatur.	207
Iniuria magis verbis, quam factis fit.	10
Iniuria non fit scienti, & volenti.	12
Iniuria non fit rei, ratione carenti.	18
Iniuria vna, altera maior quæ fit, iudicis est cognoscere.	18
Iniuria honori opposita.	20
Iniuria consistit in contemptu.	20
Iniuria ab intentione pender.	22
Iniuria quomodo verbis fiat.	24
Iniuria quibus fiat.	27
Iniuria non presumitur facta ioco.	28
Iniuria fit etiam si vera dicantur.	29
Iniuria fit absenti.	30
Iniuria quibus signis fiat.	33
Iniuria quomodo ferenda.	113
Iniuria omnis verbo fieri potest.	191
Iniuria verbis facilius fit, quàm percussione.	192. 199
Iniuria condonanda.	199
Iniuria cur malum dicatur.	308
Iniuria facta Deo non ferenda.	309. 358
Iniuria quibus modis tollatur.	325
Iniuria affectis Deus prebent.	359
Iniuria affectus quomodo possit agere contra reum.	280. 281. 282
Iniuriam facere quid.	10. 11
Iniuriam facere maximum malum.	13
Iniuriæ species.	14
Iniuriæ diuisiones.	17. 22
Iniuriæ vltiscendæ optima ratio.	32
Iniuriæ effectus.	58
Iniuriæ modi vnde sumantur.	19
Iniuriæ circumstantiæ considerandæ.	26
Iniuriam qui faciant.	25
Iniuriam faciens ad quid teneatur.	34
Iniuriam	

Iniuriam cur homines fugiant.	49
Iniuriam velle factis tollere, est destruere mundum.	192
Iniuriam faciens infamis, non qui patitur.	306
Iniuriam pati, non est vitium.	305
Iniuriam pati, melius quam facere.	307
Iniuriam remittens est similis Deo.	314
Iniuriam condonare, est quid diuinum.	321
Iniurias ad condonandum, quid commouere possit.	322
Iniuriam facere cur turpe.	323. 324. 325
Iniuriarum obliuisci laudabile.	360
Iniuriarum remissio via ad felicitatem.	325
Iniuriarum actio licita, etiam Christianis.	279
Iniuriarum actio periculosa.	290
Iniustus miserabilis.	13
Inimicus diligendus, ex lege naturali.	60
Inimicus nunquam odio habendus.	112
Inimici dilectio quando sub precepto.	109. 101
Inimici dilectio, quando sub consilio.	110
Inimicos diligere non est difficile.	114
Inimico quæ signa amoris ostendenda.	142
Inimico in necessitate succurrendum.	176
Inimicum supplicem, non licet occidere.	294
Inimici odio haberi, quomodo possint.	351
Inimici vtilis.	349
Inimicis ab, quæ vtilitates capiendæ.	335
Inimici magis iuuant quam amici.	336
Inimici cur amandi.	338
Intercedere pro reo, an liceat.	274
Insidiis nocere non licet.	222
Inuasor duplex.	135
Loci, & sales cautè adhibendi.	25
Ira sequitur iniuriam.	16
Ira statim sedanda.	185
Ire finis.	25
Ire remedia.	25. 32
Iudex leges seruare debet.	36
Iudex quomodo debet exequi leges.	266
Iudex	

Index debet iudicare secundum leges. 266
Index quomodo debet punire iniuriosos. 267. 268.
269.
Index non puniendo reos, multa peccat. 271
Index quando possit minuere poenas. 269. 270
Iudicis sententia, cur necessaria. 267
Iudices non sint faciles ad condonandas poenas. 270
Iudicium temerarium quid. 76
Iustitia summa, summa iniustitia. 282
Iustitiæ laus. 277
iuvenes magis contumeliosi quam senes. 15

L

Laus quid. 79
Laus unde dicta. 78
Laus tribuitur virtuti. 69
Leges seruandæ. 35
Leges ciuiles contra bonos mores, non sunt seruandæ. 357

M

Magnanimo non fit iniuria. 313
Magnanimi proprium. 313
Maledictio, & maledicti, quid in scriptura significent. 353
Maledictio quid. 24
Mali, & boni quomodo se ament. 103
Malitiam nemo palam profitetur. 172
Malum nihil præter culpam. 304
Malum duobus modis alicui desideratur. 102
M. Nicolaus Alexius laudatus. 217
Misericordia homini necessaria. 287
Modus in agendo necessarius. 177. 245
Mundus magnus egrotus. 191
Mundus meretrix: quæ homines decipit. 176
Mundi vxor, & pellex quæ. 310
Mundi serua. 310

Na-

N

Natura humana quomodo sit læsa per peccatum
Adæ. 302
Negociatio periculosa. 288

O

Odiū quid. 87. 88
Odiū ex ira nascitur. 36
Odij remissio quando necessaria. 160
Odiū non est contrahendum ob iniuriam, & contrarium est statim extinguendum. 112. 113
Offendens tenetur perere veniam. 153
Offensus facta pace, non tenetur offendentem ad particularem amicitiam admittere. 150
Omnia conseruari appetunt. 121
Opinto bona quomodo amittatur. 48
Oratio dominica dicenda est, etiam ab illis, qui non dimittunt inimicis. 98

P

Pacem per signa exteriora facere esse necessarium multis modis probatur. 156. 157. &c.
Pacem facere, qui facile possint. 201
Pacem, quæ, facilem reddant. 204
Pacem ad faciendam, an quis cogi possit. 232
Pacem qui facere non vult potest excommunicari. 233
Pacem ad, quid commouere debet. 235
Pacem exterius non esse faciendam probatur, & rationes soluuntur. 362.
Pace pro faciendâ regulæ. 201
Pace quando opus sit. 213
Pace facta, quis possit agere contra reum. 291
Pacis fructus qui. 81
Pacis auctor qui. 86
Pacis natura quæ. 284
Pacis laudes. 358.
Pacificatio quomodo faciendâ. 85

Paci-

Pacificatio non requirit, vt reus sedet in manus actōris.	193
Pacificationis formulæ.	208
Pacificatori quid considerandum.	198
Pacificator, quilibet christianus esse debet.	227
Pacificatore pro, regulæ ad rectè pacificandum.	210
Pacificandi munus preclarum.	224
Pastoris officium.	225.
Patientiæ, & tolerantia in iuriarum exempla illustria.	317. 318
Patientia Christi quanta.	321
Patientia descriptio.	325
Pax, & conciliatio quomodo conueniant.	81
Pax quid.	82
Pax vnde dicta.	83
Pax externa per signa est de lege nature.	91
Pacis laus.	91
Peccati turpitudine cur non cognoscatur	323
Peccatum quantum noceat.	330
Pœna quid.	197
Pœnitentiæ natura.	157
Premium, & pœna necessaria in rep.	265
Præceptor bonus quis.	335
Principis virtus quæ.	325
Profani reiciendi a sacris.	233

Q

Quilibet presumitur bonus.	37
Qui facile pacem facere possint.	301

R

Ratio quanti facienda.	171
Ratio sequenda est.	339
Ratio, hominis caput.	287
Ratio, magistra vitæ.	304
Rationes probantes iniurias non esse ferendas refelluntur	

luntur.	349
Reconciliatio quibus modis possit fieri.	151
Reconciliatio quando fieri, aut non fieri debeat per signa exteriora.	151
Regulæ quibus demonstratur quando pax, facile fieri possit.	201
Regulæ, per quas pax facilis facta redditur.	204
Regulæ pro offenso ad pacem faciendam.	213
Regulæ pro offendente.	215
Regulæ pro equitibus ad honestè & fortiter viuendum admodum necessariæ.	218
Regulæ quatuor viuendi cuiusdam sanctæ virginis.	344
Religio omnibus necessaria.	217
Religio quid.	47
Remissiones variæ.	100
Remissio odio, an agio possit actione iniuriarum contra reum.	283
Resalutare inimicum salutantem est necessariū.	145
Restitutio honoris, & famæ differunt.	77
Restitutio pro homicidio ardua.	260
Restitutio quæ facienda ab homicida	262
Restitutio facienda ab herede homicidæ.	264
Restitutio honoris quomodo facienda.	241
Restitutio famæ quomodo facienda.	248
Restitutio facienda a mutilatore.	255
Reuerentia quid.	48. 65
Rex optimus quis.	301

S

Sancti Vbaldi Episcopi Eugubini exemplum boni pastoris.	226
Satisfactio quid.	85
Satisfactionem dare pro offensa est laudabile.	221
Satisfactionem condonare licet.	241
Satis fit, perueniæ peritionem.	242.
Scandalum fugiendum.	283. 289
Seri	

Scriptoris munus .	5
Scribere qui noluerint .	5
Scelera puniendi sunt .	269
Seditio unde nascatur in rep .	55
Senes cur iniuriam faciant .	15
Signa amoris sufficientia quæ .	92
Signa particularia dilectionis quando ostendenda in mico .	145. 148. 149
Sufurratio quid .	24

T

Theologiæ excellentia .	44
Tribulationes quanti faciendæ .	337

V

Veritas quomodo inuenienda .	297
Veritas per se firma .	348
Veritatem inuenire cuique licet .	4
Verba apta ad satisfaciendum, etiam in absentia di- cta .	195
Victoria prima est vincere se .	311. 312
Victoria maxima quæ .	320
Vindicta quid .	86
Vindicta duplex .	122
Vindicta, & defensio quomodo differant .	121
Vindicta priuata damnatur .	127
Vindicta quæ a bonis, & a malis desideretur .	352
Vindicta non est bona .	300
Vindicta cœlestis quæ .	338
Vindicta hostis publicus .	314
Vindicta fugienda .	314
Vindictam esse licitam probatur, & rationes consu- tantur .	351
Virtus vestibulum honoris .	38
Virtus in hac vita caret præmio .	50
Vitia a natura accepta non obijcienda .	29
Virtute carere calamitosum .	53

Vltio

Vltio & poena quid differant .	197
Vir fortis, & nobilis an debeat fugiendo vitare iniu- riam, an vero, armis se defendere .	131
Vir fortis quando amittat honorem .	133
Viri probi munus .	200. 305
Vulgi errores qui .	303. 306
Vulgi opinio non curanda .	197
Vulgi ignorantia .	367

FINIS.

MENDA GRAVIORA.

Pagina	linea	Menda	Emendata.
6	10	quæ	qua
11	1	iniuriam	iniuria
11	25	laccessitas	laccessitus
13	5	Poterit	Poteris
12	3	&	vacat
16	25	distinguuntur	distinguitur
22	22	lædit	rodit.
22	24	cum	vt
36	7	in	ni
36	12	cura	cum
41	12	excellencia	excellentiæ
52	20	quia	qua
54	4	honorantem	honoratum
55	15	deest. vt	vt postea
56	1	conquerentur	conqueruntur
62	12	Hæc	Huc
62	24	beneficio	benefico
65	28	quæ	qua
76	26	neglecta	neglectu
80	7	aliquid	aliquo
81	3	Quodnam	Quidnam
84	14	restitutione offensi	restitutione honoris offensi
91	21	nomendatore	nomenclore
96	7	facit	fuit
103	7	verbo	vero
105	15	incitaremur	imitaremur
108	28	te	vacat
109	28	erectum	enectum

Pagina

Pagina	Verfi	Menda	Emendata
113	29	vitio	vitia
114	5	quia	qua
120	31	impetratam	imperatam
124	15	&c	ex
132	15	tum	tunc
146	1	deest	ad excitandam
146	11	&c re	&c.
146	22	perfectionem	perfectiorem
158	1	resipiscendum	resipiscientiam
158	5	dixisse	depinxisse
167	1	quis	qui
172	28	Ad	An
202	7	Zucca	Tucca
206	30	mentionem	mentionem
211	27	somniatur	somniatur
217	3	duas	duas
217	27	qui	quin
221	10	unquam	nunquam
222	6	Etenim	est n.
222	15	Hac	Nec
222	17	Duobus	dolus
230	7	hierosolyphice	hieroglyphice
234	9	secundum	secundo
235	16	fecit	facit
240	26	gessit	se gessit
262	10	Vigore	Rigore
273	11	Iudicis	Iudiciis
291	6	facere ?	facere.
291	7	persona quasi	persona fit quasi
406	5	accepit	accipit.
310	2	cum facile	cum non facile
310	14	esse	esset
316	9	Iuris	Viris
322	22	Metuit	meruit
323	30	spiritum necat	spiritum suum necat
327	27	Pessimus	Pissimus
349	18	Vos	Nos
358	4	sint	sit.
359	4	Iure	fure
361	29	sunt ob e.	cum multa sint ob e.
362	25	Qui aut	Qui re, aut e.

DE AMORE ET CONCORDIA FRATERNAL.

Auctore LVDOVICO CARBONE
a Constacciaro, sacre Theologiae
in almo Gymnasio Perusino
publico professore.

*Caritas Fraternitatis maneat in vobis.
Ad Hebraeos. 13.*

CVM PRIVILEGIO S. PONTIFICIS.

FLORENTIÆ
Apud Bartholomæum Sermartellium.
MDLXXXIII.

Discipulus :
Didacus Vallades
Dionysius Cartusianus
Franciscus Georgius
Franciscus Canophilus
Fridericus Nausca
Guil. Paris.
Henricus de Afsia
Henricus Harpius
Hugo Cardinalis
Iacobus de Valentia
Ioannes Soarez
Ioannes Thaulerius
Ioannes Gagneus
Laurentius a villa Vincentio .
Marcus Ant. Flaminius
Nicolaus Lyran.
Nicolaus Cusanus
Paulus Burgensis
Paulus Palatius
Sanctes Pagninus
Simon de Calsia
Sixtus senensis
Stunica
Thomas de Cemps
Titelmanus
Tritemius
Doctores Scolastici .
Albertus Magnus
Alfonfus à Castro
Alexander Alensis
Almainus
Bonauentura
Caietanus
Catherinus
Corradus Coellinus
Dominicus à foto
Durandus
Aegidius Romanus
Franciscus Victoria
Gabriel Biel
Iacobus Naclantus
Ioannes Gerson
Ioan. Baconus
Ioan. Viguerius
Ioan. Maioris .
Marsilius
Martinus Ledesma
Medina
Nicolaus de Nissa
Nicolaus Orbelis
Petrus Lombardus
Petrus Paludanus
Richardus de Mediauilla
Scotus
Stephanus Bulifer
Thomas Aquinas
Thomas de Argentina
Turrecremata .
Summistæ .
Angelus
Antoninus
Armillæ
Altenfis
Cardinalis Aræcœli
Goffredus
Hostiensis
Ioannes Nider
Iosephus Angles
Pisanella
Peraldus
Rainerius
Rosella
Syluester
Summ. Confessorum
Tabiena

Canonisse.

Ancaranus
Didacus Couar.
Decius
Felinus
Gratianus
Ioan. Anania
Io. Lupus
Io. Brunellius
Io. Paulus Lancellottus
Io. de Lignano
Martinus Nauar.
Panormitanus
Petrus Follerius
Philippus Francus
Rebustus
Speculator
Tabarella.

Iuris Civilis Periti.

A Egidius Bolsius
Albericus
Aleiatus
Alexander
Albertus Bolognetus
Angelus Aretinus
Antonius Burgenfis
Bartolus
Baldus
Baptista Plotius
Caius
Cynus
Dinus
Hippolytus de Marfilij
Iacobus Belusius
Iacobus de Castilio
Iacobus Hispanus
Iafon
Io. Faber

Ioan. de platea

Ioan. Neuizan.
Iulius Clarus
Lancellottus Conradus
Lanfrancus de Oriano
Myfingerius
Nicasius
Nicolaus Moronus
Octavianus Vulpellius
Paris a Puteo
Paulus a Castro
Petrus Rauen.
Salicetus
Vasquius
Vlpianus
Zafius.

Scriptores contra infideles.

Finus Ferrariensis
Guido Carmelita
Gabriel Prateolus
Ioannes Rosenfis
Irenæus
Lindanus.

Philosophi.

Agathon
Alcionus Platonius
Alexander Picolomineus
Aristo
Aristoteles
Arianus
Aristoymus
Anthistenes
Aueroces
Bion
Boetius
Calcidius Platonius
Chrysofomus Iauellus

Cle-

INDEX AVCTORVM

Scriptores Canonici.

D Auid Propheta
Iacobus Apostolus.
Ioan. Euangelista
Ieremias
Lucas Euangelista
Matthæus Euangelista
Marcus Euangelista
Moyfes.
Salomon.
Zacharias Propheta.

Pontifices.

Adrianus sextus.
Alexander primus.
Alexander tertius
Anacletus.

Clemens primus.

Damasus

Eleutherius

Euaristus

Fabianus

Felix

Gregorius primus

Gaius

Iginius

Innocentius secundus

Innocentius tertius

Leo primus

Pius primus

Symachus

Sixtus tertius

Victor

Zepherinus.

Concilia.

Agathense
Aquisgranense

Aphricanum
Ancyranum
Arausicanum
Aurelianense
Carthagenense quartum
Carthagenense sextum
Constantiense
Mileuitanum
Romanum
Tiburiense
Toletanum 12.
Tridentinum
Tribuniense
Turonense
Veneticum
Canones apostolorum.

*Veteres scriptores sacri
& concionatores.*

Alcinius
Ambrosius
Antiochus
Arnobius
Athanafius
Augustinus
Basilius
Beda
Bernardus
Berengorius
Braccharius
Cassianus
Cassiodorus
Cæsarius Areratenfis
Clemens Alexandrinus
Chrysofomus
Cyrillus Alexandrinus
Cyrillus Hierosolimyran
i Cypria-

Cyprianus	Maximus Episcopus
Dionysius Areopagita	Martinus Dumenfis Episcopus.
Dorotheus	Methodius
Ecbertus	Nilus Episcopus
Eliquis episcopus	Oresiclis
Ennodius Diaconus	Pacianus
Epiphanius	Paulinus Episcopus
Ephrem	Philo Episcopus
Eucherius	Philippus presbyter
Euthimius	Polycarpus
Faustus Episcopus	Prosper
Ferrandus Diaconus	Proclus const. Episcopus
Fulgentius	Proclus Alexandrinus
Gregorius Nazianzenus	Primasius
Gregorius Nyssenus	Rabanus
Gregorius Beticus	Ræmundus Sebundus
Gregorius Neocesariensis	Rusticus Diaconus
Gregorius Presbyter	Rupertus abbas
Gilibertus Abbas	Richardus de S. Victore
Hermias	Salonius
Hilarius	Saluianus
Hidelbertus	Sedulius.
Hieronymus	Tacianus Aſyrius
Idiota	Thalafius
Ignatius	Theodoretus
Ioseph Patriarcha	Theophilus Alexadrinus
Isaiaſ abbas	Theophidius
Iſac abbas	Theophilaſtus
Iſidorus	Tertulianus
Iſychius	Thimotheus Episcopus.
Iuſtinus martyr	<i>Recentiores.</i>
Iunilius Episcopus	Abulenſis
Lactantius firmianus	Adrian. Cardin. S. Chryſogoni.
Laurentius	Ambroſius Seruita
Marcus Eremita	Auguſtinus Steuchus
Marius Victorinus	Berchorius
Martialis	Cornelius Ianſenius
Maximus Græcus	Diſci.

LVDOVICVS CARBO.

*Fratribus congregationis B. Mariæ Annuntiatę
in collegio Romano ſocietatis I E S V, &
Academicis Parthenijs. S. P. D.*

CRIPSERAM, carissimi in Christo fratres, de pacificatione inimicorum, nescio quędam ruditer, exercitationis causa; de quorum editione, cum optimè intelligerem eiusmodi nō esse, quę in lucem publicam venire mererentur, cogitabam nihil: sed ecce, quod non sine diuina ratione factum puto, eis non dum expolitis, & limatis, prodeundum erat. Quo tempore, cum de Ioanne Paulo Lancelotto viro prudentissimo didicissem, nihil difficilius esse, quā fratres inter se discordes pacificare; de concordia, & amore fraterno, ad ea quę de pacificatione inimicorum vniuersè scripseram, apen
* 2 dicem

dicem quandam addere decreui. Rem igitur aggressus; licet innumeris essem impeditus curis, tamen paucis diebus; opusculum de re proposita confeci. Postea, dum cogitabam, cui nam lucubratiunculam hanc nuncuparem, cogitatio exoritur quædam, quæ hunc in modum alloquebatur me. Cui, congruentius tractationem de amore fraterno, quam fratribus nuncupabit frater? Cui tu poteris, prudentius hoc tuum munusculum largiri, quam ijs qui fraternitatem colunt, ijs inquam, quos tu fraterne amas? Cui iustius, de amore fraterno dicari tractatio potest, quam ijs, qui fraterni amoris exemplo, ad fratres amandos omnis generis fratres excitare conantur? Quis, deinde aiebat, ab insultibus improborum fratrum, scripta melius tuebitur tua, quam Academici tui, omni genere doctrinæ munitissimi? suggererat tandem, & illud: quidquid a me proficisci potest, hæreditario quodam iure, deberi vobis. Acquieui, ut debui, cogitationi huic. Omni igitur fraterni amoris affectu, vobis carissimi fratres, & Academici

demici doctissimi, quidquid hoc est, quod certe leue est, offero, & nuncupo. Nec vobis propterea hoc opusculum minus gratum esse debet, quod in eo tantum de amore, & concordia, eorum fratrum disputem, qui natura solum fratres existunt; quoniam, quæ hic de hoc amoris genere disputantur, ad omnem amorem fraternum, retinendum, & augendum, conducere maxime possunt. Et licet, quod omnino exploratum habeo, vos, qui sancte amorem fraternum colitis, meis non egeatis monitis, tamen hinc rationes depromere licebit vobis; quibus, fratres eos pacificare possitis, quorum amorem, vos mutuo amando incitari conamini. Quod si hoc meum studium, vobis ut spero, gratum accidisse intellexero, operam dabo, ut intra paucos menses, opus de sui cognitione: siue de nouo, & interiori homine, in vestram, & fidelium vtilitatem, in lucem veniat. Valere, & pro me preces ad beatam Virginem, continenter facite.

L V D O V I C V S C A R B O
Academiae Partheniae.

Nata patris, mater nati, cape munera cari:
Rem tuare precor, nata, parensq; tuam.

Academia Parthenia.

Nata patris capio gratissima munera cari:
Ut tuear nati munera, mater ero.

Aliter.

Nata patris capio, mihi munera cara tuebor
Ipsa eadem nati, pignora tanta parens.

Aliter.

Nata libens capio mihi munera cara parentis
Utq; eadem tuear, sedula mater ero.

Aliter.

Acceptum tueor patrū haud leue pignus amoris:
Id tibi materni pignus amoris erit.

Solinus
Suetonius
Titus Livius
Tripartita
Thucydides
Vegetius.

Scriptores exem-
plorum.

Andreas Eboracensis
Athenæus
Baptista Fulgosius
Guido Bituricensis
Iulius Fortinus
Marcus Marulus
Nicolaus Hanaphus
Sabellicus
Valerius Maximus.

Scriptores morales.

Aesopus
Andreas Cæcus
Agapetus
Balthasar Castilioneus
Ciriacus Strotia
Claudius Seifellius
Cosmus Aldana
Eustratius
Franciscus Patritius
Gabria
Hierocles
Ioan. Casa

Io. Bapt. Gyraldus
Ioan. Pontan.
Plutarchus
Theophrastus
Stephanus Guazzus

Scriptores, de honore
& de duello.

Antonius Bernardus
Antonius Possennius
Flaminus nobilius
Franciscus Vieri
Franciscus Patritius
Franciscus Sansouinus
Gregorius Zucculus
Hieronymus Vreca
Horatius Lombardellius
Io. Bap. Possennius
Io. Bap. Sufius
Io. Bap. Pigna
Mutius
Paris a puteo.

Medici.

Galenus
Hippocrates

Scriptores de re rustica.
Columella
Palladius
Hyppon.

F I N I S.

R E G I S T R V M.

* a b c d e f g h i.

Omnes sunt quaterniones preter * i duerni.

ERRORES IN APENDICE
De Amore, & concordia fraterna.

Pagina	linea	Menda grauiora	Emendata.
9	3	mellicule	mellitule
10	10	fraterni quam	fraterni sint quam
24	13	quem	quam
31	12	homines	hominis
34	3	honestum	onustum
34	6	disidiis	disidii
35	24	ne quo modo	ne quo modo
37	14	conondonandum	condonandum
47	30	fra nam	fraternam
65	16	Xerxes	Xerxes
66	26	maxime	maxima.
66	15	nemo reciproce	nemo te reciproce
72	22	eodem	odem.
76	9	perire	periere
77	29	antiqui	at qui
80	27	umbra	vulnera
82	3	iurgia	iurgia.
85	10	Pro altera. c.	vacant
85	16	adit	odit.
87	6	conferuantur	conferuntur
88	2	meminerint	Meminerit.
88	17	vulnere	vulnera
89	25	multatus	multatus.
90	30	Pacucio	Pacuuio
91	1	facilis	facul.
94	21	viribus connitatur	viribus nō connitat
95	24	disensionem	disensionum.
98	22	se	vacat
101	18	contrariis	contrarii
105	7	mentalibus	mortalibus
112	4	cognoscunt	cognoscant
112	13	afficiuntor	efficiuntur

Cleantes	Calphurnius
Chilon	Callimachus
Diogenes	Catullus
Empedocles	Claudianus
Euagoras	Cyrus Promus
Epictetus	Elisius Calentius
Gemistius	Euripides
Hermogenes	Franciscus Petrarcha
Iamblicus	Hieronymus Vida
Ioannes Picus	Hesiodus
Ioan. Franciscus Picus	Homerus
Marsilius ficinus	Horatius Flaccus
Maximus Tyrius	Iuuenalis
Musonius	Ludouicus Ariostus
Palemon	Lucanus
Publianus	Lucretius
Pittacus	Marullus
Porphyrius	Mauius
Plotinus	Martialis
Pythagoras	M. Anton. Flaminus
Seneca	Menander
Simplicius	Michael Verinus
Sorion	Nicolaus Alexius
Solon	Orpheus
Sopater	Ouidius Naso
Speusippus Platonius	Pactuius
Synestus Platonius	Phocylides
Theophrastus	Philemon Comicus
Thimegistus	Petronius Arbiter
Xenophon	Periander
Zoroastres.	Persius
Poetæ.	Plautus
Achilles Bocchius	Propertius
Aratus	Sanazarus
Aeschilus	Sillius Italicus
Aristophanes	Sophocles
Ausonius	Stattus
Bacchillides	Synestus Cyrenensis
Baptista Mantuanus	Theocritus
	Teren-

Terentius	Petrus Victorius
Theognis	Philaletes
Tibullus	Pierius
Timocles	Pollux
Vergilius.	Polydorus Vergerius
	Porphirio
Oratores, & professo-	Quintilianus
res humanarum	Salustius
literarum.	Seruius
	Raphael Volateranus
Aphthonius	Rufus
Aulus Gellius	
Auctor ad Herennium	Historici, & scriptores
Budeus	uitarum.
Campanus	Claudius Mamertus
Carolus Sigonius	Cornelius Tacitus
Cælius Augustus	Diogenes Laertius
Cælius Calcagnius	Diodorus
Cicero	Dion.
Demosthenes	Eusebius Cæsariensis
Dionysius Lambinus	Eutropius
Franciscus Sefrius	Eliodorus
Gregorius Trapezuntius	Heracles
Hermolaus Barbarus	Herodotus
Isocrates	Herodianus
Ioan. Rauisius	Iosephus hebraeus
Ioan. Salesberien.	Iulius Cæsar
Iulius Scalig.	Iustinus
Laurentius Valla	Iulius Frontinus
Lilius Gyraldus	Lampridius
Ludouicus Vines	Nicephorus
Ludouicus Cælius Ro-	Orosius
diginus.	Pausanias
Lucianus	Petrus Chrinus
Macrobius	Platina
Magioragius	Plinius
Marcus Varro	Polibius
M. Antonius Muretus	Q. Curtius
Natales Comes	Salustius

Soli-

CAPITA APENDICIS

De Amore, & concordia fraterna.

De suscepti operis ratione vtilitate, & par- titione. Cap. 1.	1
De magnitudine, & præstantia amoris fraterni. Cap. 2.	5
Cur inter fratres oriantur discordiæ, & cur gra- uiores esse soleant. Cap. 3.	10
De discordia, quæ nascitur ex inequalitate bono- rum naturalium. Cap. 4.	13
De discordia, quæ nascitur ex inuidia bonorum spiritualium. Cap. 5.	17
De discordia quæ nascitur ex inuidia bonorum animi, & fortunæ. Cap. 6.	21
Traduntur duo remedia ad tollendam discordiã, quæ ex quacunque nascitur inequalitate. Cap. 7.	25
Quomodo excellens, & superior frater inferio- rem tractare debeat. Cap. 8.	28
Comprimatur superbia fratris excellentis, & de spicientis fratrem. Cap. 9.	32
Fratrem, qui aliquo corporis vitio laborat, non esse despiciendum. Cap. 10.	35
De discordia quæ nascitur ex inequalitate amoris parentum. Cap. 11.	38
De causa discordiæ, quæ oritur vitio assentatorũ, & susurronum. Cap. 12.	38
Matres debere alere proprios filios, ne sint mori- bus dissimiles. Cap. 13.	44

Con-

Conferre ad concordiam fraternam, simul vivere.

Cap. 14. 47

De modo seruando in patrimonij diuisione, ne qua
oriatur discordia. Cap. 15. 51

Quomodo frater malus sit ferendus. Cap. 16. 56

Demonstratur quam turpe sit odium fraternum.

Cap. 17. 64

De causis ob quas fratres deberent se mutuo dili-
gere. Cap. 18. 69

De utilitate concordie fraternae Cap. 19. 74

De praeceptis quibusdam ad conseruandum amo-
rem, & ad tollendam discordiam fraternam.

Cap. 20. 78

An fratres debeant ijsdem, an vero diuersis de-
lectari studijs. Cap. 21. 84

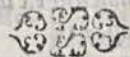
De correctione fraterna. Cap. 22. 87

De vxore a fratre ducenda. & de filiorum fra-
tris educatione. Cap. 23. 90

De praestantia officij pacificatorij. Cap. 24. 93

Turpe esse disseminare discordias, & de vitupe-
ratione & damnis discordie. Cap. 25. 101

Hortatio ad pacem, & concordiam, & de earum
dem laudibus, & utilitatibus. Cap. 26. 111

DE AMORE, ET CONCORDIA FRATERN A.

Auctore **LVDOVICO** Carbone à Con-
staciaro sacre Theologiæ in Almo
Gymnasio Perusino, publi-
co professore.

De suscepti operis ratione, utilitate, &
partitione. Cap. 1.

QUEMADMODVM omnis
humana societas, quæ pa-
ce, atque concordia conti-
netur, cœlestis patrię ima-
ginem quandam represen-
tat: sic etiam consociatio
quæuis, in qua discordia viget, infernæ Baby-
lonis similitudinem refert. Quo fit, vt pe-
rennis ille humani generis hostis nusquā accu-
ratus, quàm in spargendis, fouendisque vbi-
que discordiæ seminibus elaboret; vt & cœ-
lestis ciuitatis imaginem è mundo aboleat, &
sux Babylonis similitudinem effingat. Fuit
enim semper demon Dei æmulus, & diuino-
rum operum pro viribus euerfor. Ex qui-
bus

Concordia
imago cœ-
lestis patrię

Demonis
studium.

Irene. l. 5.
Iust. apol. ad
Anton.
Dēmō æmu-
lus Dei.

DE AMORE ET

bus conficitur, nihil magis Christianum hominem, qui diabolo, eiusque operibus renunciat, & illius felicissimæ urbis ciuis est effectus, decere; quàm in se, & alijs, quantum fieri potest, conseruare concordiam, maximeque fraternam, cum Christianus, & frater, Tertuliano auctore, sint idem prorsus. Cum autem experientia constet, maximam earum quæ in rep. humana sunt perturbatio num partem ex discordijs promanare fraternis; & nihil esse (vt dicetur postea) quod æque rem domesticam, & publicam euertat, ac fraternæ inimicitiae, quæ passim in qualibet ciuitate, oppido, domo nascuntur, & continenter exercentur; volui auxiliante Deo, in eius gloriam, & proximi vtilitatem præter ea, quæ de pace conseruanda vniuersè scripsi, quædam de concordia inter fratres retinenda, discordiaque tollenda speciatim scribere, vt quoquo possum modo, iterum communi vtilitati consulendo, Christiani partes agā. Qua in re si me præclare gesserō, si quod propositum habeo assequutus fuero, segetem discordiarum maximam à societate humana reuellam; tùm quod grauissimæ esse, & ad multos promanare discordiæ fraternæ soleant; tùm etiam quòd quæ de beneuolentia, & discordia fraterna disputata fuerint, ad alias similitudines & amores, qui fraternum (vt Paulo post dicetur) imitari conantur, facile traduci poterunt. Ex quibus iam cuique conijcere

Tert. de cor.
mil.

Fraternæ di
scordie per
turbant rep.

Propositum
auctoris.

Vtilitas opis

CONCORDIA FRATERNA. 3

cere fas est, quid vtilitatis hæc nostra tractatio sit allatura; quoniam ex ea præcepta ad omnem humanam societatem conseruandam, & augendam colligere licebit. Spero itaque rem Deo acceptam, & hominibus vtilem me esse facturum, cum de concordia inter fratres conseruanda scribere aggredior, quando fratrum concordia à sacris litteris inter ea quæ coram Deo, & hominibus probata sunt, enumeratur. Fateor quidem materiam explicatu difficilem, & viribus meis imparem suscepisse, quandoquidem eruditionem variam, & non vulgarem requireret, & viri bene docti aliàs eam pertractauerint; quos nō modo superare, sed etiam assequi est perdifficile. An autem aliquo modo rem hanc illustrauerim, & aliquid vtilitatis coniunctioni fraternæ attulerim, aliorum esto iudicium. Mihi verò illud satis erit, voluisse prodesse, indicasse, & amicorum hortationibus ad hanc prouinciam suscipiendam impellentibus, vt potui, satisfecisse. Et licet hoc argumentum eiusmodi sit, in quo latissime calamus excurret; tamen data opera multa breuiter perstringam, & solum ea, quæ proxime ad rem facere videbuntur attingam; & sepe tantūmodo locos indicabo, quos eloquēs cōcionator, & is, qui de fraterno amore disputare voluerit, amplificare poterit. Tota autem tractatio his capitibus continebitur. Demonstrabitur priore loco amoris, & discordiæ fraternæ

Eccl. 25.

Hierocles
Plutarchus.
Stephanus
Niger.

Partitio.

magnitudo. Deinde causæ efficaciores, & frequentiores dissidij fraterni numerabuntur, ac remedia adhibebuntur. Ad hæc dissensio nis huius turpitudine ob oculos fratrum ponetur. Causæ & rationes, cur fratres se amare debeant indicabuntur. Post hæc tradentur præcepta quædam ad amorem fratrum conciliandum, & retinendum admodum accommodata. Et ut homines ad pacem, & concordiam amandam, & conseruandam excitentur, de præstantia muneris pacificatorij, de turpitudine, & incommotis discordiæ, & de pacis vtilitatibus, & laudibus disputabuntur aliqua. Partem verò vtilitatis, si quam tamen vtilitatem attulero, Ioanni Paulo Lancelotto Iu. Vt. consultissimo fratres acceptam referant. Ipse nanque, quippe qui longo rerum usu quantum fratrum dissensiones remp. perturbent planenouit, ad hoc argumentum tractandum me sæpe est cohortatus. Sunt enim optimi viri partes non solum per se communi bono, ut ipse præclarissimis litterarum monumentis fecit, sed etiam per alios confutare. Quare mirum non est, si ad hanc tractationem conficiendam, quam admodum vtilem futuram esse existimauit, is me incitauit, qui de alienis, & publicis vtilitatibus sollicitus extitit semper. Et ut de me dicam, ita commoditati, honoriq; meo non nunquam consuluit, ut cum Lyrico poeta dicere possim, ac debeam.

O, &

O, & præsidium, & dulce decus meum.

Iuuat etiam me non parum ad hoc opus conficiendum Prosperi Podiani singularis beneficentia, qui ex sua munitissima bibliotheca, quam sibi, & amicis, & si ei dabitur, quod vehementer desiderat suæ ciuitati, libris vndique de omni scientiarum genere conquisitis, parauit, varios quos legerem auctores commodauit. Propositi itaque sententia, vtilitate, & partitione huius opusculi exposita, ad rem ipsam tractandam accedamus.

De magnitudine, & præstantia amoris
fraterni. Cap. 2.

QUANTA sit amoris fraterni magnitudo, latque præstantia, ex eo haud obscure perspicitur, quod homines cum quempiam se multum diligere, aut à quopiam se valde diligere significare volunt, eum tanquam fratrem amare, aut ab eodem amari, apud omnes nationes dicere consueuerint. Quasi ab hoc amore si discesserint, nullum eis maiorem reperire liceat. Etenim ad imaginem amoris huius cæteri amores se effingere conantur; ut amorem fratrum, quasi idæam omnis beneuolentiæ, quæ inter æquales existit appellares. Hinc est, ut ad amoris huius significationem, & imitationem, non solum qui ex eodem vtero nascuntur; sed etiam qui ex eadem sunt familia, qui se aliquo attingunt affinita-

Prosper Podianus.

Amoris fraterni magnitudo ostendit.

Fraterna beneuolentia omnis beneuolentiæ idæa

Fratris nomen varie usurpatum. Fridericus Nauf ho. 74

a 3 tis

Ioan. Paulus
Lancelottus
laudatus.

Berch. ver.
frater.
Albin. in ge-
ncl.

Aug. l. 1. de
ser. dñi c. 43
Euseb. lib. 3.
hist. c. 3. &
lib. 5. cap. 1.
Niceph. lib.
1. cap. 3.
Clem. Alex.
l. 5. Strom.
Henr. Maur.
part. 1. c. 18.
Paul. Burg.
in scrutin.

Christiani
vocati fra-
tres.
Procl. cōst.
eps lib. de
diuinitate fi-
lii.

Arnobius.

Heb. 13.
Paulus.

Pfal. 21.
Heb. 2.

Henricus
Harph.

tis gradu, qui ex eadem sunt societate, qui eiusdem sunt religionis, imò & filij etiam ipsi fratres appellantur. Et in prima Ecclesia ad significandam illam summam caritatem, qua illi perfecti homines se cōplectebantur, idem erat christianus, & frater, vt qui fratrē dicebat, christianum diceret; quod ex multis scriptorum monumentis apertissime constat, & ex ipsa scriptura colligitur. Et vt cetera omittam loca, hoc apertè indicauit Paulus epistola priore ad Corinthios c. 7. quo loco sic scribit. Si quis frater, hoc est christianus, vxorem habet infidelem: & infra. Vnusquisq; ergo, in quo vocatus est, frater, in hoc permaneat apud Deū. Quare caritatē illam insignem, fraternam, & consociationē christianorum, ἀδελφότητα, hoc est fraternitatem appellarunt. De qua caritate sic scribit Arnobius. Sic mutuò, quod doletis (loquebatur cum gentibus) diligimus, quoniam odisse non nouimus; sic nos, quod videtis fratres vocamus, vt vnus parentis Dei homines. Et apostolus cum ad maximam quandam caritatē Hebræos hortari vellet, dixit. Caritas fraternitatis, hoc est caritas fraterna maneat in vobis. Ad hæc Christus dominus cum magnitudinem amoris quo suos diligebat exprimere vellet, fratres appellauit. Nunc iabo nomen tuum fratribus meis. Cuius amoris magnitudinem sensit ille, qui hunc in modum scripsit. Non me capio præ lætitia, quod

quod summa maiestas naturam suam, & naturam meam subleuat, & me miserum in diuinitatis gloriæ suæ non ad horam, sed in sempiternum includit, & sit frater meus, dominus meus. Et quæ vnquam fuit ætas, quæ eos, qui licet non eisdem orti essent parentibus, tamen quod fraterna beneuolentia se mutuò dilexerunt, non sit admirata, & summis etiam laudibus prosequuta? Lælios inquam, & Scipiones: Achilles, & Patroclus: Orestes, & Pylades: Epaminondas, & Pelopidas: Thefeos, & Peritoos: Dauides, & Ionathas. Meritò igitur qui aliqua insigni beneuolentia aliquem prosequitur, aut ab aliquo singulari amore amatur, frater, hoc est ferè alter, aut alter ipse, qualis est verus amicus, appellatur. Et apud Græcos, omissa ea, quæ est apud Pollucem etymologia, ἀδελφός, vt vertit Cicero, id est est, quod similis, & congruens. Similia autem, & congruentia, naturæ propensione maxime se amant, & vniuntur; & vt est in prouerbio ὁμοίον ὁμοίῳ φίλον. Simile simili amicum. Cum autem vni homini nihil possit esse magis simile quàm frater, quoniam cum eo maiores, parentes, ortum, educationem, studia, patrimonium, familiam, & alia per multa habet communia, maximus sit fraternus amor oportet. Vt meritò exclamauerit Salustius. Quis est amicior, quàm frater fratri? Indicat etiam amoris fraterni magnitudinem illa hominum consuetudo, qua ij, qui non ex eodem nati sunt loco,

Qui se vehementer amauerint.

Aulus Gel.
l. 13. c. 10.

Cicero
Fratris etymol.
Pollux.
Plat. i Phed.
Prouerbiū.

Salustius in
Iugur.

loco, cum tamen se fraternè ament, quantum fieri potest, non solum mutuo, & arctissimo amore fraternam caritatem imitari, sed etiam iuramento, & sanguine ipso fraternitatem effingere conantur. Insuper postquam illa prima christianorum caritas refrixit, qui in aliqua societate, aut religione adscripti sunt, ut maiorem quandam caritatem, qua se mutuo amare profitentur exprimant, fratres se nominant, hac vnica appellatione gaudent, hac se ab alijs secernunt, & societates ipsas non nisi confraternitates appellant. Iam vero cum naturæ vis maxima sit, cur non erit maximus amor ille, quem natura conciliat, quem tot amandi perpetuæ rationes confirmant, quæ studia tam multa postea stabiliunt? Magnus est coniugatorum amor, sed extrinsecus adscitus: maxima parentum erga filios caritas, sed ob dissimilitudinem, & inequalitatem ista amoris magnitudo non est reciproca. Vbi autem in amore reciprocatio desideratur, multum vigoris amittit benevolentia; languet, extenuatur caritas. Cum autem in amore fraterno adsit æqualitas, & mater amoris reperiatur similitudo; non male quis dixerit, si fratrum benevolentiam primum locum obtinere dixerit. Et denique quænam vox est, quæ tam suauiter ore pronuntietur, tam gratè auribus excipitur, tam frequenter inter beneuolos, & summa caritate coniunctos repetatur, quàm hæc iucundissima

Fratres sanguine.

Ber. ser. 44.
in cant.

Aristot.

Fratrum benevolentia primum locum obtinet inter alios amores.

Vox, frater, suavis.

dissima vox, frater? Hinc est, quod cum quæpiam quadam suauitudine, & affabilitate, & ut ita dixerim suaui culle, & mellicule appellare volumus, statim in hæc vocem relabimur. Frater. O dulce fratris nomen: O fraternitas caritas. Te omnis amor insignis, omnis beneuolentia grauis, omne arctioris coniunctionis vinculum imitari conatur, à te appellatio nem mutuatur, ad tuam effigiem religione, iuramento, sanguine etiam ipso effingere conatur. Hanc dulcedinem amoris huius sentiebat poeta ille, qui sic exclamauit.

ὦς ἡδύ γ' ἐν ἀδελφοῖς ἐστὶν ὁμοιοῦς ἔργως Menandes.

O, quam suavis inter fratres concordis amor! Quam ob rem, cum nullus sit tam magnus amor, qui fraternum non æmuletur: nulla tam magna beneuolentia, quæ non affectet fraterna vocari: nullum denique caritatis vinculum, quod nolit vocari fraternum, maximum quid profectò existat fraternus amor oportet. Nec desunt illustria beneuolentiæ fraternæ exempla, veluti Iosephi, Moysis, Titi Vespasiani, Proculci, & aliorum, quibus magnitudo amoris huius apertissime demonstrari posset; sed ea in alium magis opportunum locum reijcio, ubi de causis, cur fratres se mutuo amare debent agatur; ex quo etiam capite rationes multæ ad laudes amoris huius latius explicandas desumi poterunt. Demonstrata itaque amoris fraterni magnitudine, sequitur ut semper extitisse, qui hunc amor

Amoris fraterni encomium.

Menandes.

Fratrum amoris exemplum.

rem

rem violauerint, & discordias inter fratres semper viguisse, & cur non rarò grauiore esse soleant, demonstramus.

Cur inter fratres oriantur discordia, & cur grauiore esse soleant. Cap. 3.

Discordia
quale vitium
sit.

QVAMVIS discordia eiusmodi sit vitium quod omni malitia est infectum, & omni utilitate, & voluptate caret: tamen iam humano gustui eius amaræ radices adeo dulcuerunt, vt pauci sint, qui non modo amicos, sed nec fratres bene consentientes possint ferre, vt rariores nunc amores fraterni, quàm olim eorundem fuerint odia, & cum poetis liceat canere.

Ouid. l. 1.
met.

--- fratrum quoque gratia rara est. Et

Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.

Manil. l. 4.
Astron.
Discordia
fraternæ ex
pla.
Genes.

Rem ita se habere, vt dicimus, quotidiana experientia docet, & multa, quæ apud scriptores leguntur, demonstrant exempla. Cain inuidiæ stimulis actus, fratrem innocentem necauit. Eandem ob inuidiam Ioseph à fratribus male acceptus fuit. Abimelechus Ge deonis filius, dira regnandi cupiditate incensus, septuaginta fratres peremit. Aristobolus, & frater dum de regno hostiliter disceptarunt, regnum, ac ciuitatem amiserunt. Thyestes fratris uxorem violauit, & proprium filium sibi à fratre ad epulandum appositum manducauit. Eteocles, & Polynices mutuis

vulne-

vulneribus se confecerunt: ex quorum corporibus vnà concrematis nascentes flammæ se se (vt scribitur) dissociauerunt. Romulus cum consortem regni fratrem nollet habere, in fraternam conspirauit cædem, atque

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Denique vt multa crudelitatis omittam exempla, quæ non sine molestia exaudiri possunt, Turcharum principes à nece fratrum, quod solemne fuit regibus Persarum, regnum aspiciunt suum. Sed roget quispiam, cur odia fraterna maiora, & acerbiora esse consueuerunt? Dicerem in primis, id ex eo nasci, quod plures, & grauiore causæ huiusmodi odia, quàm alia, acerbioris habeant. Ad hæc experientia, & ratio docent, ibi maiores excitari irarum flammæ, vbi maiores præcesserunt amores. Hinc prouerbium. Qui se nimium amant: hi se oderunt. Et vt Arist. docuit calidissima sunt frigidissima. Quare ex amicis sumo fit quis inimicissimus. Accedit etiam, quod nihil potest æque excitare odium, ac si quis ab eo detrimentum capiat, vnde emolumentum sperabat. Postremo quoniam diutius fratrum duritatem, & neglectiorem fratres ferre consueuerunt, & ita maiores paulatim aggerantur iræ: vbi autem patientiam abiecerint, in atrocissima prorumpunt odia. Nam vt Publianus scripsit.

Furor fit læsa sepius patientia.

Quam-

Sabel. l. 1.

Lecan. l. 1.

Fraternum
odium cur
magnum

Arist. lib. 7.
Polit. c. 7.
4. met. c. 3.
Arist. 7. Pol.

Quamuis autem hæc fraterna dissensio valde cum natura pugnet, cum absurdum omnino sit eos inter se digladiari, & capitales inimicitias exercere, qui deberent coniunctissime vivere: tamen si quis accuratius in hanc rem cogitatione intret, aliquid in ipsa reperiet, unde tam grande possit dimanare malum.

Cur inter
fratres oriat
discordia.

Cicer. de
amic.
Ber. ser. 44
in cant.

Neque enim mirum omnino esse debet eos inter se disceptare, inter quorum manus sexcenta quotidie discordiarum incitamenta, nisi explorate admodum viuant, oriri possunt. Præterea concordia ab amicitia potissimum pendet, amicitia verò magis à voluntate, & studiiorum similitudine, quam à natura proficiscitur; à qua natura, fraterna caritas maxime vires depromit suas. Vir amicabile, ait scriptura sacra, magis amicus erit quam frater. Non igitur mirum omnino accidat, si ea dissoluatur beneuolentia, quam interdum propria non copulauit voluntas. Vsu venire etiam solet, ut ea ætate, qua pueri more bellicarum viuunt, antequam scilicet sapere incipiant, leuibus de causis fratres inter se odia exercere incipiant, quæ mollia initia paulatim obdurescunt, cum in dies alię succrescant discordiarum causæ; & ita ubi ad id tempus quo homines sapere incipiunt deuentum est, non facile tollitur, imò qui iam genitus erat habitus consolidatur, ac corroboratur magis.

Mor. ep. 1.

*Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.*

Exem-

Exemplo esse possunt duo filij Seueri Imperatoris, qui, ut refert Herodianus, à puerili ætate ob coturnicum, & gallorum pugnas inter se inimicitias exercere ceperunt; postea adulti, capitali odio se prosequabantur.

Herod. l. 9.

Quamuis autem res ita habeat; tamen cum quid turpissimum sit discordia fraterna, ut planius inferius dicetur; cumque ex ea multa oriantur in humana rep. dispendia, tentabimus pro virili, huic tam graui occurrere incommodo. Ingrediamur igitur discordiæ fraternæ causas rimari, eisque commoda parare remedia. Possunt autem hæ discordiæ ad duo capita reuocari; ut aliæ sint intrinsecæ, aliæ extrinsecæ: illæ oriuntur potissimum, ut Plutarchus scripsit, ab inæqualitate, quæ dissidij, & odij, ut æqualitas beneuolentiæ causa esse solet: hæ verò variæ, ac diuersæ esse possunt, ut suo dicetur loco. Illæ rursus interdum ab inferiori fratre; interdum verò ab eo qui antecellit, ortum traducunt suum. Nunc de prioribus sequenti cap. disputemus.

Discordiarum
capita.

Plutarch.
Boet. l. 1. de
mus. c. 1.

De discordia, quæ nascitur ex inæqualitate bonorum naturalium. Cap. 4.

CUM omnes ferè homines tanquam galli bene cristati sint; hinc est, ut cum longe ab alijs, & maxime ab ijs, qui eodem prorsus loco nati sunt, quis se superari sentit, id patienti non tolleretur animo. Confirmat sen-

Homines su
perbi.

ten-

Lex Corinth. rentiam nostram lex, quæ apud Corinthios fuit, quæ decretum erat, ne quis præstantior esset alijs: & si quis virtute præstaret aliqua, ciuitatem exiret, & apud alios esset excellentior. Athenis itidem ob eandem causam exilij pœna erat constituta. Amârunt enim semper se similia, & equalia. Vnde Theognis.

Similia se amant. Omnes hi sese vehementer amantq; vicissim Vicini, æquales viribus, atq; senes.

Diffimiles se oderunt. Inæquales verò, & dispares sunt sibi vicissim odio. Odit enim Epicureus Stoicum; philosophus Iureconsultum, Poeta Theologû; & laici clericis, vt per multos sacros canones constat, semper infesti fuere. Et Horatius.

L. q. 6. c. Laicos cap. Laici cap. Cleric. de in. Eccl. l. 6. Horat. L. eum qui C. de epil. aud. Oderunt hilarem tristes, tristemq; iocosi, Sedatum celeres, celerem gnaumq; remissi. Amat itaque similis suam ipsius in alio imaginem: & hinc est, vt ex consuetudine probentur mores. Is igitur frater, qui donis, vel à natura, vel à fortuna, vel à diuina beneficentia concessis, se inferiorem esse cernit, ni ad rationem confugiat, ni caueat, non rarò ex hac parte excitandi discordias contra fratrem occasionem sumet. Quare licet multa sint, quæ æqualitatem eam, quæ inter fratres est aperte demonstrant, vt ortus idem, conditio, educatio, vsus, domus, res familiaris, aliaque permulta eadem; ob quam æqualitatem, & similitudinem maxime concordēs esse deberent: tamen inuidia; quæ à minus videndo dicta est; æqualitatem & similitudinem hanc

Fratres in quibus sint similes, & æquales.

Inuidia vnde dicta.

ne

ne germani videant, efficit: & si quid inæqualitatis inter eos reperitur, oculis maleuolentia suffusus cernit, ac de alterius bonis, quod propriam gloriam minuere existimet tristatur, & tandem discordiam gignit. Primum ergo solèt oriri inter fratres discordia, quod alter ab altero ingenij præstantia, corporis robore, pulchritudine, gratia, & alijs à natura concessis donis se superari videat. Tunc enim inuidientiæ stimulis actus, nihil non querit excellentiam, vt fratris se antecellentis deprimat, ac ei detrahendo sibi æqualem vel inferiorem faciat. Verum hæc est admodum frigida, & imbecilla causa ad tollendam tam grandem caritatem, cuiusmodi esse debet fraterna caritas. Nam si aduertat hanc rerum vniuersitatem, & hanc humanam consociationem absque inæqualitate consistere nequire, nec omnes homines paribus, & æquis conditionibus à natura procreari debere, intelliget profectò, quàm inepte se gerat, dum ex eo dissentienti, & errandi occasionem sumit, quod in natura est maxime necessarium. Et enim qui ornatus, quæ pulchritudo, quod decus sine diuersitate, sine varietate cernitur? Quodnam monstrum esset humanum genus, si omnes homines eodem etiam summo gradu pulchritudinis, fortitudinis, gratiæ, & virtutis constituti essent? frustra igitur torquetur ob id quod maxime naturam perficit, & conseruat, ac propterea existat necesse est.

Con-

Inuidia quid.

Prima causa discordiæ fraternæ.

Remedia.

Synefi Platonis, lib. de somniis.*

Theodorat l. 6. contra grecos.*

Consulat itaque, dum huiusmodi maleuolentia discruciat, Venusinum poetam sic canentem.

Lib. 1. od. 24

Durum, sed leuius fit patientia,

Quidquid corrigere nefas est.

PROM. 1.

Intelligat præterea neminem posse cuius iure inuisum esse, nisi ille aliquid offenderit. Frater autem si ingenio, robore, gratia præstat, quid peccat, in quo te, aut alios lædit? Quid ergo est cur tibi inuisus sit? Tolle inuidiam, & tuum erit, quod habet: tolle inuidiam, ne tibi inimicum faciat, quem nisi esset inuidia vehementer diligeres. Si natura inimicitiam refugit, cur tu per inuidiam contra naturam agens, inimicitiam quæris, & naturalem amicitiam dissoluis? Vt enim rubigo est propria frumenti ægritudo, sic inuidia amicitiae est infirmitas. Si natura in fratrem tuum benigna fuit dum varijs donis ornavit, nihil est quamobrem frater tibi odio sit; sed potius, quod tamen nulla ratione licet, naturam deberes incusare. Iam verò si in te benefica extitisset natura, & maioribus donis te ornasset, vellesne eos, quos excelleres, tibi inuidere? certè nolles. Ergo neque tu alijs inuideas. Et hoc est primum consilium, inquit

Hierocles
lib. de amore
fraterno.

Hierocles, eo modo cum fratre viuere, quo ipsum secum agere vellet: qui sermo tanquã *ὁμοφύης*, hoc est sanus, & euidentis cuius personæ dici potest. Tandem non aduer-
tis ea bona ad te aliquo modo pertinere, cum

in

in familia tua sint, cum in vtilitatem tuam cedere possint. Quamobrem dummodo quis ea acceperit à natura bona, quæ ad acquirendam virtutem, & felicitatem adipiscendam sufficiunt, quæ nemini denegantur; nec naturam accuset, aut fratrem his ornamentis se anteire iniquo animo ferat. Ex his colligere licet, quàm inepte fecerint ciuitates illæ, quæ ad æqualitatem hominum conditionem reuocare volebant: in eo etiam maxime errabant, quod eos homines, præstantes scilicet, quibus maxime ciuitates indigent, à se repellabant. Quo in errore sunt quædam his temporibus vrbes, quæ artifices omnes etiã ex fece plebis, ad gubernacula ciuitatis regenda admittunt, & viros doctos, cum inæqualitatem ferre nequeant, & suam ipsorum ignorantiam magis apparere nolint, à numero eorum, qui remp. gubernant, reijciunt. Sed cum de hoc abusu non sit hic locus disputandi latius, ad aliam discordiæ causam tractandam stylum conuertamus.

De discordia, quæ nascitur ex inuidia bonorum spiritualium. Cap. 5.

FERENDUM, si eò tantum vsq; fraterna serperet inuidia, vt solum ob ea bona, quæ natura fratri largita est conficeretur, nec etiam illò euaderet, vt fratri ob dona diuinitus data inuideret, indeque excitandæ discordiæ occasionem caperet. Malus itaque fra-

b

ter

Arist. 7. Pol.
Quorūdam
ciuitatū con-
suetudo dā-
natur.

Præstantes
viri vtilēs ci-
uitati.

ter interdum, veluti alter Cain, fratrem donis à Deo benignè concessis veluti sanctitudine, dono prophetiæ, miraculorum, & alijs similibus se anteire, vt ex nonnullis in sacra pagina recësis patet exemplis, ferre nequit. Ad remouendam hanc discordiæ causam in primis illud facit; quòd cum hæc dona à munificentia profiscantur diuina, vel Dei beneficentiam damnet, vel Deum ignorantia, aut inuidiæ, quasi sua dona non recte distribuerit, iste frater accuset necesse est; quod à pietate quàm longissime abest. Nolit igitur diuina perscrutari iudicia, & eius, qui à fine vsque ad finem omnia attingit, & disponit suauiter, opera damnare. Audiat Dauidem in quodam psalmo, qui in codice græco ad finem adscribi solet, hæc de re ita loquentem, οἱ ἀδελφοί μου καλοὶ καὶ μεγάλοι, καὶ οὐκ εὐδόκησεν ἐν αὐτοῖς ὁ θεός. hoc est. Fratres mei formosi, & magni, & non est complacitum Deo in ipsis. En ergo quomodo Deus pro infinita sua sapientia hæc dona distribuit.

Nunquid oculus tuus nequam, quia Deus bonus? Insuper hæc dona partim dantur in communem vtilitatem, cuiusmodi sunt, quæ gratis data vocantur; vt donum linguarum, miraculorum; & hæc omnibus vtilia accidunt. Quare inuido fratri quoque profunt; sicuti donum interpretandi insomnia concessum Iosepho, in vtilitatem fratrum eius cecidit: partim verò in vtilitatem priuatam, vt sunt

Nicolaus
Hanap. c. 42.
Remedia.

Sap. 1.

Dauid.

Matth.

Gen.

sunt virtutes, & gratia; quæ bona non sine proprio labore, & industria, vnà tamen cum diuino auxilio, vt sacra docent concilia, acquiruntur. Quam veritatem epigrammate quodam eleganter Diuus expressit Prosper: quo loco non modo labore, sed gratia opus esse, ita indicauit.

Araus.
Milenit.

Gratia ab auxilio diuino pendet.
D. Prosper.

*Quæ sic in cunctis implet sua dona vocatis,
Vt quorum dux est, fiat & ipsa comes.*

Si itaque hæc bona suis laboribus, vigilijs, opitulante Deo, sibi parauit frater; quid est cur ei inuideas? cur potius non laudas, si studiose, si pie, si christiane se gessit? Si quia bene fecit, odisti, postea quam sursum versus, retroq; te agis, amasse debuisses, si perperam, si scelerate vixisset. Si hanc ob causam tibi frater est odio, eodem modo optimis quibusq; diuisque omnibus tanquam vnus de numero eorum, quorum superbia ex odio ascendit semper, inuideas. Et quid faceres Deo, si tibi liceret, si fratrem odisti, quod ei sit carior? fortasse tanquam Theomachus quidam, & veluti Caligula Iouem ad pugnam prouocares? Nonne intelligis nihil posse excogitari iniquius, quàm eum odisse, quem Deus habet in delitijs, quem Deus fouet; eum inquam, in quo spiritus sanctus inhabitat; eum qui ob diuinam gratiam est frater Christi, eiusdemq; æterni regni cohæres, Dei filius, ac etiam suo modo, Deus. O impietatem! o dementiam! fratrem suum à Deo dilectum non diligere,

b 2 eiq;

Amicorum
Dei excellentia.

eiūque, qui apud communem parentem tantū potest, & valet, se non insinuare. Et quid cuius hominū accidere potest commodius, quā amicum, & coniunctum ei esse; qui Deo gratus, carusque sit? Quot fratribus, quot amicis fratrum, & amicorū pietas adiumento fuit? Quā multas Deus ob bonorum societatem gratias communicavit? Pietas Iosephi in fratrum celsit commoditatem, Pietas Moysis Aroni fratri, & Mariæ sorori extitit utilis. Pietas Dauidis Salomoni filio profuit. Et denique, ut sexcenta exempla omittam, diuæ Monachæ religio filio Augustino bono fuit. Quam ob rem potius causas perscrutari deberes, ob quas frater tuus amicus factus est Deo, & eum æmulari, atque secordiam excutere tuam. Peccant etiam in eo grauitate fratres, quod cum integritatem vitæ fratris ferre nequeant, quod ab ea tanquam à perpetuo quodam censore corripiantur, de eius probitate detrahunt, atque corrodunt: quod vitium sapiētia latè descripsit; & Gillebertus sermone quodam in cātica eleganter vituperat, & rapacitatem appellat. Sed semper viguit, semperque vigeat hoc vitium, ut impiorum turba bonos, qui pauci semper fuerunt, laceret, & irrideat.

Expedi-
tate ami-
cos, amicos
Dei.

Aegid. ad
Rom. c. 15.

Fratrū quo-
runda error.

Sap. 2.

Gilleber.
Ser. 19.

Prosper.

*Impia pars mundi, parti est infesta piorum,
Nec tollere potest dissimiles animos.
At quæso quanta stultitia est illius non lau-
dare vitam, cuius splendor te, familiamque
tuam*

tuam illustrat? Quā pulchra enim est casta Sap. 4.
generatio cum claritate? immortalis est enim
memoria illius: quoniam & apud Deum nota
est, & apud homines. Magistram vitæ, ger-
mani scilicet vitam vituperas, lumen extin-
guis ne videas? excæcat te malitia? sacramē-
ta Dei ignoras? Resipisce itaque frater, &
germanum tuum germane ama, carumque ha-
be. Secus enim si feceris, aliquando cum im-
pijs, qui amicos Dei vituperant, & persecū-
tur, dices. Ego insensatus vitam fratris exi-
stimabam insaniam, & finem eius sine hono-
re: ecce quomodo computatus est inter fi-
lios Dei, & inter sanctos fors eius est. Er-
raui in veritate, & iustitiæ lumen non illuxit
mihi.

Sap. 5.

*De discordia quæ oritur ex inuidia bonorum
animi, & fortunæ. Cap. 6.*

INVIDIA ab ipso mundi exordio natu-
ram inuasit humanam, eamque suo vene-
no infecit; ut homines non tam suis malis,
quā alienis bonis infelices, quemadmodum
malis felices, esse soleant. Inuidia enim alie-
no bono dolet, & calamitate gaudet, & tan-
quam Miluius pretiosis vnguentis emoritur,
& male olētibus carnibus pascitur, & si quid
in cadauere putridum latet, adunco rostro
extrahit, & in medium proponit. Felicitas er-
go semper fuit subiecta inuidiæ, ut miseria

Inuidiæ de-
testatio.

Diogen.
Laert.

b 3 sem-

semper ab eadem exempta. Quare nullum est bonum tam infimum, quod inuidia liuido oculo non respiciat. Progreditur itaque inuidia fraterna, quæ Abel necauit, Ioseph in seruitutem redegit, Moysen lacerauit, ac sciētias, diuitias, honores & denique quidquid boni in fratre reperitur, maleuolentia animo cernit; & ut ea diminuat, & dissipet, nihil nō facit. Primum si frater te scientijs & artibus antecellit, haud ignoras, eum summo labore, & industria, sine quibus pulchra, & magna haberi nequeūt, ista bona sibi comparasse. Quid est ergo, cur ferre nolis, ut is te his bonis superet, quem laboribus, & vigilijs te anteire tulisti? Aduerte quid agas, dum eruditioni fratris inuides, te inferiorem esse demonstras, & illum extollis, tibi ignominiam paris, & illi gloriam acquiris; quia, si inferior non esses, de eius præstantia non doleres. Quod si frater ad hæc bona comparanda, fratri adiumento fuit, non eum pœniteat, de propria beneficentia gaudeat, suorum laborum laudet fructus, commendet virtutem fratris, si honesto quodam modo vult commendare suam. Et denique nemo est, qui de proprio opere non lætetur summopere. Intelligat hoc loco inuidus frater, non esse verum gaudium, quod ex vitio fratris capitur; sed quod ex honesta operatione desumitur.

Felices verè faciunt semperq; beatos

De vero, & summo gaudia nata bono.

Neque

Neque adeo suum officium commendet, & suam operam inculcet, augeatque, ut fratris studium, & diligentiam minus illustrem reddat: aut nimia petulantia beneficium exprobet. Nam dona.

Auctoris pereunt garulitate sui.

Et odiosum semper fuit hominū genus officia exprobrantium. Eadem adhiberi poterunt remedia, quæ hæcenus allata sunt, si discordia, seu maleuolentia nascatur ex inæqualitate bonorum fortunæ, ut diuitiarum, & honorum. De quibus illud speciatim animaduertendum est, ista non esse verè bona, neque magni faciendæ. Quid enim splendoris habet, quod etiam à sceleratis, & corruptissimis hominibus possidetur? quod incertum, & mutabile est? Adde quod ista, quæ multi mirantur, magnorum peccatorum sunt causæ, veluti arrogantia, maleuolentia, liuoris: & ut Isocrates scripsit: diuitiæ potius sunt improbitatis, quàm pròbitatis ministre. Et ut cum Menandro concludam. Ne mihi nomina diuitias. Non enim magni facio illum Deum, Plutonem scilicet, quem pessimus quisque facile sibi comparat. Cum igitur tuum sit ò inuidia alienis bonis inuidere, cur ob eas res, quæ plerunque obesse, quàm prodesse solent, inuides? frater ergo tam sanctam, & diuinam caritatem propter caduci, & fluxi boni inuidiam extinguet? Cur potius non amabit fratrem; & amando eius bo-

b 4 na

Exprobatio
beneficiorū
damnata.
Mart. l. 5.
Cicer. de
amic.

Sixtus Papa
lib. de diu.
Eucher. ofe.
parantica.

Isoc. orat. x.
ad Demo.
Menander.

Gillebertus.

Inuidia fra-
terna circa
bona extrin-
seca.
Plut. opus
de Inuid.

Remedia.

Greg. 5.
moral.
Chrys. in
mat.

Gaudia vera
quæ

Prouerbio

Fama, & gloria vera.

Cicero

Auctor.

Alia discordia causa.
Plutar.
Lud. vii.
Remedium
33. q. vlt. c.
ordo.

Iuue. sat. 13.

na non faciet sua? cum amicorum sint, contrito prouerbio, communia omnia? Desine peruerse agere, esto prudens; amor te locupletem, non inuidia egentem faciat. Et ut de fama, & gloria aliquid dicamus, cum ista sint virtutis umbra, insania sanè est ob fugacem umbram caritatem fraternam violare, & ob umbram, qua tu cares, alteri inuidere. Solidam igitur virtutem ama, eamque, ipsius relicta umbra amplexare. Secus si feceris, hæc tibi canam.

Virtutem mittis? Famam dum amplecteris umbram,

In vanum curris: quem capis umbra, nihil.

Ad tollendas has fraternæ discordiæ causas superius enumeratas, multa afferri possent, quæ in detestationem istorum fortunæ bonorum dicerentur, quæ breuitati studens, libes prætermitto. Nasci præterea solet discordia fraterna ex ætatis inæqualitate, cum minor maiori renuit obedire, aut maior erga minorem non se fraternè gerit. Ceterum hæc est viua naturæ vox, & apud omnes nationes communis consensus, ut maiores minoribus præsent, & infirmiores à potentioribus gubernentur, & ut qui præcellit regat, qui regitur obediat, & honorem regenti exhibeat. Nam.

*Credebant hoc grande nefas, & morte piandæ
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuique puer.*

Utatur

Utatur itaq; inferior hoc naturæ, & Dei beneficio, agatq; Deo gratias, quod ei fratrem ducem dederit; illudque ob oculos habeat, se talem debere esse erga minorem fratrem, qualem si maior ipse esset, vellet eum experiri. In summa, cum nihil in corporis quantitate sit vitij, animos æquabiles reddant, & dissentient nunquam. Quædam alia quæ huc facerent, alio dicentur loco.

Traduntur duo remedia ad tollendam discordiam, quæ ex quacumq; nascitur inæqualitate. Cap. 7.

SAPIENTER illud scriptum reliquit Plato: æqualitatem statum, inæqualitatem verò motum parere. Cum autem fratres non possint omni ex parte omnibus in rebus esse æquales, danda opera est, ne ista inæqualitas inter eos motum generet. Propterea duo communia remedia hoc capite tradere volumus, quæ ad omnem dissensionem ex inæqualitate nascentem tollendam, accommodata erunt. Primum itaque remedium, illudq; valde præsentaneum est, ut inferior frater intelligat se à pluribus in omni bonorum genere superari: veluti pulchritudine, robore, ingenij perspicacitate, scientiarum excellētia, dignitatum splendore, alijsque ornamentis. Et, si inuidere vult omnibus, qui eum his bonis antecellunt, quotusquisque erit, qui eius effu-

Plato
Æqualitas
statum; inæ-
qualitas mo-
tum parit.

Primum re-
medium.

effugiat inuidiam? cum pauci sint homines, qui aliqua re quibuscunque inferiores non sint: ac proinde erit veluti alter Timon, *μίσανθρωπος*, idest, hominum osor. Illi enim ita fuerunt homines inuisi, vt etiam post mortem eis maledixerit; vt ex eo, quod tibi fecit, constat epitaphio.

Timon.

Guido
Bituric.

Hic sum post vitam miseramque, inopemque sepultus.

Nomen non queras: Dii lector te male p̄dāt. At quid potest excogitari inhumanius, & ab humanitate abhorrentius, quàm homunculū vnum hominibus omnibus inuidere? Quod si soli fratri te antecellenti inuidere volueris; quæ ratio, quæ causa est, vt cæteris misis inuidiam omnem in fratrem conuertas? non vides fore, vt semper infelicissimè viuas; cum continenter ob oculos occasionem, vnde dolorem, & mœstitiam capias, sis habiturus? Et quid mirum est ni vides, cum tuos inuidia oculos liugre perstrinxerit? Quare ne fratris felicitas te torqueat, pelle à te hunc stimulum, hunc mucronem, hanc pestem, hanc flammam, hoc telum, hanc rubiginem, hanc tineam. Est enim inuidia telum, quia transuerberat; flamma, quia vrit intestina: pestis, quia inficit: mucro, quia secat: stimulus, quia pungit; rubigo quia exedit: tinea, quia corrodit. O inuidia malorum princeps, mortis mater, peccati ianua, vitiorum radix, calamitatum parens, inobedientiæ causa, ignomi-

Inuidia descriptio.

Inuidia vituperatio.

nix principium. Tu ligno vitæ nos priuasti, paradiso expulisti, immortalitatis vestibus spoliasti, & ad ignominiam ficulneis folijs amicisti. Dic, te oro frater; qua iniuria accepta contabescis? quod crimen frater in te perpetravit? quid habes, quod cum eo expostules? si est gratia ornatus, eloquentia præditus, si virtute conspicuus, si honorificè acceptus, si laudibus celebratus, si fortunis locupletatus: cur hæc bona, quæ potius te exilarare deberent, te angunt, conficiunt, torquent? Cur bona fratris in perniciem tuam conuertis? vt hoc ipso, alijs, qui solum ob propria mala tristantur, te infeliciorem duplo magis reddas? In eo tamen non possum non laudare inuidiam, quod eum à quo amatur cruciet. Hæc pauca, multa nobis silentio inuoluentibus contra inuidiam asferre volui mus, vt fraternā societatem hoc morbo, si id assequemur, liberemus: quia, vt Euripides scripsit, ad curandum tam grandem morbum opus est potionibus, & pharmacis quamplurimis. Quare sicuti non omnibus quos minus te amare licet, debes inuidere, ita nec fratri, quem magis te amare oportet: & cum facere non possis, quin tibi alij excellent, gratius tibi esse debet, potius à fratre, quàm ab alijs vinci; cum eius virtus, vt mox dicetur, tibi prodesse possit. Alterum remedium est, vt posteaquam tu his bonis cares, honesta quadam arte ea, quæ fratris sunt efficias tua.

Euagoras

Philemon.

Euripides
Stobæus legendus.

Alterum remedium.

Eff-

Efficies autem, si germanum germane amaueris, si cum eo coniunctissime vixeris: si eū tibi gratiosum reddes: si eius gratiam honesto quodam modo aucupatus fueris. Tolle inuidiam, ait Augustinus, & tuum est, quod habeo: tolle inuidiam, & meum est, quod habes. Itaque hac arte locupletior fies, tuis scilicet, & fraternis bonis. Et sicuti homines de familiae splendore, de maiorum suorum virtute, de filiorum gloria, de amicorum præstantia, alijsque externis ornamentis gloriari consueverunt, cur etiam conuenienti quadā ratione frater de ornamentis, & bonis fraternis non gloriatur? Amor igitur te hilarem, & locupletem, non inuidia mœstum, & egen-
tem, faciat. Cæterum cum non modo ex improbitate inferioris fratris, sed etiam ob arrogantiam, & insolentiam eius, qui antecellit in consociatione fraterna exoriantur lites; quomodo is erga inferiorem fratrem se tractare debeat, sequenti capite demonstramus.

Quomodo excellens, & superior frater inferiorem tractare debeat. Cap. 8.

EA esse solet eorum, qui aliqua re excellent, ni explorete viuendo simul magni, & parui esse studeant, conditio, vt vel inferiores contemnant, vel non facile eis se æquent; quæ res egregia, ac diuina virtus est, vt merito exclamauerit propheta: Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humi-
lia

Frater gloriari potest de gloria fratris.

Hominum excellentiū conditio.

lia respicit in cœlo, & in terra? Est enim superbia, propria eorū, qui aliqua re excellent. Propterea vsu venire solet, vt frater qui præcellit, in inferiorem fratrem superbe, & petulantè se gerat, & floccifaciat. Vbi enim est superbia, est contumelia, vt sacra docet pagina: ex qua re non leues discordiæ inter fratres succrescunt. Nam qui se dilatat, & iactat, iurgia concitat. Vt igitur hanc discordiæ radicem euellamus, quomodo is, qui fratrem aliqua re antecit, se tractare debeat paucis aperiemus. Si primum de bonis à natura acceptis gloriatur, elationem istam comprimet, si sentiet, se hæc bona nulla arte, nullo studio comparasse; sed aliunde, & quidē mutuo, vt ait Epictetus, accepisse. Et sicuti nihil est quamobrem equus de ornato Ephippio, & inauratis bullis sibi impositis blandiatur: ita neq; tu de donis à natura cōcessis cur glorie ris habes. Quid? quod vt scripsit sapiēter Sedulius, ignobilitas magna est, si filij Dei de terrena nobilitate se iactent. Non est ergo cur iactes lutulentū genus, ex quo fictus, formatusq; es. Hanc rem eleganter admodū demonstrauit ille, qui dixit mundum esse veluti quendam mercatum, homines verò esse vasa, & ollas luteas, à figulo huc inuectas, quæ licet inscriptione inter se discrepent, quod vna aurea, alia argentea, alia ænea, alia lutea appellatur: tamen materia est vna; quæ sententia sic carmine exprimi posset.

Persa-

David.

Supbia quorum sit propria.

Prou. 11.

Prou. 29.

Epictetus.

Sedul. in 2. ad Cor. 11.

Humane nature conditio.

Auctor.

*Per similes mercato est magno magnus hic orbis,
In quem plasmator Vasa tulit varia
Ex limo sed ficta vno sunt omnia; quamuis
Indita sint illis nomina non eadem,
Sit titulus non idem: sed si materia vna,
Aurea cur similem despicit olla finum?
Mox frangenda omnes; titulusq; erit omni-
bus vnus:*

Propria cum cunctas conteget vna finus.

Et quoniam inter cætera dona nobis à natu-
ra concessa, nullum est, quo magis homines
se offerant, quàm ingenij perspicacitate, hanc
elationem ex doctrina Francisci Petrarchæ
hunc in modum deprimeret quispiam. Est
mihi, inquis, præstans ingenium: at potius
bonum, & honestum requiro: magnitudo so-
la suspecta est. Sæpe magnum ingenium,
magnorum initium malorum fuit. Multa
hoc loco afferre cuique licebit, quæ hominẽ
ad submissionem valeant traducere. Si au-
tem se iactet ob dona diuinitus concessa, in-
telligat, hoc ipso se ista amisurum, si de his lo-
quamur, ob q̃ gratus est Deo, quòd fratrem
germanẽ nõ amet. Aduertat præterea se hæc
bona proprijs viribus non acquisiuisse, sed
diuina opitulante misericordia, vt sancti pa-
tres, & catholica fides docet: cum omnis no-
stra sufficientia à Deo sit; qui dat velle, & per-
ficere. Hanc veritatem agnouit etiam ille,
& nouam acquisiuisse, hunc in modũ cecinit.

Mens

Franciscus
Petrarcha.Ingenij ma-
gnitudo su-
specta.Greg. Naz.
ep. ad Cli-
don.
Clæ. 4. str. 5.
Cyr. lib. de
adorat.
Innoc. 1. in
refer. ad co-
cil. carth.

Mens noua me fateor, mens non mea quondã Aulom.
Sed mea nunc auctore Deo, qui si quid in actu
Ingeniũ meo sua dignum ad munia vidit,
Gratia prima tibi, tibi gloria debita cedit.
Quid ergo, si accepisti, gloriaris? Redde 1. Cor. 15.
*Deo quod est Dei, & videbis nihil in te rema-
nere, vnde te efferas. Opera enim nostra si*
à diuina gratia sciungantur, sunt tanquam pã
nus menstruata; quem pannum operationũ à
gratia sciungatarum, si quis ob oculos ponat,
non gloriã, sed potius pudoris occasionem
sumet.

Nã nihil est homines, quod digne possit amari, Prosper.

Perficiat proprium ni bonus auctor opus.

Caue ergo, ne dum te nimium effers, à cello
illo diuinæ gratiæ gradu decidas.

Nam si te virtute tua ad celestia credis

Prosper.

Scandere, de superis pulsus ad ima cades.

Quod si de bonis animi proprio labore ac-
quisitis, veluti de scientijs, artibus se iactet:
intelligat initio, quot præsidia ad hæc bona si-
bi comparanda à natura; & beneficentia di-
uina habuerit, veluti celeres animi motus, in-
genij perspicacitatem, bonam valetudinem,
& alia multa extrinseca adiumenta, quæ ei
providentia diuina suppeditauit, & intelli-
get quàm parum sibi arrogare possit. Et, si
à fratre adiutus fuit, agnoscat acceptam gra-
tiam, ingrati animi notam subterfugiat: quæ
adeo magna est, vt Publianus scribere non
sit veritus.

Ingratitudo
fugienda.
Publianus
Campanus
orat. de in-
grat.

Dixeris

Dixeris maledicta cuncta, si ingratum hominem dixeris.

Porphyrus

Postremò hæc bona non sunt huiusmodi, ob quæ te efferre possis. Nam, vt recte Porphyrius scripsit; disciplinarum multitudo etiam si quis omnes teneret disciplinas, hominem beatum efficere nequit. Quam veritatem intelligebat ille, qui interrogatus, cur libris legendis se non occuparet? respondit: bonam mentem esse priorem, & potiore litteris. Sed de vanitate scientiarum, ni cum submissione, & ad gloriam Dei percipiantur, non est hic locus disputandi latius: illud dixerim, etiam si scires, omnia quæ Deus nouit, nihil haberes, vnde iure optimo te posses efferre. Et his paucis, compressisse superbiam ex bonis supra enumeratis promanantem sufficiat. Nunc de alijs bonis externis pauca dicamus.

D. Antonius
Trip. l. i.
Nice. l. 8. c. 4.

Scientiarum
vanitas.

Comprimatur superbia fratris excellentis, & despicientis fratrem. Cap. 9.

Hilar. p. 118.

CVM nihil sit de sententia Diui Hilarij, quod magis in nos iram prouocet diuinam, quàm superbia: nihil magis homines (si modo quid diuina ira possit intelligunt) à se repellere deberent, quàm superbiam, & præsertim eam, quæ ex caducis momentaneisq; rebus sumitur. Hanc veritatem intellexit etiam Chilon, qui interrogatus quid Deus ageret; respondit. Humilia exaltare, & excelsa

Chilon

celsa humiliare. Et illa Beatissima Virgo, quæ sicut primum inter omnes creaturas excellentiæ obtinuit gradum, ita & primum submissionis occupauit locum, diuino spiritu acta cecinit. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Stultè igitur agit frater, quod fratem paruipendit suum, quod bonis, quæ fortunæ vocantur, se munitum esse cernit. Si fortunæ sunt bona, cur ob aliena bona gloriaris? Et cum sint extra te posita, non vides quàm inepte facis, cum ab extrinsecis rebus gloriam desumis tuam. Si equus, ait Epictetus, superbiens diceret, Pulcher sum; ferendum esset. Tu vero, cum dicis pulchrū equum habeo; memento, te ob pulchrum equum superbire. Vide quàm pueriliter te geras, quippe qui more puerorum de rebus inanibus te efferas. Pueri nanque propter tunicam, aut togam, aut pileum, aut calceos se iactant, & alijs anteferunt, cum nulla alia nouerint esse bona præter ista: vt meritò qui dam scripserit huiusmodi res esse veluti puerorum crepundia. Nulla igitur vana te capiat gloria his de rebus, quas scelestissimus quisque possidet, & quamplurimi amplius te abundant. Quid? quod cadere interdum potest, vt dum despiciendo fratrem, ob huiusmodi bona insolenter gloriaris, illè virtute, & pietate sit ornatus; quæ virtus sola omnibus istis bonis præponderat. Et tunc quàm ridiculum erit, videre te fictis & ementitis

B. V. Mariæ.

Humilitas
placet Deo.

Bona fortuna
paruifacienda.

Epictetus.

Valer. Max.

Virtus omnibus bonis
externis præponderat.

c

bo-

bonis munitum insultantem, & irridentem fratrem, aurea, & diuina virtute locupletem, & æternis solidisque bonis honestum: non secus

Auctor

Ac si cæcus egens, rē, & visum ludat habentē.
Optimum ad remouendas has disidijs causas remedium erit, si hæc, & omnia sua bona fratri communicauerit; cum hac de re nobis à Deo data sint, alijs vt impertiamus; præsertim cum nullius rei iucunda sit possessio, nisi habeas cum quo communices. Fratrem ergo ignarū, si doctus est erudiat: pauperem si diuitijs affluit, subleuet: scelestum, si religiosus est, efficiat bonum. Cogitet nihil posse dari magis incongruum, quam si frater in excelsa loco positus iacentem fratrem humi manere siverit. Hæc dum præstabit officia, non modo bona non amittet sua, sed augerebit dando, amplificabitque impertiendo. Sit denique, vt bonus ille Iob, oculus cæco, pes claudō: & vt Phocilides admonerat.

Χεῖρα πεινῶντι δίδον.

Manum labenti porrige.

Repellat itaque à se frater omnem animi elationem, & nolit propter inanem rerum caducarum gloriam fraternam caritatem lædere, ac fratrem possessionem iucundissimam, & feracissimam amittere, de cuius possessionis utilitate, & iucunditate suis postea disputabitur locis.

Fra-

Fratrem, qui aliquo corporis vitio laborat non esse despiciendum. Cap. 10.

QUAMVIS eiusmodi sit diuinorū operum præstantia, vt nec à Momo quidē iure reprehendi possint: tamen ob inscientiā cum pauci sint, qui in illis diuinam artem, & sapientiam animaduertant, non raro accidit, vt vituperentur, aut certe minoris fiant. Hinc est vt si à natura, vel casu aliquod corporis vitium insitum erit fratri, minus ametur, atque etiam minoris pendatur. Vt ecce: si balbus, si gibbosus, si strabo, si plancus, si labeo fuerit quis etiam his nominibus ad ignominiam solet appellari. Verum quantum hæc despiciatio displiceat Deo, indicauit aperte Saluator apud Matthæum cap. 5. qui reos fecit concilio, & gehennę ignis, eos, qui fratri racha, aut fatue dixerint. Et cum nihil, vt est in ore sapientium omnium, temere, vel casu in hac rerum vniuersitate fiat, estimare oportet eiusmodi esse fratrem, qualem Deus esse voluit, & statuit. Accusabis igitur Dei prouidentiam, quod fratrem tuū non sic formauerit, vt ei expediebat? cuius procuratio, prout cuique confert distribuit. Caue itaq; ne quomodo vili fratrem pendas, ne ei des vitio, quod omni culpa caret: &

Diuinum in nullo figmentum despiciatur.
Vt autem quod sentio, hoc loco dicam; quadam singulari Dei prouidentia, & misratio-

Philo lib. de mundo.

Matth. c. 5.

Arist. Theophr. de plant.

Greg. Nyss. l. 6. de fat. cap. 2.

ne fieri puto, si vitiū aliquod à natura in nostro corpore insitum fuerit, idque ad maiore nostram vtilitatem, animique submissionem. Quare, si quis giber fuerit; dicat, secundum magnam misericordiam Dei: si claudus, dicat, secundum magnam misericordiam Dei: lusciosus, eandem repetat sententiam: si est præpedita lingua, eisdem vtatur verbis: aut certe cum eodem propheta dicat, vt irridenti erroris sui grauitatem ostendat: ipse fecit nos, & non ipsi nos. Itaque iure optimo apostoli quodam canone eos à sacra communione repulerunt, qui aliquo corporis vitio laborantes, irridebant. Et quid quæso potest excogitari absurdius, & ab humanitate abhorrentius, quàm inde despiciendi occasionem sumere, vnde potius miserandi suscipienda erat? Potius enim miserandus est is, qui aliqua calamitate premitur, quàm despiciendus. Accidit interdum, vt ideo frater parui pendatur, quod ex legitima copula non sit natus. Verum quid ipse peccauit? quid facere potuit? cur parentis offensam in fratre dānas? si paruifacis, quod non sit legitime conceptus; cur non veneraris quod filius Dei, & frater tuus est? Nemo potest appellari ignobilis, cuius Deus est pater, cuius genus è cœlo deducitur. Nemo est contemptibilis, quem Deus filium appellare dignatur. Sat tibi sit illum esse hominem, & eiusdem naturæ consortem, ac propterea dignissimum, qui

Apostolorū
canon.

Alia parui-
pensionis
causa.

Fratres spu-
riti non con-
temnendi.

qui à te ametur. Possent hoc loco multa dici de hominis excellentia, quæ in quouis reperitur, quam præter cæteros non vno in loco extulit Ter Maximus: & Pythagoras.

ἀλλὰ σὺ θάρσει, ἐπεὶ θεῶν γένος ἐστὶ βρο-
τῶν

Sed tu confide quoniam diuinum genus est mor-
taliū.

Imaginem ergo Dei ne contemne, ne in te creatorem, dum eius opera despicias, irrites. Hæc eadem, quæ hæcenus dicta sunt, ac dicentur postea, suo modo de sororibus intelligenda sunt; quas nulla ratione licet minus amare, quod non sint sexus eiusdem, cum plus naturæ, quàm sexus similitudo possit: quibus etiam ea de causa aliquid conodonandum erit, quod impotentiori sint animo, & minus ratione polleant. Quod si ad fratrem eorum cura immediate spectabit, eas in officio contineat, ac tanquam pater omnibus in rebus eis provideat. Ipsæ verò meminerint se feminas esse, quarum ea est cōditio, vt potius subesse quàm præesse debeāt; ac proinde reuerentiam fratri tanquam parenti, & custodi exhibeant. Et vt hanc partem, quæ est de discordia, quæ à causis quodammodo intrinsicis nascitur, cōcludamus, ad tollendam omnem elationem, & despicionem, cogitet frater qui ob aliquam excellentiam se effert, & fratrem despicit, fieri posse,

Ioan. Picus.
In Asclep.
Tiimegistiū

Trip. l. 9.
cap. 31.

Simon de
Cal.
Sorores nō
contēnende

Sororum of-
ficiū.

Remediū
contra el-
tionem.

posse, vt ipse deprimatur, frater verò extol-
latur. Nam Deus

Horatius.

--- *Valet ima summis*

*Mutare, & insignem attenuat Deus,
Obscura promens.*

Ecl. 11.

Et scriptura. Est homo marcidus egens re-
cuperatione: plus deficiens virtute, & abun-
dans paupertate, & oculus Dei respexit illū
in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius; &
mirati sunt in illo multi, & honorauerunt
Deum. Postremò vt multa paucis conclu-
damus; nouerit superbus frater, despicio-
nem non facile ab hominibus tollerari, &
multo minus si quis ab eo cōtemnatur, à quo
defendi, & honorari sperabat: quod intolle-
rabilius accideret, quando is, qui despicitur,
despiciētem amore esset prosequutus. Nam,
vt Menander cecinit;

Frater non
est despiciē-
dus.

Menander.

Arist. 2.
Polit. c. 7.

Nemo sui contemptū æquo animo fert amans.
Ob quam causam, vt Aristoteles scripsit in-
ter fratres inimicitia sunt grauissimæ. Sed
iam ad alias causas extrinsecas explicandas
transeamus.

*De discordia, quæ nascitur ex inæqualitate amo-
ris parentum. Cap. 11.*

CVM caritas de apostoli sententia sit per-
fectionis vinculum, ac proinde nos in-
uicem, & cū Deo arctissime cōiungat, vnūq;
spiritum cum eodem Deo efficiat; nihil est,
quod

quod magis aduersarius noster euertere cu-
ret, quā caritatem, eamq; magis q̄ maior exi-
stet, cuiusmodi est fraterna caritas; ad quam
euertendam mille adhibet artes, sexcentas vi-
ribus omnibus cōnixus admouet machinas.
Hinc est, quod ad hunc amorem euertēdum,
non modo ab ipsis fratribus occasiones su-
mit; sed etiam nonnullas extrinsecus adsci-
scit. Harum igitur aliquas grauiore, & fre-
quentiores enumerabimus, ac quomodo re-
moueri possint indicabimus. Solent igitur
inter fratres interdum suppullulare discor-
diæ, quod alter altero à parentibus diligatur
magis. Is enim, qui aliqua significatione se
minus amari sentit, paulatim maleuolentia
inficitur, & in discordias erumpit. Hanc ob
causam, fratres Ioseph, inuidia imbuti non
poterant, vt ait scriptura, ei quicquam paci-
fice loqui, quod scilicet à parentibus magis
amaretur, & polymita tunica fuisset indutus.
Initio ad remouendam hanc dissidij causam
hoc facit, quod satis esse deberet fratri, qui
amatur minus, si pro meritis ipse ametur, si-
gnificationibusque congruentibus amor ille
indicaretur. Deinde latentes requirat causas,
ob quas tam multum amatur alter, ac ipse
quoque magis sibi amorem conciliet pater-
num. Nunquid odisse D. Franciscum chris-
tiani possunt, si iuste, caste, & pie viuendo,
magis à Deo communi parente dilectus, &
maioribus donis spiritalibus, quàm pleriq;

Demon car-
tatem extrin-
secus stu-
det.

Stephan.
Guar. l. 1.

Parentes di-
scordia fra-
terna sunt
causa.
Genef.
Remedia

De hac ve-
ste lege Phi-
lonem.

Parentes fi-
lios contem-
nere non de-
bent.

De officio
Parent. in fi-
lios. Simon
de Cass. c. 1.
de iust. Chri-
stiana.
Iau in geon.
Quando &
quomodo
pater possit
vnum filium
magis ama-
re q. alium.

40 DE AMORE ET

alij amictus fuit? Idem in re proposita di-
cas. Insuper non decet, vt filius tanquam
morosus quidam censor acta paternae, vt non
nulli filiorum faciunt, notet; sed quæ à paren-
tibus geruntur approbet, & cum reuerentia
suscipiat. Vestierat Israel pro modo omnes
filios; ac propterea nihil erat, cur fratres Io-
sepho ob polymitam vestem inuiderent. Nō
melatet, vsu quandoque venire, ipso sinit pa-
rentes diffensionū ansam filijs præbere, dum
ob aliquas minutulas rationes, vel ob quasdā
nescio propensiones, magis ad vnum, quā
ad alterum amandum se inflectant, vt alterū
interdum tanquam idolum quoddā adorent;
alterum verò tanquam supposititiū, & adul-
terinum despiciant. Quæ res quālongissi-
me ab officio abest paternō, cum omnes tan-
quā suimet particulas ex se vno genitos eque
diligere deberent. An non patris gloria fi-
lius est? Suam igitur gloriam infuscabit pa-
ter? Nunquid in filio non viuit pater? Quid
ergo in filio seipsum non amat? Nunquid
filius parētis opus non est? Et quis tā stultus
reperitur, qui opus à se factum spernat? Ex-
citabit pater inter filios discordiam, ad cuius
officium pertinet filios in consensione retine-
re? Non negarem tamen, posse prudentem
parentem meliorem filium magis amare eiq;
fauere; ita tamen, vt alterum minus studio-
sum non contemnat; sed id quasi in pœnam
eius, qui minus studiose viuere faciat; vt vbi
sen-

CONCORDIA FRATERNA. 41

senferit, se non æque ac alterum ob sua erra-
ta amari, ad meliorem frugem redeat. Sed
de parentum, & filiorum officijs non est no-
strum hoc loco fusius disserere. Huc etiam
facit alia discordiæ causa, quæ inde nasci-
tur, quod alter alterum alicuius errati apud
parentes deferat; vt & ipse gratiam aucupe-
tur patris, & fratrem inuisum parēti reddat,
quod officium valde pugnat cum consensio-
ne fraterna. Et velle tantum bonum cuius-
modi est paternus amor, in se vnum conuer-
tere, maximum furtum est: quæ de re inferius
aliqua dicentur, cum viuendi formulas fratri-
bus trademus.

De causa discordiæ quæ oritur vitio assentatorum,
& susurronum. Cap. 12.

SAPIENTER illud à Q. Curtio memo-
riæ proditum est: ab assentatoribus sæ-
pius, quā ab hostibus euerti regnum. Qua-
re si assentatores regna euertere consuevere,
multo magis domos, ac societates omnes. Vt
merito scripserit Antisthenes melius esse in
κόρακας ἢ εἰς κόλακας ἐμπροσθεῖν, hoc est
in coruōs, quā in adulatores incidere; quod
illi corporis, hi animæ oculos eruant. Pro-
pterea Pythagoras hirūdines: hoc est adula-
tores domo pellendas esse docuit: cum vt So-
pater scripsit, obesse possint multum, prodes-
se nihil. Cum igitur adulatorum, & susurro-
num

Alia discor-
diæ causa.

Q. Curtius.

Antisthen.

Prouerbiū

Pythag.

Sopater.

Sufurriones
fugiendi.

Eccl. 28.

Alexander
Seuerus ex-
pellebat
adulatores.

Prouer. 27.

Ouid. l. 2.
eleg.

Diogenes

Christus

num verba soleant, vt experientia, & viri fa-
pientes docent plurimū omni societati obef-
se, speciatim à fratribus hoc genus hominum
vitandum est, ne vllam in partem concordia
violenta fraternam. Sufurro bilinguis, ait
scriptura, maledictus: multos enim turbauit
pacem habentes. Lingua tertia multos com-
mouit, & dispersit illos de gente in gentem:
ciuitates muratas diuitū destruxit, & domos
magnatorum effodit. Hoc cum Alexander
Seuerus intelligeret, semper à se adulatores
eiecit, dicebatque, se non posse simul adulo-
re, & amico vti. Quare hi tanquam domesti-
ci hostes sunt repellendi. Solent enim vene-
natis verbis consensionem fraternam, quæ est
veluti domus sanitas, inficere. Nam

Impia sub dulci melle venena latent.

Sunt etiam adulatores, veluti latrantes ca-
nes, hominū concordiam dilacerantes. Quo
factum est, vt apud antiquos pro malo omine
haberetur, si canis inter duos inambulantes
fratres pertransisset. Et Diogenes inter-
rogatus, quænam bellua seuerius morderet;
respondit. Ex feris obrectator: ex cicuri-
bus adulator. Huc pertinent etiam susurra-
tiones vxorum, nouercarum, affinium, dome-
sticorum, de quibus Christus dixit, esse ini-
micos nostros: à quibus cauendum est, cum
aliquid agunt, aut dicunt, quod caritatem fra-
nam valeat dissoluere. Solent enim interdum
dicere: frater tuus est omnia, cuncta pro li-
bidine

bidine gubernat: omnes illum suspiciunt: tu
in nullo honores. Tunc, inquit Putarchus,
homo sanæ mentis diceret. Ego fratrem ha-
beo laude florentem, cuius ad me gloriæ ma-
xima pars pertinet: dignus est qui laudetur:
mihi prodesse multum, obesse nihil potest, si
conspicius, si clarus fuerit. Quare femina-
rum voculis non sinat se peruertere frater: ab-
earum non pendeat iudicio, cum potissimū
imaginationibus, vt animalia rationis exper-
tia, ducantur. Est femina Malum, quod in-
dicauit ille, qui interrogatus cur feminā pu-
illi corporis in vxorem accepisset, respon-
dit: ex malis minimum esse eligendum. Sunt
mulieres animo impotenti, anticipationibus
ducuntur, & ad vindictam, & iram pronæ.

--- Quod vindicta

Nemo magis gaudet quam femina.

Et scriptura; Non est ira supra iram mulie-
ris. Propterea oblatas criminationes con-
tra fratrem statim repellat, nec facile credat,
ni vult esse leuis corde. Hinc Menander

Qui Calumniis cito credit

Aut ipse improbis est moribus,

Aut omnino puerile ingenium habet.

Ad hanc rem demonstrandā fabulantur Poe-
tæ, Pollucem, quendam insusurrantem ne-
scio quid de fratre non modo repulisse, verū
etiā trucidasse: at christiano repulisse sat erit:
& ita non facile fidem habeat, imò nullam ha-
beat. Imitetur Platonem, qui cum ei dice-
retur

Plutar.

Cart. in reg.
mulier.

Pyth.
Femina ma-
lum.

Iuu. sat. 13.
Tiraq. l. 3.
de leg. con.
nu. 15. l. 9.
nu. 12.
Eccl. 25.
Eccl. 19.

Platonis.
exemplum.

Epitectus

Tiraquel.

Similitudo
amoris cau-
sa.

retur Xenocratem, cum verbis insectari; pri-
mò negauit se credere, id verum esse: & cum
ille instaret, iuraretque, adiecit: se existima-
re Xenocratem illa non dixisse, si non expedi-
uisset. Aut certe consilium Epitecti ample-
ctatur, quod tale est. Si quis deferat, ille de
te male dixit: responde. Ignorat ille, & alia,
quæ mihi adsunt mala: alioqui, non hæc so-
la diceret. Sed cum inter cæteras persuasio-
nes feminarum & vxorum persuasio poten-
tissima sit, ab earum potissimum obtre-
ctationibus, & susurrationibus caueat, nec
eas sinat in aures influere: sciatque nihil stul-
tius esse posse, quàm si vir muliebris stultitiæ
se administrum præbeat. Sed latius femina-
rū dolos & artes si quis cognoscere cupiat,
præter alios locos qui afferri possent, legat
quæ congeßit Tiraquellus de legibus con-
nubialibus. Nos quædam alia ad rem no-
stram pertinentia, inferius suo loco affere-
mus.

*Matres debere alere proprios filios ne sint mori-
bus dissimiles. Cap. 13.*

INTER alias causas, ob quas fratres simi-
les esse deberent, ac proinde se mutuo
amare, cum amoris præcipua ratio sit simi-
litudò, eam sapientes assignant, quod ex
ijsdem parentibus, & ex eodem vtero, tan-
quam ex eodem fonte riuuli originem ducât
suam.

suam. Sed quid accidit, vt plerunque aliter
res cadat? cum sint sæpe dissimiles & corpo-
re, & animo, ac propterea parum conueniât,
id scilicet, quod matres, aut vt rectius lo-
quar, semimatres, suos filios à proprio lacte,
vbi eos pepererunt, depellunt, & extraneis
mali succi feminis inficiendos tradunt. Et-
enim nutricum lac, si non sit materno lacti si-
mile, corporis constitutionem mutat, & cor-
rumpit; ex quo fit, vt aliæ propensiones, &
mores alij in puero ab illis quos habuisset, si
à matre fuisset nutritus, longe diuersi cõsur-
gant. Quam rem nemo eorum qui de œco-
nomia, & filiorum educatione disputarunt,
non aduertit. Quod autem nutrimenti ra-
tio varie corpus afficiat, non modo scripto-
rum docet auctoritas, sed etiam experientia
constat. Nam si hædi ouium, aut agni capra-
rum lacte nutrantur; in his lana durior, in il-
lis pili teneriores crescunt. Imò ipsi paren-
tes, cum animaduertant degeneres in filijs
mores, dicere consuevere: Tu non es filius
meus: ego non te genui. Genuisti quidem,
sed non aluisti; peperisti, sed moribus non
informasti. Et quis est qui ignoret, nutri-
ces vnà cum lacte mores etiam pueris instil-
lare? & quos instillabit rustica, & male mo-
rata nutrix? Quare meritò apud veteres ma-
tres sceleris loco habebatur, proprio lacte
filios non nutrire. Ferendum hoc esset, si ali-
qua iusta de causa id facerent. Ea enim po-
tissime

Alia discor-
dia causa, q̃
à matribus
nō nutrant

Iauel. in ꝑco
nom. tit. 2.
cap. 2.

Nutrimenti
diuersitas
mores mu-
tat.

Nutrices
pueros infi-
ciunt.

Matres quæ
filios non
alunt repre-
henduntur.

tissime ad id faciendum ducuntur ratione,
ne mamarum ornamenta amittant, & minus
venustę, & bellę appareat. Grauis sanę ra-
tio ad reiiciendum à se proprios fetus, inficien-
dos. Sunt etiam quę filios lactare nolunt,
vt citius ad incontinentiam eis redire liceat;
quam prauam consuetudinem sacri vitupe-
rant canones. Ignorant non minus ad natu-
rę legem pertinere enutrire filios, quàm gi-
gnere; cum natura nihil imperfectum velit.
Nutriant ergo, ac instituant, illos eisdem
quos pepererunt, ni naturę sacras leges vio-
lare volunt. Aues ex proprio guttore, ci-
bo, alijs sibi necessario, educito, filios pascunt;
mulieres superfluo succo à natura ad alen-
dos fetus instituto, filios non lactabunt? sed
herbis quibusdam illos naturę fontes exicca-
bunt? Non vident præterea, quanta se volupta-
te, & oblectatione priuent, quam à paruulis
filijs, si eos alerent, & educarent, eis haurire
liceret. Quid enim potest animū magis exhi-
larare, quàm blefus puerorum sermo, risus,
suauitas, festiuitas, dulces amplexus, grata
suauia? quorum etiam gestus suauitudine
quodam animos defessos recreant; quod si-
gnificasse videntur antiqui, qui circa volu-
ptatum Deam Cupidinem, & Iocum pueros
depinxere. Hinc Horatius

Sive tu maius Ericina ridens

Quam Iocus circum, volat & Cupido.

Quam-

D. s. c. fin.

Arist. 1. Pol.

Pueri iocosi
& mellituli.

Venus quo-
modo ab an-
tiquis depi-
cta.

Quamobrem dum filios matres lactare no-
lunt, eos corpore & animo infici sinunt, natu-
rę leges frangunt, se summa delectatione pri-
uant, causa dissimilitudinis, & dissensionis fi-
liorum existunt: vt iam non mihi videatur
Euripides in phœnissis scri-
psit.

Καὶ φιλότεκνόν τις πάν γυναικείον γένος
Ad hanc igitur causam fraternę discordię re-
mouendam matres suos filios, ne feris, & be-
stijs videantur crudeliores, proprio lacte
à parente natura ad id concessio, nutriant,
eosque à paruulis liberaliter instituant. Et
hęc pauca de hac causa admonuisse sufficiat.

*Conferre ad concordiam fraternam simul
vivere.* Cap. 14.

GRAVES sanę causas discordię frater-
næ hætenus percensuimus, sed quę
nunc tractanda est, ni inter alias prima exi-
stet; saltem non est secunda. Et quenam est?
Avaritia: quam describens Seneca, dixit.
Quę ab alijs abstrahit sibi ipsi negat. Quod
vitium quamuis in omni negotio humano se
immisceat, nullibi tamen æque, atque in hære-
ditate heriscunda, vires exercet suas. In-
terpone inquit Epictetus apud Arianū inter
patrē, & filiū agellū, & tunc intelliges an se ve-
re ament. Veluti si quis inter catulos sibi cau-
dis bládientes & colludentes tantillū carnis
proiiceret, quos statim se mutuò mordentes
cerne-

Euripides

Remedium

Seneca
Avaritia qd

Epictetus

Meū, & tuū
discordia
causa.

cerneres. Vbiunque enim est ego, & meum:
tu, & tuum, cessant vt plurimum etiā amores
maximi. O voces humano generi infauste,
infestæ, infelices? quæ ex veteribus monumē-
tis, & ex exeris iam cartis, ex obsoletis scri-
nijs, & ex exolecentibus litteris eruūtur, ex
testibus, vi, & corruptela extorquentur.
Quot, quantasq; rixas, & pugnas excitatis?
Quantarū cædium genitrices fuistis? Quo
ore, quibus clamoribus intonantur: meum,
& tuum? Sed quid mirum, cum omnes illud
in ore habeant, quod quidam poeta, hoc car-
mine expressit.

Timocles

Πνεῦμα καὶ αἷμα ἐστὶν ἀνθρώπων
Spiritus, & sanguis est mortalibus pecunia.

Bion.

Quare cū auaritia sit, vt Bion voluit, *μετρώ-
πολις πάσης κακίας*, metropolis malitiæ om-

Auaritia vi-
tuperata.

nis, & radix omnium malorum maxima, non
est mirum, si maximam caritatem euertat; sed
potius ipsa extirpanda, ac euellenda est, vt
omnia cum ipsa extrahantur scelera. Hanc
si quis à societate eiecerit fraterna, à multis
dissensionibus eam liberabit. Nos autem hoc
loco demonstrabimus prius expedire fratri-
bus, si vnā permanserint, deinde si se iungere se
voluerint, quædam trademus præcepta, ad
remouendas in patrimonij diuisione discor-
diæ causas. Primum igitur, quantum fieri
potest, fratres simul habitent, & vnā rem,
domumq; vnā conseruent. Quæ res non mo-
do ad retinendam concordiam faciet, sed etiā
ad

Fratribus ex-
pedire simul
manere.

ad patrimonium amplificandum conferet.
Tunc enim vnicū vnus familiæ corpus duos
oculos, duas manus, duos pedes, duos custo-
des, & auctores habebit duos: quod corpus
sine altero fratre esset mancum, mutilatum &
claudū. Qui fratre caret, seruos, & mercena-
rios interdum adsciscat oportet, quorum ra-
ra est fides, diligentia, & cura leuis. Merce-
nario non est cura de ouibus. Vna domus,
vnus focus, vnum lumē vni familiæ satis sunt:
duabus verò nequaquam. Deniq; multa, res
domestica ex hac vnione, vt ipsa experientia
docet, capit commoda. Quæ domus etiam
florētissima ex rei domesticæ diuisione non
est, dissipata? Hoc intellexerūt prudentes illi
legislatores, qui patrimonij diuisionem pro-
hibuerunt. Vbi verò talis lex non viget, tes-
tatores ferè omnes, quantum possunt, pro-
hibent, ne res auita à propria familia ad aliam
transferatur. Vt enim vires congregatæ cre-
scunt, diiunctæ dilabuntur; pariter & opes.
Et quis non videat, fore vt tunc corpus ca-
dat, quando eius in varias partes distrahun-
tur membra? Ex quibus colligitur quā be-
ne nos docuerit scriptura, cum dixit. Melio-
rem esse vicinum iuxta, quā fratrem pro-
cul. Hanc, quā hic docemus veritatem, lu-
culenter indicauit Scilurus, qui iam morti vi-
cinus, virgarum fasciculum filijs confringen-
dum dedit: & cum iam defessi essent, nihilq;
effecissent, ipse fasciculo soluto, singulas sine
labore

Patrimonij
diuisione dami-
nata.

Prou. 27.

Stobeus
Simile ad
demonstran-
dū quātu-
m concordia
fraterna va-
leat.

labore fregit. Quo facto, quantum vnio valeat fraterna indicauit: quod dum vniti manent, frangi nequeant. Solent præterea huiusmodi diuisiones displicere parentibus, si adhuc superstites sint, quod ex illustri exemplo Iulæ Seueri Imperatoris vxoris patet, quæ cum non potuisset Getam, & Antoninū filios à contentione, & Imperij diuisione reuocare, talem ad eos habuit orationem. Teram quidem, & mare, ò filij, iam inuenistis quo pacto diuidatis; matrem verò, quonam modo diuidetis? quonam modo infelix ego distribuar inter vtrunque vestrum? Me primam igitur occidite, dimidiamque vterque apud se partem sepeliat. Alia quæ possent huc facere, capite decimo septimo tradetur. Quod si ex communi habitatione aliqua oritur dissensionis causa; non propterea statim hæc fraterna societas, quæ tanti facienda est, dissoluenda erit; sed remedia idonea necesse est inuenire, quibus discordiæ, si quæ sunt, tollantur. Nihil tamen est, vt arbitror, quod magis ad dissoluendam hanc confociationem fratres impellat, quam *φλαυρία*, id est amor sui, cuius hæc est natura, vt se totum intro conferat, & vniuersam in se flammam reuocet, & in penetrabilibus pectoris se cohibeat, nec se ad alios promat; ita vt omnia externa rigeant, impletionem mandatorum diuinorum spernit, cunctas leges violat & ciuitatem Babel ædificat vsque ad contemptum Dei. Verum

Herodian.
lib. 4.
Iulæ oratio
ad filios qui
imperium di-
uiserunt.

Amoris sui
descriptio.

August.

rūm si quis acutius attendat, videbit neminē minus se amare, quā qui hoc se amore amat. Amat hic amor possessiones, honores, gratias; animum verò, qui solus ipse homo est, & animi ornamenta, quæ sola sunt vera hominis bona, non amat. Hac igitur pessima animi labe si fratres se mundarent, nulla ferè inter eos oriretur dissensionis causa. Si tandem eò deuenerunt vt nulla ratione sine contentione simul viuere queant, rem diuidant paternam, ac seorsim habitent, quod prudenter Abraham, & Loth fecisse legimus. Vt autem cum pace hæc diuisio fiat, poterunt attendere hæc, quæ nunc trademus præcepta.

Amor sui
vituperatus.

Plat. in Al-
cib. 1.

Gen.

De modo seruando in patrimonij diuisione, ne qua
oriatur discordia. Cap. 15.

Si eam Musonij sententiam fratres diligenter considerarent: nullā esse possessionē, fratris possessione meliorem; nunquam profecto, ne tanta possessione se priuarent, seipsos dissociarēt. Nā si, vt vere M. Tullius scripsit, stultum est, fortunę bona sibi acquirere, amicos verò optimā, & pulcherrimā vitę suppellectilem sibi nō parare; stultissimū erit, vel fratrem à se abdicare, aut propter fortunæ bona sibi inimicum reddere. Ne igitur patrimonij partitio animum quoque fraternum diuidat, ante diuidendum, propositam habeant iustitiam, quæ vt D. Hilarius scripsit, est concordia.

Musonius

Cic. in Le-
lio.

Primum præ-
ceptum.

Hilar.

d 2 dia,

diā, & vnanimittis vinculum. Si enim quifque fratrum ſuo contentus erit, nulla inter diuidendum orietur diſcordia. Præterea nō ita ſe parent ad hoc negocium gerendum, quaſi bellum inter ſe geſturi, & fraudibus, ac malis artibus uſuri. Sunt enim aliqui, qui iniquē, & inhumanē prorfus calliditate, & aſtutia germani partem, aut partis tantillum ſibi adſciſcere ſtudent: nec deſunt, qui de hac fraude gloriantur, ſeque magnum quid feciſſe arbitrentur. O præclarum facinus. O egregiam laudē, vaſre, & malicioſe amplius iuſto de communi hæreditate ſubtrahere.

Deinde ad diuiſionem hæreditatis eo animo bonus accedat frater, vt pro concordia, & beneuolentia fraterna conſeruāda velit aliquid detrimenti in his quæ diuiduntur bonis capere, ſi opus fuerit. Perde pecuniam, ait ſcriptura, propter fratrem & amicum tuum.

Ceſſit quidam vir prudēs, vt Viues refert, in lite decem ducatorum millium aduerſario, ne ſibi, & aduerſario tam duram, & acerbam vitam fabricaret. Huc pertinet Athenodori factum, ob quod meritō ſummis celebratur laudibus. Hic nanque Xenoni fratri, cuius

ob varia ſcelera hereditatis partem ſiſcus inuāſerat, partem ſuam, quamuis ab eo multis iniurijs eſſet in diuiſione patrimoniij affectus, diuiſit. Ad hæc turpiſſimum eſſe exiſtimet, pro minimis rebus, vt ob lancem, patellam, cocleare, furcinulam cum fratre di-

gla

gladiari; vt de duobus fratribus refert Plutarchus, qui ita odio, & ira in diuidendo patrimonio exarſerunt, vt poculum, & veſtes duas in partes diuiſerint: & ego de duobus alijs audiui, pyrolaben duas in partes diuiſiſſe: & à quodam fide digno, accepi, duos alios ita de ſtrigili altercatos fuiſſe, vt tandē alter ab altero occiſus fuerit. Nolint itaque fratres oīa ad tenue limare, atq; cuiuſq; miniſſime rei partem requirere, ac auorū, & atauorū rationes recēſere, & examinare. Audiāt prudentem poetam ad rem ſic canentem.

Non ego diuitias patrum, fructuſq; requiro,

Quos tulit antiquo condita meſſis auo

Parna ſeges ſatis eſt.

Præſtat itaque amantem, & pauperem dici, quā fratriſ oſorem, & diuitem. Nemo cariorem habeat pecuniam, quā fratrem, cū illa inſipiens ſit, is verò ſapiens: illa egeat adiutorio, is verò iuuare poſſit: illa augeriqueat, is vnus ſit. Hoc loco illud animaduerſione dignum eſſe videtur, quod interdum non tam ob auaritiā, & habendi cupiditatem, quā ob falſam quandam perſuaſionem, ſeu inanitatem in hac patrimoniij diuiſione oriuntur inter fratres altercationes. Nam dum omnia bona ſunt communia, ac in diuiſa manent, agnoſcunt ſe omnium eſſe dominos, putantque omnia eſſe quouis modo ſua. Quando autem ad diuiſionem venit, & vident ſe vna parte, qua vt ſua utebantur

d 3 priua-

Exempla
auaritiæ in
diuidendo
patrimonio

Nolint

Tib. lib. 1.
Eleg. 1.

Xenophon

Animadu-
erſio notanda

Aliud præce-
ptum.

Steph. nig.

Pittacus

Aliud præce-
ptum.

Aliud præce-
ptum.

Camp. lib.
de ingratitu-
dine.

Hesio. l. 1.
op. & dier.
Colum. l. 1.
cap. 3.

priuari, & nihil de nouo acquirere, ægre fe-
runt. Recte igitur in hac re est sentiendum;
& id suum esse existimare oportet, quod sibi
iure debetur. Hac inanitate non laborabat
ille, qui interrogatus, an essent sibi pecuniæ:
respondit, se duplo plures habere quàm vel-
let, quod ei mors fratrem rapuerat. Non er-
go iniquo animo ferat, si ea parte carebit,
quæ iure fratri obtigit. Vbi autem diuisio fa-
cienda est, si præsentiant non posse per se ami-
cè, & cum pace rem herciscere, viris pruden-
tibus vtrique vocatis hoc munus deman-
dent, & eorum prudenti acquiescât iudicio.
Ad hæc cum quis partem habuerit suam, ea
contentus sit, nec inhiat alterius parti. Vta-
tur itaque suis, & vtatur parce, nec tanquam
lupus voret. Solent enim quidam prodiga-
liter suam dilapidare substantiam, dum de bo-
nis fraternis occupandis cogitant, in quæ ra-
paciibus vnguibus inuadere, & tanquā Bri-
rei centum manus iniicere sperant. Quod
si eis non succedat, statim de fratre conquē-
runtur, ingratum, etiam si iure aliquid eis de-
neget, appellant; quo vitio nullum homini
potest adscribi maius. Exclamant, denique
conqueruntur, etiam si honestam patiantur
repulsam. Si autem admittantur, exhauriūt,
expilant omnia. Sicut enim Cardamus, om-
nem aliarum herbarum humorem ad se tra-
hit, ac proinde vicinæ arefcunt herbæ: ita
quidam fratres omnia ad se fratris bona tra-
here

here cōcupiscunt. Sed nulla est pestis maior
in amicitia, quàm pecuniæ cupiditas. So-
lent hac calamitate præcipue clerici labora-
re, cum quidquid etiam suum defraudan-
do genium corrogauerint, eorum fratres, &
& consanguinei corrodere continenter stu-
deant. Quasi eorum sit fratrum cupiditatē
explere, & ecclesiarum census pauperibus
posthabitis, in affinium luxum conuertere.
Vnde prouerbium illud. Felix illa domus
in qua est aliquod obrasū caput; sed si quod
experientia sæpe docuit spectemus, con-
uertere licet prouerbium istud. O infelix
domus quæ habes coronatum caput. Dum
enim bonis illis, quæ in clerici vsum, & Ec-
clesiæ, & pauperum commoditatem conce-
ssa sunt, clericorum affines abutuntur, ac in
profanos vsus conuertunt, diuinam in se
excitant iram, ac vindictam. Intelligant
clerici, aduertant propinqui, quid sibi velit
illud abrafum caput; quod nihil aliud signi-
ficat, quàm rerum caducarum, & superflua-
rum secretionem quandā. Ad eum ergo per-
tinebit aliorum luxui providere, qui rebus
superfluis renunciauit omnibus? Debebit
aliorum cupiditati satisfacere is, cui specia-
tim dictum est, vt vendat, quæ habet, & sequa-
tur Christum? Bona paterna, & mundum de-
seret, vt tandem Christi bona adeptus fratri-
bus donet, & à Christo ad mundum deficiat?
Hæc si præstare clericus erga fratres debet,

Cicero.

Contra eos
qui ecclesiæ
bonis abutū-
tur.

Corona ele-
ricorum qd
significet.

Clericos nō
debere pro-
uidere luxui
consanguineorum.

quomodo Christi erit discipulus, cum ipse dixerit, eos qui plus fratres, quam se amant, suos non posse esse discipulos? O peruersitatem! ò corruptelam! fouere debet luxū in alijs, qui in se, & alijs omnem superfluitatem debet refecare. Potius itaque affines, religioso affini necessaria ad vitæ sustentationem subministrent, vt ille minus secularibus negotijs implicatus, feruentius Deo inserviat, ac numen ab eis auersum sacrificijs placeat. Hæc attingere volui, quod non sum ignarus, quàm sapientissime inter fratres clericos, & seculares ob causam superius positam non leues oriantur discordiæ. Et de causis dissidij fraterni hæc disputasse sufficiat; si quæ aliæ sunt, aut ex his quæ diximus, aut ex his, quæ dicentur remoueri poterunt. Sed cum non rarò contingat incidere improbum, & petulantem fratrem, cuius acerbicatem non facile est ferre, vtile esse duxi, aliquas præscribere regulas, quibus hac in parte fraternæ consulerem concordiæ.

Quomodo frater malus sit ferendus.

Cap. 16.

Epictetus

Res omnes
duas habet
ansas.

PRVDENTER, ac verè id ab Epicteto memoriæ proditum fuit: duas quancunque rem habere ansas: alteram, qua ferri potest: alteram, qua ferri non potest: & homines in eo peccare, quod eam non apprehendant

dant rerum ansam, qua ferri possunt. In eadem ferè sententiam, vt est apud Arianum, idem dixit; in rebus aduersis opus esse Mercuriali virga, id est bona, & stabili voluntate, qua omnia aduersa in vtilitatem conuertuntur; sicut virgæ illius tactu omnia in aurum conuertebantur. Et priorem quidem sententiam sic declarabat. Frater, inquit, si iniurius est: ne inde eum capias vnde ferri non potest, sed inde magis, quod frater est, & tecum educatus. Posteriores verò sic exponebat. Dicet quis: mihi malus est vicinus: sed mihi bonus: pater mihi malus: mihi bonus. Hac Mercuriali virga, quidquid tengeris aureum erit. Quod voles accipe, & ego bonum efficiam. Ex qua doctrina, duo idonea colliguntur remedia ad tollerandum petulantem fratrem, quorum alterum est, quod cum frater nunquam sit vnde quaque malus, quin aliquid in se boni habeat; ob quod amari possit, ac debeat, hac ansa qua ferri potest capiendus erit. Alterum remedium, est stabilis, ac firma voluntas, qua quis semel apud se statuit, mediante patientia, quæ est antidotum vitæ, se nolle vlli aduersæ rei succumbere, ita vt quidquid acciderit, illud Socraticum verbum velit habere in ore. Hoc volo. Diceret; quam ratione possum, aut debeo iniquum, & scelerosum fratrem amare? Placet, quod vitia fratris quippe quæ eū tibi minus amabilem reddant, quem prorsus velles

Arian. l. 9.
cap. 20.

Mercurii vis
ga.

Duo remedia.

Remedium
optimū ad
ferenda omnia
incommoda.
Patientia
antidotum
vitæ.
Socrates.

velles amare, detesteris; sed displicet te in eo non amare, quod est amandum imaginem nēpe Dei, similitudinem quoque tuam; cum nihil sit in natura amicus, aut gratius quā suum simile; Similium enim ea est natura, ut congregentur, facileque inter se commutentur. Displicet te fratrem tunc repellere; cum ut cum maxime cultura eget tua. Displicet te socij tibi à natura traditi curā nolle gerere. Nunquid germanū corpore ægotantē abijcerēs? & si vi morbi actus, te cederet nonne ferres? eundem animo ægotantem quantum in te est, non sanabis? Si natura tibi commendasset equum, nunquid strigisum, & sordidum esse sineres? fratrem autem quem tibi Deus commendavit, in luto hære re permittes? Qui sub eodem iugo sunt, inquit Hieronymus, ita debent currere, ne in luto consortem derelinquant. Comparem tibi concessum deferres, & alijs te commisces; quod vitium etiam ipsæ ciconiæ quadam naturæ propensione castigant, dum in eam, quæ sociam reliquit sæviunt, & rostris deplumāt. Neque mihi rustice cum illo rustico fratre dicas. Nunquid custos fratris mei sum ego? Nunquid illi magis irasci convenit, si malus est; an potius misereri? Munda igitur sordidum, instrue gnarum, sustine labentem, erige lapsum. Agrum purgant homines à spinis, immunditias à vestibus excutiunt, equū sordidum esse non ferunt, & fratris animum
omni

Similiū natura quæ.

Alia ratio.

Simile.

Hieron. ep. ad Lat.

Ciconiarū natura. Opuscul. triq. part. 3.

Genes. 4.

Simile

omni cura per se per alios mundare, & expurgare non curabunt? Scito deinde, ut luculenter Plutarchus scripsit, in omni genere amicitiæ se insinuare vitium, & bonos de sententiâ eorum qui rectè sapiunt esse paucos: quia ut ait Sophocles.

Mortalium res si cunctas examines

Inuenies in plerisque turpitudinem.

Et Iuuenalis sat. 13.

Rari quippe boni: numero vix totidem, quot

Thebarum portæ, vel diuitis ostia Nili.

Propterea nullam ferè poteris inire societatem, in qua non sit qui vitij scateat. Mala igitur domestica potius, quā aliena ferenda sunt, maxime cum ad id pietas, & necessitas constringit quædam. Ignoscendum est aliquam in partem fratri; is, qui melior est, hoc onus ferat; quod si ipse deposuerit, quis suscipiet? Si frater fratrem nō corrigit, quis corrigit? Si tu deuiare permittis, quis in viā reuocabit? Siccine te peccantem Deus despicit? Siccine, ut tu fratrem, te repellit, qui te quem perditam tanta cura requirit, & inuentam humeris impositam gestat? Alloquere ergo fratrem tuum, etiam in te petulantissimum, hunc in modum.

Non ego deferere, aut miserum te relinquere possim.

Nec vnquam adeo homines mali sunt, quin aliquid boni faciant, aut dicant. Nanq;

Sæpe etiam stultus fuit oportuna locutus

Et

Boni pauci. Plat. i. epim. Theodoret. 1. 12. de cur. grec. aff.

Sophocles

Homer. Odif. 7.

Achilus in trag. Aulus Gell. 2. cap. 6.

Et Martialis lib. 7. epig. ad Severum

Quid Nerone peius?

Quid Thermis melius Neronianis?

Plutarchus

Nunquam vidimus, ait Plutarchus, duos fratres ex eodem patre, & matre genitos, quorum alter esset Stoicus, sapiens, prudens, pulcher, diues, honestus; alter verò è conuerso; Epicureus, insipiens, imprudens, turpis, pauper, inhonestus. Quare si fratris conditionem non occultaueris, si eius bona non comprehenderit, aliquid in eo reperies cur ames; aliquā nancisceris ansam, qua eum capias: & saltem nunquam negare poteris, quin sit ex eodem utero genitus, eodem lacte altus, eadem domo educatus, eadem disciplina instructus; quæ omnia, etiam si vitij sit infectus, ut eius curam geras, ut sustineas, ut ames te permouere deberent. Titus Vespasianus Domitianum fratrem de se male loquentem, & exercitum ad rebellionem incitantem, licet hæc non ignorauerit, semper eodem loco habuit, & ab alijs haberi voluit, & consortem, & successorem regni appellauit: & seorsim non sine lacrymis ab eo magnis precibus obtestatus est, ut in se eo animo esse vellet, quo ipse in eum erat. Quid diceret Christianus ad tam singulare ethnici hominis exemplum? Et Cæsar dictator Metello Tribuno plebis voluntati suæ resistenti, inquit. Nunquam efficies, ut iram Cæsaris mereare. Gentilis extraneo gentili hæc dicere potuit? Christianus

Exemplum
amoris frat-
terni.

Exemplum
patientie.

nus fratri christiano non poterit? Canem tibi infensum ait Sotion mitigare conaris, ut fiat benignior: eodem officio erga fratrem non vteris? Non dedignaris efferatas animantes cicuratione mansuetiores reddere: & fratrem feritatem, ut cum fratre concorditer viuas, non cicurabis? cum hoc tibi à Deo præcipiatur, illud verò nequaquam. Si canis tibi esset ad ouium tuarum curam, atque custodiam, qui pastoribus quidem blandiretur, te verò ad caulas adeuntem adoriretur; nonne ira, & indignatione extincta, omni blanditiarum genere mitigares? fratrem tibi bono futurum, si tecum pacatè viueret, beneuolum tibi reddere non curabis? Diceret: ego sum homo pacato animo, honestus, gratus; frater verò è contra. Sed non recte ita loqueris, ait Hierocles. Primum forte res non ita, ut ais habet ac philautia, quæ in proprijs virtutibus extollendis, alienisque minuendis sæpe errat, te decipit. Sit deinde, ut tibi arrogas, & illi adscribis: sed tunc rem ita habere demonstrabis; quando re ipsa id ostendes; si fratrem corriges, si feres, si à te non repelles, si quæ sunt in eo amore digna, amabis, si carbonib⁹ ignis, hoc est beneficijs in caput eius congestis, tibi pacatum reddes: Si agnosces te quoque esse hominem, & habere aliquid vitij, quod in te sit ferendum. Nemo ait Ennodius, recte monitoris personam accipit, nisi qui actibus suis errata condemnat, & amorè inno-

Simile

Sotion

Simile

Hierocles

Ennodius

Chrys. leg.
ser. quomo-
do frater in
fensus sit fe-
rendus t. 5.

Socrates
Patientie
exemplum.

Fraterna be-
nevolentia
quomodo
concilianda

Socrates

Simile

Fratri em-
datio non
desperanda.

innocentie conuersatione demonstrat. Cum frater in te sauit, agnosce animi aegritudine, cura egrotantem, excipe eum cum lacrymis, ne ira repellat, quem caritas debet amplecti. Dic fratri in te sauianti, quod Socrates ei, qui se moriturum exclamauerat, nisi de ipso se vlcisceretur. At ego, nisi te mihi effecero amicum, moriar. Quod si benevolentia fraterna esset aliqua contentione interrupta, eamq; conciliare cum fratre tibi noxio velles, & nolles tu prius eum prouocare, ne videreris te ei summittere, ne quid ignominie inde referres, quid cogites, vide. Videris enim te velle, humanitate, & mansuetudine ab eo vinci, cui te virtute prestare profiteris. An non is debet praeuenire, qui magis idoneus apparet; qui bono debet vincere malum cum minus idonei nullo meliori modo, quam eis aliquid condonando, & praestando ad conciliationem alliciantur? Si velles dum peregre proficisceris, excipi ab alijs hospitio: quidnam faceres? certe, tu alios prius exciperes. Si velles alium te ad cenam vocare; certe tu prius eidem cenam parares. Pari tu quoq; ratione, si velles fratrem blande alloqui, tu eum prius alloquere. Haec adnotare volui, quod nouerim, hanc ob causam saepe fraternas conciliationes impediri. Si deinde mihi diceret: si omnia praestitero, si quantum in me est fecero, ut petulantem, & morosum fratrem emendem; nunquam tamen resipiscet, semper

per erit mihi infensus, & non ferendus. Caue in primis, ne tam vitia, quam frater tibi molesta sint, mores caritas damnat, non hominem.

*Sic generi indulges proprio, ut peccata recidi
Optet, & damnet crimina, non homines.*

Deinde, semper sperare debes te profuturum, etiam si alias frustra conatus es, cum hominis natura sit flexibilis. Causa est magni ponderis, cum in ea de animi tui tranquillitate, de officio, de salute fratris agatur: non sat est semel, & iterum, & tertio, frigidè arcem huius causae inuasisse; idem saepius cum ardore, varijs machinis, & artibus conandum est. Lex iubeat Iudaeis, ne inimicorum lapsa iumenta negligeret: tu autem fratrem tuum a diabo lo saepe faucium, & iacentem, non super terram sed super peccati barathrum videns, tua exhortatione non reuellis? admonitionem tuam non adhibes? alios in auxilium non vocas? ut a faucibus bestiae membrum tuum eruere valeas, & ad suam reducere nobilitatem, ut & ipse si quando cecideris, (quod absit) in laqueos mali demonis, possis habere aliquem qui te iuuat, & liberet a manibus diaboli? frater, ait Bernardus, infirmitatem fratris ferens, est vere fratrum amator. Nunquam igitur de salute, & emendatione fratris desperes. Nam

*Vt morbo oppressis speranda est cura medendi
Donec in agro corpore vita manet.*

Sic

Prosper.

Chrys. hom.
41. in gencl.

Isychius in
Leu. 1. 7.
cap. 25.

Gal. 6.
Ber. ser. 12.
in cant.

Prosper.

Sic praeuis multa vitiorum mole grauatis.
Tandem si quis vel minima caritate esset incensus christiana, ubi quod in se fuit, ut fratrem ad bonam frugem reuocaret fecit, patienter petulantiam, & acerbiter eam ferret, ageretque Deo gratias quod exercenda praestantissima, & summe virtutis, patientia scilicet, sibi occasionem dederit; quo officij genere sibi carissimos beneficentissimus dominus ornare consueuerit, cuius virtutis quantae sint utilitates, & commoda, non est huius loci latius explicare. Et ut recte hoc caput concludamus, haec Epitaphi verba adijcere placet. Si quis, ait ille, ad irascendum me exerceat, ex eo scilicet fructum percipiam nullum? Istud nimirum est ignorare, an ab hominibus percipiatur utilitas. Multa alia, quae ad hoc caput pertinerent, sparsim in alijs capitibus huius operis scripta reperientur.

Demonstratur quam turpe sit odium fraternum. Cap. 17.

QUEM AD MODUM cuique virtuti suae innata est pulchritudo, ita cuique vitio sua insita est turpitudine: & cum una virtute altera sit virtus maior, & vitium unum altero vitio maius, ut unius virtutis splendore, & unius vitij obscuritas maior existat oportet. Cum autem in virtutibus, ut est in confesso apud omnes, nulla sit caritate maior; nullum pariter vitium erit odio maius. Quo fit

ut

ut cum caritas fraterna pulcherrima sit, fraternum odium turpissimum appareat necesse est. Verum cum non omnes hanc turpitudinem cernant, quam si fratres viderent, nullo modo se odijs prosequerentur; idcirco paucis eam ob eorum oculos ponere curabimus, ut ea cognita, ab odio fraterno prorsus abstineant. Initio, quis non videat turpissimum esse eum violare amorem, qui ut supra scripsimus, est veluti idaea, & exemplar amorum omnium? Et qui hunc extinguit, quantum in se est, omnem amorem extinguere conatur. Patet deinde huius discordiae turpitudine, quod nihil potest eque parentum animos cruciare, quam si filios mutuo se lacerantes viderint. Exemplo est Xerxes, qui cum audiuisset Ochum filium fratribus insidias parasse, maeore periit: ut recte scriptum reliquerit Euripides: fratrum inimicitias parentibus esse grauissimas. Nouit hoc Iocasta; nouit Philippus Macedo; nouit Seuerus Romanorum princeps. Hinc est, quod parentes ad extremum vitae hinc abituri, cum nullam aliarum rerum curam habeant, in hoc omnem cogitationem intendunt ut filios concordare relinquant, ut exemplo sunt Cyri, Philippi, Micipsae, Sciluri. Et Ioseph in suo testamento scriptum reliquit: Deum concordia fratrum delectari. At, quis non videt quantum sit flagitium caros parentes maeore ab eis confici, a quibus summa voluptate debe-

Oidium fraternum turpissimum.

Guil. Par. le gēdus tract. de virtutib.

Prima ratio

Cap. 2.

Alia ratio,

Plut.

Euripides.

Ioseph Patriarcha.

c

Alia ratio.

deberent recreari? Ad hæc, qui fratrem odit, parentes odio habeat oportet: cum tamen ob hanc vnam causam deberent eos amare, quod fratrem genuerint. At quæso, quanta impietas, quatum scelus est auctorem odisse suum? ut merito scriptura ignominiosum vocauerit eum qui parentes affligit. Iam verò nihil potest excogitari obscenius, & stultius, quam fratris nomen à vero fratre abstrahere dum tibi odio est, & ad euentum fratrem; id est, ad eum quæ te amare dicis traducere; & in eo fratris nomē venerari: non secus ac si signum fratris coleres, ipsum verò fratrem negligeres. Cuius errat eam deberes persolvere pœnam, ut nemo reciproce amaret: & omnes, quos te omisso fratre, amare ais, fucato abs te amore se amari, existimare deberet; cum is qui à te maxime amandus est, odio tibi sit: ac proinde tanquam falsus amator à quouis deberes excludi. Latet etiam illa turpitudine in hac discordia, quod ij qui norunt fratres se vicissim male habere, arbitrantur aliquo turpi scelere eos laborare, aut aliquod grande scelus eos perpetrasse, ac propterea famam amittunt suam, cuius iactura maxime reputari solet. Nam ut ait Publianus.

Alia ratio.

Simile

Alia ratio.

Fama seruanda.
Publianus

Eccl. 41.

Alia ratio.

Honestus rumor alterum est patrimonium.

Afferret etiam illud incommodum odium fratrum; quod cum semel hanc artificiosam coniunctionem dissoluerit, non facile eam reli-

religare licet. Etenim non est hic amor extrinsecus adglutinat, ut cæteri amores, sed à natura insertus. At si semel quod natura

Plutar.

copulauit labefactes, non facile illud, ut ea, quæ arte fiunt si fuerint collapsa, restitues: non secus ac si quis ab arbore ramum abscinderet, & à muro lapidem reuelleret. Ad hæc cum frater, qui odio est, versaturus sit tibi quotidie ob oculos, continenter perturbato animo eris; quia quodocunque tibi occurreret, æstuabit ira, exedet inuidia, torquebit odium. Facit præterea discordia fraterna

Alia ratio.

Alia ratio.

quandam iniuriam naturæ, quæ semper ad aliud quod fulcrum adniti conatur, dum fratres qui se mutuò sustentabant dissociat. Quare cum frater per discordiam se à fratre reuellet; naturæ beneficium reiicit. Sicuti ergo, qui oculos sibi erueret, manus abscinderet, pedem amputaret, & fictum oculum, & manum & pedem ligneum assumeret, stulte ageret; ita inepte se gerit, qui vero fratre à se repulso, alium quempiam eius loco adsciscit.

Simile

Et licet verum sit, quod trito prouerbio dicitur; Oportere prius salis modium esse, quam amicitiam cum aliquo inire: tamen, ubi natura iudicium nostrum præuenit, eum amare debemus, quem ipsa ad amandum præscripsit, ni eius beneficium negligere volumus. Refert Plutarchus, Athenienses ad demonstrandum quàm sit detestanda discordia fraterna, unum diem ex quodam mense semper exime-

Prouerbiū

Theophr.

Plutarchus

re solitos esse, quod eo die inter Mineruam, & Neptunum nata fuerit contentio. Cum itaque fratres sint veluti vnum corpus, & caro vna; si scelestissimus haberi deberet, qui ex odio carnem suam viuam, veram à se abscinderet: pari quoque ratione, qui fratrem sibi innatum, viuum, verum à se repellit, con- sceleratus est habendus. Efficit præterea discordia fraterna, vt fratres inter se digladiantes ad gubernacula reip. administranda minus apti esse censeantur. Quandoquidem, qui fieri potest, vt is remp. in pace, & consensione contineat, quod omnis recta spectat gubernatio, qui domum suam solet conturbare? Qui fieri potest, vt subditos amet, & pacificet qui odio infectus est contra fratrem, qui consensionem labefactat fraternam? Hinc est, quod Philippus Macedonum Rex auctoritate sua, Leontinus Gorgias sua eloquentia, dissidentes græciæ populos conciliare nequiverunt; imò reiecti, irrisique fuerunt, quippe qui de aliena concordia solliciti erant, & domesticam stabilire non poterant. Ille namque filium, & uxorem habebat discordes: hic verò uxorem, & ancillam. Et vt quod sentio dicam, dissidentes fratres vitam quandam caninam, mihi viuere videntur; cum veluti canes ex eisdem etiam parentibus nati, se mutuo lacerant, & mordent. Denique cum frater sit veluti baculus, cui frater innititur, veluti ignis, quo fouetur, veluti funiculus ad quem

Alia ratio.

Discordes
concordes
conciliare
nequeunt.

Alia ratio.

quem adhærescit; quid potest excogitari turpius, & à ratione abhorrentius, quàm id, quo quis se sustentat abijcere; ignem quo calefit extinguere, & funiculum quo sustinetur frangere? Non times illud, vx, tu qui discordiā amas fraternam? Vx soli, quia si ceciderit, non habet subleuantem se. Et vnus quomodo calefit? Melius igitur est duos esse simul, quàm vnum: quia duo resistunt vni, & funiculus triplex difficile rumpitur. Merito ergo Poetā, cum tam grandis sit fraterni odij turpitudine, eos qui fuerunt fratribus iniuri, inter illos, qui acerbissimis pœnis apud inferos cruciantur, reposuit.

Hic quibus iniuri fratres, dum vita manebat. Verg. l. 6.
Nullus igitur frater sit tam barbaris moribus imbutus, tanta inurbanitate infuscatus, tanta cœcitate oppressus, qui tam magnam discordiæ fraternæ turpitudinem non vident, & vbi viderit ab ea oculos non auertat, ac arctissimo amoris fraterni glutino, se non adglutinet. Ad amplificanda ea, quæ hoc capite breuiter diximus, poterunt multa alia, quæ sparsim hac tractatione continentur adduci.

De Causis, ob quas fratres deberent se mutuo diligere. Cap. 18.

INGENIOSE, & verè à Sotione pronunciatum fuit; eos, qui fratribus relictis, alios amicos quarunt, eis esse persimiles, qui

Ecc. 4.

Verg. l. 6.

Sotio.

Simile

τὴν ἐαυτῶν γῆν ἐώσι, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν γε-
ωγῶσι. idest suum rus incultum sinunt, &
alienum colunt: quo quid stultius, quid ine-
ptius excogitari potest? Vt igitur ab his ine-
ptijs perplures fratres, qui in hac re peccant,
dum magis alios, quàm fratres amant, reuo-
cemus, rationes aliquot, quibus demonstra-
bitur, cur fratres multum se diligere debēt,
afferemus. Et in primis, vt Plutarchus scri-
psit, ipsa natura non longe à conspectu no-
stro exemplum fraternæ beneuolentiæ po-
suit, cum ea quæ valde necessaria sunt, in no-
stro corpore gemina fecerit; veluti manus,
pedes, aures, oculos, quæ non dissidij, sed mu-
tui auxilij causa se fecisse insinuaui. Pari ra-
tione, duos ex eodem vtero gignit homines,
vt se mutuis operibus iuuent, conseruent, &
ament, nō vt noceāt, non vt destruant, non vt
recipis odijs pugnēt. Itaq; sicuti pes alter
alteri pedi, & alter digitus alteri digito nō est
impedimento, nec vlla ratione nocet: ita nec
frater fratri obesse, aut nocere debet. Nam
si pes pedem supplantaret, corpus cōsistere
nequiret. Si manus manum ligaret, homo
nihil operaretur. Si oculus oculum erueret,
quid cerneret homo? Noli igitur pedem, ma-
num, oculum odisse tuum, fratrem scilicet
tuum, quo oculo melius vides, qua manu plu-
ra operaris, quo pede velocius incedis. Nam
si fratrem pedem tuum abieceris, tibi contin-
get, qđ de Arcadio scripsit Herodotus. Ille
enim

Plutarchus
Prima ratio
à natura sū-
pta.

Simile

Herodotus

enim suo pede spoliatus, necesse habuit li-
gneum adsciscere. Quare meritò dixit Eu-
ripides; quem natura alicui coniunxit, ille
nullo modo alienus fieri potest. Excitari
possunt deinde fratres ad amandum se exem-
plo eorum fratrum, qui hanc sanctam carita-
tem vehementer coluerunt. Primum exem-
plo esse possunt filij, & filia Iob, qui, vt ex fa-
cta constat historia, coniunctissime viuebāt,
& inter se conuiuia parabant, vt quibus fuit
vna communis viuendi ratio, communis etiā
mors extiterit; & meritò Origenes eorum
laudauerit concordiam, & horum exem-
plo fratres ad mutuum amorem hortatus
fuerit. Moyses ita fratrem Aaron amauit,
vt totam potestatem sacerdotalem ei contu-
lerit, quam ne amitteret, summis precibus
à Deo obtinuit. Idem sororem, quæ in eum
fuerat iniuriosa, lepra, qua contacta fuerat,
liberauit. Ioseph fratres, à quibus gra-
ues acceperat iniurias, summis beneficijs
ornauit. Petrus, & Andreas ita se mutuò
dilexerunt, vt quod vni placuit, alter ap-
probauerit: propterea ambo piscatores: am-
bo relictis retibus Christum sequuti sunt:
ambo pro Christi gloria cruci affigi volue-
runt. Tiberius Cæsar Drusi fratris in Ger-
mania extincti cadauer Romam vsque mœ-
stus, & squallore obsitus pedibus est prose-
quutus. Dogobertus Francorum, Ramy-
rus Hispanorum rex, fratres consortes regni

Euripides

Alia ratio
ab exemploAmoris fra-
terni exem-
pla.
Iob. 1.Origenes 12
Iob.

Moyse

Ioseph.

Petrus, &
Andreas.Tiberius Cæ-
sar.Dogobertus
Francorum.
Ramus.
Valee Max.

Mar. Fabius

assumpserunt. Marcus Fabius cum de He-
truscis inclitam victoriam retulisset, trium-
phum sibi summo senatus, & populi Romani
studio iure delatū ducere noluit, quod eius
frater Q. Fabius fortissime dimicans eo plio
occubuerit. Publicus Rutilius, licet leui af-
fectus esset valetudine: audita tamen fra-
tris in petitione consulatus repulsa, expira-
uit. Et Catullus quantum dolorem ē fratris
sui morte hauserit, elegia ad Manlium his car-
minibus indicauit.

P. Rutilius

Catullus.

*Sed totū hoc studium luctu fraterna mihi mors
Abstulit, o misero frater adempte mihi.*

Iona hebre⁹

Cum Agrippa Iudæorum Rex Ionē Hebræo
Pontificatum maximum dare vellet, nunquā
consensit: sed summo studio, precibusq; in-
gentibus contendit, & obtinuit, vt fratri se-
meliori traderet. Proculeius Roman⁹ eques
patrimonij sui partem, iterum cum fratribus
suis Scipione, & Murena, qui bello ciuili om-
nibus bonis spoliati fuerant, vt Porphyrio in
eodem Horatianam, cuius partem statim su-
bijciam, adnotauit, æquis partibus diuisit, vt
merito ob hanc singularem erga suos fratres
benignitatem, de eo Lyricus cecinerit.

Horatius
lib. 2.

*Vinet extento Proculeius æuo
Notus in fratres animi paterni
illum aget penna metuente solui
Fama superstes.*

Dion. Lam.
Mar. Anton.
Mut.

Hoc est, vt obiter cum Lambino, & Mureto,
hunc locum declarem, fama, penna, quæ

caue-

Alphonfus
Rex.

Lucullus

Alia ratio
sumpta ab
appetitione
amicitiæ.

Cicero

cauebit ne cesset, aut quæ nunquam cessatu-
ra est, eum commendabit. Alphonfus Ara-
goniæ Rex, non tam de regno Neapolitano
adepto, quàm de morte fratris in obsidione
occisi, tristatus est; quod eum regno cario-
rem haberet. Lucullus noluit prior fratre
minore natu, magistratum gerere, sed suo an-
no prætermisso, fratris annum præstolatus
est. Et hæc pauca ex multis caritatis fraterne
exempla attulisse sufficiat. Quantum etiam
consortio fraterna sit retinenda & fouenda,
vel ex eo aperitissime demonstratur, quod ho-
mines velint, nolint, ad amicitia cum aliquo
conciliandam à natura impelluntur: & qui
amicitiam è mundo tollunt, non secus pec-
cant, ac si ab eodem mundo solem auferrent.
Quare extremæ insanix esse videtur, nolle cū
eo amicitiam habere, quem autrix amicitia
natura, amandum proposuit, & dedit. Et,
si amicitia ex rerum communicatione fluere
maxime solet, quem habes in hac vita, quo
cum plura sint tibi communia parentes, se-
men, vterus, sanguis, ortus, educatio, domus,
vñs, patrimonium, familia, familiae splendor,
conseruatio, & alia permulta, quæ animos
aliàs longissime dissociatos arctissime con-
glutinare deberent. Quamuis autem, quàm
vtilis, & iucunda sit fratrum cōcordia, ex his
quæ scripta sunt appareat: tamen adhuc quæ-
dam speciatim sequenti capite de eadem re
adscribemus.

De

De Utilitate concordiae fraterne.

Cap. 19.

CVM non tam honestatis splendor, quàm utilitatis, & delectationis species hominum oculos afficere soleat, quàm utilis, quàmque iucunda sit fraterna concordia, paucis demonstramus, ut his cognitis, & degustatis aliquando exclament fratres.

M. Anton.
Flam.

O quam beatum est pacis indissolubilis

Fratres ligari vinculo?

O qualia bona, & quanta secum gaudia

Apportat alma caritas?

Alia ratio.
ab utilitate.

Et in primis accedat luculenta illa sapientis sententia. Frater, qui adiuvatur à fratre, quasi ciuitas firma. Is, qui cum fratre coniunctissime viuit, securior est ab improborum iniurijs: ei, qui fratrem habet, nemo est, qui iniuriam facere audeat: is qui fratrem habet, tutior est ab inimicis, si quos habet: is qui fratrem habet, honoratur, defenditur ab omnibus: ut de eo, qui fratrem habet dicere liceat, quod de patre habente filios regius propheta psalmo centesimo vigesimo sexto dixit; cuius loci sententia ex codice hebræo hæc est. Sicut sagittæ in manu potentis ita filij iuuentutis, seu iuvenes. Felix is, qui pharetram suam impleuerit ex his. Quoniam non confundetur, seu non pudebit, cum loquetur cum inimicis suis in porta; hoc est, cum disceptabit cum æmulis suis, pro tribunali.

Sicuti

Sicuti ergo vir fortis non timet hostem, cum manus, ac pharetram habet sagittarum plenam: ita is, qui plurimos habet filios iuvenes, non timet, quando ei cum inimico in iudicio agendum est. Idem dicas de eo, qui fratres habet. Quare sapienter Xenophon libro octauo de institutione Cyri, cum varia commoda, quæ à fratribus capiuntur enumerasset, scripsit. Seipsum curat ὁ πατριάρχης, qui fratri prouidet. Sunt preterea fratres, ut aliàs scripsimus, veluti vnus corporis diuersa membra, & sicuti vnum membrum alterum sibi vicinū inuat, & vnū sine altero consistere nequit: ita frater presenti fratri, imò etiam absenti prodest. Sunt sibi mutuo oculus, aures, manus, pes, & vnico quasi corpore vnā sustinent familiam, eandemque veluti diuersi artifices varijs ornamentis, & quasi coloribus illustrāt, & exornant, vnus scientijs, alius armis, alius honorum gradibus, alius negotiatione, ut difficile sit eam labi domum, quam tot humeri sustinent, & vires fulciunt. Nec facile inuenies, hominem, qui veluti alter Atlas, non dicam mundum, ut ille, sed nec domum quidem sustinere valeat. Hanc veritatem intelligebat, qui fratrem defunctum his carminibus desolebat.

Xenophon

Alia utilitas
concordie
fraternæ

*Tu mea, tu moriens fregisti commoda frater,
Tecum vna tota est nostra sepulta domus.
Ad hæc, cum nullius rei sine socio iucunda
esse*

Cenod.

Alia utilitas

esse

Arist. 3. Eth.

esse possit possessio, ut ad perfectam felicitatem amicitiam necessariam esse, sapienter dixerit Aristoteles; quis cum socium, quem à natura accepit, quo cum altius, educatusque est, non retineat, non foueat, non carum habeat? si vitam incultam, & ab amicis veris desertam, beatam esse non posse sentiet. Propterea idem poeta subiicit.

Catullus.

*Omnia tecum vna perire gaudia nostra,
Quæ tuus in vita dulcis alebat amor.*

Cicero
in Laelio.

Quare si de Marci Tulij sententia stultum est pecuniam, equos, famulos, vestes, gloriam, vasa preciosa sibi parare, amicos autem non parare, quanto stultius erit fratres non amare, eosque sibi caros habere? Cum in hac societate omnia reperire liceat bona, quæ homines appetere consueverunt, honestatem, utilitatem, iucunditatem. Quid enim honestius est, quam eum diligere, quem Deus diligendum præbuit: quam eum amare, cum quo tot amicitiarum causæ sunt tibi communes? quam carnem suam, sanguinem suum fouere? Quid utilius, quam cum eo consentire, qui est altera manus, alter pes, alter oculus, qui te tuatque; tuetur, aut certe tueri potest: is inquam, qui in causa est, ut alij te venerentur, te obsecrent. Nam si amici, ut Xenophon scripsit, sunt securum Regum sceptrum; cur non frater fratris adiumento erit, si cum eo concordissime vixerit? Quandoquidem

In concordia
fraterna omnia
reperiuntur bona.
Honestas

Xenophon

Publianus

Auxilia humilia, firma consensus facit.

Quid

Quid porro iucundius excogitarit quis; quàm eum habere, cum quo consilia communices: cui bona tua impertias; qui te calamitatibus leuet; qui te in rebus agendis iuuet? Quare Homerus iure optimo Homerus fecit Telemachum cò querentem de hac calamitate, quòd fratre careret; & tu qui habes non amabis; non fauebis; tibi etià quanis incommoditate non conseruabis? Nec mihi dicas, te multum fratrem amare, sed te non posse, aliqua externa significatione hunc amorem indicare; quia ad id credendum me induces nunquam; cum fortis sit ut mors dilectio. Amor ignis est; & quis poterit illum celare,

Homerus

Amoris vis
Cant.

Lumine, qui semper proditur ipse suo?

Qui amorem cohibet, aut extinguit, aut minuit, aut ut maiori impetu erumpat efficit.

Quòd si amorem comprimis, quòd aliqua offensione te læsit, aut iniuria affecit, aut verbis te punxit, flocci sunt, stipulæ sunt, quisquilie sunt, quæ si surrexeris, aut vestem excusseris, statim decident, & euolabunt: aut certe si

Iniuria frater-
na contē-
nenda.

amas, amoris flamma comburentur. Vbi magnus amor, ibi magna patientia. Denique

Proverbium
Guaz.

ut rem hanc concludamus; si hominum ingenium ita fert ut in se beneuolos vellēt habere etiam illos, in quos ipsi sunt maleuoli, profectò velle debes, fratrem te amare; antiqui, si vis amari, ama. Est enim, ut Publianus scripsit, Magnes amoris, amor.

Publianus.

De præceptis quibusdam ad conservandum amorem, & tollendam discordiam fraternam.

Cap. 20.

Κυρρον

Syluestrium
& urbanarum
plantarum
natura.

Theophrastus.
Homo plan-
ta urbanissi-
ma.

Primum præ-
ceptum.

Plutarchus

HYPON in libris de re rustica duas arborum species esse asserbat; quarum altera sylvestres, altera verò urbanas continet plantas. Inter has autem de sententia omnium eorum, qui de re rustica aliquid memoriarum prodiderunt, ea præcipua est differentia, quod Sylvestres cultura non egeant; urbanæ verò maxime; qua si careant, vel statim degenerant, vel sterilescunt. In urbanis autem plantis, ut præclare scripsit Theophrastus, ἀνδρῶνος ἢ μὲν ἢ μάλης α, id est, homo vel solus, vel maxime urbana planta est. Quare ne cultura careat, opera danda est. Propterea faciendum nobis duximus, ut præceptis quibusdam, qua si quadam cultura, fratrum animos coleremus, ut uberioribus fructus in agro fraternæ caritatis efferre valeant. Ea autem quæ præscribentur præcepta, partim ex his, quæ dicta sunt colligentur, partim de nouo addentur. Primum igitur, ac maxime salutare præceptum est, ut quantum fieri potest etiam à pueritia, non modò à maximis, sed etiam à minutulis, & leuibus de causis contentioneibus, & altercationibus se contineant. Nam si frequenter inter se, etiam leuiter, & paruis de rebus dissenserint, quotidie procliuiores ad grauiter, & maioribus de causis dissentendum, unde maxima possunt oriri mala, sient:

ut

ut ex exemplo filiorum Seueri Cæsaris capite tertio allato apertè constat. Paruas igitur discordias vitent, ut maiores vitare valeant. Nam ut Hesiodus cecinit.

Hesiodus

Paruula si tentas superadiēcisse pusillis,

Idque frequens peragas; magnus cumulat accensus.

Ut autem à contentione se facilius sustineant, inter se non ludant: alter alterum non ledat, seu negligat: nec dicta, aut facta alter alterius carpat: alter alterum errantem ferat, vel modeste corrigat: ac demum alter alterius onera portet, & adimplebit legem Christi.

Nam si impotentes habuerint animos, magnas, & frequentes inter se excitabunt tragedias, imò & seipsos, quod experientia sæpe docuit, periment. Et cum hæc de amore, & discordia fraterna Perusiæ scriberem, duo fratres, aliàs coniunctissimi, ita ut alter alteri

semper esset affixus, leui de causa, imò cum alter ab altero admoneret, inter se altercari cæperunt: & altercatione vix cæpta, alter alteri colaphum infregit; affectus, seloppo, quæ paratū habebat in fratrem conuerso, plūbea pila eum traiecit. Sed cum statim ad se rediisset, manuale instrumentum, quod iterum armauerat, fratri animam agenti cum lacrymis obtulit: & de perpetrato scelere vindictam ut sumeret efflagitauit. Et quod casus acerbissimam auxit ipsorum mater, & morientis vxor, aliqua ex parte miserabilem casum suis oculis

Gal. 6.
Lege ibi.
Simum cō-
tra Erasmi

Exempla quorundam quibus demonstratur quantum fratres debeant abstinere à contentione.

lis inspexerunt. Postea fratricida monitus, ut sibi à ministris iustitiæ caueret, per campos, tanquam graui ictu percussus taurus cōtenta voce mugiebat, & suam, morientisque fratris vicem, miserandum in modum deflebat: quod eas sentiret furias vltlices, quas se cum maleficij conscientia affert. En fratres singulare exemplum ad demonstrandū, quantum contentio fraterna vitari debeat, & quantum animi furor possit. Per similes casus nostra ætate accidit Eugubij, Duo fratres qui se coniunctissime amabant, cum ad mensam inter se iocarentur, alter leuiter offensus, ob animi impotentiam, lancem in caput fratris tanto impetu coniecit, ut necauerit. Roma orta inter duos fratres dissensione, ad complexus venerunt, ac de eminenti loco se deiecerunt, quo lapsu alter excessit. Pertinebit igitur ad caritatem fraternam, iram impotentis fratris sustinere tacendo, vel cedendo, donec

Aliud exemplum.

Aliud exemplum.

Remedium

Sanas.

Aliud præceptum.

Pectoris indomitas clementia vicerit iras. Vell lenibus verbis impetum fratris lenire; ne dum altercari voluerit, discordiam, & contentionem augeat: & si quid dixerit, unde ortū sit malum, non pigeat ex ore proferre medicamentum, unde facta sunt umbra. Secundo, operas mutuas prompto animo sibi præstet, & quadam honesta contentione officijs inter se certent, cum ad conciliandam gratiā, eamque conseruandam plurimum valeant, ex animo

animo præstita officia. Quod si alter non ita prodesse potest, tamen aliquid poterit. Nam

Etiam capillus vnus umbram habet suam. Et sicuti digitus, qui sonare, aut scribere nequit; tamen ad hæc munera præstanda non parum prodest: ita & frater nunquam erit adeo imbecillis, quin interdum adiumento esse possit. Imò fratris impotentia eò te magis excitare deberet, quò magis benignius videberis, si ei prestò eris, cum nulla te remunerationis spes alliciat, & in hac honestissima pugna existes victor. Tertio, patiatur frater fratrem non modo sibi similem euadere, quod desideratur, & placet, sed etiam æqualem, & superiorem. Nam si fratris virtutem, & splendorem comprimere, tuamque auctoritatem efferre volueris, statim dissensionem gignes. Quarto, frater fratris inimicum si quem habet, vitet, amicos verò foueat & colat. Nam si fraternè coniunctorum debent esse omnia communia, quanto magis amici. Si enim diuersorum hominum vsum habuerint diuersa sentiant necesse est, cum mores fingantur vsu.

Claudo vel vni si propinquus fueris,

Disces & ipse, claudicare protinus.

Poterit etiam communis amicus, si inter eos aliqua oriatur dissensio, veluti stannum inter seiunctas æris partes sese diffundere, & eos iterum copulare. Et quod huc facit furones,

Publianus, Simile

Aliud præceptum.

Aliud præceptum.

Simile

Adulator
amicus ini-
micus.

Aesopus
Simile.

Sufurrones
damnati.

Aliud præce-
ptum.

Plut.

Aliud præce-
ptum.

Cicero in
Lalio.
Virtus amo-
ris causa.

rones, & amicos inimicos, hoc est, adu-
tores fugiant, qui, vt supra scripsimus, fratres
diffociare solent: & in hac re non sint impru-
dentiores Aesopi gallina, quæ percontanti Fe-
li vt se haberet, respondit: bene si tu disce-
das. Cum defecerint ligna, inquit Sapiens,
extinguetur ignis; & sufurrone subtracto,
iungia conquiescunt: verba sufurronis quasi
simplicia, & ipsa penetrant ad intima cordis.
Quinto, si ob maledicos, & inuidos, aut alia
de causa inter fratres aliqua nascitur dissen-
sio, quæ caritatem fraternam aliqua macula
aspergat, statim eluenda est, ne aliquod inu-
rat nati, quod expungere sit difficile: quod
si per se ipsos facere nequeant, arbitros adhi-
beant, pacificatorem prudentem inueniant.
Imitentur fratres Euclidis Socratici exem-
plū. Is enim audita fratris nefaria voce; per-
eam nisi te vlsciscor, dixit. Ego verò; per-
eam nisi persuafero, vt posita ira nos ames, vt
olim. Sexto si frater cum pace viuere cupit,
si à fratre amari desiderat, studiosus, ac bo-
nus sit oportet. Nihil enim est amabilius
virtute; nihil, quod magis alliciat homines
ad diligendum: quippe cum propter virtu-
tem, & probitatem eos etiam, quos nunquam
vidimus, diligamus. Si igitur virtus efficit,
vt alienos, imò hostes etiam ipsos diligamus,
quanto magis eos quibus cum tot vinculis
coniuncti sumus, vt amemus efficiet? Quare
cum præcipua amoris causa sit virtus, sitque
diu-

diuturna, & firma, curent fratres si se immor-
taliter amare volunt, virtutem vt habeant.
Improbis enim, vt ait Plotinus, secum con-
sentire nequit, & repugnās sibi ipsi cum alijs
consentire non poterit. Et quamuis utilita-
te stabiliri, conseruariq; beneuolētia queat;
tamen nunquā præcipua amoris causa sit uti-
litas, ni tam excelsum, & illustrem amorem
sordescere volunt. Est enim pecudum, illud
solum bonum esse existimare illudque ama-
re, quod fructuosum est. Ament itaque se
amore simplici, & mutuo. Simplici quidem,
ne sit aliqua fece utilitatis infectus, aut ali-
qua ratione fucatus. Propterea antiqui amo-
rem nudum, & puerum depinxerunt, quod
puritate, & nuditate gaudeat. Vnde Ma-
rullus.

Plotinus

Utilitas in
amando nō
spectanda.

Amor fra-
trum qualis
esse debet.

Mæullus.

Cur sine veste Deus simplex puer, odit operitū.
Licet aliam huius rei Fulgentius libro secun-
do mythologiarum causam reddiderit. Mu-
tuus quidem ne dum alter se nō amari sensit,
ab amando desistat. Hinc epigramma

Fulgentius

Vt præstem Pyladē aliquis mihi præstet Orestē

Hoc non sit verbis Marce vt ameris, ama.

Hoc medicamento, hac arte venefica, & his
verbis Seneca conciliare amorem docuit. Vt
merito Gregorius Nazianzenus scripserit.

Seneca ep. 9

φύσις φιλεῖν τὰς ἀφιδύντας ἐβούλετο.

Natura amare non amantes prohibuit.

Et ne hoc caput longius protrahatur, cetera
præcepta tribus sequentibus capitibus com-

plectemur. Et cum inter scriptores dissensio sit, an fratres debeant iisdem studiis, an verò diuersis ad retinendam concordiam delectari, mox de hac re disputationem instituemus.

An fratres debeant iisdem, an verò diuersis delectari studiis. Cap. 21.

SIMILIA similibus congruere, non modo sexcentæ sapientum sententiæ, totidemque proueria; sed etiam ipsa natura aperissime indicat; ut iure optimo studiorum similitudinem amoris causam diceret. Verum cum ex altera parte experientia constet, homines non facile similem ferre, & figulum, figulum odisse, animi pendeo, an illud præceptum cū plerisque fratribus dare debeat, ut iisdem delectentur studiis: an verò monere diuersa ut amplectantur studia. Pro priori sententiæ hæc grauissimorum hominum faciunt sententiæ. Simile simili necessario semper amicum est. Pares cum paribus facillime congregantur. Nihil magis attrahit ad amicitiam quàm similitudo. Iungit amicitias similitudo morum. Dissimilia inter se coeunt. Et rursus hæc proueria. Cæcus, cæcam ducit. Balbus, balbum rectius intelligit. Graculus, ad graculum. Ad hæc fratrum dissimiles mores, discordiæ fraternæ existere causa. Male conuenerunt inter se Cain, & Abel,

Plat. in Lyf.
Cicero.

Quint. de-
clar. 307.
Varr. l. 4.
Proueria.

Abel, quod diuerso vitæ genere caperentur. Romulus, & Remus, quod diuersis essent affecti moribus, quàm male conuenirēt, exitus demonstrauit. Nec sine periculo caritatis fraternæ Castor, & Pollux, qui eodem ouo nati erant, non in iisdem versati sunt artibus.

*Castor gaudet equis, ouo prognatus eodem
Pugnis.*

Horat. ser. 2.
sat. 1.

Quam ob rem Amphion abiecta qua utebatur lyra, ut Zethi fratris cōseruaret gratiam, se, ut ille, agris colendis tradidit. Pro altera verò sententiæ hæc faciunt. Huc etiam facit, quod sola nominis similitudo maxime nos afficit l. cum filius §. pater ff. de leg. 11. Pro altera verò sententiæ hæc faciunt. Primo quod veteri prouerbio experientia confirmato, figulus figulum adit; athletæ inuicem aduersantur: inuidia non viget nisi ubi similitudo cernitur. Videmus enim oratorem medico, medicum iurisperito, militē sacerdoti rarò inuidere, imò se mutuò laudant, sibi mutuò profunt. Præterea qui ex iisdem artibus gloriam capere volunt, non secus dissentiunt, atque ij, qui ex eadem lance cibum, aut ex eadem muliere delectationem capere vellent. Ad hæc fratres aliàs coniunctissimi

Plutar.

Concilian-
sententiæ.

equalē fratris gloriā, & potentiā ferre, atque suā cōmunicare poterit: posterior verò, qđ tamen frequentius accidit, qñ inuidia cōmunicatiōē hanc prohibuerit. Tunc enim ait Plutarchus, alter ab alterius studijs longissimē animū deberet reuocare. Verū vt in hac re, qđ plurimū conferre potest ad concordia frater nam conseruandā aliquid speciatim dicamus, quod sentio aperire non pigebit. Primum curent fratres, vt virtutibus, & moribus sint persimiles, qua similitudine adepta nulla inter eos, etiam si studijs, & artibus discerpent, suboriretur dissensio. Deinde, si qui fratres senserint ad maiorem concordia, & familiae splendorem facere, si eadem studia sequantur, libenter id eis concesserim: veluti ad retinendam auitam gloriam, literarum, armorum, vt Scauolæ, & Vbaldis, legum scientiam. Postea esto similia studia eos copulare solere qui nulla se propinquitate attingūt: tamen cum fratres habeāt multa communia, vt supra scripsimus, quibus eorum amor conciliari, & conseruari deberet, nō videtur admodum necessarium, vt ijsdem artibus delectari debeant: imò si fuerint diuersa studia sequuti, id secum non nullas afferet commoditates. In primis occasionem inuidiae, quae ex communi gloria oriri consuevit, subterfugient, quod sapienter admonuit Plutarchus. Proximē diuersis artibus familiam illustriorem (vt capite 17. docuimus) reddent. Insu-

per

p melius sibi adiumento esse poterūt, si eruditus doctrina, miles fortitudine, negociator pecunijs, sacerdos precibus fratres inuabūt suos. Quare cū domus sit quaedā parua resp. & ciuitas, & hae sine artium, ac studiorum diuersitate non bene conseruantur, pariter nec domus nisi varijs fulta fuerit praesidijs. Et licet discordia ex quadam diuersitate confurgat: tamen nullus contentus sine diuersitate bene tamen ordinata, exauditus est vnquā. Haec habui super hac re obiter dicere.

De correctione fraterna. Cap. 22.

SALVTARE illud, ac tam frequenter in sacris litteris repetitum, ab hominibus tamen supine neglectum de correctione mandatum, cū in tota societate humana necessarium est, tū in communione fraterna, à qua omnis correctio fraterna vocatur, per necessarium esse videtur. Quare de correctione à fratribus faciendā aliqua praescribere, à re nobis proposita non erit alienum. Sit itaq; frater accuratus ac diligens in corrigēdo fratre, si quid eū peccare viderit; ad qđ officiū praestandū facile permouebitur, si qđ luculenter Publianus scripserit, memoria tenebit.

Amici vitia si feras, facis tua.

Nanque si frater fratris curam neglexerit, quis eam suscipiet? Si fratrem lapsum frater non crexerit, quis subleuabit? Quos inuenimus correctores, si ij, à quibus omnis dima-

f 4 nauit

Resoluitur
dubitatio.Domes est
parua resp.
ieu ciuitas.Præceptum
correctio-
nis necessa-
rium.

Publianus.

Prou. 27. 23.

Stephanus
Gaz.

Prouerbum

Correctio
fraterna qua
lis.Prou. 17.
Martinus
Dumienf.
Episcop.

Simile

nauit correctio, correctionem negligant?
Meminerint eius, quod Sapiens scripsit. Me-
lior est manifesta correctio, quam amor ab-
sconditus. Caue ne dum fratrem emendare
negligis, eius ignominia te, & totam familiā
inficiat. Nanque non raro ob vitiā par-
tem totum vituperatur corpus: nec à nari-
bus defluit sanguis, quin os etiam fœdetur.
Vacet autem admonitio acerbitate, & obiur-
gatio cōtumelia: adsit comitas: assentatio ve-
rò omnium vitiorum adiutrix quā longissi-
mè à societate fraterna ejiciatur. Nulla enim
esse potest maior pestis in omni amicitia, quā
assentatio. Is qui obiurgatur non moleste
ferat, sed delicto doleat, obiurgatione gau-
deat. Nouerit esse verum, quod Sapiens scri-
psit. Meliora sunt vulnere diligentis, quā
fraudolenta oscula odientis. Si meritò ob-
iurgauit, scito, quod profuit: si immeritò,
scito, quod prodesse voluit. Nulla autem
meliori ratione, vt mihi videtur, correctio
adhiberi poterit, quā si emendator se ipsum
demittat, & in eundem puteum in quem fra-
ter delapsus est animi demissione ipse quoq;
delabatur, & illam manu prehendam, & edu-
cat. Non furorem, sed caritatem adhibeat
correctricem. Nam qui vehementer emun-
git, educit sanguinem. Fiat itaque infirmus
infirmo. Quod si interdum lenior correctio
non sufficiat, & paulo grauior sit adhibenda,
adhibeatur; sed tamen congruentem modū
ipsa

ipsa præscribat ratio. Cum dolore inquit
Isidorus sunt abscindenda, quæ leuiter sana-
ri non possunt. Nec enim ille probatur fra-
ternus amor, qui finit sine ratione fratrem pe-
rire. Concordiam in fratre requirimus, amo-
rem desideramus.

Sic tamen vt prauos vitet concordia mores, Prosper.

Nulla que sint pacis fœdera cum vitijs.

Sed de modo correctionis faciendæ, quæ ma-
teria amplissima est, non est hic animus dispu-
tandi latius. Quædam de hac re legi pote-
runt apud Bracharium epistola ad Ianuariū,
Leonem ep. 82. & 3. Eucherium epistola ad
prouincias Galliarum. Damasum ep. prima, &
Iustinum ep. ad duos fratres. Quod si inter-
dum propria admonitio non erit idonea, &
frater te non audiuerit, ad parentes poteris
deferre, non vt eis iniustum reddas, sed vt fra-
trem lucreris. Caueat etiam, quod huc fa-
cit, ne amorem parentum ab alijs abstrahat,
& in se vnum totum deriuat. Nam præstan-
tissimum, & commune bonum cuiusmodi
est beneuolentia parentum, non debet fieri
vlla ratione priuatum. Hinc est, vt meritò
Agesilaus ab Ephoris mulitatus fuerit, qd
singulos sibi ciues donis cōciliauerit, suosq;
fecerit, cum quod erat commune bonū, pri-
uatum fecerit. Illud quoque boni fratris
munus esse videtur, vt cum parentes erga fra-
trem senserit esse iratos, ei vt subueniat, &
quantum res patitur excuset, furoremq; pa-
ren-

Isid. l. 1. c. 60.

Prosper.

Brachar.

Leo.
Eucher. pp.
Damas.
Iust.

Iac. 5.

Plat.

Aliud præ-
ptum.

rentum leniat. Quod officium accuratius
prestandum erit, cum frater culpa vacauerit.
Nec erit timendum illud Sophoclis.

O pessime fili cum patre discipulas tuo.

Et quod in hunc locum cadit, sunt quoque
fratris partes ut si apud parentes ipse gratio-
sus fuerit, non debeat esse contentus, si solus
hoc bono fruatur: sed fratri communicet, &
eum ad tanti boni participationem adsciscat.
Hac arte non modo amorem fratris sibi con-
ciliabit sui, sed etiam patri hoc valde place-
bit munus, ac propterea apud parentes ma-
gis ac magis gratiofus erit.

*De vxore à fratre ducenda, & de filiorum fra-
tris educatione. Cap. 23.*

Valer. max.

CARA quippe vxor, dulces liberi, acce-
pti affines, iucundi amici sint: sed nul-
lus posterior amor priorem caritatem exhaui-
riat. Hoc ille sensisse videtur, qui licet mul-
tos haberet filios; tamen fratrem regni suc-
cessorem voluit. Et quoniam nihil est, quod
tam caritatem extinguat fraternam, quam vxor,
cauendum sane est, quod ad concordiam
multum facit fraternam, quæ foemina à fra-
tribus domum introducuntur. Nurus enim
ubi primum familiam mariti sunt ingressæ, to-
tam eius beneuolentiam ab alijs remouent,
& ad se deriuant. Curet itaque frater bo-
nam ut vxorem ducat: quod tamen Pacuccio
factu difficile videtur.

Aliud præce-
ptum.

Aliud præce-
ptum.

Nurum na-
tura.

Haud

Haud facilis femina inuentu bona.

Et si bonam inuenire nequit saltem minus
malam. Quoniam ut Plautus scripsit.

Optima nulla potest eligi; alia, alia peior.

Per tria nanque mouetur terra, & quartum
non potest sustinere. Per seruum cum regna-
uerit: per stultum cum saturatus fuerit cibo:
per odiosam mulierem cum in matrimonio
fuerit assumpta: & per ancillam cum fuerit
hæres domine suæ. Quare melius est habi-
tare in terra deserta quam cum muliere rixo-
sa, & iracunda. In ducenda itaque vxore non
tam corporis, quam animi pulchritudinem

spectet, sciaturque valde periculosum esse,
τοῖς ὀφθαλμοῖς γαμεῖν, καὶ τῷ νῷ. hoc est,
oculis nubere, & non mente. Quot, & quæ
vitia ex pulchritudine nascantur eleganter
Chrys. hom. 20. in epistolam ad Ephesios de-
monstrauit. Et D. Conau. in explicatione
præcepti, de honorandis parentibus, quantum
pulchritudo, & nobilitas vxoris possit ad
corrumpendos maritos, quodam exemplo
admiratione digno ostendit. Eò enim cru-
delitatis vxor quædam maritum deduxerat,
ut non modo parentem domo expulerit, sed
eidem ad ostium eleemosynam miserabiliter
petenti, corruptas vix daret fabas. De vesti-
mētis enim procedit tinea, & à muliere iniqui-
tas viri. Et hæc breuiter super hac re admo-
nuisse sufficiat. Curabit itaque frater, quæ
tam, & bene moratam mulierem inducere

nec

Pacuccio

Plautus.

Proverb. 30.

Qualis vxor
ducenda.

Proverbium

Chrys.
D. Bonau.

Vxor mala
quid possit.

nec ab ea totam fraternam caritatem haurire permittat, ni statim à fratre dissentire cupit. Quòd si bonam duxerit, & pristinos non retinebit mores: non miretur; cum vere exclamauerit Calphurnius.

Mobilior ventis ò femina.

Colaphurnius.

Aliud præceptum.

Philalethes

Quantum in se erit in officio contineat, nec tantillum caritatem fraternam, eam labefactare permittat. Alter verò frater nunc bene tractet, & eius filios, si quos ex fratre suscepit, tanquam proprios habeat, & eorum curam gerat, instruatque, cum per eos familiaris splendor, & domus gloria conseruari debeat. Officium erit honestum, pium, parentibus & Deo gratum; ex qua institutione non modo domestica, sed etiam publica concordia pendet. Quod munus quàm sit necessarium eleganter Philalethes libello cōtra eos, qui de natura, iniuria conqueruntur demonstrauit. Defendat præterea eos, si quando opus fuerit: parentes eis iratos conciliet, & suo tempore, & loco commendet. Quæ munera augebunt, ac confirmabunt magis beneuolentiam fraternam. Hæc admonere volui, cum non ignorem non rarò vsu venire, vt fratres minus se ament, & communionem dissoluant fraternam, quod frater fratris filios minus caros, gratosque habeat, & nolit hoc onus filiorum vnà cum fratre ferre, & in hanc domum partem humeris incumbere; Sit ergo is aduersus fratris filios, qualem vellet experiri frater.

fratrem erga suos, si quos haberet. Vt autem non modo fratres, sed singulos homines ad pacem amplectendam, & retinendam incitemus, de præstantia officij pacificatorij, de discordiæ damnis, & pacis præstantia sequentibus capitibus disputabimus aliqua.

De præstantia officij pacificatorij.

Cap. 24.

CVM eam Christi Seruatoris animo contemplor sententiam: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur: hoc est: Beati pacificatores, quoniam filij Dei erunt, à scribendo de excelsitate muneris pacificatorij animum auertere statuo: cum nihil possit excogitari illustrius, nihil magnificentius intelligi, quàm si quis præpotentis numinis filius euadat. Quem enim non commoueat, quem non excitet tam sublimis, tam excelsus dignitatis titulus? Quis tanti premij cupiditate non exardescat, & ad tantam dignitatem sibi comparandam non se accingat? Verùm cum hominum ignauiam, & somnolentiā perlustro, videoque fere omnes, quasi somno sopitos, ad tantæ promissionis vocem non excitari, nec se ad tam præclarum munus obeundum comparare, necessarium esse iudico, quàm præclaræ quàmque magnificæ sint pacificatoris partes pluribus aperire, obturatisque auribus clariùs inclamare, vt rei huius dignitate cognita,

Pacifici sunt beati.

ta nemo sit, qui pacificator esse nolit, ut amplissima præmia adipiscatur, & tandem fiat tanti parentis filius. Primum igitur, qui se in terris pacificatorem exhibet, Deum opt. max. qui Deus pacis à pacificando dicitur, imitatur. Deus nanque in cælis beatos illos spiritus in summa pace, ac consensione continet, & flumen pacis super ea ciuitate, quæ visio pacis appellatur perpetuò declinat: ac etiam hanc mundi molem, quam diuersis & inter se pugnantibus constructam rebus, pacis vinculo obligauit, summa concordia conseruat. Non dissimili ratione, vir pacificus ceu quoddam numen hominibus aduenit, & cœlestem beatitudinem in terris effingere conatur, dum discipulos pace consociat, & consentientes in vnione cōseruat, ac pacis dulcedinem super eos instillat, & humanam remp. caritatis glutino cōstringit. Quis igitur pacificatoris munus non laudet? Quis tanto officio perfungi viribus cōnitatur omnibus: quis Deum totius pacis auctorem imitādo, eius filius euadere non curet? Quis tam ineptus erit filius, qui non idem, quod pater facit efficiat? Si ob pacificationem Cæsar nos in filios adoptaret, qui pacificare nollet reperiens neminem. Deus eandem dignitatem imò infinitis partibus maiorem pollicetur, & contemnemus? O felices pacifici, quoniam filij Dei erunt. Quanta est huius pacis retributio, hæreditatem possidere cum Christo,

August.
ser. 139.

Quale sit officium pacificatorum. Dñum Deus auctor pacis.

Christo, substantiam patris habere cum filio, cœleste regnum participare cum domino, & in consortium perpetuitatis admitti cū Deo? Ex eo etiam pacificatio excellentiam defumit suam, quod verus Dei filius, hominum discordia miseratus, non dubitauit à regalibus suis sedibus delabi, & pacificatorem inter Deum, & homines se præbere, imò inimicitias in suum corpus recipere. Ex quo factum est, ut amplissimos titulos sibi comparauerit. Vocatur enim Pater futuri sæculi, idest futuræ pacis: Saluator: Princeps pacis: Rex pacificus, & meritò quidem, cum quæ in cælis, & quæ in terris sunt pacificauerit. Et quid debuit facere naturalis Dei filius, nisi quod patrem facere videbat? De hoc munere à patre accepto gloriatur cum ait. Ego autem cōstitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptū domini. Et quòdnam est præceptum istud? nisi præceptum pacis, & amoris? Venit enim mittere ignem in terra, ignem scilicet caritatis, quo omnem discordiarum segetem combureret, & dissensionem fecem expurgaret. Quis igitur tanta, tanti muneris excellentia, ad illud vnà cum Christo obeundum non excitabitur? Quis pacificatorem Christum pacificando non sequetur? Quid ergo illius esse potest, quàm se adiutorem Christi, in tam excelsò munere præbere? Nunquid nobis non erit gloriæ, esse coadiutorem Christi,

Christiani.

Tituli Christi.

Psalm. 2.

Ecclesia est
Christi cor-
pus.

Angelicum

Apostolicū.

Christi, de quo apostolus meritò gloriari so-
let? Adde, quod Ecclesia quæ est Christi
corpus, pace, & caritate conficitur. Igitur
qui pacem conciliat, qui amore animos con-
sociat, corpus Christi, quantum in se est, con-
seruat. Is præterea, qui pacificandi prouin-
ciam aggreditur, angelicum officium susci-
pit. Sunt enim angeli legati pacis, & pacem
diuino iussu inter homines conciliant. Et
rege pacifico nato, angeli felicissimum nun-
tium pacis attulerunt. Gloria in excelsis
Deo; & in terra pax hominibus bonæ volun-
tatis. Nemo sit igitur, qui angelicum hoc
munus subterfugiat: nemo sit, qui homini-
bus, tanquam angelum pacis non se præbeat:
nemo sit qui hanc angelicam excellentiam cō-
temnat, imò omnes amplectantur, ament.
Est etiam hæc pacificatoria functio, apostoli-
ca; cuius pulchritudinem aperte demonstra-
uit ille, qui dixit. Quàm pulchri pedes euan-
gelizantium pacem, euangelizantium bona.
Et quid aliud eis præcepit summus pacifica-
tor Christus, quàm vt prædicarent euange-
lium omni creaturæ? illum scilicet bonum
nuntium, qui ab angelis pastoribus datus
fuit, euangelium nempe pacis, quam vt cuiq;
domi darent imperauit. O felix euangelium.
O dulcem pacis nuntium: O gratum, & illu-
stre ministerium? Cur non omnes apostoli,
cur non omnes angeli, cur non omnes filij
Dei pacem nuntiando, efficiendo, conseruan-
do

do euadere cupiunt. Vt ubiq; sint filij Dei,
angeli, apostoli. Cur tam grande ministe-
rium iacet? cum apostolicum, angelicum, di-
uinum sit. Hoc ergo officium omnes

*Laudibus excipite, & plausu celebrate fa-
uentes.*

Verum cum humanæ dignitates soleant nos
magis afficere; iam hoc munus hominum in
altissimis gradibus positorū esse demonstre-
mus. Est in primis officium pontificium,
cum Pontifices Christi vicarij, & Petri apo-
stoli successores sint. Pontifices ergo vices
Christi pacificatoris subeunt, & in munere
apostolico sicut in dignitate succedunt. Pa-
cem igitur nuntia, concordiam conserua, &
licet dignitate pōtificia careas, maiorem di-
gnitatē adipisceris, Deus ait: filius Dei eua-
des. Est præterea pacificatio functio quæ-
dam Imperatoria, & regia; ac propterea qui
in ea versabitur, rem regiam, & imperatoriā
faciet. Hæc vna fuit Principum creandorum
causa, Pax, vt pacem conseruarent, & foue-
rent, & ab eis tanquam à capite in cætera deri-
uaret membra. Hoc est vnguentum illud,
quod descendit in barbam, barbam Aaron,
quod descendit in oram vestimēti eius, idest
in omnes subditos. Hoc enim differt Rex à
tyrāno, quod ille est pacis vindex, hic discor-
diæ auctor: alter concordia, alter discordia
semina disserit in regno. Hinc tituli illi am-
plissimi, quos principes pacis fautores, sibi

Pontificium

Imperato-
rium, & Re-
gium.

Principes
cur creati.

Tituli prin-
cipum paci-
ficorum.

Nobile

Nobilitas
orta à pacifi-
catione.

Qui pro pa-
ce patriæ vi-
tam posue-
runt.

Lucanus

compararunt. Pius, Clemens, Seruator seu Soter Pater patriæ. Hinc Iupiter Seruator. Hercules malorum auersor, monstrorum domitor. Ad hæc, pacificandi partes hominum ex nobili familia natorum sunt. Quare si quis pro nobili haberi vult, si nobilitatem cupit adipisci, in hoc munere perlibenter versetur. Vnde enim orta est vera nobilitas, quæ à maioribus trahitur nisi à iustitia, ab amore erga patriam, à rebus inquam gestis pro pace recta. Si quis est ergo, qui nobilitatem suam conseruare, augere, aut de nouo sibi acquirere desideret, pacificatorem se præbeat oportet. Huc diuitiæ, opes, clientela, cogitationes, studia denique omnia conferenda sunt. Imitandi sunt Decij, Curtij, Coclitæ, Scæuolæ, Codri, Lysaniæ & alij permulti prudentes viri, qui suis deuotionibus ob pacem, & salutem reip. conseruatam se suosque posteros illustres, nobilesque reddiderunt, cum se tamquam auerruncatores dii, suis ciuibus se præbuerint. Augeant cum Catone patriæ concordiam; & ut ille apud Lucanum, hunc in modum loquantur.

*O vtinam cæliq; deis, herēbiq; liceret. (ras.
Hoc caput in cunctas damnatū exponere ter-
Item.*

*Hic redimat sanguis populos, hac cade luatur
Quidquid Romani meruerunt pendere mores.
Qua quæso meliori via, gratiam, auctorita-
tem, gloriam, quæ bona tanti fiunt, compara-
bit*

bit quis, quàm si ciues, & plebem in pace, & consensione contineat, quàm si inimicitias dirimat, & animos vniat; quo tanto beneficio homines affecti pacificatorem veluti Deum quendam venerantur, obseruant, colunt? Hinc est, quod resp. potestatem gestandi gladios nobilitati fecit, quæ plebi negauit, quod nobilitatis sit tueri pacem, plebis verò excitare tumultus. En igitur nobiles, quantum vobis tribuat resp. En nobilitas, quantum à te pacificationis functio requiratur. Omnes ergo nobiles cum esse cupiant, omnes pacificatores sint oportet. Daretur hic campus amplissimus, in quo fusc, lateque excurrere posset oratio, si quis nobilium nostri temporis viuendi rationem vellet redarguere. Ius gestandi arma sibi deberi affirmant, & illud ardentè reposcunt, si repulsam patiantur, immortaliter conqueruntur. Sed qui sunt, qui remp. perturbant? nobiles: qui sunt, qui plebem concitant? nobiles: Qui sunt, qui capitales inimicitias exercent? nobiles: Qui sunt, qui omnem iniuriolam contra leges omnes volunt reponere? nobiles: Qui sunt, qui dissidentes fouent? nobiles: Qui præsidibus, & ministris iustitiæ iniuste se opponunt? nobiles. O nobilitatem ignobilem. O gratiam ingratam. O auctoritatem impiam. O vrbaneitatem barbaram, & inurbanam; postquam nihil potest excogitari à nobilitate abhorrentius, quàm pacem,

Nobilitatē
quantū tri-
buat à rep.

Nobiles no-
stri tēporis
vituperati.

Forte .

Quod fontis
viri munus.

Psal. 127.

pro cuius conseruatione nobiles vitam profundere deberent, violare. Et cum ijdem videantur esse nobiles, & fortes, est etiam hoc fortium virorum, & tractatium arma in hoc pacificatorio munere versari. In hanc igitur rem qui volunt fortitudinis gloriam sibi comparare, generosum animum intendant: hanc materiam virtutis exercendæ quærant, ne cui iniuria fiat, ne pax violetur. Non bella, non inimicitias, non discordias optent, qui à pace sunt: in quo plerique nostrorum militum peccant, cum de pace conquerantur, & bella desiderent. In se per victoriam sui, & in alijs pacem conseruare fortium virorum est.

Quid enim dabis barbarius, & ab officio militis abhorrentius, quàm si propugnatores pacis, inimicitijs, pugnis, internecionibus oblectentur? Perfert virtus aduersa, nõ querit. Denique hoc munus ad viros scientijs illustres, virtute conspicuos, diuitijs instructos auctoritate ornatos pertinet. Quare qui in eo versabitur, ingenij morum, præstantiæ significationem præbebit aliquam. Quod si, qui his bonis, quæ valent ad pacificandum destituti sunt veluti opibus, nobilitate, auctoritate, propinquitate, celsitudine, scientijs, saltem voluntatem conferant, precationibus iuuent, rogent, quæ ad pacem sunt Hierusalem: vt nemo sit, qui propter Sion taceat, qui propter Hierusalem, idest visionem, & gustum pacis quiescat. Pudeat veros Christianos

nos

nos plures dæmonē habere disseminatores discordiæ, quàm Christum coadiutores pacis. Pudeat ciuitatis pacis incolas minus de pace, quàm Babylonis ciues de discordia curare. Pudeat regis pacifici milites sub principe discordiæ stipendia facere: sed omnes pacificatores simus, vt tandem filij Dei euadamus omnes.

Turpe esse disseminare discordias, & de vituperatione, & damnis discordiæ. Cap. 25.

CVM ea sit contrariorum ratio, vt iuxta se posita magis elucescant, vt muneris pacificatorij præstantia clarius appareat, & à discordia disseminanda magis homines se contineant, non erit ab re, quàm scelerosi discordiarum seminatores, & altores sint, & quot incommoda discordia pariat, hoc loco demonstrare; quo fiet, vt pacis, & discordiæ celsitudo, de qua dicitur postea, liquidius in notescat. Cum igitur pacificator, & pacis euerfor contrarijs sint, contrarijs appellationibus describendi erunt. Erit itaq; discordiæ factor; antitheos, & cacodæmon quidam, regis pacifici hostis, veluti alter Antichristus: diabolus, angeli formæ ementitus: pseudoapostolus, & mali nuntij nuntius: Ecclesiæ diabolica, & discordiæ factor: tyrannus iniquissimus, publicæ foelicitatis hostis: ignobilis, & obscurus, & ignobilitatis auctor: effemi-

Quales sint
discordiæ
disseminato-
res.

g 3 natus,

Discordiz
descriptio.

Petronius
Arbiter.

In cœlo

Apoc.
In paradiso
terrestri.

102 DE AMORE ET

natus, & eneruatus homo: consccleratus vñ-
dique, & omni virtute, & probitate orbatus:
diaboli tandem coadiutor, & item filius.
Quis igitur erit tam dementatus, qui hosce
turpissimos non exhorrescat titulos? qui his
turpissimis notis se inuri non timeat? ac à di-
scordia disseminanda prorsus, & omnino nō
abhorreat? Et vt latissimū de vituperatione
discordiæ campum ingrediamur: quidnam
aliud est discordia, nisi diaboli filia, cœlorum
perturbatrix, humanæ naturę corruptrix, cō-
sensionis, & benevolentię expultrix, monstū
ingens, & horridū, omni malorum, & vitiorū
genere conflātū, humanis rebus infestissimū.

--- Scisso Discordia crine

*Extulit ad superos stigium caput, huius in ore
Concretus sanguis, contusaq; lumina flebant.
Stabant irati scabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens, obsessa draconibus ora,
Atque inter toto laceratam pectore vestem,
Sanguinea tremulā quatiebat lāpada dextra.*

Discordia semel cœlū ingressa, tam graue, &
atrox inter angelicos spiritus excitauit bellū,
vt tertiam stellarum partem de cœlo deiece-
rit. Discordia vbi primum hominem à Deo
deuocauit, intestinā quandam in eo, ac in po-
steris excitauit dissensionem perpetuò parti-
rationis participi, cum parte ratione carente
pugnandum vt sit. Hinc turpes perturba-
tiones exorte: hinc voluptatis titillationes na-
ta: hinc obscœni affectus, inhonesta deside-
ria

CONCORDIA FRATERNA. 103

ria originem duxerunt: hinc ægritudines,
calamitates, mors, mala denique omnia ortū
habuere. Hoc dissidium cum in se sentiret
Apostolus, in hæc verba prorupit. Infelix
ego, quis me liberabit de corpore mortis hu-
ius: hoc est, iuxta hebræorum phrasin, à sum-
ma, & grauissima hac miseria. Et Zoroastres
Oromali filio aiebat. *σὸν γὰρ ἀγγεῖον θύρεσ
χθονὸς οἰκᾷσι.* Hoc est. Tuum vas bestię
terræ inhabitāt: turpes scilicet, vt Gemistius
exponit, & irrationales animi motus. Ad
hæc, discordia omnes creaturas homini su-
biectas, inimicas reddidit, & cum, quem pa-
cis beneficio lædere non poterant, vt offen-
derent, & cruciarent effecit. Postea verò
quàm in mundū intrauit linguas permiscuit,
bella excitauit, campos suis ornamentis spo-
liauit, ædificia diruit, oppida, & ciuitates
euertit, incommoda omnia importauit, glo-
ria, & honore homines priuauit, artes, & stu-
dia omnia extinxit, omnia vitia inuexit, infer-
ni quandam imaginem effinxit, ac viam eò
adeundi strauit. Vbi itaque ingressa est mun-
dum, rixas, pugnas, bella intrulit, & hominē,
quem natura fecerat inermem, varijs modis
ad feritatem armavit; quas pugnas, quæ bel-
la perpetuò fouit, & dum mundus durabit
quantum est in se fouebit. Dum discordia
viget, non est qui terram aret, qui sementem
faciat, qui agros ornet, qui vites ponat, qui
arbores inferat, qui pascat armenta. Iacent,

Zoroastres

Gemistius

In mundo

Quibus re-
bus noceat
discordia.
Isocrates
orat, aduer-
sus Lochi-
en.

Agri.
squalent omnia: omnis ager vastatus, & desertus manet: montes, colles, terra denique tota suis honoribus spoliatur. Imò discordia fata conculcat, segetes incendit, arbores reuellit, armenta occidit, aut certe barbaris nationibus, & inimicis populis tradit. Itaq; hostibus frumenta seruntur, vites ponuntur, arbores plantantur, quod quàm graue sit perferre, nouit ille, qui hac de calamitate miserabiliter his vocibus conquerebatur.

Virg. eglog. prima.

*Impius hæc tam culta noualia miles habebit?
Barbarus has segetes? En, quo discordia ciues
Perduxit miseros? En, quis conseruimus agros?
Inserere nunc Melibæe pyros, pone ordine vi-*

tes.

Aedificiis

Ite meæ (quondam felix pecus) ite capellæ.
Omnium denique rerum ad humanum vsum accommodatarum caritatem adducit, dum agros comburit, vias claudit, mercaturas impedit, comeatus rapit. Iam verò, vbi ea comoda, quæ à terris capiuntur sustulit, vltèrius progreditur, ampla ædificia agrorum ornamenta diruit, villas solo equat, nec casulis, & tuguriolis parcat: oppida frequentissima, arces munitissimas, ciuitates illustres, quas concordia, & pax tanto cum labore ædificarat, à fundamentis reuellit. Testes sunt Corinthus, Carthago, Africa, Numantia, & alia quàm plurimæ florentissimæ vrbes, regna, & imperia. O pax, ò concordia, quæ omnia ista bona nobis datis, conseruatis, au-

getis,

getis, amplificatis, excolitis agros, exornatis campos, vbertatem omnium rerum affertis, amplissima ædificia construistis, ciuitates, regna conseruatis. Quas commoditates aduerterunt illi qui de vobis cecinerunt.

*Pax agricolam vel inter saxeta bene nutrit
Res maximas mentalibus producit pax,
Nempe diuitias, & suauissimorum cantuum
flores;*

*Menander.
Bacchillides.*

*Hæc efficit vt in pulchris deorum aris boum
flauis mandentur*

Flammis partes. & lanigenarum pecudum.

Hæc facit vt gymnasia iuuenes, & tybias con-

uiuiaq; curent.

Quis deinde enumerare queat dispendia, quæ humana corpora ob discordiam patiuntur, fame, frigore, æstu, laboribus conficiuntur: omnes cœli iniurias, calores, imbres, pruinas suscipiunt, de die, de nocte algent, rigent: & denique quidquid incommodi terra, marique reperitur, experiri cogit. Et si de his incommodis quæ in bello speciatim sentiuntur loqui volumus, initium inuenire poterimus, finem verò nunquam. Quoties humana corpora, equorū, aliorum, murium carnibus, syluestribus herbis, imò & corio necessitate cogente nutrita sunt? quoties putrem, & corruptam aquam, nec ad satietatem biberunt: quos cibos, quem potum nec contingere, aut sine nausea cernere quis potuisset. Humi cubare, comedere, dormire etiam

*Corporibus
humanis.*

*Incommoditates, &
damna bel-*
lorum.

sub

sub dio, quoties necesse est? fodiendæ fossæ, construendi aggeres, cædendæ sylvæ, instrumenta bellica humeris ferenda, aggerenda saxa, destruendum, construendum inter volantes sagittas, & plumbeas glandes, & ingentes bombardarum globos. Efficit præterea, ut procul à patria, à parètib⁹, ab vxorum amplexu, à liberorum aspectu, per gentes remotissimas, barbaras, per loca auia, inculta, maria vastissima homines diuagentur. Omitto cædes, interneciones, depopulationes, rapinas, periuria, conuicia nefaria in sanctos, & sanctas omnes: omitto templorum dirptiones, profanationes, & rerum sacrarum violationes: omitto fraudes, insidias, & mille nocendi, & decipiendi artes. Et quis valeat exponere, vitiorum, & morborū genera, quæ ex bello domū referunt, quibus nulla tam sancta, tam salubris ciuitas est, q̃ non inficiatur. Grauiā sanè sunt hæc mala, quæ hæcenus enumerata sunt, sed longe grauiora q̃ sequuntur. Cum aliquā familiā discordia ingressa est, parentes filijs, filios parètib⁹: maritos vxorib⁹, vxores maritis; dominos seruis, seruos dominis inuisos facit. Parentes caris filijs orbat; fratres fratrib⁹ priuat: amicos vel in exiliū pellit, vel ī carceres conijcit, vel grauius torquet, vel in patibulū tollit; gemitibus, squalore domos, ac ciuitates replet; omni lætitiā, & iucunditate priuat. Itaq; parentem à filio, maritū ab vxore, fratrem à fratre, amicū ab ami-

co

co iunctos, sacris, legibus, ciuitate, sodalitate, studijs, artibus dissociat, diuellit. Deniq; discordia in causa est, ut nihil nos ab iniuriā tueatur, non longinquitas, non vicinitas, non natio, non professio, non ordo, non domus, non vterus. Et quis deinde explicet quantum artibus, sciencijs discordia obsit. Propter discordiam omnes artes, & scienciæ omnes detrimenta capiunt quā maxima: noue non inueniuntur, inuentæ iacent, languescunt, pereunt. Propter discordiam non excoluntur ingenia, degenerant humanæ mentes, ob-
 brutescunt. Non inuenitur magister qui doceat, non discipulus qui discat, non pater qui de filiorum institutione cogitet; sine duce paruuli filij remanent, & quod grauius est interdum nuditate pereunt, fame conficiuntur. Propter discordiam litterarum monumenta non eduntur, edita amittuntur, vnde magnam plagam scienciæ omnes semper acceperunt. O grata pax, o utilis concordia! vos sciencias & artes oēs inuenitis, inuētās augetis, auctas exornatis, exornatas cōseruatis. Honorem verò, & famam, gloriamque quid est, quod magis extinguat, quā discordia? Norunt hoc Antonij, Anibales, Crafsi, Cambyles, Pompeij, Gelimeres. Quoties visi sunt, quia gloria, honore, auctoritate floruerunt, iacentes, & sub iugo positi, & miserabiliter à discordia extincti? Quoties visi sunt, qui lautissime viuebant ob discordiam
 hostia-

Scientiis.

Honori, & fama.

Familiis

Discordia
descriptio.

Virtutibus.

Iustitię

Fortitudini

hostiatim panē petere? & qui elegantissime vestiebant, centonibus, & vestibus mille com misuris refarcitis induti? Quoties nobiles matronę ad prostituendum corpus fuerunt coactę? Quoties à discordia virgines nobili loco natę in prostibula fuerunt coniectę? Quis ergo agros vastat? discordia: quis ædificia euertit? discordia: Quis homines torquet, senes cruciat, pueros necat, fœminas corrumpit? discordia. Quis scientias, & artes extinguit? discordia: quis honoribus, & gloria priuat? discordia. O, fraudum inuentrix, insidiarum fabricatrix, scelerū procreatrix, religionis corruptrix. Quantum post hæc detrimenti animi bona à discordia accipiant, vix explicari posse arbitror. In primis si iustitiam spectes, hoc vnum habet discordia propositum, vt eam è mūdo tollat: quandoquidem omnia per vim efficit: omnia iura trasgreditur: omnes leges violat; omnia humana, & diuina decreta spernit, & irridet. Pollicetur securitatem malis, incurrit pauorem bonis: improbis impunitatem largitur; bonos supplicijs torquet. Expilat, rapit, populatur omnia. Distribuit aliena bona: scelerosissimis ampliora donat præmia: rapta concedit, rapienda promittit: nemini suum reddit: imò à quouis, quauis rapit, & nudos spoliat. Fortitudinis verò leges mirum in modum frangit, furorem in imbelles conuertit, impetum in quemq; facit:

non

non parcit generi, non internoscit ætatem, non discriminatur sexum, nec à pueris lactę tibus abstinet. Ad reponendam iniuriam, etiam verbulo factam, non modo affectum, sed parentes, auos, proauos, filios, nepotes, pronepotes, patruos, auunculos, affines, & gentiles omnes excitat, armat, impellit. Veteres iniurias reuocat; sopitas exsuscitat, obliteratas innouat. Est denique cuspis, qua Æolus, id est furor excitat ventos, hoc est animi motus, ex terra, id est ex corde, & mare perturbat, hoc est humanum corpus.

Æolus æolia inflatum mare, cuspis, & austri: Auctor

Accipe, quid signent symbola dicta tibi.

Terra, hominis cor, Rex furor est, discordia cuspis,

Austri animi motus, corpus at æquor erit.

Administrat præterea omnia per imprudentiam. Quid enim præteritorum recordetur, Prudentię, præsentia videat, futura præsentiat, qui se nō noscit, non videt? qui furore agitatur, & nebulis ab irę calore nascētibus obruitur? animus inquā à sua sede dimotus, à potestate deiectus. Hinc est quod discordes non modo proprias vliscuntur iniurias, sed etiā affiniū, amicorū, sodalium, notorū in annos, & annorū decades, imò ad posteros cum hæreditate transfundunt, & legant. Quantū etiam cum temperantia pugnet dissensio, satis ex dictis cognoscere licet. Norunt id ciuitates, quę in inimicorum manus deuenire, in quibus impotens libido ad omnē venerem impudentissime

Tēperantię.

tissime laxauit habenas. In summa per discordiam omnes virtutes profligantur, vitia omnia emergunt, eamque vno agmine scelera omnia conglobata, tanquam pedissequa suam dominam & procreatricem sequuntur. Is denique, quem discordia occupauit, sollicitus, & anxius semper est, meret, metuit, distrahitur, discruciat, sperat, desperat, vna vocula, vno gestu, vna leui punctiuncula concutitur, & quaecunque aurula leuiter spirante naufragium facit. Quare concludere licet, quod licet nullum est illustrius munus quam pacificare, ita nihil erit magis ignominiosum quam disseminare discordias: & sicut nihil est conformius, atque confinium celesti beatitudini in terris quam concordia: ita infernae calamitati nihil est magis simile, quam dissidium. Cum itaque tot, tantaque sint discordiae incommoda in omni domo, oppido, vrbe, regno, mundo, cum omnibus bonis fortunae, corporis, animi internis, & externis priuet: cum nihil habeat in se honesti, vtilis, delectabilis; nemo sit tam stultus, qui ea non fugiat, a se & ab alijs omni conatu non auertat, ne dum sensim penetrat, ad se etiam peruat, ac proinde concordiam, & pacem non amet, ample xetur, retineat. Ad quod faciendum, ut homines excitentur magis, de earum laudibus, & commodis subiiciemus aliqua.

Hor-

Hortatio ad pacem & concordiam, & de earundem laudibus, & vtilitatibus. Cap. 26.

PACEM, atque concordiam tanquam duo maxima numina & aedibus magnificis, & sacris caeremonijs ab antiquis fuisse cultas, illustres tradidere scriptores. Paci enim, auctore Pausania, Athenis ara dicata erat; Romana vero Suetonius, & Dion scribunt, amplissimum templum a Claudio inchoatum, & a Vespasiano exaedificatum fuit. Concordiae vero praesertim apud Romanos, diuersae a diuersis aedes, ut ex Liuo constat, dicatae fuerunt. Nec alia de re censendum est illos habere virtutes tanquam Deas coluisse, quam quod sine his nullum imperium, nulla respublica, nulla ciuitas, nullum oppidum, nulla domus, nullus hominum cœtus, nec vnus quidem homo consistere queat. Hinc est, quod philosophorum quidam, eas urbium dominas, ac reginas appellauerunt. Et sacerdotes, cum paci rem faciebant diuinam, hanc precandi formulam, ut Aristophanes scripsit, adhibebant. O grauiissima regina Dea veneranda pax, domina chororum, regina nuptiarum, suscipe sacrificium nostrum. Hæc cum quidam viri docti animaduertent, veluti Leontius ad ciuitates Græciæ, Demetrius ad Pomponium Atticum libros de concordia scripserunt: quam etiam apud Rhodios magnis Aristides exornauit laudibus. Ut igitur christi-

Pausanias
Suetonius
Dion.

Liuius

Pax & concordia
urbium dominæ

Aristophanes.

Leontius
Demetrius

Aristides

Prima ratio

Iustinus
Diuinitas
quid.

Ioan. c.

Cyrillus.

christiani, qui Regis pacifici militiam profitentur, quanti ab eis quoque pax, & concordia faciendæ, & vsu vitæ retinendæ sint, cognoscunt, tota hæc nostra tractatio de iniurijs tollendis, & pace concilianda, vt aliqua de eis dicamus, monet. Illud autem nobis propositum est, vt rationibus quibusdam homines ad pacem amplexandam prouocemus, ex quibus etiam eius præstantia apparebit. Prima ergo, ac vrgentissima ratio ad inflammandum homines ad concordiam hæc est, quod ij, qui ex pluribus vnum quid animorum vnione afficiuntur, ipsam quodammodo diuinitatem, quæ vt Iustinus martyr ait, nihil aliud est, quam trium personarum coëssentia in vnam naturam copulatio, affectare nituntur. Ad hanc imitationem hortabatur nos Christus apud Ioannem cum orabat patrem, vt ij, qui in eum credituri essent, vnum sint, sicuti ipse vnum cum patre est: vt sint consummati in vnu. Sicuti ergo, ait Cyrillus Alexandrinus, ipse est vnum natura cum verbo suo: sic & nos ad vnum inter nos reducimur, voluntatis cōiunctione, atque concordia, quando nullo modo dissentimus, sed vno caritatis vinculo in vnitatem coniungimur. Et infra solet Saluator noster bona, quæ sibi naturaliter insunt, proponere, & ad similitudinem hortari nos, vt ad diuinam sic imaginem, ad quam facti sumus, nos reformaret. Habet & illud sibi proprium Deus, vt totus in se manens, vita

vita quadam pacatissima, omni perturbatio-
ne carente, nulla commotione agitata, fruatur: cuius vitæ imaginem quandam in se effingit is, qui in seipso consistens, tranquille, placideq; traducit vitam. Et vt Politianus canit.

Alia ratio.

Politianus
In rusti.*Sed tacitos finit ire dies, & paupere cultu**Exigit innocuæ tranquilla silentia vitæ.*

Hanc pacem è terris pulsam, Rex ille, qui licet esset virtutibus omnibus ornatus, ab vna tamen pace Pacificus nominari voluit, in hunc orbem è cælo delapsus reuocauit: cuius rei illud indicium fuit, quod eo tempore nasci voluit, quo in toto terrarum orbe tanta pax erat, quanta, vt Orosius scribit, antea in vna domo non fuit. Quando inquam.

Alia ratio.

Orosius.

*Augustus pater æratis bella impia portis*Sanaz. l. 2.
Par.*Clauserat, & validis artat vincta catenis.*

Hanc cœlestes nuntij, Christo nato, pastoribus pacem amantibus nunciarunt. Hanc seruator noster inter beatitudines enumerauit. Beati Pacifici, quoniam filij Dei vocantur; hoc est, iuxta phrasim ebraicam, erunt. Negat sibi patrem Deum ait Alcuinus, qui pacem noluerit amplecti. Hanc dedit, & quasi testamento reliquit discipulis suis Dominus. Nec ad hæreditatem domini poterit peruenire, ait Augustinus, qui testamentum pacis noluerit obseruare. Hanc denique quam ipse apostolis suis pacem dedit, alijs vt darent præcepit. In quacumq;

Luc. 2.

Matth. 5.

Alcuinus

August.

domum

Ignatius.
Mart.
Polie.
Alia ratio.
Pax symbolum christia-
norum.

Alia ratio.
Ila. 66.

Marius vi-
ctor.

August.
Pacis deseri-
ptio.
D. Leo ser.
3. de nat.

domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Non habuit dominus maius domum, quod mundo relinqueret, quam pacem: nec carissimis discipulis quid pace maius donauit. Et hoc donum mundus reiciet, aspernabitur, nihili faciet, conculcabit? Hinc est, quod illi primi patres initio, & in fine epistolarum, ut est videre apud Ignatiū, Martialem, Polycarpum, pacis imprecationem apponebant. Est etiam pax, veluti symbolum quoddam Christianorum, quo ab alijs discernuntur, ut merito scripserit Augustinus: qui pacem cordis, oris, & operis non habet, Christianus dici non debet. Præterea quam in re alia sita est vita illa, quam coelestes spiritus viuunt, nisi in pace, & concordia, qua placidissime, & iucundissime in illa coelesti Hierusalem, super quam Deus se declinaturum esse flumen pacis, pollicetur, degunt? ut de eo loco merito scripserit, Marius Victorinus.

--- aternaq; regna videbis

*Non maculata malis, sed erit cōcordia sanctis
Nec morti locus ullus erit, nec bella citatis
Exercentur equis, sed pax aeterna manebit.*

Hanc felicitatem degustare incipiunt, qui cum tranquillitate, & placatione in his terrenis sedibus versantur. Est enim pax serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium caritatis. Et D. Leo. Ipsa est, quæ parit filios Dei,

Dei, nutrix dilectionis, & genitrix unitatis, requies beatorum, & eternitatis habitaculum, cuius hoc opus proprium spirituale ædificium est, ut iungat Deo, quos cernit de mundo. Et de hominibus, qui in pace sunt, dictum est illud: Regnum Dei intra vos est. Quemadmodum enim, ait sanctus Antiochus, examen apum fauum sibi conficit mellis: ita fratrum congregatio regnum repræsentat Dei. Deinde qui pacem ample xantur florentissimum illum statum, in quo primus homo, qui cum Deo, secum, cum creaturis denique omnibus pacem habebat, conditus est, instaurare nituntur. Et aureum illud seculum, quod poëtæ finxerunt, sola pace continebatur, illudque rediturum esse vaticinantur, si pax in mundum rediret. Item pax est nexus quidam quo omnia ne- ctuntur ne deluant, quo pugnantia continentur, cuius pacis quandiu aliquid particeps est, tantum durat, & conseruatur: ut non male dixerint, qui auctricem & conseruatricem rerum omnium, concordiam, & amicitiam esse dixerunt, Hinc Elsius Calentius.

Vox homines, vox vna feras, vox vna volucres.

Procreat, vna facit syllaba sola Deos.

Demum nihil est quod magis nos ab afflictibus improbi inimici possit defendere quam pax, quod his verbis epistola ad Ephesios do-

Antiochus.

Alia ratio.

Fabius Pict.

Alia ratio.

Calentius

Pax.

cuit Ignatius. Nihil enim melius est, quam pacem habere, in qua omne telum euacuatur aëreorum, & terrestriū spirituum. Sunt etiā quāplurimę rationes politicę ad pacē laudandā, & suadendā, quarū aliquas breui perstringā. Est in primis ita necessaria in rep. pax, & concordia, vt sine ea, quod sapienter Franciscus Patritius adnotauit, ceterę virtutes in ciuitate suū munus exercere nequeant. Pace enim ē ciuitate pulsa, vbi religionis cultus? vbi iustitię locus? quid per vim nō agitur? quid non imprudenter gerit? oīa libidinis, crudelitatis plena. Est pax adeo bona, vt ob ipsam vnā oīa damna, expensę, interneciones, direptiones, depopulationes, & detrimēta omnia, q̄ in bellis gerendis sentiuntur, bona, & optabilia sint. Edificia magnifica, ciuitates, regna destruuntur ob vnā pacem retinendā, & perfruendā. Propterea Dauid cū vellet ciuitatē illam felicissimā Ierusalē laudare, ab ea, qua vtebatur pace laudauit. Ierusalem, quę ædificatur, vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum: hoc est: quę coniuncta est sibi ipsi simul. Et alio loco enumerans beneficia illi ciuitati à Deo concessa, ait. Qui posuit fines tuos pacem. Quid? quod Deus solum se habitaturum esse in Zion, quę est arx Ierusalem, idest visionis pacis, dixit. Hęc animaduertentes antiqui pacis cultores continenter eius templum frequentabant, vt ex Galeno libro de pulsibus constat, quod cer-

nerent

nerent male cum ciuitate agi, si pace nō frueretur maxima. Ad explicandum quā sit necessaria concordia in ciuitate illud simile, quo etiam D. Paulus vtitur, valde accommodatum est, quod ciuitas est veluti corpus quoddam ex varijs membris conflatum, cuius partes nihil inter se pugnant, sed mira cōsensione congruunt, & operas sibi mutuas præstant. Oculi pro toto corpore vident, manus omnibus partibus præstō sunt: pedes totum sustentant, venter in omnes partes succum distribuit: singe has partes inter se pugnare, statim totū corruere cernes. Idem de ciuitate dicas, quę ex diuersis conficitur, & conflatur membris, quę si mutuo pugnet, seipsam conficiat oportet. Et si ciuitatis etymon spectes; quid aliud est ciuitas nisi ciuiū vnitas: vnitas quid est nisi concordia: tolle concordiam, auferetur vnitas; remoue vnionem, nulla iam erit ciuitas: imò nec ipse homo erit, qui vt quibusdam placet, ab vnione sic est appellatus. Merito ergo omnes leges, magistratus, cœtus, conciones, sermones omnes vnā pacem spectant, de vna pace retinenda curant. Concordia enim paruat res crescunt; sine ea maximę dilabuntur: & Seruator noster: Omne regnum in se diuisum desolabitur. Ad hęc, pax, & concordia ciuium partas opes conseruant, & augēt, sine quibus opibus nullus in ciuitate splendor, elegantia nulla. Hoc significare volue-

h 3 runt

Rationes politice.

Prima ratio.

Franciscus Patritius.

Alia ratio.

Dauid.

Galenus

Paulus

Ioannes Selesburiensis

Ciuitas qd.

Iulius Scal.

Salustius.

Luc. 17:

runt antiqui; qui pacem cum puero Pluto, & spicis, quod diuitiæ in pace comparentur; concordiam verò eandem ob rationem cum cornucopiæ, pingebant. Pax itaque regiones vrbibus, territoria oppidis, agros villis, campos arboribus, arbores vitibus, ciuitates amplissimis ædibus, vijs, commoditatibus omnibus exornat: abundantiam, & copiam omnium rerum importat. Hinc Tibullus.

Tibullus.

Interea pax alma veni, spicamq; teneto

Profluat; & pomis candidus ante sinus.

Alia ratio. Vbi pax viget, gratia quædam sereni veris, cum virescunt, cum vernant, cum florent, cum ridet omnia, reperitur. Superfusa in ciuitate concordia, est veluti serenus, & tranquilluss aer, quo omnia blandiuntur, alliciunt, recreant. Pax est perpetuum ver, iucunda serenitas, deliciarum hortus, & paradysus quidam. Hanc Deus in orbe, præses in vrbe, Rex in regno, vicinus in vicinia, magister in schola, pater in domo, quilibet in seipso desiderat, & amat. Quare mihi sapere omnino videntur quidam apud Indos populi, qui inter huius vite bona solam enumerant concordiam, & inter duos dissidentes is honoratior habetur, qui pacem requirit prius.

Indorum mos

Didacus.

Nominè factum esse ad concordiam multa indicant,

Et Didacus Vallades parte quarta capite duo decimo, refert Indianos esse promptissimos ad reconciliationem, & remissionem iniuriarum. Et quid mirum, si hoc politicum, & diuinum animal concordiam diligit, si ad eam

aman-

amandam religio, mens, memoria, sermo, vultus, corporis constitutio, lacryme, risus, infirmitas, necessitas, eum cogat, & impellat. Religio enim, quæ homini ingenta, & insita à natura est, ad quid aliud impellit quàm ad consensionem, & animorum conglutinationem, ad vnum, eundemque cultum?

Religio.

Mens, artes non tam sui, quam aliorum causa excogitat: perturbationes & preferuidos animi motus, ne inde aliqua oriatur discordia, cohibet.

Mens

Memoria, beneficiorum acceptorum recordatur, vt grati & cari simus omnibus. Sermo, solius concordie causa est datus, vt conciliemus dissidentes, vt animi sensus ad concordiam retinendam aperiamus: & vt docti scribunt, sermo homines in vnum coetum societatemque congregauit.

Memoria

Sermo

Vultus, in quo tacita quædam & minime fraudolenta apparet locutio, suo modo quæ in corde latent demonstrat, & placabilitatem ostendit. Tota corporis constitutio ad placationem, & æquabilitatem hominem, factum esse indicat, cum natura eum mollem, inermem sine vnguibus, dentibus, cornibus, spiculis, veneno, corio finxerit.

Vultus

Corporis
conditio.

Lacryme, ad subsidium date, ad miserationem excitandam, naturam mitem, & quietam ostendunt. Risus quid aliud est, quàm mansuetudinis, & lenitatis indicium; & ἀγέλαστοι, duri, & inflexibiles esse dicuntur. Imbecillitas verò, & im-

Lacryme

Risus

potentia, quæ in homine cernitur, quid aliud

Imbecillitas
est.

h 4 clama

Necessitas.

Hortatio ad
pacem.

clamat nisi pacem, concordiam, cum aliena ope se videat egentem? Cetera animalia nascuntur vestita, ubi nata sunt, cibum ex se sumunt, mouentur: homo alieno cibo indiget, se mouere nequit, solum flere, eiulare potest, ut intelligat, se alieno beneficio habere vitam ut memor ortus sui, nihil arroganter agat, & cum pace viuat. Vbi autem adoleuit, quomodo sine aliena ope se sustentabit? leui febricula labitur, ad victum necessaria sibi comparare nequit, & quod plura possidet, eod pluribus eget. Ad hanc concordiam retinendam prouidens natura varias regiones abundare, vel carere diuersis rebus ad vitam necessarijs voluit, ut sicut vnum membrum in corpore ope alterius eget; ita in hac humana repub. & hoc toto quasi orbis corpore, vnus populus alterius auxilio indigeret, ac propterea in consensione, & pace omnes viuerent. Et quoniam ex iisdem locis, quibus vituperata fuit discordia, laudes concordiae, & pacis desumi possunt, haec de laudibus, & commoditate pacis scripsisse sufficiat. Cum igitur tot tantaq; sint discordiae dispendia, & concordiae compendia, Eia. Christiani pacem ex iisdem parentibus nati, in eadem domo constituti, eodem pane alti, eodem sanguine poti, eadem fide fulti, eadem spe erecti, eadem caritate copulati, eadem substantia locupletati, eadem dignitate donati, ad eandem beatitudinem con-

stituti,

stituti, retinete concordiam, conseruate pacem, cuius tanta est virtus, & suauitudo, ut merito apostolus dixerit, omnem exuperare sensum. En igitur, quam bonum & quam iucundum fratres habitare in vnum.

Paulus:
Ricar. de 2.
Victor. in
ps. 4.
Dauid.

Hic dominus dabit benedictionem, & vitam sempiternam.

FINIS.

INDEX RERVM NOTABILIVM.

A

A Delphos; quid significet.	7
Adulator, amicus, inimicus.	82
Adulatores quantum noceant.	41
Adulator bellua crudelis.	42
Aequalitas statum, inequalitas motum parit.	25
Amandi qui sint.	83
Amicorum Dei excellentia.	19
Amicos Dei, habere amicos, vtile.	20
Amicorum omnia communia.	24
Amici. Regum sceptrum.	76
Amici vitia corrigenda.	87
Amor fraternus magnus.	5
Amor proprius, nos decipit.	61
Amor maior vbi, ibi magna patientia.	77
Amor fratrum qualis.	77
Amor cur nudus, & puer depictus.	83
Amor debet esse mutuus.	83
Amor sui vituperatus.	51
Amoris fraterni laus.	9
Amoris sui descriptio.	50
Amoris fraterni exemplum.	52. 71
Amoris vis.	77
Amoris magnes amor.	77
Amoris causa, similitudo.	44
Assentatores fugiendi.	41
Auaritia quid.	47
Auaritia vituperata.	48
Auaritia metropolis omnium malorum.	48

B

B eatitudo coelestis consistit in pace.	113
Beneficiorum exprobratio vituperata.	23
Bellum quæ damna pariat.	105
Boni pauci.	59
Boni sunt odio malis.	20
Bona alijs communicanda.	34

Bona

Bona fratris non occupanda. 85

C

C Alumnatori non cito credendum.	43
Cardami natura.	54
Christus rex pacificus.	113
Christus frater noster.	6
Christi tituli qui.	95
Christus pacificator.	95
Christiani munus quod.	2
Christiani fratres dicti.	6
Ciconiæ natura quæ.	58
Ciuitatis felicitas, pax.	116
Ciuitatis etymon.	117
Clericorum bona expilantur ab affinibus.	55
Clerici non sint solliciti de rebus externis.	55. 56
Clericorum corona quid significet.	55
Concordia imago patriæ coelestis.	1
Concordia de fraterna qui scripserint.	3
Concordia fraterna continet omnia bona.	76
Contemni vult nemo.	38
Correctio fraterna qualis.	88
Correctio quomodo facienda.	89

D

D Ei amor erga nos.	6
Dei dona varia.	18
Dei opera qualia.	35
Deus humiles exaltat, superbos deprimit.	33
Dæmon discordiæ sator.	1
Dæmon æmulus Dei.	1
Dæmon caritatem extinguere studet.	39
Despicere infirmos, & infirmos Deo displicet.	35
Detractio vituperata.	20
Discordia imago inferni.	1
Discordia fratrum perturbat temp.	2
Discordia quale vitium.	10
Discordia fraterna quibus modis tollatur.	25
Discordia fratrum damnata.	60
Discordia quibus noceat.	103
Discordia nocet omnibus bonis.	110
Discordia tollit animi tranquillitatem.	110

Discor-

Discordia cur oriatur ex diuisione patrimonii.	53
Discordiarum fraternarum exempla.	10
Discordiarum fraternarum prima causa.	15
Discordiarum fraternarum alia causa.	17
Discordiarum parum refecandae.	79
Discordiarum fraternarum alia causa.	22. 24
Discordia fraterna quibus modis tollatur.	25
Discordes conciliare nequeunt.	68
Discordiarum satores quales sint.	101
Discordiarum damna.	102. 103
Discordiarum vituperatio.	102
Discordiarum descriptio.	102. 108
Discordiarum fraternarum alia causa.	39. 41. 45
Discordiarum causa meum & tuum.	48
Discordiarum fraternarum alia causa.	37. 38
Dissimiles oderunt se.	14
Diuinitas quid.	112

E

Ecclesia est corpus Christi.	96
Ecclesiarum bonis non abutendum.	55
Exempla quibus demonstratur quantum possit discordia fraterna.	29
Exempla fraternarum discordiarum.	52
Exempla auaritiae in diuidendo patrimonio.	53
Exprobratio beneficij odiosa.	23

F

Fama, & gloria vera quae.	24
Fama seruanda.	66
Felicitas subiecta inuidiae.	21
Femina mobilis.	92
Femina appetit vindictam.	43
Femina raro bona.	91
Femina malum.	43
Fortunae bona parui facienda.	33
Fortunae bona non verè bona.	23
Fortis viri munus.	100
Frater, vox suavis.	8
Frater gloriari potest, de bonis fratris.	28
Frater cur fratrem odisse non debet.	65
Frater, parentes erga fratrem iratos mulciat.	89

Fra.

Frater, parentes fratri conciliet.	90
Frater, fratris filios instituat.	92
Frater non despiciendus.	60
Frater pluris faciendus quam diuitiae.	51. 52
Frater malus quomodo ferendus.	62
Frater non deferendus.	38
Frater malus qua ratione tollerandus.	58
Frater malus nisi corrigatur quid agendum.	64
Frater qualis esse debeat erga fratrem.	34
Frates sanguine.	8
Frates cur se odisse soleant.	11
Frates inter, cur oriantur discordiae.	12
Frates quibus sint similes.	14
Frates cur se amare debeant.	70. 71. 72. 73.
Frates an similia studia sequi debeant.	84. 85
Frates spurii non contemnendi.	36
Frates debent vnà viuere.	47
Frates corrigendi.	61
Fratri nomen varie acceptum.	5
Fratri emendatio non desperanda.	62
Fratri etimologia.	7
Fratri bona non occupanda.	54
Fratri subueniendum.	58
Fratrium discordiae unde oriantur.	13
Fratrium odium cur magnum.	11
Fratrem infirmum despicere non licet.	35
Fratribus expedit simul manere.	48
Fraternus amor Idæa aliorum amorum.	5
Fraterni amoris exemplum.	9. 60
Fraterna correptione de.	87
Fraterna concordia quantum valeat.	49. 50
Fraternarum concordiarum utilitates quae.	74. 75. 76. 77.
Fraterna beneuolentia quomodo concilianda.	61

G

Gaudia vera quae.	22
Gloria non capienda de bonis à natura acceptis.	30
Gratia Dei necessaria.	19

Homo

H		
Homo planta urbana.	78	
Homo factus ad concordiam.	118	
Homines sunt ollæ.	30	
Hominis excellentia quanta.	37	
Hominum excellentium conditio.	28	
Hortatio ad pacem.	129	
Humani corporis conditio.	119	
Humanæ naturæ conditio.	29	
Humilitas placet Deo.	33	
I		
Indorum mos.	118	
Ingenij magnitudo suspecta.	30	
Ingratitudo fugienda.	31	
Inuidia, unde dicta.	14	
Inuidia quid.	15	
Inuidia damnata.	16	
Inuidiæ detestatio.	21	
Inuidiæ vituperatio.	26	
Inuidiæ descriptio.	26	
Io. Paulus Lancelottus laudatus.	4	
Iulij oratio ad filios qui imperium diuiserant.	50	
L		
Ex quædam Corinthiorum.	14	
Lex quædam Atheniensium.	14	
M		
Maiores honorandi.	24	
Mali aliquid boni possunt.	59	
Maledici reiciendi a fratribus.	82	
Matres debent lactare filios.	45	
Matres non lactantes filios vituperantur.	45	
Mercurii virga qualis.	57	
Mundus Mercatus quidam.	29. 30	
N		
Nemo est tam infirmus quin aliquid possit.	81	
Nobiles vituperati.	99	
Nobilitati quantum tribuatur a rep.	99	
Nobilium est pacificare.	99	
Nurum natura.	91	
Nutrices pueros deprauant.	45	

Nutri-

Nutrimenti diuersitas mores mutat. 49

O
Odiū fraternum turpissimum. 65
Odiū fraternum displicet parentibus. 65
Opera sine gratia imperfecta. 32

P
Pacientia necessaria. 61
Pacientia antidotum vitæ. 57
Pacientia exemplum. 60. 62
Pacis descriptio. 114. 118
Pacis laudes. 111. 116
Pacis utilitates. 111. 114. 115
Pacem qui laudauerint. 111
Pacem qui non amat non potest esse hæres celi. 113
Pacificatores beati. 93
Pacificator est veluti quidam Deus. 94
Pacificatorium munus præstantissimum esse demonstratur. 93. 94.
Pacificatorium munus, est diuinū, angelicū, apostolicū, pontificiū, Imperatoriū, regium. &c. 96. 97. 98
Parentes filios contemnere non debent. 40
Parentum officium erga filios. 40
Parentes quando possint magis vnum filium quam alium amare. 40
Parentes sunt interdū causa dissensionis fraternæ. 39
Patrimonij diuisio damnata. 49
Patrimonium quomodo diuidendum. 51. 52
Pax & concordia urbium dominæ. 111
Pax symbolum Christianorum. 114
Pax, omnia fecit. 115
Pax conseruat omnes virtutes in ciuitate. 116
Pax quomodo picta ab antiquis. 117
Pax quanta, tempore quo Christus natus est. 113
Pecunia, est sanguis hominis. 48
Præcepta ad conseruandam concordiam fraternam multum utilia. 78
Præcepta seruanda in diuisione patrimonij. 48
Prouerbia varia. 7. 11. 24. 67. 84. 88. 91
Pueri iocosi, & mellituli. 46

Qui

Handwritten signature or mark, possibly 'S. J. C.' or similar, written in a cursive script.

Q Vi inter se vehementer amauerint. 7
Q Qui fratres multum inter se amauerint. 71
Q Qui pro patria vitam profuderint. 98
Q Qui pacem laudauerint. 111
Q Qui pace utitur, vitam quandam diuinā degit. 113

R Es omnes habent duas ansas, quibus capi possunt. 56
R Regnum est pacificare. 97
R Rebus omnibus nocet discordia. 110
R Res omnes a pace factæ.

S Cientia sine virtute non prodest. 32
S Similium, similes mores. 81
S Similes, similes non oderunt. 85
S Similium natura quæ. 58
S Simile amat simile. 7. 14
S Syluestrium plantarum natura. 78
S Sorores non contemnende. 37
S Sororum officium. 37
S Superbia quorum sit propria. 29
S Superbia ad inuidiam prouocat. 32
S Superbiam quid possit comprimere. 37
S Sufurrones damnati. 82
S Sufurrones fugiendi. 41

T Immon, hominum osor. 26
T Timonis epitaphium. 26
T Tituli principis pacifici. 98

V Enus quomodo depicta ab antiquis. 46
V Viri præstantes utiles resp. 17
V Virtute, nil amabilius. 82
V Virtus omnibus bonis præponderat. 33
V Utilitas in amando non spectanda. 89
V Vxor qualis ducenda a fratre. 91
V Vxor mala quid possit. 91

F I N I S

Handwritten text in a cursive script, likely a letter or document, written on aged, stained paper. The text is arranged in several lines, with some words appearing to be "Amor", "Dios", "y", "la", "gracia", "de", "su", "corazón".

